

Jaarverslag 2021

Inhoud

De waarde van pensioen

Als grootste pensioenfonds van Nederland dragen wij niet alleen zorg voor de ouderdagvoorziening van onze ruim 3 miljoen deelnemers. Wij willen hun ook financieel overzicht, inzicht en handelingsperspectief geven en ervoor zorgen dat zij van hun pensioen kunnen genieten in een prettige leefomgeving. Pensioen heeft dus waarde op verschillende manieren. Op de vijf speciale portretpagina's in dit jaarverslag vertelt een aantal belanghebbenden hoe die waarde er voor hen uit ziet.

Bijdrage aan oplossing maatschappelijke uitdagingen

21

Fossielvrij bouwt een burgerbeweging om de macht van de fossiele industrie te doorbreken. 'ABP geeft een enorm signaal af door te stoppen met de beleggingen in producenten van fossiel,' aldus Fossielvrij NL-oprichter Liset Meddens.

Gemoedsrust

30

Over de waarde van pensioen hoeft Arjan Vliegthart, directeur van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud), geen seconde na te denken. 'De waarde van pensioen is gemoedsrust. Dat je datgene kunt gaan doen waar je tijdens je werkende leven plannen voor hebt gemaakt.'

Persoonlijke motivatie

35

Anke Cornelisse werkt als portfoliomanager bij APG. Met haar team belegt zij in staatsobligaties van ontwikkelde markten, zoals Europa, Amerika en Australië, en volgt zij markt- en portefeuilleontwikkelingen op de voet. Dat doet zij voor deelnemers van ABP. De waarde van pensioen voor haar? Persoonlijke groei en trots.

Vrijheid

50

Oud-kinderpsycholoog Alex Ghys leidt groepen rond in het Gallo-Romeins Museum in het Belgische Tongeren en is stadsgids in Hasselt. Geboren en getogen in België maakte hij destijds voor zijn werk een 'uitstapje' naar Nederland. Op zijn 61^e ging hij met pensioen. Het vrije leven bevalt hem uitstekend.

Aantrekkelijke arbeidsvoorwaarde

78

Jan van Geloof is beleidsmedewerker HRM bij hbo-instelling Breda University of Applied Sciences (BUAs). Hij houdt zich vooral bezig met arbeidsvoorwaarden, juridische dossiers, sociale zekerheid, fiscaliteit en pensioen.

ABP in een oogopslag

Profiel	5
Kerncijfers	6
Meerjarenoverzicht	7
Hoe ABP waarde toevoegt	9
Waardecreatiemodel	10

4

Bestuursverslag

Voorwoord	13
Trends en ontwikkelingen	17
Strategie en voortgang	22
Wat onze belanghebbenden belangrijk vinden	26
Resultaten: Financiële prestaties	31
Resultaten: Duurzaam en verantwoord beleggen	36
Resultaten:	51
Balans tussen premie, zekerheid en ambitie	
Resultaten: Solide beheer van het pensioenvermogen	55
Risicomanagement	79
Governance	88

12

Verantwoording en toezicht

Verslag van de Raad van Toezicht	97
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	110
Oordeel van het Verantwoordingsorgaan	119

96

Jaarrekening

Enkelvoudige jaarrekening	128
Geconsolideerde jaarrekening	189

127

Overige gegevens

Statutaire winstverdeling	218
Actuariële verklaring	219
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	221
Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant	235

217

Overige informatie

Over dit verslag	240
Personalialia	242
Afkortingen en begrippen	250

239

Leeswijzer

Pensioen is een ingewikkeld onderwerp. Daarbij komt dat we in ons jaarverslag moeten rapporteren over bepaalde, verplichte onderdelen. We proberen alles zo begrijpelijk mogelijk toe te lichten voor al onze lezers. Maar soms ontkomen we er niet aan om een vaste term te gebruiken. Van die begrippen geven we een uitleg of omschrijving op de [Begrippenlijst](#) achter in ons jaarverslag.

ABP in een oogopslag

Profiel

Ruim 3 miljoen deelnemers en bijna 3.500 werkgevers in de sectoren overheid en onderwijs, plus een aantal zelfstandig aangesloten werkgevers, hebben hun pensioen bij ABP – een van de grootste pensioenfondsen ter wereld. Het is onze opdracht om de pensioenregeling uit te voeren zoals die door de sociale partners in de Pensioenkamer is vastgesteld. ABP bepaalt hiervoor strategie en beleid, de uitvoering is uitbesteed aan APG. ABP heeft kantoren in Heerlen en Amsterdam.

Samen bouwen aan goed pensioen, dat is de missie van ABP. We geloven in de kracht van samen risico's en geluk delen en samen schaalvoordelen benutten. Deelnemers en werkgevers leggen premie in, die wij professioneel beleggen op een duurzame en verantwoorde manier om kapitaal op te bouwen en te behouden.

Wij willen het pensioenfonds zijn waar deelnemers en werkgevers bij willen horen. Dat bereiken we door hen centraal te stellen in onze dienstverlening, door ons in te zetten voor een goed, persoonlijk pensioen in de toekomst en door pensioen als arbeidsvoorwaarde aantrekkelijk te houden.

Maak kennis met ABP

Samen bouwen aan goed pensioen

 3,1 miljoen
deelnemers

 3.468
werkgevers

Kernwaarden

We zijn **betrokken bij iedere deelnemer**

We zijn de **pensioendeskundigen voor deelnemer, werkgever en samenleving**

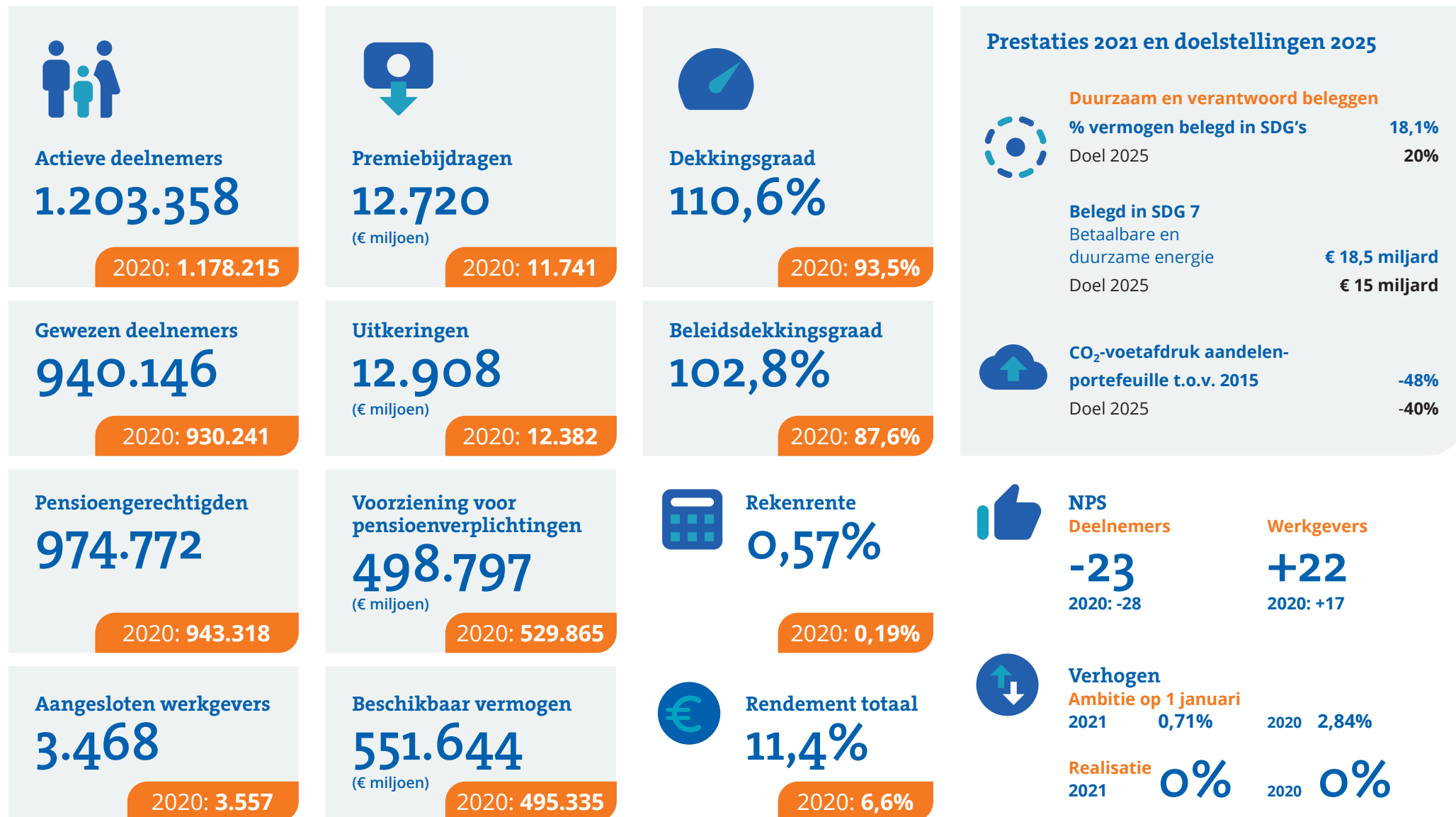
We werken aan een **duurzaam pensioen in een duurzame wereld**

 € 551,6
miljard
beschikbaar
vermogen

 42
medewerkers
ultimo jaar
(41 fte)

Kerncijfers 2021

Gegevens per jaareinde

Voor een verklaring van de gebruikte begrippen, zie de begrippenlijst op pagina 251.

Meerjarenoverzicht

	2021	2020	2019	2018	2017
Beschikbaar vermogen (A) (in € mln)	551.644	495.335	465.619	398.971	408.838
Ouderdoms- en nabestaandenpensioenen	496.768	527.935	473.558	409.486	390.145
Arbeidsongeschiktheidspensioenen	1.912	1.832	2.664	1.414	1.397
Voorziening voor risico deelnemers	117	98	108	108	110
Voorziening voor pensioenverplichtingen (B) (in € mln)	498.797	529.865	476.330	411.008	391.652
Algemene reserve (C=A-B) (in € mln)	52.847	-34.530	-10.711	-12.037	17.186
Dekkingsgraad (A/B) (in %)	110,6	93,5	97,8	97,1	104,4
Rekenrente ultimo (in %) ¹	0,57	0,19	0,74	1,39	1,48
Beleidsdekkingsgraad (in %)	102,8	87,6	95,8	103,8	101,5
Minimaal vereist eigen vermogen (+ 100 - in %)	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2
Vereist eigen vermogen (+ 100 - in %)	126,3	125,8	126,7	128,2	128,2
Reële dekkingsgraad (in %)	83,6	72,1	77,5	84,9	82,8
Toekomstbestendige indexatie dekkingsgraad (in %)²	123,0	121,4	123,6	122,2	122,6
Premiebijdragen na aftrek kosten (in € mln)	12.720	11.741	11.041	10.267	9.064
Uitkeringen (in € mln)	12.908	12.382	11.597	11.110	10.699
Aantallen (eindstanden)					
Actieve deelnemers	1.203.358	1.178.215	1.150.592	1.128.671	1.111.106
Gewezen deelnemers	940.146	930.241	954.702	952.476	946.097
Pensioengerechtigden	974.772	943.318	910.741	886.529	868.454
Totaal	3.118.276	3.051.774	3.016.035	2.967.676	2.925.657
Aangesloten (sub)werkgevers	3.468	3.557	3.593	3.643	3.691
Medewerkers in dienst bij ABP (gemiddeld)	42	43	43	42	43
Medewerkers in dienst bij geconsolideerde deelnemingen	3.124	3.013	2.939	3.152	3.186

¹ Op basis van de rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

² Hierbij is uitgegaan van de per 1 januari 2016 gewijzigde ambitie cf. de prijsontwikkeling.

	2021	2020	2019	2018	2017
Overige gegevens					
Premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen in %	24,4	22,4	22,9	21,9	21,1
Premie- en (herstel) opslagen, percentage	1,5	2,5	2,0	1,0	-
Premie voor arbeidsongeschiktheidspensioen, gemiddeld in %	0,7	0,8	0,5	0,5	0,4
Prijswontwikkeling (in %) ¹	2,39	0,71	2,84	2,08	1,38
Besluit indexatie in het komend jaar (in %)	0	0	0	0	0
Cumulatieve indexatieachterstand (in %) ²	22,82	19,95	19,11	15,82	13,46
Beleggingskosten in % (excl transactiekosten)	0,98	0,66	0,57	0,60	0,65
Transactiekosten	0,10	0,12	0,09	0,10	0,12
Kostprijs van pensioenbeheer per deelnemer in €	72	67	68	72	76
Servicescore, CEM-definitie; max. = 100 ³	⁴	80	87	86	91
Net Promotor Score pensioen (NPS) ⁵					
- Nieuwe deelnemer worden	-13,9	-19,7	-32,3	n.v.t	n.v.t
- Met pensioen gaan	8,8	8,5	5,6	n.v.t	n.v.t
Z-score	-0,1	1,1	-1,0	0,7	0,9
Performancetoets (norm: > 0)	2,0	2,2	2,4	3,5	3,8
Rendement totaal (= direct + indirect) in %	11,4	6,6	16,8	-2,3	7,6
Totaal rendement 3-jaarsgemiddelde in %	11,5	6,8	7,1	4,8	6,5
Totaal rendement 5-jaarsgemiddelde in %	7,9	7,5	6,7	6,2	8
Totaal rendement 10-jaarsgemiddelde in %	8,5	7,7	8,4	8,7	6,5
Totaal rendement 15-jaarsgemiddelde in %	6,7	6,6	7,0	6,6	7,6

1 Niet afgeleide Consumenten Prijsindex (CPI) van het CBS (peildatum 1-9-20 t/m 1-9-21).

2 Berekend vanaf de invoering van de middelloonregeling (2003).

3 Cijfers voor de periode 2014-2017 met terugwerkende kracht aangepast wegens wijziging berekeningsmethodiek CEM.

4 De servicescore 2021 is pas na publicatie van het jaarverslag beschikbaar.

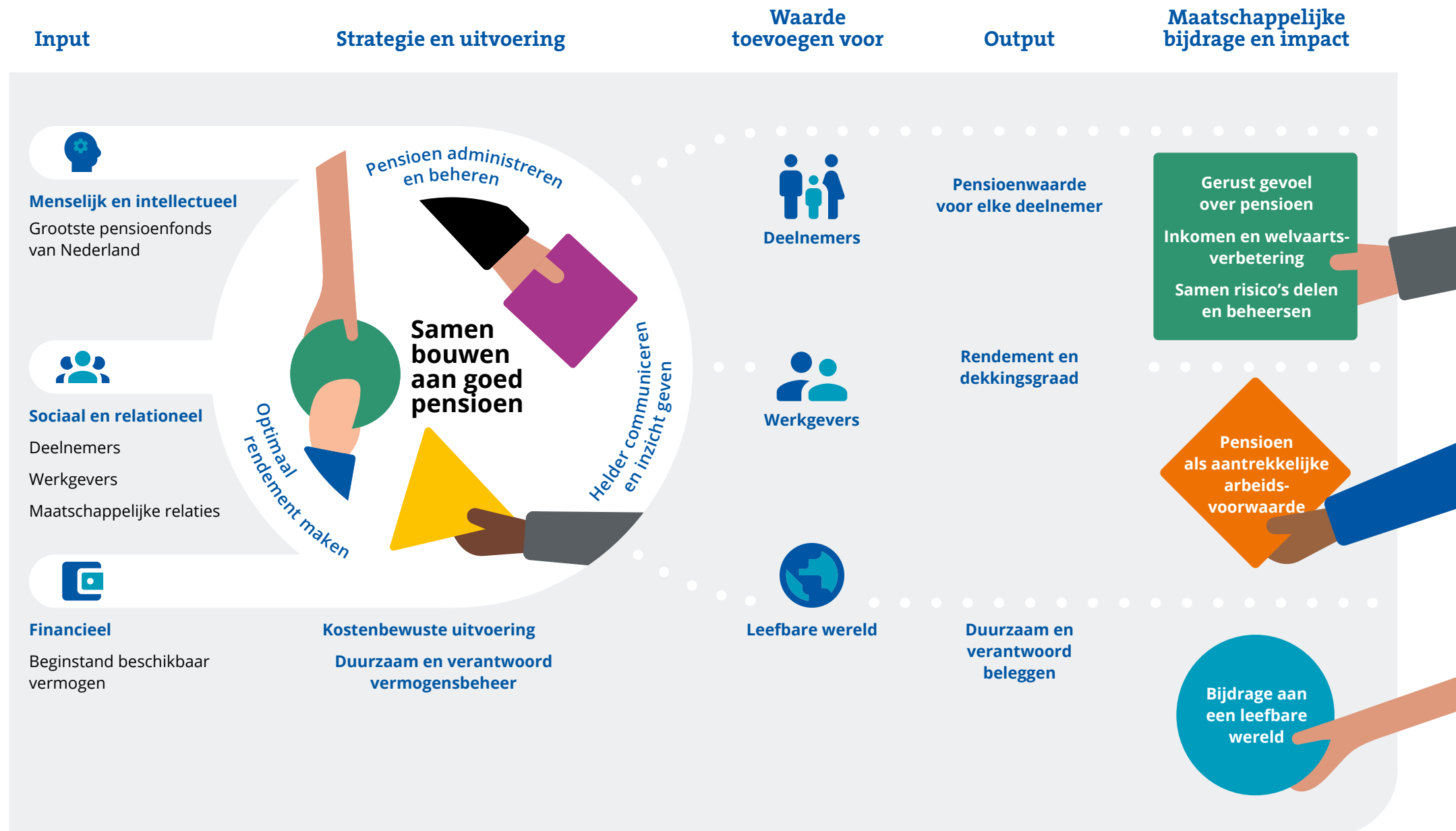
5 Met ingang van 2019 wordt de klanttevredenheid via NPS scores gemeten.

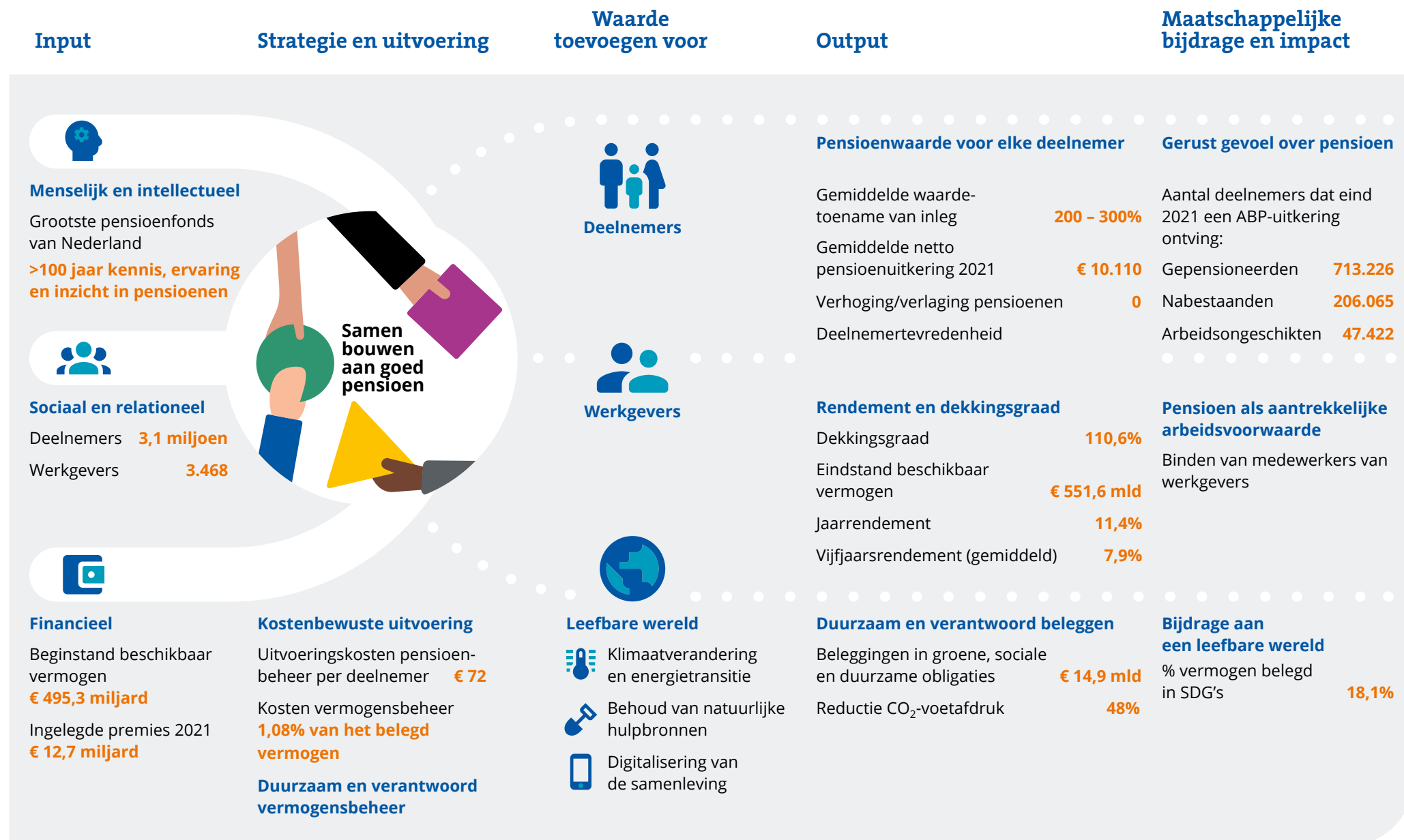
Hoe ABP waarde toevoegt

Als grootste pensioenfonds van Nederland dragen wij niet alleen zorg voor de oudedagvoorziening van onze ruim 3 miljoen deelnemers. Wij willen hun ook financieel overzicht, inzicht en handelingsperspectief geven. En we willen ervoor zorgen dat zij van hun pensioen kunnen genieten in een prettige leefomgeving. Pensioen heeft dus waarde op verschillende manieren.

Hoe ABP waarde toevoegt – Overzicht

Hoe ABP waarde toevoegt

Bestuursverslag

Voorwoord

De wereld leeft in grote onrust, niet alleen vanwege de coronapandemie die nog steeds rondgaat, maar zeker ook door de dreiging en onzekerheid van de Russische inval in Oekraïne en het schokkende geweld dat daarmee gepaard gaat. Ons medeleven gaat uit naar alle mensen in Oekraïne en hun familieleden en vrienden. Dit alles maakt het een bijzondere tijd om terug te kijken op het afgelopen jaar.

Met deze gebeurtenissen op het wereldtoneel kijken we als ABP-bestuur terug op een jaar dat onze deelnemers en werkgevers ook de nodige vraagtekens gaf.

Vooraf het niet verhogen van de pensioenen bleef een actueel thema. Veel deelnemers uitten daarover hun zorgen en onvrede. ABP biedt gepensioneerden weliswaar de zekerheid van de maandelijkse uitkering, maar met de stijgende inflatie wordt de onvrede over het uitblijven van verhoging van de pensioenen begrijpelijkerwijs alleen maar groter. Vooral ook omdat onze financiële positie in 2021 is verbeterd.

Financiële positie verbeterd

Onze dekkingsgraad bereikte eind december het hoogste niveau sinds 2011. Onze beleggers boekten mooie resultaten en de stijging van de rente hielp ons ook mee. Daarmee lijkt een pensioenverlaging - die in 2020 nog als een donkere wolk boven ons hing - gelukkig uit beeld geraakt. ABP heeft de afgelopen jaren ervoor gepleit om op weg naar het nieuwe pensioencontract de pensioenen eerder te kunnen verhogen. Als die mogelijkheid er komt, is het de intentie van het bestuur dit ook te doen. We zullen dan een besluit nemen op basis van een evenwichtige afweging van de belangen van alle deelnemers. Daarbij moeten we helaas opmerken dat de huidige onrust in de wereld en op de financiële markten zorgt voor extra onzekerheid.

Het kabinet werkte in 2021 verder aan de invoering van het nieuwe pensioenstelsel. ABP heeft samen met de sociale partners een start gemaakt om een passende pensioenregeling te ontwerpen voor onze deelnemers en werkgevers. De streefdatum voor de invoering is 1 januari 2026. Dat lijkt ver weg, maar er is nog veel voorbereiding nodig. Ook ons Verantwoordingsorgaan is hier intensief bij betrokken. We zijn samen met APG een groot programma gestart om de overgang goed voor te bereiden en zorgvuldig te kunnen uitvoeren. We vinden het belangrijk om onze deelnemers en werkgevers

goed te begeleiden bij deze overgang en daar transparant in te zijn. Die overgang moet, net als de nieuwe pensioenregeling, evenwichtig, zorgvuldig en begrijpelijk zijn.

Deelnemers moeten krijgen waar zij recht op hebben

Deelnemers moeten krijgen waar zij recht op hebben. Straks, bij de overgang naar het nieuwe pensioencontract, maar ook nu. Om dat voor iedereen te kunnen waarmaken, moet de informatie in onze pensioenadministratie kloppen. Door de omvang van ons pensioenfonds en de geschiedenis, met veel overgangsregelingen, is onze administratie steeds complexer geworden. In 2021 zijn we verder gegaan met het controleren en verbeteren van die administratie. Dat is een omvangrijk project, waar ABP en APG met veel urgentie hard aan werken. Fouten die we tegenkomen lossen we op, ontbrekende gegevens vullen we aan en we informeren en compenseren deelnemers als dat nodig is. Eén op de zes mensen in Nederland ontvangt nu of in de toekomst een pensioen van ABP. Het is onze verantwoordelijkheid dat zij allemaal de uitkering krijgen waar ze recht op hebben.

Dit jaarverslag is voor ons het tweede jaar dat we een geïntegreerd jaarverslag uitbrengen, met nieuwe stappen op dat vlak ten opzichte van vorig jaar. Het laat zien wat we in 2021 hebben bereikt voor onze deelnemers en werkgevers.

Lat omhoog voor duurzaam en verantwoord beleggen

ABP werd in 2021 voor de vierde keer op rij door VBDO uitgeroepen tot het meest duurzame pensioenfonds van Nederland. Dat is een mooi resultaat, maar tegelijkertijd vinden we als bestuur dat we de lat hoger moeten leggen. We zijn onze ambitie aan het aanscherpen en hebben in het verslagjaar al een eerste stap gezet met ons besluit om uiterlijk begin 2023 niet meer te beleggen in producenten van fossiele energie. Een belangrijk besluit, omdat we daadwerkelijk willen voldoen aan de klimaatdoelen van Parijs. Wij willen ons beleid Duurzaam en verantwoord beleggen ambitieuzer maken, zodat wij nog beter kunnen bijdragen aan een leefbare wereld voor onze deelnemers om te kunnen genieten van hun pensioen. Een concrete ambitie is om ons insluitingsbeleid in 2022 verder aan te scherpen.

Nieuw bestuursmodel

Met alle uitdagingen waar we voor staan, hebben we in het verslagjaar de voorbereidingen getroffen om per 1 januari 2022 een nieuw bestuursmodel in te voeren. Dit is noodzakelijk om beter om te gaan met de strategische uitdagingen waar ABP voor staat, waaronder de invoering van het nieuwe pensioencontract. Het nieuwe bestuursmodel moet onze organisatie wendbaarder maken en onze slagvaardigheid vergroten. We hebben in nauwe samenspraak met ons Verantwoordingsorgaan, de Raad van Toezicht en sociale partners gewerkt aan een bij ABP passende invulling, waarin de verbondenheid met deelnemers en werkgevers stevig is verankerd en we tegelijk slagkracht hebben. In dit jaarverslag lichten we deze verandering toe. In het nieuwe bestuursmodel is het interne toezicht belegd bij het niet-uitvoerend bestuur. Dat betekent dat de Raad van Toezicht per 1 januari 2022 geen deel meer uitmaakt van de governance van ABP. Onze Raad van Toezicht heeft in de afgelopen jaren op professionele, constructieve en kritische wijze invulling gegeven aan het toezicht, het bestuur op gezette tijden uitgedaagd en

daarmee een goede bijdrage geleverd aan de kwaliteit van de besturing van het fonds. We zijn daar de leden van de Raad van Toezicht en haar voorzitter Huub Hannen zeer erkentelijk voor.

Woord van dank

Graag willen wij hierbij ook deelnemers, werkgevers, sociale partners, leden van het Verantwoordingsorgaan, medewerkers van ABP en APG en andere belanghebbenden met wie ABP heeft samengewerkt, bedanken voor hun vertrouwen en constructieve bijdragen aan het realiseren van onze missie: samen bouwen aan goed pensioen.

In het afgelopen jaar hebben we afscheid genomen van 4 bestuursleden. We danken Jan van Zijl voor zijn bijdrage. Hij had met zijn brede bestuurlijke ervaring een goed oog voor wat werkgevers, deelnemers en andere belanghebbenden van ABP verwachten en heeft als vice-voorzitter mede een leidende rol gespeeld in de verandering van onze governance. Menno Snel hebben we leren kennen als een ervaren en geëngageerde bestuurder en we zijn hem erkentelijk voor de inzet van zijn expertise.

ABP werd in 2021 voor de vierde keer op rij door VBDO uitgeroepen tot het meest duurzame pensioenfonds van Nederland. Dat is een mooi resultaat, maar tegelijkertijd vinden we als bestuur dat we de lat hoger moeten leggen.

Mariette Doornekamp heeft gedurende vele jaren met haar expertise op financieel en beleggingsgebied een belangrijke bijdrage geleverd aan de vormgeving van ons beleggingsbeleid, waaronder ons beleid duurzaam en verantwoord beleggen. Ook haar danken we, evenals last but not least Philip Stork. Philip heeft met zijn ervaring op het gebied van risicomangement ons risicobeleid en -beheer, in het bijzonder op beleggingsgebied, mede vormgegeven. Afscheid nemen van 4 bestuursleden betekent ook de start van 4 nieuwe niet-uitvoerend bestuurders, die zich samen met het nieuwe uitvoerend bestuur en de ervaring van de zittende niet-uitvoerend bestuurders met frisse energie gaan inzetten voor een goede besturing van het fonds, in het belang van onze deelnemers en werkgevers.

Tot slot

In een wereld die wordt gekenmerkt door diepgevoelde onrust en onzekerheid blijven wij ons in 2022 inspannen om met de opbouw en uitkering van een goed pensioen zoveel mogelijk te zorgen voor financiële rust. De uitdaging is groot, maar wij zijn ervan overtuigd dat pensioenfonds ABP in goede conditie is om een financieel solide basis te blijven bieden voor onze 3,1 miljoen deelnemers.

Corien Wortmann-Kool

Voorzitter Algemeen Bestuur

Harmen van Wijnen

Voorzitter Uitvoerend Bestuur

Onze omgeving in 2021

Dachten we dat 2020 een uitdagend jaar was, 2021 deed daar niet voor onder. We zagen internationaal een toenemende urgentie om ons klimaat te beschermen. De coronapandemie speelde nog steeds een grote rol in ons dagelijks leven. En op pensioenvlak was vooral het niet verhogen van pensioenen een actueel en voor deelnemers urgent thema. In dit hoofdstuk lichten we de belangrijkste ontwikkelingen in 2021 toe.

Verwachtingen deelnemers: teleurstelling rondom niet verhogen

Door de positieve ontwikkelingen op de financiële markten groeit bij pensioendeelnemers steeds meer onvrede en onbegrip over het feit dat de pensioenen al jaren niet kunnen worden verhoogd. Uit onderzoek dat ABP eind 2020 deed, blijkt dat een grote meerderheid van de deelnemers die we hebben bevroegd (zeer) negatief reageert op de zelf ingeschatte indexatie-achterstand. Meer dan 20% voelt het als een (groot) onrecht, onder gepensioneerden is dat zelfs bijna het dubbele. 12% reageert gelaten en slechts 4% heeft er begrip voor.

ABP houdt zich, net als andere pensioenfondsen, aan de huidige geldende regels. Op verzoek van de Tweede Kamer is de staatssecretaris met een plan gekomen om de grens van 110% te verlagen. De kern van dit plan is dat een pensioenfonds de pensioenen al mag verhogen als de beleidsdekkingsgraad 105% of hoger is. Als dit plan wordt aangenomen, kan een pensioenfonds volgens de wet eerder besluiten om de pensioenen te verhogen. Of een fonds dat ook echt doet, hangt af van verschillende factoren. Een besluit van het bestuur van een pensioenfonds om de pensioenen te verhogen moet bijvoorbeeld evenwichtig worden afgewogen.

Hoe ABP hiermee omgaat is te lezen in het hoofdstuk [Balans tussen premie, zekerheid en ambitie](#).

Nieuw pensioencontract: de aanloop is ingezet

De aanloop naar het Nieuwe Pensioencontract (NPC) is ingezet. In het verslagjaar werd bekend dat de wetgeving is uitgesteld. Op 30 maart 2022 werd de Wet toekomst pensioenen naar de Tweede Kamer gestuurd. Daar was ABP blij mee. Het bracht de noodzakelijke aanpassing van ons pensioenstelsel

weer een stap dichterbij. Het is de bedoeling dat de wet in 2023 in werking treedt. Met de openbaarmaking en na behandeling in het parlement komt er meer duidelijkheid voor pensioenfondsen en daarmee voor deelnemers en werkgevers. ABP deed bij de openbaarmaking een oproep aan de Tweede en Eerste Kamer om het NPC, in het belang van de deelnemers, eenvoudig te houden en fondsen de ruimte te geven om het zo goed mogelijk voor deelnemers in te richten. Een belangrijk aandachtspunt is dat we deelnemers hier tijdig bij gaan betrekken. ABP blijft meedenken om de Wet toekomst pensioenen naar de eindstreep te loodsen: wij hebben vanuit onze ervaring en kennis de mogelijkheid gekregen om onze visie en adviezen te delen met de beleidsmakers en politici.

Het NPC zien wij als een persoonlijker pensioen dat meer meebeweegt met de economie en waarin de voordelen van collectiviteit en risico's delen behouden blijven. Het nadeel is dat onze deelnemers en werkgevers weten dat er een grote verandering aankomt en wij hierover op dit moment nog weinig duidelijkheid kunnen geven. Bijvoorbeeld over hoe de overgang van oud naar nieuw zal uitpakken. Dit kan zorgen voor onrust.

Sociale partners moeten gaan beslissen over de arbeidsvoorwaardelijke kant en hoe regelingen die niet in het NPC passen, worden aangepast. ABP adviseert

Programma NPC gestart

De overgang naar het NPC is een complex, veelomvattend traject. ABP heeft hiervoor een speciaal programma opgezet. In 2021 is dit programma verder op stoom gekomen. ABP werkt hierbij nauw samen met APG, waarbij ABP de regie heeft. Dat betekent dat ABP het beleid bepaalt, de kaders en voortgang monitort, en dat APG zorgt voor de uitvoering, zoals de keuze voor en implementatie van een nieuw administratiesysteem. Er zijn ook externe adviseurs bij betrokken.

sociale partners hierover; het Verantwoordingsorgaan speelt in dit proces eveneens een belangrijke adviesrol.

Voor de overgang naar het NPC moet onze administratie helemaal op orde zijn. Veel pensioenfondsen zijn bezig met het opschonen van hun data en systemen. De toezichthouder DNB let hier ook scherper op. ABP is al langer bezig met het vergroten van de kwaliteit van de data, waardoor de dienstverlening aan deelnemers en werkgevers kan worden verbeterd. Tegelijkertijd is het een omvangrijk traject met een harde deadline, dat de nodige capaciteit van de uitvoeringsorganisatie vergt. Meer hierover in het hoofdstuk [Solide beheer van het pensioenvermogen](#).

Economie en financiële markten: goed beleggingsjaar, inflatie zet in

Over het algemeen is 2021 een uitstekend beleggingsjaar geweest. Dat is vooral te danken aan de uitstekende winstgroei die bedrijven in 2021 lieten zien. Grote beursgenoteerde ondernemingen hebben een stuk minder last gehad van maatregelen dan kleine ondernemers in de horeca of toerisme. Ook hadden opeenvolgende lockdowns een steeds kleinere economische impact. Aanvankelijk dachten experts dat de coronacrisis net als andere, eerdere economische crises tot permanente schade zou leiden. Opvallend was het lage rendement op aandelen in opkomende markten (circa 5%). Dit is vooral toe te schrijven aan de strenge aanpak door de Chinese overheid van bedrijven in de vastgoed-, internet- en scholingssector. Ook de rentes zijn vorig jaar opgelopen, met een paar rentedips door groeiende zorgen rond corona en de economische groei.

De combinatie van hoge rendementen en per saldo oplopende rente is vrij uitzonderlijk. De beste jaren voor de beleggingsrendementen gaan meestal samen met een rentedaling. De situatie in 2021 (hoge rendementen met

een rentestijging) was gunstig voor de dekkingsgraad: de waarde van de verplichtingen neemt namelijk af, terwijl de waarde van de bezittingen per saldo stijgt. Tegelijkertijd zagen we de inflatie fors oplopen. Dat voelen onze deelnemers in hun portemonnee. Met de hardnekkige prijsstijgingen zijn de verwachtingen voor toekomstige renteverhogingen opgelopen. Meer hierover in het hoofdstuk [Financiële prestaties en Solide beheer van het pensioenvermogen](#).

Groeiende aandacht voor agressieve belastingplanning

Sinds de financiële crisis van 2008 staat het tegengaan van agressieve belastingplanning hoog op de agenda van de politiek, media en de bredere maatschappij. Deze ontwikkeling heeft vooral de afgelopen paar jaar een vlucht genomen door nieuwe wet- en regelgeving op dit gebied. ABP heeft als een van de grote pensioenfondsen ter wereld een verantwoordelijkheid in het tegengaan van agressieve belastingplanning bij bedrijven. Het betalen van belasting is belangrijk omdat dit een bron is voor overheidsinvesteringen, onderwijs, zorg, infrastructuur en maatschappelijke en economische stabiliteit. Door op een verantwoorde manier met belastingheffing om te gaan, dragen wij eraan bij dat onze deelnemers in een leefbare wereld kunnen genieten van hun pensioen. Enerzijds willen wij beleggen in bedrijven en overheden en samenwerken met beheerders die fiscaal verantwoord beleid voeren. Anderzijds willen we onszelf gedragen als een verantwoord belastingbetaler en ondersteunen wij wetgevingsinitiatieven die agressieve belastingplanning tegengaan. Tegelijkertijd waken we ervoor dat nieuwe wetgeving niet in het nadeel uitpakt van onze deelnemers.

Om hier invulling aan te geven, hebben we in 2020 nieuw fiscaal beleid opgesteld. In 2021 startten we met het implementeren daarvan en hebben we belangrijke stappen gezet. Meer hierover in het hoofdstuk [Duurzaam en verantwoord beleggen](#) (zie pagina 48).

Coronapandemie: respect voor onze deelnemers

De coronapandemie hield de hele wereld nog stevig in haar greep in 2021, ondanks grootschalige vaccinaties. Een groot deel van onze deelnemers werkt in het onderwijs, bij de politie en in de zorg. Voor hen heeft de pandemie de dagelijkse werkzaamheden onder hoge druk gezet. Dat zij desondanks hun werk met enthousiasme en betrokkenheid hebben gedaan, verdient groot respect. Hoewel ook onze medewerkers uitdagingen hebben ondervonden, heeft ABP in haar werkzaamheden geen last gehad van de pandemie: de cruciale projecten werden er niet door geraakt. Dat geldt ook voor onze uitvoeringsorganisatie APG.

Klimaat: versnelling maatregelen tegen opwarming

Klimaatverandering treedt op steeds meer plekken op, wordt heftiger en gaat sneller. Dat werd in het verslagjaar duidelijk, onder meer door het Working Group I-rapport van het IPCC. Tijdens de Klimaatconferentie van Glasgow zijn er nieuwe mondiale afspraken gemaakt, waaronder:

- het geleidelijk verminderen van steenkoolgebruik;
- het vergroten van klimaatfinanciering;
- het stoppen en omkeren van de ontbossing in 2030;
- het verminderen van de methaanuitstoot.

Hoewel de top resulteerde in dit nieuwe klimaatpact, gingen er veel geluiden op dat de afspraken niet ambitieus genoeg zijn.

Bij ABP hebben we in het verslagjaar gezien dat er echt meer snelheid nodig is om ervoor te zorgen dat onze aarde minder snel opwarmt. Daaraan hebben wij ons ook verbonden, onder meer in het IMVB-convenant. Om die extra vaart te maken, zijn we samen met APG een project gestart om ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen aan te scherpen. Ook

hebben we in 2021 het besluit genomen om onze beleggingen in producenten van fossiele energie te verkopen en onze inspanningen te verleggen naar de vraagzijde, met onder andere grootverbruikers van energie, en beleidsmakers. Zo blijven we actief betrokken bij de energietransitie. Met het stoppen van de beleggingen in producenten van fossiele energie komen we ook tegemoet aan de verwachtingen die deelnemers en werkgevers hebben van hun pensioenfondsen.

Tegelijkertijd merken we dat deelnemers bezorgd zijn dat het afbouwen of stoppen van deze beleggingen nadelig zou kunnen zijn voor het rendement. Wetenschappelijk onderzoek en onze eigen research wijzen erop dat dit naar verwachting niet het geval is. We informeren deelnemers hierover, om ervoor te zorgen dat zij vertrouwen houden in onze aanpak en in hun pensioen.

Het belang dat deelnemers hechten aan duurzaam en verantwoord beleggen is in het verslagjaar iets gedaald van 65% naar 60%. Deze schommeling is vergelijkbaar met die in 2019 en 2020. Wij merken uit vragen en reacties van deelnemers dat zij bezorgd zijn dat duurzaam en verantwoord beleggen in zijn algemeenheid ten koste gaat van het rendement. Wij hebben oog voor die zorgen, daarom hebben we onder andere in 2019 uitgebreid wetenschappelijk onderzoek hiernaar laten doen. De uitkomsten daarvan sterken ons in onze overtuiging dat wij duurzaam en verantwoord kunnen beleggen zonder dat dit ten koste gaat van rendement en risico. Anders gezegd: we verwachten minstens hetzelfde rendement te behalen als wanneer we niet duurzaam en verantwoord zouden beleggen. Meer hierover in het hoofdstuk [Duurzaam en verantwoord beleggen](#) (zie pagina 40).

De waarde van pensioen

Pensioen = bijdrage aan oplossing
maatschappelijke uitdagingen

**‘De waarde
van pensioen
wordt
onderschat’**

Liset Meddens

Oprichter Fossilvrij NL

Fossilvrij bouwt een burgerbeweging om de macht van de fossiele industrie te doorbreken. ‘ABP geeft een enorm signaal af door te stoppen met de beleggingen in producenten van fossiel,’ aldus Fossilvrij NL-oprichter Liset Meddens.

‘In Nederland zijn we in 2013 gestart met campagnes richting financiële instellingen en pensioenfondsen, om ervoor te zorgen dat die niet meer investeren in olie, kolen en gas. In die tijd stuurden wij onze eerste brief naar ABP. De deur heeft sinds die tijd opengestaan voor dialoog. Maar er werd pas echt naar ons geluisterd toen veel deelnemers, zoals ambtenaren, leraren en hoogleraren, ABP opriepen fossilvrij te worden. In 2021 besloot het bestuur om te stoppen met beleggen in producenten van fossiele energie. Een geweldige overwinning! Het geeft ook een sterk signaal af in de internationale pensioenwereld: een industrie die wat ons betreft tot het verleden behoort, wordt de rug toegekeerd. Pensioen gaat ook juist over de toekomst.

De veranderkracht van pensioen wordt ontzettend onderschat. Fondsen beheren een enorme pot met geld dat van deelnemers is. Die pot kan goed worden gebruikt om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken, bijvoorbeeld het isoleren van alle woningen in Nederland. Tegelijkertijd hebben deelnemers ook meer in te brengen dan zij zelf vaak denken. Die macht moeten zij niet onderschatten: spreek je uit over wat er met jouw geld wordt gedaan. Het besluit van het ABP-bestuur is het bewijs dat het echt veel impact kan hebben.’

Hoe wij samen bouwen aan goed pensioen

De strategie van ABP is erop gericht om samen te bouwen aan goed pensioen, op zo'n manier dat deelnemers en werkgevers graag bij ABP willen horen. Om dit te bereiken, hebben we een strategische routekaart opgesteld. De routekaart bleef in het verslagjaar onveranderd. Wel hebben we accenten gelegd om in te spelen op de ontwikkelingen buiten en binnen onze organisatie.

De strategie van ABP

Om onze missie ‘Samen bouwen aan goed pensioen’ te realiseren, hebben we 9 onderliggende deelstrategieën vastgesteld. Deze vormen samen 3 strategische pijlers:

- A. Goede dienstverlening;
 - B. Aantrekkelijke arbeidsvoorwaarde;
 - C. Goed pensioen voor de toekomst.
- Als belangrijke voorwaarde geldt dat we een solide fundament hebben met een professionele organisatie (D).

Samen bouwen aan goed pensioen: deelnemers & werkgevers willen bij ABP horen

Onze strategische routekaart

Goede dienstverlening

- 1** Ons **pensioen-beheer** (administratie en communicatie) is gericht op de beleving van deelnemer en werkgever.
- 2** Ons **vermogens-beheer** behaalt een optimaal rendement op een duurzame en verantwoorde manier.

Aantrekkelijke arbeidsvoorwaarde

- 3** Onze **pensioen-regeling** is eenvoudig, beheersbaar en uitlegbaar.
- 4** In onze **financiële opzet** is er een balans tussen premie, zekerheid en ambitie.

Goed pensioen voor de toekomst

- 5** Wij zetten ons in voor een goed **pensioenstelsel** in Nederland.
- 6** Wij zijn de **pensioenexpert** ook op het gebied van pensioen-innovatie.

Solide fundament

- 7** Wij hebben een **professioneel bestuur** met een groot draagvlak.
- 8** Wij hebben grip op **uitbestede activiteiten** aan APG.
- 9** Onze **interne bedrijfsvoering** is op orde.

Speerpunten voor 2021

In het verslagjaar hebben we vanuit de strategie de focus gelegd op:

- duurzaam en verantwoord beleggen; resultaten en uitdagingen lichten we toe in het [hoofdstuk Duurzaam en verantwoord beleggen \(zie pagina 36\)](#);
- onze pensioendienstverlening; resultaten en uitdagingen lichten we toe in het [hoofdstuk Solide beheer van het pensioenvermogen \(zie pagina 55\)](#);
- het nieuwe pensioencontract, zie ook het [hoofdstuk Trends en ontwikkelingen \(zie pagina 17\)](#);
- versterken van het solide fundament, zie ook het [hoofdstuk Governance \(zie pagina 88\)](#).

Terugblikkend op 2021 kunnen we zeggen dat er goede voortgang is gerealiseerd op deze focusgebieden. We hebben een impuls gegeven aan duurzaam en verantwoord beleggen, onder andere door te stoppen met beleggen in producenten van fossiele energie. Verder hebben we hard gewerkt aan onze dienstverlening. Dat ging soms gepaard met nieuwe uitdagingen, zoals in het dossier Samenvallende diensttijd. De kwaliteit van onze administratie is een belangrijke basis, waar we in 2021 verbeteringen in hebben aangebracht met het programma Grip op data. Met de overgang naar een nieuw bestuursmodel kunnen we ons bestuur en pensioenfonds verder professionaliseren.

Punten van zorg van het bestuur zijn:

- **Vertrouwen in pensioen**
Het vertrouwen in pensioen onder consumenten blijft achter bij de betrouwbare en voorspelbare manier waarop uitkeringen in Nederland worden verzorgd door pensioenuitvoerders. Het niet kunnen verhogen van opbouw en uitkeringen in de afgelopen jaren is een van die oorzaken, en ook de onzekerheid over de overgang naar een nieuw pensioenstelsel heeft invloed op het vertrouwen. Ook de maatschappelijke discussie over de aankomende veranderingen, de tegengestelde meningen over de toekomst

van pensioen en de soms waarschuwendende uitlatingen van toezichthouders rond pensioenen spelen een rol. Samen met sectorpartijen werken wij aan een herwaardering van pensioen in de komende jaren. In eigen huis proberen wij vertrouwen te wekken door betrouwbaar, consistent en transparant te zijn in onze pensioenuitvoering.

- **Datamanagement**
Het op orde hebben van onze pensioenadministratie is al langere tijd een zorg. Om tot de juiste uitkering te kunnen komen, moeten alle data op de juiste manier in ons systeem staan, ook als wij daarbij afhankelijk zijn van aanlevering door deelnemers, werkgevers en bijvoorbeeld andere uitkeringsinstanties zoals de SVB. Ook de complexiteit van onze pensioenregeling, zoals die in jaren is opgebouwd, zorgt voor extra druk. Wij herstellen fouten, vullen ontbrekende data aan en willen dat iedere deelnemer op basis van juiste data de uitkering krijgt waar zij of hij recht op heeft. Dit blijft ook de komende jaren een belangrijk aandachtspunt in onze bedrijfsvoering en in ons contact met de deelnemer.
- **Draagvlak voor duurzaamheidsbeleid**
Als onderdeel van ons beleggingsbeleid presenteerden wij in 2020 het beleid Duurzaam en verantwoord beleggen, voor de beleidsperiode tot 2025. In 2021 hebben we geconstateerd dat onze ambitie op onderdelen van dit beleid niet hoog genoeg was; deelnemers, werkgevers en ook diverse belangengroepen hebben ons laten weten dat ze meer van ons verwachten in bijvoorbeeld de bijdrage aan het oplossen van het klimaatprobleem. Met ons besluit om niet langer te beleggen in de producenten van fossiele brandstoffen zetten wij een eerste stap in het aanscherpen van onze ambitie en we zullen daar in 2022 mee doorgaan. Het licht afnemende draagvlak voor dit beleid heeft zich in het vierde kwartaal van 2021 iets hersteld. We blijven naar de wensen van deelnemers en werkgevers luisteren om op basis daarvan onze ambities verder aan te scherpen.

Voortgang

Hoewel we dat wel van plan waren, hebben we in 2021 onze strategische KPI's niet aangevuld. De belangrijkste reden hiervoor is dat we dit meenemen bij het opstellen van een strategisch 3-jarenplan voor de periode 2022-2025. Het jaarplan van 2021 hebben we verlengd tot medio 2022: dit plan voldoet zeker nog voor die periode, en het stelt ons in staat om ons te focussen op het 3-jarenplan. Op basis daarvan wordt vervolgens een nieuw jaarplan opgesteld.

Voortgang

	Resultaat	Deelstrategie ¹
rNPS deelnemers	-23	1 3
rNPS werkgevers	+22	1 3
CES deelnemers	72%	1 3
CES werkgevers	95%	1 3
Reputatie bij belanghebbenden	6,6	1 4 6
Draagvlak deelnemers duurzaam en verantwoord beleggen	5,4	2
Pensioenregeling	Uitbreiding dienstverlening deelnemers en werkgevers, verbeteren administratie	3
Nieuw pensioencontract	Programma NPC opgezet en gestart	5
Solide fundament	Overgang naar nieuw bestuursmodel	7 8 9

¹ De nummers verwijzen naar de strategische routekaart op de vorige pagina.

Focus voor 2022

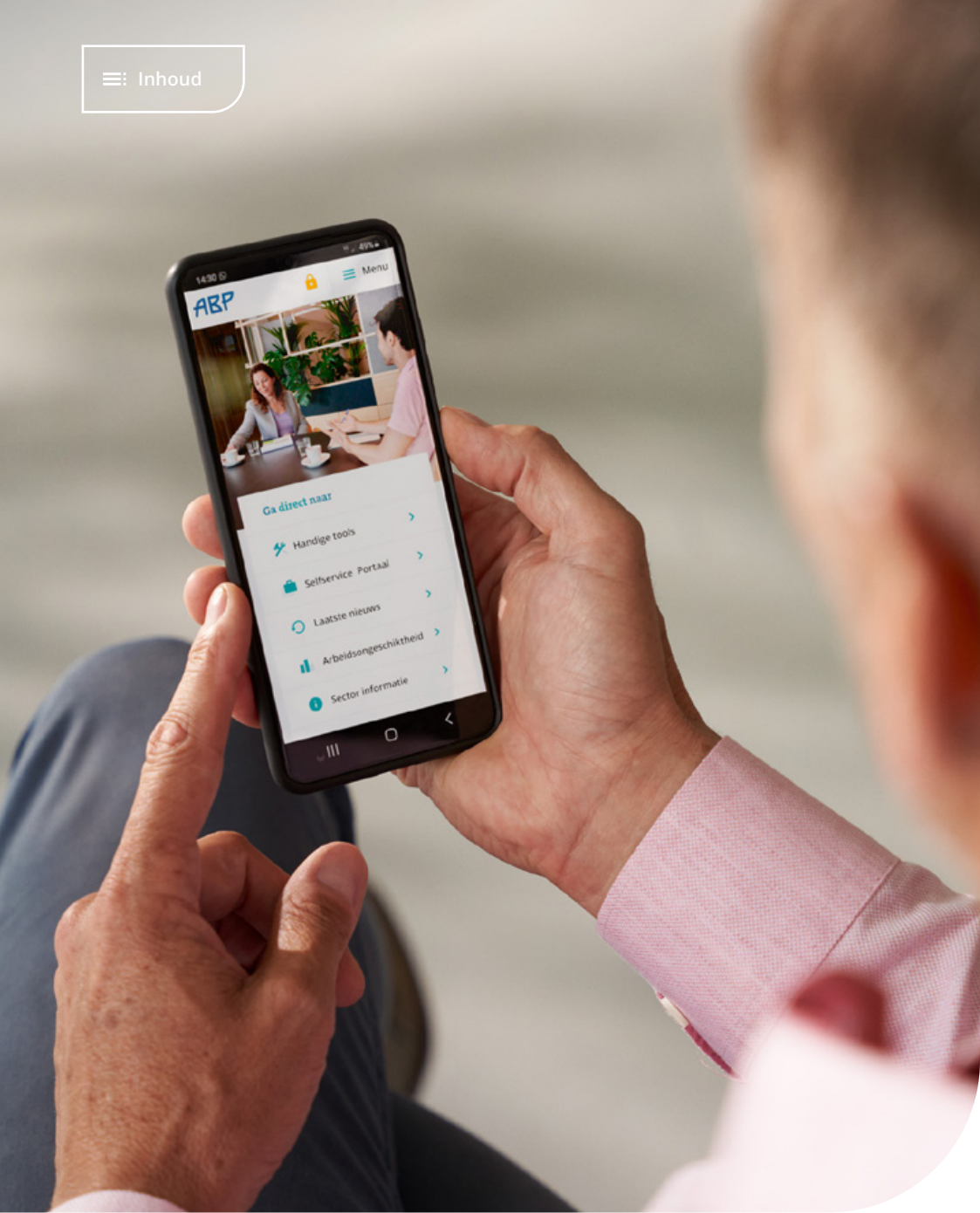
In 2022 scherpen we onze strategie aan. Daarbij zal de focus niet sterk afwijken van die in 2021: de routekaart bepaalt nog steeds onze algemene koers. Het is ons streven om op alle deelstrategieën voortgang te boeken. Daarbij krijgen de volgende zaken prioriteit:

- voortzetten van het programma waarmee we onze administratie verbeteren;
- aanscherpen en versnellen van het beleid Duurzaam en verantwoord beleggen;
- voorbereiden van de invoering van het NPC;
- (samen)werken in de nieuwe ABP-organisatie door medewerkers en bestuur.

Belangrijke onderwerpen voor belanghebbenden

In 2021 zijn we regelmatig in gesprek gegaan met onze belanghebbenden. We hebben ze onder meer gevraagd welke onderwerpen zij belangrijk vinden voor ABP om over te rapporteren. Op basis van de uitkomsten van een onderzoek onder 1.000 belanghebbenden binnen en buiten ABP hebben we de structuur van ons jaarverslag aangepast. Dit is weer een volgende stap in geïntegreerd rapporteren, waarmee wij met het jaarverslag over 2020 zijn gestart.

Wie zijn onze belanghebbenden?

Deelnemers en werkgevers zijn de belanghebbenden op wie wij ons vooral richten: zij staan centraal in alles wat wij doen. Daarnaast heeft ABP nog meer belanghebbenden.

Primaire ABP doelgroepen

- Actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden
- Werkgevers

Interne belanghebbenden

- Verantwoordingsorgaan
- Raad van Toezicht (tot 1-1-2022)
- Medewerkers ABP
- Raad van Bestuur, Managementteam en medewerkers APG

Toezichhouders

- De Nederlandsche Bank
- Autoriteit Financiële Markten
- European Insurance and Occupational Pension Authority
- Autoriteit Consument & Markt

Sociale partners

- Pensioenkamer
- Sectoroverleg Defensie
- Kabinetssectoren
- Sectorwerkgevers
- Sectorale vakbonden

Overige belanghebbenden

Onder meer:

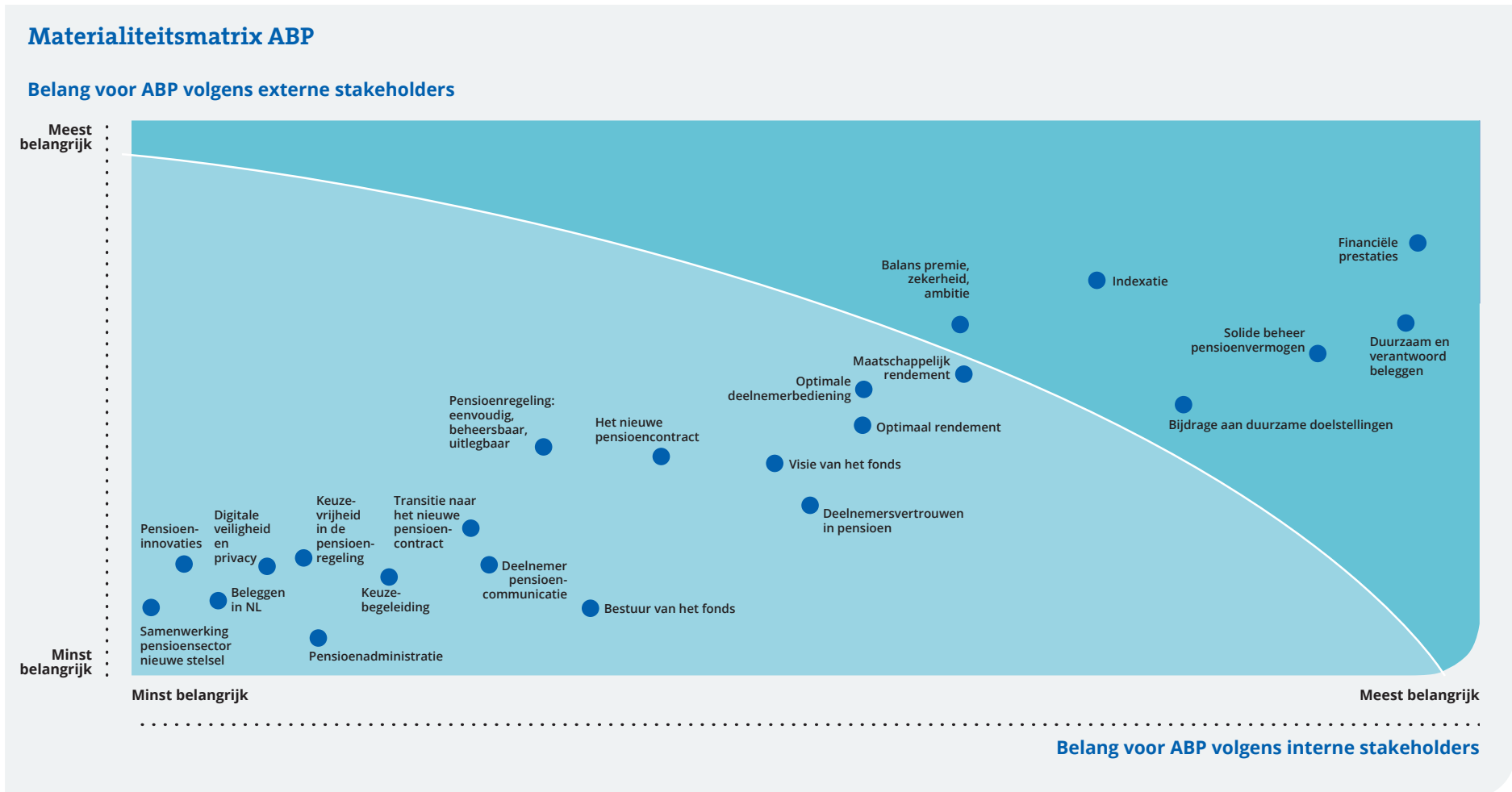
- Werknemers- en werkgeversorganisaties
- Belangenorganisaties
- Overheid
- Sociaal Economische Raad
- Stichting van de Arbeid

- Politiek in Den Haag en Brussel
- Media
- Deskundigen en wetenschap
- Niet-gouvernementele organisaties

Onderzoek belangrijke onderwerpen voor belanghebbenden

In het verslagjaar hebben we een extern onderzoek laten doen om deze onderwerpen te inventariseren en te prioriteren. Op basis van onze strategie is een voorselectie gemaakt van onderwerpen. Die onderwerpen hebben we voorgelegd aan een selectie van interne en externe belanghebbenden, met

de vraag welke onderwerpen zij voor ABP belangrijk en minder belangrijk vinden om over te lezen in ons jaarverslag. In totaal hebben 27 interne en 434 externe belanghebbenden gereageerd. De resultaten zijn gewogen, wat inhoudt dat de gemiddelde scores van bijvoorbeeld de grote groep deelnemers even zwaar tellen als die van het ABP-bestuur. Dit heeft geresulteerd in de volgende materialiteitsmatrix.

Op de x-as zien we welke onderwerpen volgens de **interne** belanghebbenden voor ABP belangrijk worden geacht om over te rapporteren in het jaarverslag. Deze resultaten zijn afgezet tegen die van de **externe** belanghebbenden op de y-as. Het gaat hierbij dus niet om de vraag wat belangrijke onderwerpen zijn voor ABP om de focus op te leggen in de strategie.

In de resultatenhoofdstukken in dit jaarverslag rapporteren wij over de onderwerpen die boven de lijn in de matrix vallen. Dit zijn onderwerpen die zowel de externe als de interne belanghebbenden van ABP het belangrijkste vinden om terug te zien in het jaarverslag.

Voor de leesbaarheid van het bestuursverslag hebben we de hoog-materiële onderwerpen die direct met elkaar te maken hebben, bij elkaar gezet. Zo kunnen we daar in samenhang verantwoording over afleggen. Dit geldt voor Duurzaam en verantwoord beleggen en Bijdragen aan duurzame ontwikkelingsdoelen, en voor Balans tussen premie, zekerheid en ambitie en Indexatie. Deze materiële onderwerpen staan in het resultatenhoofdstuk dus bij elkaar, waarmee we in de volgorde iets afwijken van het aangegeven belang in de matrix. Bovendien behandelen we, waar relevant, in de resultatenhoofdstukken ook andere onderwerpen uit de materialiteitsmatrix.

Definities van de belangrijkste materiële onderwerpen

Financiële prestaties

De financiële positie en situatie van ABP, zoals dekkingsgraden, verlagen en verhogen (indexatie).

Duurzaam en verantwoord beleggen

De mate waarin ABP bij het beleggen van de inleg van de deelnemers in bedrijven en organisaties rekening houdt met mens, milieu en goed bestuur.

Indexatie

Verhoging van het pensioen met percentage gelijk aan bijvoorbeeld de prijsinflatie of loonstijging.

Solide beheer van het pensioenvermogen

Verantwoorde wijze van omgaan met het geld van de deelnemers, een gedegen administratie en goede communicatie richting deelnemers.

Balans tussen premie, zekerheid en ambitie

Juiste mate van inleg en risico's bepalen om de koopkracht van de deelnemers te kunnen borgen na pensioendatum.

Bijdragen aan duurzame ontwikkelingsdoelen

De mate waarin ABP bijdraagt aan het realiseren van de doelen die het kompas vormen om in 2030 de wereld een betere plek te maken.

Volgende stappen

Een volgende stap zal zijn dat we een verdere verdieping aanbrenge in de materiële onderwerpen. Daarbij nemen we ook mee welke invloed de activiteiten van ABP hebben op de buitenwereld en andersom. Met deze verdieping kan ABP beter verslag uitbrengen over de manier waarop duurzaamheidsaspecten onze prestaties, positie en ontwikkeling beïnvloeden (het perspectief 'van buiten naar binnen') en over de impact van onze prestaties, positie en ontwikkeling op mens en milieu (het perspectief 'van binnen naar buiten'). Dit wordt dubbele materialiteit genoemd.

De waarde van pensioen

Pensioen = gemoedsrust

‘De juiste keuzes voor later’

Arjan Vliegenthart
Directeur Nibud

Over de waarde van pensioen hoeft Arjan Vliegenthart, directeur van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud), geen seconde na te denken. ‘De waarde van pensioen is gemoedsrust. Dat je datgene kunt gaan doen waar je tijdens je werkende leven plannen voor hebt gemaakt.’ Het Nibud werkt nauw samen met pensioenfondsen om er samen voor te zorgen dat mensen de juiste keuzes maken.

‘Het Nibud geeft voorlichting over financieel rondkomen in het hier en nu, maar ook voor later. Daarom werken wij nauw samen met pensioenfondsen. Een van de initiatieven is bijvoorbeeld de pensioenschijf van 5: een rekentool die inzicht geeft in inkomen en uitgaven tijdens het pensioen. Anderhalve eeuw geleden gingen ouderdom en armoede hand in hand. Door de jaren heen heeft ons pensioenstelsel – nog steeds een van de beste ter wereld – daar een einde aan gemaakt. Gemiddeld genomen hebben ouderen in Nederland het goed. Waar vroeger het pensioenfonds jou als deelnemer vertelde wat goed voor je was, zijn deelnemers steeds kritischer en willen zij meer zelf kunnen kiezen. Maar pensioen is complex, dus het kan best lastig zijn om de juiste keuzes te maken. Alles hangt af van de persoonlijke situatie: heb je een huurwoning of een afbetaalde hypotheek? Maar ook van persoonlijke wensen en ideeën: wil je vooral op de kleinkinderen gaan passen die 5 kilometer verderop wonen of met een camper door Europa trekken? Pensioen gaat om grip op je geld, en daarmee om grip op je leven. Zodat je ook op latere leeftijd iets moois van het leven kunt maken.’

Hoe ABP er financieel voor staat

ABP blikt terug op een jaar met goede financiële prestaties. Uiteindelijk was de beleidsdekkingsgraad tot onze spijt nog te laag om de pensioenen te kunnen verhogen. In dit hoofdstuk lichten we de ontwikkeling van onze financiële positie in 2021 verder toe.

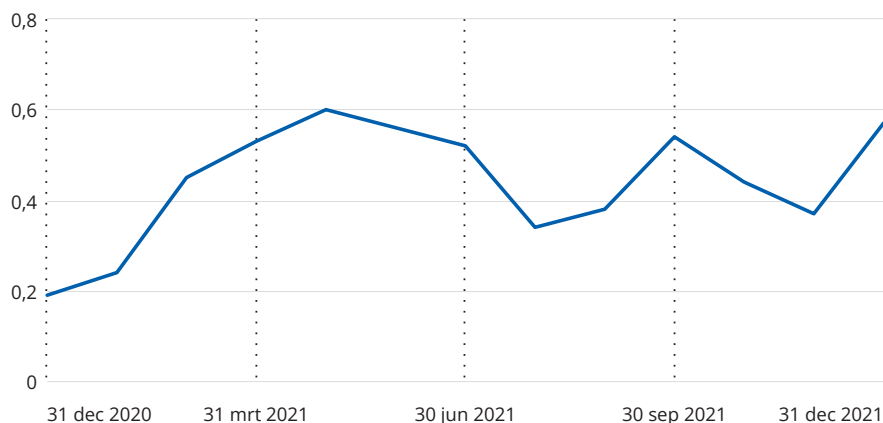

In 2021 zagen we een mooie opwaartse lijn in onze financiële prestaties. ABP behaalde een jaarrendement van 11,4% (2020: 6,6%). Dit komt neer op een bedrag van € 56,3 miljard. Vooral de categorieën aandelen, alternatieve beleggingen (private equity, grondstoffen en hedgefondsen) en vastgoed deden het goed. Het beschikbaar vermogen van ABP groeide in 2021 van € 495 miljard eind 2020 naar € 552 miljard.

In het hoofdstuk [Solide beheer van het pensioenvermogen](#) gaan we dieper in op onze beleggingen in 2021, zowel het rendement als de kosten.

De rekenrente steeg in 2021 met 0,4%-punt (van 0,2% naar 0,6%). Door deze stijging daalde de waarde van onze pensioenverplichtingen (dat zijn alle huidige en toekomstige pensioenuitkeringen), van € 530 miljard eind 2020 naar € 499 miljard eind december 2021.

Ontwikkeling rekenrente in 2021

Als de rente stijgt, hoeft een pensioenfonds minder in kas te houden om aan alle verplichtingen te kunnen voldoen. Onze financiële positie is dus verbeterd dankzij goed rendement en dalende verplichtingen.

Dekkingsgraad in de lift

Deze ontwikkelingen zorgden voor een stijging van onze dekkingsgraad. Het verloop laten we zien in deze tabel.

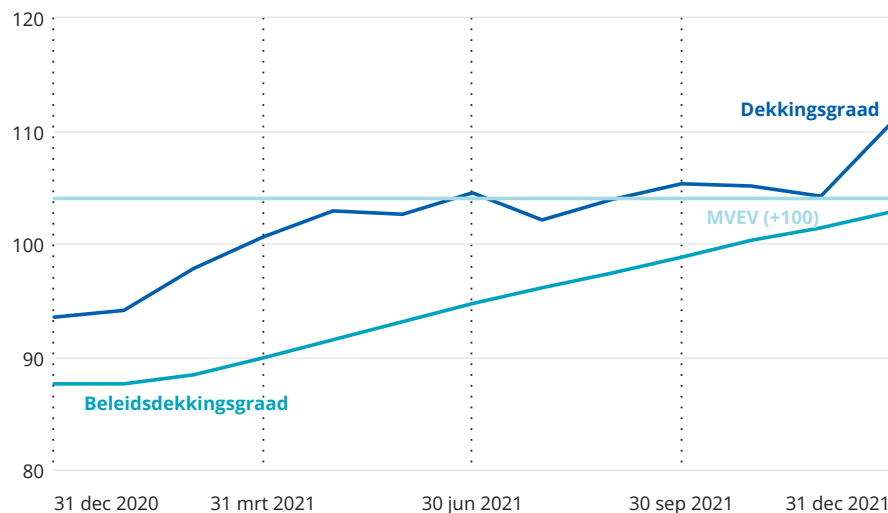
Verloop dekkingsgraad in %

	2021	2020
Dekkingsgraad einde voorafgaand verslagjaar	93,5	97,8
Premie versus opbouw	-1,2	-1,1
Verandering van de rentetermijnstructuur	6,5	-11,4
Rendement op de beleggingen	10,7	6,4
Rentetoevoeging aan de verplichtingen	0,5	0,3
Aanpassing grondslagen verplichtingen	0,5	2,8
Overige	0,1	-1,3
Dekkingsgraad einde verslagjaar	110,6	93,5

Duidelijk is te zien dat het rendement op de beleggingen een belangrijk positief effect heeft van 10,7% op de ontwikkeling van de dekkingsgraad en dat de stijging van de rekenrente resulteert in een toename van 6,5%.

De dekkingsgraad van een pensioenfonds laat zien of een pensioenfonds nu en in de toekomst de pensioenen kan uitbetalen. Hij geeft de verhouding weer tussen het beschikbare vermogen (€ 552 miljard) en de verplichtingen van ABP (€ 499 miljard). De actuele dekkingsgraad kwam eind 2021 uit op 110,6%. De beleidsdekkingsgraad (het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de laatste 12 maanden) steeg ook in 2021: van 87,6% naar 102,8%. Naar deze dekkingsgraad wordt gekeken om te bepalen of de pensioenen verhoogd mogen worden. Daarvoor moet de beleidsdekkingsgraad minimaal 110% zijn. Daar zat ABP nog onder. We mogen de pensioenen dus niet verhogen. Maar de zorgwekkende situatie dat we tot een verlaging over zouden moeten gaan, zoals in 2020 nog dreigde, lijkt inmiddels uit beeld.

Ontwikkeling dekkinggraad in 2021

Herstelplannen

ABP heeft in het voorjaar van 2021 een herstelplan ingediend. Dit was verplicht omdat eind 2020 de beleidsdekkinggraad onder het vereiste niveau van circa 126% lag. Met een herstelplan moeten wij laten zien of wij onze beleidsdekkinggraad binnen de bepaalde hersteltermijn weer op het vereiste niveau kunnen brengen. Lukt dat niet binnen die termijn, dan kan een verlaging van de pensioenen nodig zijn. Volgens het herstelplan van 2021 is dat niet nodig. Wel hebben we gebruik moeten maken van de geboden vrijstellingsregeling, waarbij de hersteltermijn kon worden verlengd van 10 naar 12 jaar. Op basis van het herstelplan hebben wij als bestuur geconcludeerd dat het niet nodig was om in 2021 aanvullende maatregelen te nemen.

Ook eind 2021 lag de beleidsdekkinggraad onder het vereiste niveau van circa 126%. Dit betekent dat we voor 1 april 2022 een nieuw herstelplan hebben moeten indienen. Volgens het herstelplan van 2022 behalen we het vereiste dekkinggraadniveau in 10 jaar. Omdat de dekkinggraad van eind 2021 veel hoger is dan het jaar ervoor, hebben we in de berekening ook de verhoging van de pensioenen meegenomen, in lijn met het indexatiebeleid van ABP. Bovendien maken we geen gebruik van de vrijstellingsregeling voor pensioenfondsen. Met andere woorden: ABP herstelt op eigen kracht.

ABP heeft ook voldaan aan de wettelijke eis om een haalbaarheidstoets voor 2021 in te dienen bij toezichthouder DNB. De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

Vooruitblik

Als de centrale banken hun monetaire steun afbouwen, bijvoorbeeld als reactie op de sterk oplopende inflatie, kan de waarde van onze beleggingsportefeuille dalen. Tegelijkertijd dalen dan ook onze pensioenverplichtingen. De financiële positie van ABP wordt minder sterk als de waarde van de beleggingen harder dalen dan de waarde van de verplichtingen.

Na balansdatum heeft de wereld niet stilgestaan. Het verloop van de coronapandemie blijft zorgen voor onzekerheid. De hoge inflatie is hardnekkiger gebleken dan eerder gedacht, waardoor verwachte rentestappen door centrale banken een stuk dichterbij zijn gekomen. Aandelenmarkten hebben een slechte start gehad. De Russische inval in Oekraïne heeft de zorgen vergroot. De energieprijzen zijn fors opgelopen door (dreigende) aanvoerproblemen en boycots, sanctiemaatregelen zoals uitsluiting van SWIFT kunnen onbekende gevolgen hebben en voedselprijzen kunnen flink oplopen met het wegvallen van het Oekraïense aanbod van tarwe.

Veel beleggers, waaronder ABP, hebben besloten afscheid te nemen van Russische beleggingen, al is de uitvoering nog niet altijd mogelijk geweest in de huidige omstandigheden. Dit hangt samen met de aanzienlijke volatiliteit van markten op dit moment, die wordt veroorzaakt door een negatieve aanbodschock in de economie en dat betekent minder groei, meer inflatie en een grillig verloop op beurzen wereldwijd.

We hebben de afgelopen jaren ervoor gepleit om de pensioenen eerder te kunnen verhogen en we zijn blij als dit weer kan. Meer over het verhogen van de pensioenen staat in het hoofdstuk Balans tussen premie, zekerheid en ambitie.

We hebben de afgelopen jaren gepleit voor het eerder verhogen van de pensioenen.

De waarde van pensioen

Pensioen = persoonlijke motivatie

‘We weten voor wie we het doen’

Anke Cornelisse
Portfoliomanager

Anke Cornelisse werkt als portfoliomanager bij APG. Met haar team belegt zij in staatsobligaties van ontwikkelde markten, zoals Europa, Amerika en Australië, en volgt zij markt- en portefeuilleontwikkelingen op de voet. Dat doet zij voor deelnemers van ABP. De waarde van pensioen voor haar? Persoonlijke groei en trots.

‘Mijn beleggingscategorie, staatsobligaties, is de meest risicovrije beleggingscategorie. Ik zet mij in om een rendement te realiseren waarmee in ieder geval de koopkracht van ABP-deelnemers blijft behouden. Dat klinkt misschien saai, maar het is juist heel dynamisch. Als er iets groots gebeurt in de wereld, zie je dat direct terug in de obligatiemarkt. Economie is geen exacte wetenschap, het is constant zoeken naar antwoorden, de puzzel is nooit af. Er spelen zo veel factoren mee. Net als je denkt dat je het eindelijk begint te begrijpen, komt er bijvoorbeeld een covid-crisis waarvan niemand de effecten kan voorzien. Je raakt in dit vak nooit uitgeleerd én je staat midden in die aldoor bewegende economie. Bij een commerciële partij moet je op zoek naar klanten, dat hoeft bij een pensioenfonds niet. Dat betekent dat er veel meer ruimte is om op de inhoud in te gaan. Ik beleg voor het pensioen van een kwart van de Nederlanders. Dat motiveert me enorm. Ook al zien en spreken we ze niet, we weten allemaal voor wie we het doen. We werken voor Nederland. Dat maakt me trots.’

Beleggen in een leefbare wereld

ABP wil deelnemers nu en in de toekomst een goed pensioen bieden. Een pensioen waar ze van kunnen genieten in een leefbare wereld. Daarom letten we bij elke beleggingsbeslissing op rendement, risico, kosten én de prestaties van deze beleggingen op het gebied van duurzaamheid. ABP begon daarmee in 2015. In 2020 hebben we onszelf nieuwe doelen gesteld voor 2025. In 2021 besloten we ons beleid verder aan te scherpen om extra vaart te maken in het realiseren van onze doelen.

Duurzaam en verantwoord beleggen 2021

Focus op 3 transities

Klimaatverandering en overgang naar duurzame energie

Behoud natuurlijke hulpbronnen

Digitalisering van de samenleving

Insluiting en uitsluiting

Insluitingsbeleid

Focus op koplopers
Koplopers

85%

Uitsluitingsbeleid

Niet beleggen in:

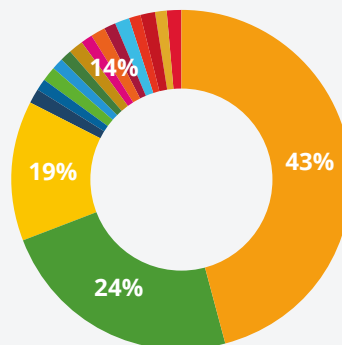
- Wapens verboden volgens internationale verdragen
- Kernwapens
- Tabaksfabrikanten
- Staatsobligaties in landen met VN of EU bindend wapenembargo

ABP duurzaamste pensioenfonds van Nederland (VDBO)

Voor vierde keer op rij

Top-3 SDG-beleggingen

Beleggingen in groene, sociale en duurzame obligaties

2020

€ 14,9 miljard

€ 10,2 miljard

Prestaties 2021 en doelstellingen 2025

% vermogen belegd in SDG's	2021	Doel 2025
	18,1%	20%

Belegd in SDG 7

Betaalbare en duurzame energie

€ 18,5 miljard

2020 € 13,8 miljard

Doel 2025 € 15 miljard

CO₂-voetafdruk aandelenportefeuille t.o.v. 2015

2020 -48%

Doel 2025 -40%

Randvoorwaarde

Respect voor mensenrechten

ABP voldoet aan:

- IMVB-convenant
- SFDR-wetgeving
- OESO-richtlijnen

Duurzaam en verantwoord beleggen

ABP belegt met een duurzame visie voor de lange termijn. In het [beleid Duurzaam en verantwoord beleggen](#) staat de visie voor 2050 en welke ambities we op basis daarvan voor 2030 hebben geformuleerd. Ook staat in het beleid welke duurzame doelen ABP voor 2025 heeft en hoe we van plan zijn die doelen te halen. Om extra vaart te maken met het bereiken van onze doelstellingen, zijn we in 2021 samen met APG een project gestart om ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen aan te scherpen.

Focus op 3 transities

Er zijn 3 grote maatschappelijke veranderingen (transities) waarop wij de komende jaren inspelen met ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen.

Klimaatverandering en de overgang naar duurzame energie

ABP baseert haar klimaatbeleid sinds 2015 op de inzichten van het VN-klimaatpanel (IPCC). Het in 2021 verschenen IPCC-rapport laat opnieuw zien dat de uitstoot van broeikasgassen flink omlaag moet en dat de wereldeconomie moet overgaan op hernieuwbare energie. ABP wil hier met haar beleggingen aan bijdragen. Meer hierover in de paragraaf ['Klimaatverandering en de overgang naar duurzame energie'](#) (zie pagina 43).

Behoud van natuurlijke hulpbronnen

Er is veel meer vraag naar grondstoffen dan de aarde ons kan bieden. Om uitputting van grondstoffen en verlies aan biodiversiteit te voorkomen, is het belangrijk dat verspilling wordt tegengegaan en hergebruik wordt bevorderd. ABP wil beleggen in oplossingen en verlies aan biodiversiteit tegengaan. Meer hierover in de paragraaf ['Behoud van natuurlijke hulpbronnen'](#) (zie pagina 46).

Digitalisering van de samenleving

Onze visie voor 2050 is dat bedrijven op een verantwoorde manier gebruik maken van digitalisering. We willen meer beleggen in bedrijven die bijdragen

Digitalisering van de samenleving

Toegang tot snel en energiezuinig internet

ABP investeerde in 2021 samen met telecombedrijf KPN in de versnelde aanleg van glasvezel in bijna 1.000 dorpen en kleine woonkernen. Het gaat om circa 1,1 miljoen aansluitingen in dorpen als Ankeveen en Grou. Met de investering is ruim € 1 miljard gemoeid. Veilig, betrouwbaar en snel internet is voor Nederland van groot belang, zeker nu er zoveel mensen thuis werken. Glasvezel is sneller en veel energiezuiniger dan koper of kabel. Met deze samenwerking wordt glasvezel versneld aangelegd op plekken in het land waar dat nu nog niet vanzelfsprekend is.

Lees meer over **dit onderwerp**

aan digitale, duurzame oplossingen. Ook willen we dat bedrijven digitale rechten van werknemers en consumenten respecteren, zoals het recht op privacy en vrijheid van meningsuiting.

Belangrijke randvoorwaarden

Dat bedrijven waarin wij beleggen de mensenrechten respecteren, zien we als een randvoorwaarde om deze 3 grote transities rechtvaardig te laten verlopen. Hetzelfde geldt voor goed ondernemingsbestuur: het is een voorwaarde voor bedrijven om succesvol op de transities te kunnen inspelen.

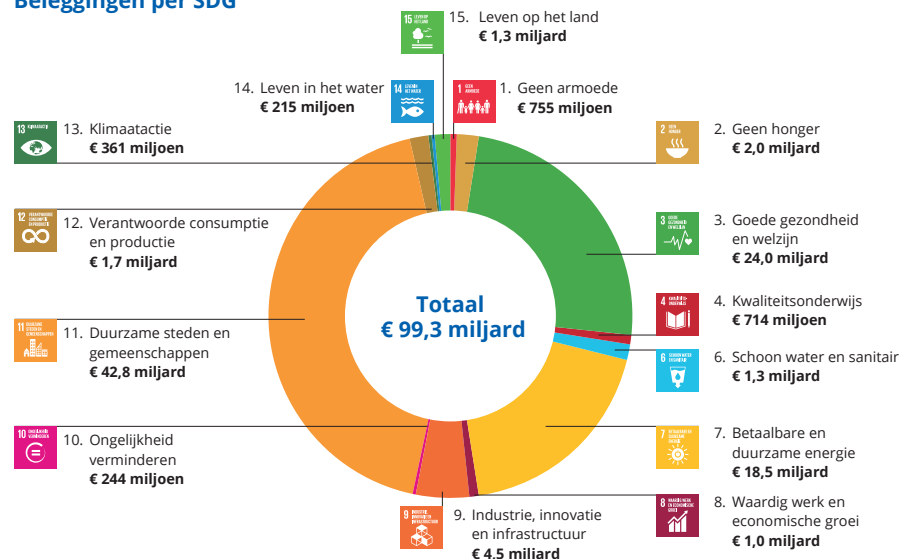
Bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

De 3 transities sluiten aan bij bijna alle Duurzame Ontwikkelingsdoelen of Sustainable Development Goals (SDG's). Deze doelen zijn in 2015 vastgesteld door de Verenigde Naties om te komen tot een betere en duurzame wereld. Voorbeelden zijn betaalbare en duurzame energie, duurzame steden en gemeenschappen en toegankelijke gezondheidszorg.

Onze beleggingen in deze doelen noemen we Sustainable Development Investments (SDI's). Hiervoor hanteren we dezelfde eisen van rendement, kosten en risico als voor onze andere beleggingen. Een voorbeeld van een SDI is onze belegging in [het Nederlandse Arcadis](#), dat als missie heeft de leefomgeving te verbeteren door overheden en bedrijven te helpen op het gebied van water, milieu, infrastructuur en gebouwen. Of de Nederlandse startup [Salvia Bio Electronics](#), die een oplossing ontwikkelt voor chronische hoofdpijn.

Ons doel voor 2025 is dat 20% van onze totale beleggingen uit SDI's bestaat. Eind 2021 droeg 18,1% van ons vermogen meetbaar bij aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Voor beleggingen in private markten (bijvoorbeeld private equity en directe beleggingen in vastgoed) worden deze cijfers met een kwartaal vertraging gepubliceerd; voor hedgefondsen is dat twee kwartalen.

Beleggingen per SDG

APG is mede-initiatiefnemer van het [SDI Asset Owner Platform \(SDI AOP\)](#). Dit platform – opgericht in 2020 – maakt gebruik van baanbrekende technologie om bedrijven te beoordelen op hun bijdrage aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Doordat er gebrek was (en soms nog steeds is) aan betrouwbare informatie, was het lastig om de bijdrage van bedrijven aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen te bepalen. Dit platform biedt deze informatie wel.

Dankzij het platform kunnen grote beleggers gericht bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen, met 1 stem spreken met bedrijven en hun rapportages verbeteren.

De komende jaren wordt de standaard verder uitgebreid (bijvoorbeeld door het opnemen van nieuwe bedrijven en beleggingscategorieën) en verfijnd (bijvoorbeeld door in de classificatie ook rekening te houden met patenten). Op de [website](#) van APG staat hoe we bepalen welke beleggingen wij zien als SDI.

Wat betekent duurzaam en verantwoord beleggen voor het rendement?

Door duurzaam en verantwoord te beleggen verwachten we minstens hetzelfde rendement te behalen als wanneer we dat niet zouden doen. Dit wordt onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek.

We meten de effecten van in- en uitsluiten, vermindering van de CO₂-voetafdruk en beleggen in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen op het rendement van aandelen en bedrijfsobligaties. Over 2021 is dit effect licht positief.

In 2022 meten we ook de effecten van duurzaam en verantwoord beleggen op obligaties in opkomende markten, beursgenoteerd vastgoed, gelabelde obligaties en verschillende alternatieve beleggingscategorieën.

ABP verwacht dat het stoppen met beleggen in producenten van fossiele brandstoffen geen negatief effect heeft op het langjarig rendement, en dus ook niet op de pensioenen. Uit onderzoek naar de langjarige rendementen op deze beleggingen blijkt dat er geen negatief effect zou zijn geweest als ABP niet in deze bedrijven had belegd. Ook zien we dat deze bedrijven steeds meer te maken krijgen met klimaatrisico's, waardoor ze financiële risico's lopen.

Ons doel is en blijft een goed pensioen voor onze deelnemers. Maar ze moeten daarvan wel kunnen genieten in een leefbare wereld. Ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen draagt aan beide doelen bij.

Insluiten van beleggingen

ABP beoordeelt alle bedrijven waarin via aandelen of obligaties belegd kan worden (het beleggingsuniversum) op rendement, risico, kosten en de mate waarin ze duurzaam en verantwoord te werk gaan. Voldoet een bedrijf aan onze criteria voor duurzaam en verantwoord ondernemen, dan noemen we het een 'koploper'.

Naast koplopers zijn er ook achterblijvers: bedrijven die niet goed scoren op duurzaam en verantwoord ondernemen. ABP kan hierin beleggen, maar dat doen we alleen als we verwachten dat we het bedrijf kunnen aanzetten tot meer duurzaam en verantwoord gedrag. Het (verwachte) risico en rendement van het bedrijf moeten aantrekkelijk genoeg zijn om tijd en moeite te steken in zo'n verbetertraject. Als dat zo is, noemen we het bedrijf een 'belofte'. ABP maakt duidelijk welke verbeteringen er moeten worden doorgevoerd binnen een bepaalde tijd. Zien we niet genoeg verbetering, dan verkopen we de belegging in het bedrijf.

Met het insluitingsbeleid sluiten we aan bij nationale en internationale wet- en regelgeving. Het beleid voldoet aan de richtlijnen van de OESO voor onder andere het systematisch vaststellen van ESG-risico's in de portefeuille en het uitoefenen van invloed op bedrijven om die risico's te verkleinen. Van de bedrijven waarin we beleggen, verwachten we ook dat ze zich houden aan de principes van de UN Global Compact voor mensen- en arbeidsrechten, milieu en de bestrijding van corruptie.

Bij het aanscherpen van ons beleid Duurzaam en verantwoord beleggen kijken we kritisch naar dit onderdeel van het beleid, omdat de resultaten achterblijven bij onze ambities. In 2022 brengen we hierin mogelijk wijzigingen aan om meer effect te realiseren.

Hoe pakken we het insluiten aan?

Om te bepalen of een bedrijf een koploper of achterblijver is, gebruiken we specifieke criteria. Deze verschillen per bedrijfstak of regio. We kijken ook of een bedrijf betrokken is geweest bij incidenten, zoals bedrijfsongevallen of beschadiging van het leefgebied van lokale gemeenschappen. Ook dat heeft invloed op onze beoordeling van bedrijven.

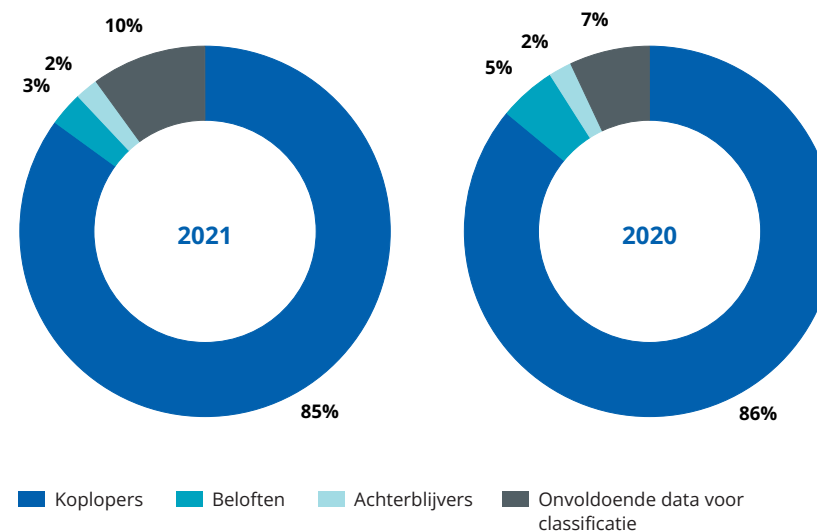
Ook onze beleggingen in private markten, zoals vastgoed, infrastructuur, private equity en hedgefondsen worden beoordeeld op duurzaamheid. Voordat we de belegging doen, stellen we eisen op het gebied van mens en milieu.

ABP voor vierde jaar op rij duurzaamste pensioenfonds van Nederland

ABP voerde in 2021 opnieuw de ranglijst aan van duurzame Nederlandse pensioenfondsen. Jaarlijks beoordeelt de Vereniging van Beleggers in Duurzame Ontwikkeling (VBDO) het beleid en de prestaties van pensioenfondsen op het gebied van duurzaam en verantwoord beleggen. Daarbij worden de 50 grootste pensioenfondsen van Nederland onder de loep genomen. Samen beheren zij € 1.540 miljard, goed voor bijna 90% van het Nederlandse pensioenvermogen. Het is de 4^e keer op rij dat ABP op de eerste plaats staat. Wel behaalden we een lagere score dan het jaar ervoor, doordat VBDO strengere eisen stelt. VBDO wil vooral meer inzicht in de bijdrage aan duurzaamheid, wij willen daaraan tegemoetkomen.

Koplopers, achterblijvers en beloften in de ABP-portefeuille¹

(% van aantal bedrijven)

¹ Niet voor alle bedrijven is voldoende data beschikbaar om ze te kunnen beoordelen. Dat komt doordat er elk jaar bedrijven weggaan en bijkomen waarin we via aandelen of obligaties kunnen beleggen. In 2021 is het aantal bedrijven toegenomen waarvoor we geen data hebben. APG doet zelf onderzoek om deze bedrijven te kunnen beoordelen als koploper, achterblijver of belofte.

Uitsluiten van beleggingen

Er zijn bedrijven en staatsobligaties van bepaalde landen waarin ABP niet belegt. Deze staan op onze [uitsluitingslijst](#). ABP belegt niet in producenten van wapens die verboden zijn volgens de internationale verdragen die Nederland heeft ondertekend. Dit zijn bedrijven die betrokken zijn bij het maken van clusterbommen, anti-persoons(land)mijnen en chemische en biologische wapens.

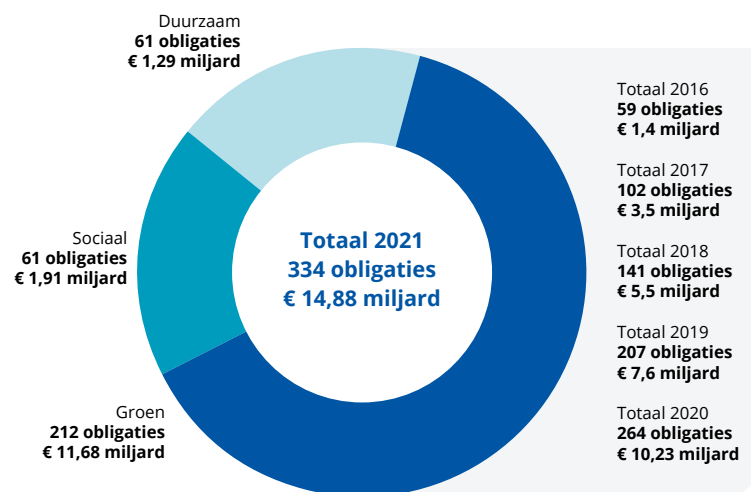
ABP belegt ook niet in tabaksfabrikanten en bedrijven die betrokken zijn bij het maken van (belangrijke onderdelen van) kernwapens. Ten slotte belegt

ABP niet in staatsobligaties van landen die door de VN-Veiligheidsraad of de Europese Unie zijn gestraft met een bindend wapenembargo.

Groene, sociale en duurzame obligaties

Een deel van de SDI's van ABP bestaat uit obligaties met een duurzaam oogmerk. Dit zijn obligaties uitgegeven door bedrijven, overheden en instellingen voor de financiering van groene of sociale projecten, of een combinatie van beide ('duurzame' projecten). Voorbeelden zijn het toepassen van hernieuwbare energie en het bouwen van betaalbare huisvesting voor kwetsbare groepen. Rendement en risico van deze obligaties zijn in elk geval gelijk aan die van obligaties die geen sociaal of duurzaam oogmerk hebben. Eind 2021 hadden we € 14,9 miljard belegd in obligaties met een duurzaam oogmerk (+45% ten opzichte van 2020).

Hoeveel belegt ABP in groene, sociale en duurzame obligaties?

De uitgifte van obligaties met een duurzaam oogmerk groeit al jaren. ABP is wereldwijd een van de grootste beleggers in zulke obligaties en maakt zich

Banken en ABP versterken groeivermogen getroffen Nederlandse bedrijven

In juni 2021 stelden 3 grote banken, ABN AMRO, ING en Rabobank, en ABP € 400 miljoen beschikbaar voor leningen voor Nederlandse bedrijven, die na de coronacrisis weer willen investeren, maar hinder ondervinden van een verzwakte vermogenspositie. Het gaat daarbij om middelgrote en grote bedrijven die in de kern gezond zijn.

De deelnemende banken, ABP, de Nederlandse Vereniging van Banken en VNO-NCW willen met dit initiatief het herstel bevorderen van de investeringen door Nederlandse bedrijven en daarmee van de groei van de Nederlandse economie. Zo kunnen de bedrijven in getroffen sectoren die voor onze economie en de werkgelegenheid belangrijk zijn weer investeren. De samenwerking levert een aantrekkelijk rendement op en draagt bij aan een goed pensioen voor onze deelnemers.

Lees meer over **dit onderwerp**

sterk voor gezonde groei van de markt. Dat doen we onder andere door aan bedrijven kenbaar te maken welke eisen we aan een duurzame obligatie stellen en in gesprek te gaan over de mogelijkheden. Er komt steeds meer variatie wat betreft uitgevers (bedrijfsomvang en sector) en type obligatie (groen, sociaal of duurzaam). In 2021 nam vooral de uitgifte van de relatief nieuwe *sustainability-linked bonds* sterk toe. Dit zijn obligaties die extra rente uitkeren als vooraf gestelde duurzame doelen niet worden behaald.

In 2021 belegde ABP € 160 miljoen in de eerste groene obligatie van de Europese Unie (EU). De uitgifte van de groene obligatie maakt deel uit van een groot Europees herstelplan om de economie in de lidstaten te versterken én te verduurzamen.

Klimaatverandering en de overgang naar duurzame energie

Klimaatverandering raakt de toekomst van onze deelnemers en werkgevers én heeft gevolgen voor onze beleggingen. We willen dat bedrijven waarin we beleggen minder CO₂ uitstoten en dat ze een strategie hebben voor de overgang naar een klimaatneutrale economie. Ook verkopen we onze belangen in producenten van fossiele brandstoffen als olie, kolen en gas.

ABP's visie voor 2050

- De wereldeconomie is klimaatneutraal
- De opwarming van de aarde is beperkt tot 1,5 °C
- Energie is voor iedereen betaalbaar
- De CO₂-uitstoot van onze beleggingsportefeuille is per saldo tot 0 teruggebracht (net zero emissions)

Klimaatverandering en ons beleggingsbeleid

In het Klimaatverdrag van Parijs (2015) is afgesproken dat de aarde tot 2050 niet meer dan 2 graden Celsius mag opwarmen, maar liever nog 1,5 graad. Deze doelstelling is uitgewerkt in het Nederlandse Klimaatakkoord. ABP heeft zich in het Commitment van de financiële sector verbonden aan

de afspraken van Parijs en het Klimaatakkoord. Wij streven naar de meer ambitieuze 1,5 graad. Dit betekent dat in 2050 de CO₂-voetafdruk van onze beleggingsportefeuille per saldo tot nul (*net zero emissions*) is teruggebracht. ABP heeft concrete en meetbare klimaatdoelstellingen voor 2025:

- de CO₂-voetafdruk van onze aandelenbeleggingen is 40% lager dan in 2015;
- we beleggen € 15 miljard in het Duurzame Ontwikkelingsdoel 'Betaalbare en duurzame energie' (SDG 7);
- we stellen aanvullende en strengere normen om bedrijven beter te beoordelen op hun klimaatinspanningen volgens ons insluitingsbeleid.

Exit uit fossiele producenten

In 2021 constateerden we dat ons beleid ambitieuzer moest worden, wilden we daadwerkelijk bijdragen aan belangrijke transitie, zoals de energietransitie. Zo wilden we strenger worden bij het beoordelen van energiebedrijven op hun klimaatinspanningen. We maakten een begin met de aanscherping van ons beleid en de uitvoering ervan.

In oktober maakte ABP bekend zich terug te trekken uit beleggingen in producenten van fossiele brandstoffen (kolen, olie en gas). Uit recente rapporten van het Internationaal Energie Agentschap en het Internationale Klimaatpanel van de VN (IPCC) was gebleken dat mensen wereldwijd al de fysieke gevolgen van klimaatverandering ondervonden. Zonder steviger ingrijpen, zou de opwarming van de aarde op een onacceptabel niveau komen. Om de opwarming tegen te gaan, moest de CO₂-uitstoot snel en ingrijpend omlaag. Brede groepen deelnemers en werkgevers hadden aangegeven hoe belangrijk zij dit vonden, door brieven aan het bestuur te sturen, demonstraties bij de kantoren van ABP in Amsterdam en Heerlen te houden en diverse acties op social media te organiseren.

Het gaat om een belegd vermogen van ruim € 15 miljard, bijna 3% van het totale belegde pensioenvermogen. De beleggingen worden stap voor stap verkocht. Het merendeel is naar verwachting in het eerste kwartaal van

2023 verkocht. Ons aandeel in hernieuwbare energie en onze betrokkenheid bij slimme oplossingen voor de energietransitie, zullen we waar mogelijk vergroten. Uiteraard gelden ook hier onze criteria voor rendement, risico, kosten en duurzaamheid. Naar verwachting is de verkoop niet nadelig voor het langjarig rendement en de pensioenen.

ABP gaat vooral grootverbruikers van fossiele brandstoffen - zoals elektriciteitsbedrijven, de auto-industrie en de luchtvaart - aansporen om versneld over te schakelen op schone energie. We gaan onze inspanningen dus richten op bedrijven die fossiele brandstoffen gebruiken (de vraagkant) in plaats van bedrijven die ze produceren (aanbodkant). Hiermee verwachten we betere resultaten te kunnen behalen. Ook zullen wij doorgaan met ons pleidooi bij overheden om over te gaan tot verdere CO₂-beprijzing in de industrie. En we blijven ons hard maken om de subsidies op fossiele activiteiten te stoppen.

Al in 2021 verkocht ABP haar beleggingen in bedrijven die meer dan 30% van hun omzet uit kolenmijnen of meer dan 20% uit teerzand halen. Voorbeelden zijn Suncor Energy (teerzand) en Whitehaven Coal. Bij de verbranding van kolen en de productie van olie uit teerzand komt veel CO₂ vrij, ook in vergelijking met andere fossiele brandstoffen.

In 2030 belegt ABP niet meer direct in kolengestookte elektriciteitscentrales zonder CO₂-afvang (het opvangen en opslaan of hergebruiken van broeikasgassen) in OESO-landen. In andere landen gaan we deze beleggingen flink verminderen.

Eerlijke transitie

Samen met andere grote beleggers sporen we bedrijven aan om de energietransitie te versnellen. Daarbij zetten wij in op een eerlijke transitie. Zo willen we dat energie voor iedereen toegankelijk en betaalbaar blijft. Ook moeten bedrijven misstanden aanpakken bij de winning van grondstoffen die voor de energietransitie belangrijk zijn (zoals kobalt). In sectoren waar door de

energietransitie banen verdwijnen, verwachten we dat bedrijven investeren in de inzetbaarheid van hun personeel.

Klimaatverandering en de overgang naar duurzame energie

Slim gebruik van restwarmte

Vang de warmte die een datacenter produceert af en gebruik die voor het verwarmen van woningen, kantoren en hotels. Dat is de gedachte achter de samenwerking van Energie voor Elkaar, waarin ABP belegt, met een bestaand datacenter nabij Schiphol. De gebruikte restwarmte is duurzaam geproduceerd, want het datacenter maakt gebruik van 100% hernieuwbare energie. De aangesloten gebouwen besparen op termijn 4.200 ton CO₂ per jaar, vergelijkbaar met de jaarlijkse uitstoot door het elektriciteitsverbruik van 2.800 Nederlandse huishoudens.

Lees meer over **dit onderwerp**

In 2021 richtten we ons onder andere op de auto-industrie. Met het oog op het klimaat produceren autofabrikanten steeds meer elektrische auto's. Hoewel dit een goede ontwikkeling is, maken we ons zorgen over de gevolgen voor de medewerkers. Elektrisch rijden, digitalisering en automatisering hebben grote impact op de miljoenen mensen die in deze sector werken. We sporen autofabrikanten aan te investeren in de inzetbaarheid van hun medewerkers en trainingen aan te bieden. Ook vragen we fabrikanten om aantasting van arbeids- en mensenrechten in de toeleveringsketen aan te pakken.

Klimaatrisico's in kaart, beleggen in oplossingen

Via onze uitvoerder APG brengt ABP de risico's van klimaatverandering voor de beleggingen in kaart. Daarvoor gebruiken we het raamwerk van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Ook nemen we maatregelen om klimaatrisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen.

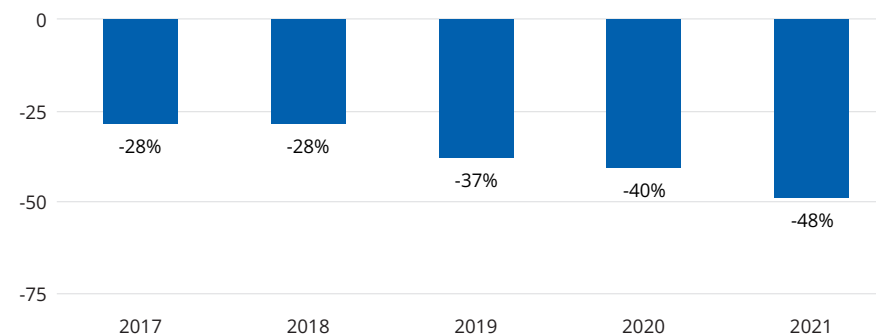
We beleggen ook in oplossingen voor klimaatrisico's. Bijvoorbeeld door te beleggen in duurzame obligaties van ontwikkelingslanden voor de aanleg van klimaatbestendige infrastructuur. In 2021 kondigde ABP samen met twee andere grote investeerders de overname aan van 80.000 hectare productiebos in Chili. Bossen halen veel CO₂ uit de lucht. Het bos – circa 15 keer zo groot als De Hoge Veluwe – heeft het FSC-keurmerk. Dit betekent dat het duurzaam wordt beheerd, met behoud van biodiversiteit en met oog voor de belangen van werknemers en de lokale gemeenschap.

Minder CO₂

Onze vermogensbeheerder berekent wat het ABP-deel is van de CO₂-uitstoot van bedrijven waarin we via aandelen beleggen. Deze CO₂-voetafdruk is sinds maart 2015 met 48% afgenomen (2020: -40%). De doelstelling voor 2025 (-40%) is daarmee ruimschoots behaald. Dat komt onder andere doordat we het insluitingsbeleid hebben aangescherpt, waardoor we onze beleggingen in een aantal CO₂-intensieve bedrijven hebben verkocht. Ook richten we ons op bedrijven die in vergelijking met andere bedrijven in hun sector weinig CO₂

Afname CO₂-voetafdruk aandelenportefeuille sinds 31 maart 2015¹

(Doelstelling -40%)

¹ De CO₂-voetafdruk van de aandelenbeleggingen wordt berekend op basis van de aandelenportefeuille op 31 maart volgend op het verslagjaar.

uitstoten. In 2022 publiceren we een aangescherpte doelstelling. Lees [hier](#) hoe wij de CO₂-voetafdruk vaststellen.

ABP publiceert ook de CO₂-voetafdruk van de beleggingen in bedrijfsobligaties, private equity en vastgoed. Dit sluit aan bij afspraken in het Commitment van de financiële sector. Hiervoor gebruiken we, net als andere Nederlandse financiële instellingen, de standaard van het Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF). In 2022 koppelen we hieraan klimaatdoelstellingen voor 2030.

Beleggen in betaalbare en duurzame energie

In 2025 wil ABP € 15 miljard hebben belegd in het Duurzame Ontwikkelingsdoel 7: Betaalbare en duurzame energie. Eind 2021 hadden we hierin € 18,5 miljard belegd. Een van deze beleggingen is [Stockholm Exergi \(SE\)](#), de grootste leverancier van stadsverwarming in Zweden. ABP nam in 2021 ook een 25%-belang in [Windpark Krammer](#) in Zeeland. Tijdens de levensduur levert het park ongeveer 4 miljoen ton CO₂-besparing op.

Behoud van natuurlijke hulpbronnen

ABP wil meer beleggen in bedrijven die slimme oplossingen bieden voor voedsel- en grondstoffenschaarste. In onze [factsheet](#) staan voorbeelden van dit soort aantrekkelijke 'circulaire' beleggingen. Ook willen we onze vastgoedbeleggingen met een duurzaamheidscertificaat verdubbelen.

Het thema 'behoud van natuurlijke hulpbronnen' is nauw verbonden met biodiversiteit. APG vertegenwoordigt ABP in diverse samenwerkingsverbanden op dit gebied, zoals de werkgroep van De Nederlandsche Bank voor biodiversiteit, het Partnership for Biodiversity Accounting Financials (PBAF) en het Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD) Forum. Samen met onder andere PBAF hebben wij onderzoek gedaan naar de belangrijkste veroorzakers van biodiversiteitsverlies door beursgenoteerde ondernemingen. We zijn begonnen met de ontwikkeling van biodiversiteitscriteria voor onze

Klimaatverandering en de overgang naar duurzame energie

Koreaanse chemiereus wordt groen

In 2021 kondigde het Zuid-Koreaanse petrochemiebedrijf SK Innovation aan dat het uiterlijk in 2050 CO₂-neutraal is. Opvallend is dat de doelstelling niet alleen de uitstoot van het eigen bedrijf omvat maar ook de uitstoot door producten van SK Innovation. Dit laatste wordt scope-3 genoemd. Juist voor olie- en petrochemische bedrijven geldt dat CO₂ vooral wordt uitgestoten door het gebruik van hun producten. Onze uitvoerder voerde namens Climate Action 100+ gesprekken met het bedrijf. SK Innovation wil de doelstelling halen door de CO₂-uitstoot van producten en processen te verminderen, het volledig recyclen van plastic en door het verder ontwikkelen van het bedrijfsonderdeel dat zich bezighoudt met de productie van batterijen en accu's voor elektrische auto's.

beleggingen en hebben plannen uitgewerkt voor een thematisch engagement over duurzame voeding.

Mensenrechten en arbeidsomstandigheden

In een leefbare wereld worden de mensenrechten gerespecteerd en beschermd. Voor ABP is dit een belangrijk uitgangspunt. Daarom willen wij dat bedrijven waarin we beleggen de mensenrechten van werknemers, lokale gemeenschappen en andere betrokkenen respecteren. Ook voor onze beleggingen is dit van belang: bedrijven die zorgvuldig omgaan met mensenrechten lopen minder risico op reputatieschade, vertragingen, rechtszaken en boetes. Hierbij volgen we de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights ([UNGP](#)).

Voor elke belegging stellen wij vast of er mensenrechtenrisico's zijn. We gebruiken onze invloed als belegger om bedrijven bewust te maken van deze risico's. Als het nodig is, sporen we ze aan om betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen te voorkomen of aan te pakken.

APG is een van de initiatiefnemers van de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB). De CHRB vergelijkt de mensenrechtenprestaties van bedrijven in sectoren waar de risico's groot zijn. De CHRB is een belangrijke bron van informatie over bedrijven waarin we (kunnen) beleggen. Ook geeft de benchmark informatie om met bedrijven in gesprek te gaan over mensenrechten. In 2021 spraken we met 67 bedrijven over mensenrechten. Verder spraken we met 70 bedrijven over arbeidsnormen, zoals veiligheid op het werk en het recht van werknemers om zich te verenigen.

Samen met 8 andere grote beleggers ging ABP in 2021 in gesprek met 50 multinationals over de impact van de Covid 19-pandemie op hun werknemers. We vroegen onder andere aandacht voor betaald ziekteverlof, investeren in opleiding en training en diversiteit op de werkvloer. Ook spoorden we

bedrijven aan om hun ervaringen over succesvolle initiatieven te delen. Met een aantal bedrijven zal ABP de dialoog in 2022 voortzetten.

Mensenrechten in Myanmar

Al ver vóór de staatsgreep in Myanmar in februari sprak ABP met bedrijven waarin we beleggen over de mensenrechten in dat land. ABP belegt in enkele multinationals die in Myanmar actief zijn en mogelijk zakelijke of financiële banden hebben met de militairen. We hebben deze bedrijven gevraagd hun positie in het land opnieuw te overwegen. Na aanhoudende druk van ABP en andere grote beleggers maakte het Zuid-Koreaanse staalbedrijf Posco C&C bekend de samenwerking met een bedrijf van de militairen in Myanmar te stoppen. Eerder al maakte de Japanse bierbrouwer Kirin bekend twee joint ventures te beëindigen die mogelijk banden hebben met de militairen.

ABP voert al enige tijd een intensief verbetertraject bij Amazon. Het verzuim door ziekte en ongevallen ligt bij dit online winkelbedrijf hoger dan bij sectorgenoten. In 2021 bracht een van onze specialisten een bezoek aan het bedrijf, waarbij ook met het management werd gesproken. Amazon heeft maatregelen genomen om de veiligheid op de werkvloer te verhogen. Wel blijven wij kritisch op de beperkte informatie die het bedrijf verstrekt over hoe effectief die maatregelen zijn.

IMVB-convenant

In het convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) heeft de Nederlandse pensioensector afspraken gemaakt met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties om misstanden te voorkomen bij bedrijven waarin ze belegt. Halverwege 2022 moeten pensioenfondsen alle afspraken hebben ingevoerd. Het convenant is gebaseerd op de regels voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de UNGP.

ABP heeft in 2021 verder invulling gegeven aan de verplichtingen van het IMVB-convenant en de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). ABP neemt actief deel aan de verbetertrajecten van het 'diepe spoor' van het IMVB-convenant. Het gaat hier om een techbedrijf, een mijnbouwbedrijf en een bedrijf in de platform-economie. Meer informatie is te vinden op onze [website](#).

Invloed uitoefenen

Als grote belegger heeft ABP invloed op beslissingen die worden genomen in de bedrijven waarin we beleggen. We vinden het belangrijk om die invloed te gebruiken: om hun financiële resultaten te verbeteren, maar ook om ze aan te sporen duurzamer en maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Onze beleggers gaan daarom met bedrijven in gesprek en nemen de verkregen informatie mee in hun beleggingsbeslissingen. Dit overzicht laat zien met welke bedrijven we verbetergesprekken (engagement) hebben gevoerd in 2021 en over welke thema's.

Lees meer over **dit onderwerp**

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Daarnaast maken wij gebruik van ons stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. De belangrijkste onderwerpen voor ABP zijn duurzaamheid, en de benoeming en beloning van bestuursleden.

ABP vindt dat de verhouding tussen de geleverde prestatie en de bonus passend moet zijn. Door corona was er dit jaar nog meer dan anders aandacht voor beloningen. Er waren bedrijven die dankzij corona hoge winsten maakten. Denk aan grote supermarktketens, webwinkels of bedrijven die pakketten bezorgen. Die profiteerden ervan dat cafés, restaurants en ook winkels (tijdelijk) op slot gingen. Wij vinden het niet terecht dat het management in zo'n geval een uitzonderlijk hoge bonus krijgt. Als de bestuurder er geen invloed op heeft gehad of er is geen sprake van een uitzonderlijke prestatie, stemmen we tegen het zogenoemde beloningsrapport.

Een ander aandachtspunt is diversiteit in het bestuur van bedrijven waarin we beleggen. ABP vindt het belangrijk dat besturen over de juiste kwaliteiten beschikken. Als je een bestuurder aanstelt om de IT te moderniseren, moet hij of zij een IT-achtergrond hebben. Daarnaast zien we graag dat het bestuur een afspiegeling is van de maatschappij. Mannen, vrouwen, jong en oud, verschillende culturele achtergronden; onderzoek laat zien dat 'diverse' besturen betere beslissingen nemen. Dat proberen we te sturen door voor of tegen kandidaten te stemmen.

Op onze website geven wij regelmatig inzicht in hoe wij stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en waarom. Na afloop van elke vergadering maken we bekend [hoe we hebben gestemd](#).

Fiscaal beleid

In 2021 zijn we gestart met het implementeren van het nieuwe fiscale beleid, dat we in 2020 hebben ontwikkeld. Daarbij richten we ons op 3 punten:

1. Beleggingsprocessen;
2. Internationale samenwerkingen en bewustwording;
3. Engagement met beleidsmakers en wetgevers.

Op alle 3 de punten hebben we in 2021 voortgang geboekt.

Beleggingsprocessen

APG is gestart met het integreren van ons fiscale beleid en onze principes in de vier pijlers van het beleggingsbeleid: risico, rendement, kosten en duurzaamheid. We hebben vastgelegd hoe we fiscale aspecten kunnen meewegen in bestaande beleggingsprocessen. Verder verzamelen we extra informatie over de belastingaanpak van bedrijven, rapportages, effectieve belastingtarieven en belastingdilemma's. Deze informatie gebruiken we ook om te bepalen met welke bedrijven we in gesprek willen gaan over verantwoord belastinggedrag.

Internationale samenwerking en bewustwording

ABP heeft informatiesessies georganiseerd met grote bedrijven in onze beleggingsportefeuille en met externe beheerders waarmee ABP en APG samenwerken. Ook hebben we internationale samenwerkingsplatforms opgezet met andere grote beleggers. Dat doen we om samen actie te kunnen ondernemen op initiatieven voor fiscale regelgeving en richting grote multinationals. In november 2021 hebben we een internationaal seminar georganiseerd met het thema verantwoord fiscaal gedrag en transparantie. Doel van dit seminar was het bewustzijn en draagvlak te vergroten. Sprekers waren vertegenwoordigers van onder andere de OESO en de Europese Commissie.

Engagement met beleidsmakers en wetgevers

Het contact met specialisten van de Europese Commissie en de OESO hebben we geïntensiveerd. Dat doen we om de stem van pensioenfondsen te laten horen, zodat nieuwe regelgeving niet nadelig uitpakt voor onze deelnemers. In samenwerking met andere grote beleggers hebben ABP en APG bijvoorbeeld voor elkaar gekregen dat de nieuwe OESO-regels voor het instellen van een minimale winstbelasting voor bedrijven geen nadelige gevolgen heeft voor pensioenfondsen.

Agenda 2022

We zullen verdergaan met de aanscherping van het beleid. Het beleid zal ambitieuzer worden, maar zal ook meer focus hebben. Hoewel ABP als een van de grootste pensioenfondsen ter wereld een relatief grote invloed heeft, kunnen we niet alle problemen via onze beleggingen en engagement aanpakken. We moeten kiezen.

Ook zullen we nog duidelijker uitleggen wat onze beslissingen betekenen voor onze deelnemers. Uit onderzoeken onder deelnemers blijkt dat er zorgen zijn dat duurzaam en verantwoord beleggen ten koste gaat van het rendement, en dus van de hoogte van de pensioenen. Hoewel wetenschappelijke studies en ons eigen onderzoek uitwijzen dat dit niet het geval is, stelt dit niet alle deelnemers gerust. Met heldere communicatie willen we bereiken dat onze deelnemers erop vertrouwen dat hun pensioen bij ons in goede handen is.

De waarde van pensioen

Pensioen = vrijheid

**‘Leren
bridgen kan
altijd nog’**

Alex Ghys
Gepensioneerde

Oud-kinderpsycholoog Alex Ghys leidt groepen rond in het Gallo-Romeins Museum in het Belgische Tongeren en is stadsgids in Hasselt. Geboren en getogen in België maakte hij destijds voor zijn werk een ‘uitstapje’ naar Nederland. Op zijn 61^e ging hij met pensioen. Het vrije leven bevalt hem uitstekend.

Alex Ghys werkte ongeveer 25 jaar als kinder- en jeugdpsycholoog in het MUMC+ in Maastricht. Met geschiedenis en lezen als grote passie besloot hij al voor zijn pensioen een opleiding te doen tot toeristische gids. ‘Eigenlijk had ik nog tot mijn 63^e willen doorgaan, maar het werk veranderde snel, vooral door automatisering. Daarom besloot ik eerder te stoppen, wat ook mogelijk was. Het gaf mij meer ruimte voor mijn werk als gids in het museum. Soms geef ik 2 rondleidingen in de week, soms 5, vooral aan kinderen. Ik probeer voor hen een verhaal tot leven brengen. Maar ik doe nog meer: ik organiseer 2 keer per jaar een publieksevenement vanuit de Erfgoedkring Herkenrode Kuringen in Hasselt, ik volg een schrijfcursus bij de Belgische auteur Kristien Hemmerechts en ik geef rondleidingen door Hasselt. De Japanse tuin daar is mijn favoriet.’

‘De waarde van pensioen voor mij is dat ik mijn kennis over het verleden kan overdragen aan jongere generaties. Dat houdt me creatief en betrokken bij de samenleving. Voorlopig blijf ik mijn gidswerk nog graag doen. Want leren bridgen kan altijd nog.’

Evenwicht in onze financiële opzet

In onze financiële opzet is er een balans tussen premie, zekerheid en ambitie. In dit hoofdstuk laten we zien hoe we zijn omgegaan met deze financiële opzet van het fonds in het verslagjaar. Het belangrijkste was dat de pensioenen voor deelnemers niet hoefden te worden verlaagd, maar ook niet konden worden verhoogd.

Bij dit materiële onderwerp staat de financiële opzet van het pensioenfonds centraal. Als bestuur is het onze taak om de balans te creëren en te bewaken tussen de hoogte van de premie, de mate van zekerheid (= risico in beleggingen) en de hoogte van de ambitie van het fonds (= jaarlijkse verhoging van de pensioenen). Deze aspecten bekijkt het bestuur altijd in samenhang.

Elke 3 jaar voert ABP een ALM (Asset & Liability Management)-studie uit, met als doel om de financiële opzet van het fonds vast te stellen. In 2021 vond deze 3-jaarlijkse studie weer plaats. De huidige pensioenregeling was daarbij een gegeven: sociale partners hebben ABP laten weten dat zij de pensioenregeling in 2021 niet wilden aanpassen. We zijn op basis van de ALM-studie gekomen tot de volgende financiële opzet:

- de discountvoet: 2,2% voor premie 2022 en 2,0% vanaf 2023. Dit is een bevestiging van het in 2020 genomen besluit over het te volgen premiepad.
- het strategisch beleggingskader met:
 - een strategische beleggingsmix van 60% zakelijke waarden en 40% vastrentende waarden (onveranderd);
 - de afdekking van het renterisico tussen 30% en 50% (dit was tussen 25% en 50%). Het bestuur vindt het belangrijk dat dit robuust is: de afdekking moet niet bij iedere relatief kleine aanpassing van de rente(verwachting) aangepast worden. Daarnaast moet de afdekking geen snelle jobbewegingen maken. Er moet ook rekening worden gehouden met effectiviteit en wat implementeerbaar is. Ten slotte moet de afdekking van het renterisico in lijn zijn met de (verwachte) richting van het nieuwe pensioencontract. Het bestuur acht een minimale afdekking van 30% passend en hanteert dit als ondergrens;
 - geen expliciete afdekking van het inflatierisico (onveranderd).

We hebben deze nieuwe financiële opzet getoetst en geconcludeerd dat deze binnen de korte- en langetermijn-risicohouding valt. In 2022 voeren we deze toets weer uit.

Premie: geleidelijk verloop

Sociale partners stellen de pensioenregeling vast (die in 2021 niet is gewijzigd), de pensioenpremie bepalen wij als bestuur. De premie voor 2022 hebben we, op basis van eigen analyses en een verzoek van sociale partners, zo vastgesteld dat die ten opzichte van 2021 grotendeels gelijk blijft.

In 2023 komt de voorwaardelijk-pensioenregeling (VPL-regeling) te vervallen. Dit was een belangrijk aandachtspunt bij de vaststelling van de premies 2022. Als we zouden vasthouden aan het reguliere beleid, dan zou dit in de komende jaren een grillig verloop van de totale premie geven. Sociale partners wilden deze schommelingen voorkomen. In samenspraak met sociale partners en na overleg met het Verantwoordingsorgaan hebben we daarom, op basis van een evenwichtige belangenafweging, voor een geleidelijk verloop van de premie gekozen.

Samenstelling premiebijdragen

	Feitelijk	Gedempt kosten-dekkend	Ongedempt kosten-dekkend
a. premiedeel voor onvoorwaardelijke verplichtingen	7.018	7.018	19.870
b. premiedeel opslag voor kosten pensioenbeheer	116	116	116
c. premiedeel solvabiliteitsopslag	1.810	1.810	5.126
d. premiedeel voor voorwaardelijke (indexatie-) verplichtingen	2.558	2.558	-
e. premiedeel op- of afslagen op de gedempte kostendeekkende premie	342	-	-
Totaal premiebijdragen 2021	11.844	11.502	25.112
Totaal premiebijdragen 2020	10.843	8.190	20.975

Premies

in % van de bijdragegrondslag (pensioengevend salaris na aftrek franchise)

	2022	2021
Premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen	24,4	24,4
Premieopslag op de premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen	1,5	1,5
Premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen inclusief opslagen	25,9	25,9
- voor rekening van werkgevers	18,0	17,97
- voor rekening van werknemers	7,9	7,93
Sectorale premie voor arbeidsongeschiktheidspensioen (gemiddeld) ¹	0,6	0,7
- gemiddeld voor rekening van werkgevers	0,4	0,5
- gemiddeld voor rekening van werknemers	0,2	0,2
- Subtotaal uitgedrukt in premiegrondslag (gemiddeld)	26,5	26,6
- Subtotaal uitgedrukt in salaris (gemiddeld)	19,6	19,9
Premie voor inkoop van voorwaardelijk ouderdoms- en nabestaandenpensioen	3,0	3
- voor rekening van werkgevers	3,0	3
- voor rekening van werknemers	-	-
- Totaal uitgedrukt in salaris (gemiddeld)	22,6	22,9
De franchises voor de betreffende jaren bedragen (in €):		
voor collectieve en individuele regelingen	14.850	14.550
voor sectorspecifieke regelingen	22.350	21.800

¹ De AOP-premie is voor dit overzicht omgerekend van de AOP-franchise naar de OP/NP-franchise.

De Pensioenwet schrijft voor dat de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de ongedempte kostendekkende premie in euro's worden weergegeven. De ongedempte premie is berekend op basis van de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur. De gedempte premie is berekend op basis van het verwacht reëel beleggingsrendement (2,4% in 2021).

Voor het bepalen van de premie voor 2023 en verder hebben we te maken met een aantal onzekere factoren, waaronder de ontwikkeling van de levensverwachting en de samenstelling van ons deelnemersbestand. Inzichten over een ander premieverloop dan dat het bestuur nu verwacht, zullen met werkgevers en het Verantwoordingsorgaan worden gedeeld.

In 2021 hebben we de grondslagen voor de premie geactualiseerd. Dat doet ABP eens in de 3 jaar. Hierin zijn de sterftcijfers over de jaren 2017, 2018 en 2019 meegenomen. Dit was dus nog voordat de coronapandemie losbarstte. In de loop van 2022 komt het Actuarieel Genootschap met nieuwe tafels, waarin de pandemie is verwerkt. Aansluitend volgt er een update van ons grondslagenonderzoek.

Ontwikkeling premiedekkingsgraad

Begin 2021 startte de premiedekkingsgraad op 66%; deze is gedurende het jaar gedaald tot 59%. De premiedekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de premie die in een jaar wordt betaald en de waarde van de pensioenopbouw in dat jaar, die leidt tot een toename van de voorziening pensioenverplichtingen. De premie die wordt afgedragen, is gebaseerd op een reëel rendement van 2,4%. De pensioenopbouw wordt gewaardeerd op basis van de voorgeschreven rentetermijnstructuur. Dit zorgt ervoor dat de premiedekkingsgraad rentegevoelig is.

Zekerheid: nieuw strategisch beleggingsplan

Het aspect zekerheid hangt samen met hoe wij het pensioenvermogen beleggen.

- In het hoofdstuk [Solide beheer van het pensioenvermogen](#) lichten we dit verder toe.
- Ook is in 2021 de risicohouding voor beleggingen onder de loep gelegd, meer hierover in het hoofdstuk [Risicomanagement](#).

Ambitie: mogelijk meer ruimte voor verhoging van de pensioenen

ABP begon het verslagjaar met het net aan afwenden van de dreiging om de pensioenen te moeten verlagen, op basis van onze financiële positie. ABP heeft gebruik gemaakt van de ontheffing van toenmalig minister Koolmees en hoefde daardoor de pensioenen niet te verlagen per 1 januari 2021. Gedurende het jaar ontwikkelde de dekkingsgraad zich positief, van 93% tot 111% eind 2021. Toch was die stand eind 2021 niet hoog genoeg om, met de huidige rekenregels, de pensioenen te kunnen verhogen. Het is de ambitie van ABP om op 1 januari van het betreffende jaar de pensioenen te verhogen met het betreffende prijsindexcijfer van het jaar ervoor (het niet-afgeleide consumentenprijsindexcijfer van het CBS, met als peilperiode 1 september 2020 tot en met 1 september 2021). Dit cijfer kwam voor die periode uit op 2,39%. Omdat we niet konden verhogen, is de realisatie van de ambitie per 1 januari 2022 0.

Wij weten en begrijpen dat dit tot ontevredenheid en onrust zorgt bij onze deelnemers. Ook al behalen wij een uitstekend rendement met onze beleggingen, als ABP moeten wij ons houden aan de geldende regels om te mogen verhogen of te moeten verlagen. Dit is ook een punt van zorg voor ons als bestuur.

Nu de contouren van het overgangs-FTK zich aftekenen, zien wij dat er vanaf 2022 waarschijnlijk meer ruimte komt voor pensioenfondsen om de pensioenen te mogen verhogen. Maar zelfs als die regels al in 2021 zouden zijn ingegaan, hadden wij aan het einde van dat jaar nog steeds niets anders kunnen doen.

We hebben de afgelopen jaren ervoor gepleit om de pensioenen eerder te kunnen verhogen en zijn blij als dit weer kan. Hoewel het nog gaat om een voorstel waarover de politiek zich buigt, bestaat de kans dat vanaf 1 januari 2022 de minimale beleidsdekkingsgraad waarbij we mogen verhogen daalt van 110% naar 105%. Dat betekent dat een pensioenfonds dan volgens de wet eerder kan besluiten om de pensioenen te verhogen. Of een fonds dat ook echt doet, hangt af van meerdere factoren. Als deze versoepeling doorgaat, zijn wij daar blij mee. Het is namelijk al jaren geleden dat we de pensioenen konden verhogen. Maar de prijzen stijgen wel, inmiddels sneller dan vorige jaren. Daardoor kunnen gepensioneerden met hetzelfde geld steeds minder besteden en groeit de waarde van het opgebouwde pensioen niet mee met de stijgende prijzen voor mensen die nog niet met pensioen zijn.

Zodra we de pensioenen mogen verhogen, is het onze intentie om dit te doen: als er een mogelijkheid is om tussen 1 juli 2022 en eind 2022 te verhogen, dan zal het bestuur zich daar direct over buigen. Een eventueel besluit van het bestuur om de pensioenen te verhogen wordt genomen op basis van een evenwichtige belangenafweging.

Als het NPC ingaat, gaan de pensioenen logischer meebewegen met de economie en wordt het voor deelnemers begrijpelijker wanneer de pensioenen kunnen worden verhoogd en wanneer ze moeten worden verlaagd.

Verantwoord omgaan met het geld van onze deelnemers

Solide beheer van het pensioenvermogen gaat over de verantwoorde manier waarop wij omgaan met het geld van onze deelnemers. In dit hoofdstuk lichten we toe hoe we dat in 2021 hebben gedaan. We lichten niet alleen het behaalde beleggingsrendement en de uitvoeringskosten toe, maar ook hoe wij deelnemers en werkgevers inzicht geven in hun financiële situatie.

Solide beheer van het pensioenvermogen

Totaal beschikbaar vermogen
551,6
 (€ miljard, per jaareinde)

2020: 495,3

Rendement op belegd vermogen
11,4%

2020: 6,6%

Belegd in Nederland
22,9
 (€ miljard)

2020: 20,9

Inzicht, overzicht en handelingsperspectief

Verbondenheid deelnemers

NPS -23
 2020 -28

Verbondenheid werkgevers

NPS +22
 2020 +17

Ervaren gemak dienstverlening door deelnemers

CES-score 72%
 2020 72%

Ervaren gemak dienstverlening werkgevers

CES-score 95%
 2020 90%

Aantal klachten van deelnemers

Ingediend 599
 2020 804

In behandeling eind 2021

9
 2020 16

Aantal beroepschriften

Ingediend 52
 2020 37

In behandeling eind 2021

27
 2020 30

Strategisch beleggingsbeleid
Zakelijke waarden

60%

Vastrentende waarden

40%

Kosten
Kosten vermogensbeheer als % van het belegd vermogen*

1,08%

2020: 0,78%

Kosten pensioenbeheer per deelnemer

€ 72

2020: € 67

Deelnemers centraal

- Pensioencoach gelanceerd
- MijnABP app gelanceerd
- Proces klachten verbeterd

Werkgevers centraal

- Strategische binding verder versterkt
- Communicatiekalender
- Werkgeversbijeenkomsten

* Inclusief transactiekosten.

Ons beleggingsbeleid

Wij hebben een aantal beleggingsovertuigingen die leidend zijn voor het opstellen en implementeren van het strategisch beleggingsbeleid. Deze overtuigingen vormen de basis voor de inrichting van de organisatie en de verdeling van de beschikbare middelen. Ze zijn gebaseerd op academische inzichten, jarenlange ervaring en de huidige visie op de kritische succesfactoren voor de komende jaren. Een aantal ervan is nog steeds onderwerp van discussie in de beleggingswereld. ABP blijft deze overtuigingen daarom voortdurend evalueren. Onze [beleggingsovertuigingen](#) weerspiegelen hoe ABP tegen de wereld van beleggen aankijkt en hoe we daarin succesvol denken te zijn.

Elke 3 jaar stelt ABP een strategisch beleggingsbeleid op waarmee we ons richten op de pensioendoelstellingen. Na vaststelling van het strategisch beleggingsbeleid worden de beleggingen uitgevoerd via vastgelegde opdrachten, die we mandaten noemen. In het dagelijkse beheer van de portefeuilles streven we naar een zo goed mogelijk rendement, binnen de grenzen van het mandaat. In 2021 is het strategisch beleggingsbeleid niet gewijzigd, zie ook het hoofdstuk [Resultaten - Balans tussen premie, zekerheid en ambitie](#). In 2022 gaan we het nieuwe strategisch beleggingsbeleid vaststellen voor de komende periode.

Omdat financiële markten altijd onzeker zijn, zorgen we voor een weloverwogen spreiding. Deze spreiding is belangrijk: we willen daarmee een goede rendement-risicoverhouding van de beleggingsportefeuille realiseren. ABP is kostenbewust: als er kosten gemaakt worden, moeten die een duidelijke toegevoegde waarde hebben. We zijn transparant over de gemaakte kosten en laten hier regelmatig vergelijkend onderzoek naar doen.

In 2021 namen we de laatste stap in de uitvoering van het driejarige strategische beleggingsplan voor de termijn 2019-2021. We hebben ons gericht op het verder opbouwen van beleggingen in de reële economie en de (Nederlandse) energietransitie. Verder hebben we belegd in de aanleg van glasvezel in Nederland, wind- en zonneparken en de verduurzaming van de sociale woningbouwmarkt.

Rendement 2021

ABP boekte over 2021 een positief rendement van 11,4%, tegenover 6,6% in 2020. Dit rendement komt neer op een bedrag van € 56,3 miljard (2020: € 30,6 miljard). Vooral de categorieën aandelen, alternatieve beleggingen (private equity, grondstoffen, hedgefondsen) en vastgoed deden het goed. Opportuniteiten en commodities presteerden juist minder goed.

De renteafdekking heeft het rendement verlaagd met -1,3% (2020: +1,1%), zie verderop in dit hoofdstuk.

In 2021 presteerde onze totale beleggingsportefeuille 1,3% boven de benchmark zoals die is opgenomen in de normportefeuille. Eerder heeft het bestuur aan APG zijn zorgen geuit over de negatieve trend in de afgelopen jaren dat het rendement op aandelen achterbleef bij de benchmark. Er zijn aanpassingen gedaan die ertoe moeten leiden dat het relatieve rendement verbetert. In 2021 is dat nog niet duidelijk zichtbaar. ABP en APG blijven de effecten monitoren.

Rendement en benchmark¹

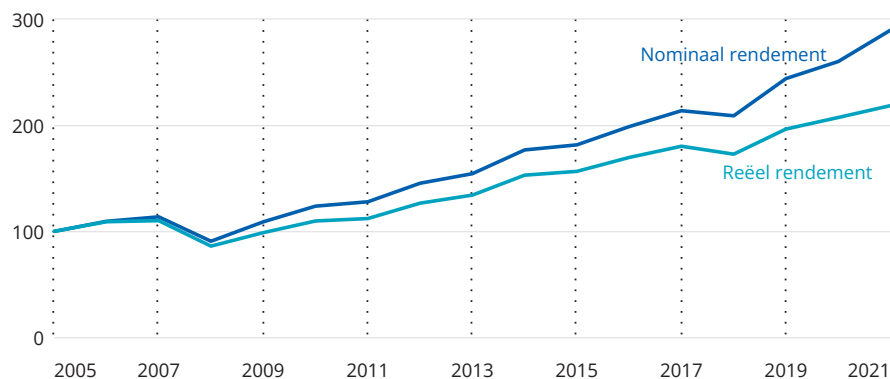
Categorie	Gewicht	Rendement	Rendement	Benchmark	Vershil	Relatieve bijdrage	Relatieve bijdrage
	%	%	€ mld	%	%	%	€ mld
Vastrentende waarden	39,3	-0,9	-1,5	-1,4	0,5	0,2	1,0
Staatsobligaties	6,9	-3,5	-1,6	-3,5	0,0	0,0	0,0
Langlopende staatsobligaties	12,6	-7,0	-3,6	-7,1	0,0	0,0	0,0
Bedrijfsobligaties	14,1	4,8	3,4	3,3	1,4	0,2	1,0
Obligaties opkomende landen	5,6	0,9	0,3	0,9	0,1	0,0	0,0
Inflatiegerelateerde obligaties	0,1	4,0	0,0	3,6	0,4	0,0	0,0
Aandelen	29,7	23,0	37,1	24,7	-1,4	-0,5	-2,6
Aandelen ontwikkelde landen	22,7	28,8	35,3	31,0	-1,6	-0,5	-2,4
Aandelen opkomende landen	7,0	4,3	1,8	4,7	-0,5	0,0	-0,2
Alternatieve beleggingen	21,3	34,5	30,8	27,2	5,7	1,2	6,4
Private equity	8,2	44,6	14,1	30,0	11,2	0,9	4,9
Grondstoffen	6,1	45,4	11,1	48,6	-2,2	-0,1	-0,8
Opportunity fund	0,1	26,9	0,1	35,2	-6,1	0,0	0,0
Infrastructuur	3,8	16,1	2,8	7,9	7,7	0,3	1,4
Hedgefondsen	3,2	16,9	2,6	9,9	6,4	0,2	1,0
Vastgoed	10,0	23,1	10,3	18,8	3,6	0,3	1,6
Vastgoed	10,0	23,1	10,3	18,8	3,6	0,3	1,6
Overlay	-0,3	-4,1	-20,3	-3,4	0,1	0,1	0,6
Rentehedge		-1,3	-6,3	-1,3	0,0	0,0	.
Inflatiehedge		0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Valutahedge		-2,3	-11,4	-2,2	0,0	0,0	0,1
Overig		-0,6	-2,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Active asset allocation						0,1	0,3
	100,0%	11,4	56,3	9,9	1,3	1,3	7,1

¹ De outperformance is geometrisch bepaald. Door afronding is het mogelijk dat de getallen niet exact tot het weergegeven totaal optellen.

De tabel toont de rendementen van de verschillende beleggingscategorieën en zet deze af tegen de benchmark. De kolom 'Relatieve bijdrage' laat zien hoeveel een bepaalde categorie bijdraagt aan het totale rendement, procentueel en in absolute bedragen. Voor langetermijnbeleggers zoals pensioenfondsen is het relevant om naast het jaarlijkse rendement ook het rendement over een langere termijn te beoordelen. Onderstaande grafiek geeft het cumulatieve rendement van de afgelopen 15 jaar weer, zowel nominaal als reëel. Het reële rendement wordt bepaald door het nominale rendement te corrigeren voor de inflatie.

Cumulatief rendement

(2005 = 100)

Voor ABP is het reële rendement vanaf 2016 bepaald op basis van prijsinflatie (tot en met 2015 is het reële rendement bepaald op basis van looninflatie). Voor 2021 bedraagt het nominale rendement 11,4%; het reële rendement bedraagt 5,4%.

Renteafdekking

De volgende tabel toont het rendement van de renteafdekking over de periode 2017-2021.

Splitsing van het rendement¹

	2021	2020	2019	2018	2017
Beleggingsportfolio	12,6	5,5	15,0	-2,7	8,0
Renteafdekking	-1,3	1,1	1,8	0,4	-0,4
Totaal	11,4	6,6	16,8	-2,3	7,6

¹ Rendement beleggingsportfolio bepaalt na optelling totaal plus rente-afdekking.

Als gevolg van de stijging van de rente was het negatieve effect hiervan op het rendement -1,3% (2020: 1,1%). Dit komt neer op een bedrag van -€ 6,3 miljard (2020: € 5,3 miljard). Meer over ons renteafdeckingsbeleid staat in het hoofdstuk [Balans tussen premie, zekerheid en ambitie](#).

Valutahedge

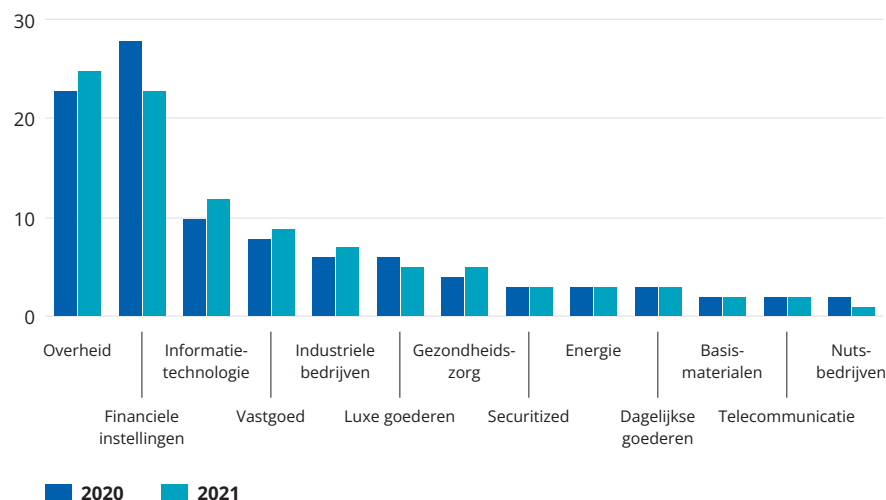
In 2021 zijn de beleggingen in de Amerikaanse dollar, Britse pond, Zwitserse frank, Canadese dollar, Australische dollar en Japanse yen deels afgedekt. Deze strategische valuta-afdekking is opgezet om de gevoeligheid voor veranderingen in wisselkoersen te verkleinen: de premieontvangsten en pensioenuitkeringen van ABP zijn in euro's en wij beleggen ook in beleggingscategorieën in vreemde valuta. Over 2021 bedraagt het totale rendement van de afdekking van het valutarisico -2,3% (2020: 1,7%), oftewel -€ 11,4 miljard (2020: € 8,0 miljard). De belangrijkste oorzaak van het negatieve rendement op deze afdekking is het feit dat de Amerikaanse dollar in het verslagjaar meer waard werd ten opzichte van de euro (7,4%). Dit heeft aan de andere kant juist een positief effect op de in dollars genoteerde beleggingen. Deze zijn gerekend in euro's meer waard geworden, wat het rendement heeft verhoogd (in tegenstelling tot het hiervoor geschetste effect van de valutahedge).

Samenstelling van de beleggingen

Verdeling naar sector en regio

Door onze beleggingen te spreiden over sectoren en regio's, verminderen wij de risico's binnen de beleggingscategorieën. De 2 grafieken hierna laten deze risicospreiding zien, met een grafische weergave van de verdelingen in 2021 en 2020 (door afronding is de som van de regio's of sectoren niet overal gelijk aan 100%). De cijfers in de grafieken zijn gebaseerd op de actiefposten gerelateerd aan het totaal van de activa, inclusief derivatenposities.

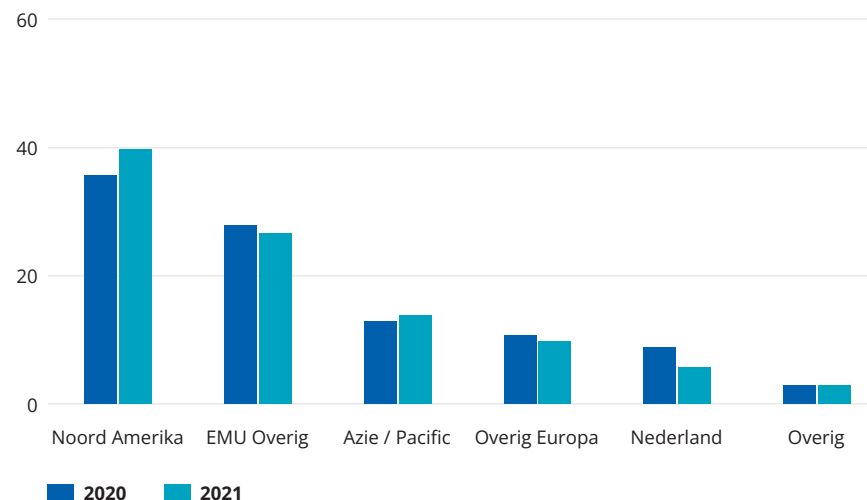
Verdeling sectoren (in %)

Net als in 2020 zijn de financiële sector en de overheid de belangrijkste sectoren waarin ABP belegt. Met onze beleggingen in staatsobligaties is de sector 'overheid' goed voor 24,9% van onze portefeuille (2020: 22,7%). 'Financiële instellingen' met 23,2% is de een na grootste sector, met aandelen en obligaties in bedrijven in die sector en financiële producten zoals derivaten (2020: 27,8%). Derivaten worden met name aangehouden in het kader van het

rente-afdekkingsbeleid. Het aandeel in informatietechnologie is gestegen van 10,2% in 2020 naar 11,7% met name door de invloed van de coronacrisis op de waarde van deze sector.

Verdeling regio's (in %)

De verdeling van de beleggingsportefeuille is grotendeels gelijk aan 2020. De veranderingen in de regio's Nederland en Noord-Amerika doen zich vooral voor bij de categorie derivaten. Mede door de positieve ontwikkeling van de valutakoers van de Amerikaanse dollar is sprake van een toename van bijna 10% in de regio Noord-Amerika. De beleggingen in Nederland, inclusief derivaten, namen af van 8,7% naar 5,7%. Deze daling wordt veroorzaakt door de negatieve waardeontwikkeling van valuta- en rentederivaten. De feitelijke beleggingen in Nederland in de belangrijke categorieën vastgoed, aandelen en vastrentende waarden bedragen in 2021 € 22,9 miljard (2020: € 20,9 miljard).

Beleid hedgefondsen

In 2016 hebben wij als bestuur het besluit genomen om hedgefondsen niet meer als een aparte beleggingscategorie te zien. Beleggen in hedgefondsen is geen doel op zich, maar ABP belegt in hedgefondsen als deze een verantwoorde keuze zijn binnen de strategie van een andere beleggingscategorie. De bestaande beleggingen in hedgefondsen willen we in lijn met dit besluit deels liquideren en deels overzetten naar andere categorieën. Daarbij kijken we meteen welke van deze vermogensbeheeractiviteiten we in 'eigen huis' door APG kunnen laten doen. Dit zorgt voor lagere kosten en meer transparantie en controle.

De waarde van de portefeuille is gedaald van € 20,4 miljard eind 2020 naar € 17,4 miljard eind 2021. Begin 2021 is de Alternative Credits-beleggingsportefeuille van € 4 miljard volgens planning ondergebracht bij de Credits-beleggingen. In 2021 zijn ook hedgefondsbeleggingen ruim € 1 miljard verkocht, die niet passen binnen het nieuwe beleid. Aangezien de hedgefondsinvesteringen gedurende 2021 in waarde zijn gestegen, zou de hedgefondsportefeuille zonder deze transfers en verkopen aanzienlijk in waarde zijn toegenomen.

Gedurende 2022 zal het grootste deel van de hedgefondsenportefeuille ofwel worden geliquideerd ofwel worden overgezet naar andere beleggingscategorieën. Naar verwachting resteert na 2022 een relatief klein deel van het belegd vermogen in illiquide hedgefondsstrategieën. De liquidatie van deze illiquide fondsen zal naar verwachting meerdere jaren duren.

Beleggen in Nederland

ABP heeft de ambitie om waar mogelijk bij te dragen aan onze samenleving en aan de Nederlandse economie. ABP heeft hiervoor een proactieve benadering. Dit heeft in 2021 onder meer geleid tot uitbreiding van investeringen in infrastructuur (glasvezelverbindingen in kleine gemeenschappen en afgelegen gebieden, windmolens, slimme warmtenetten), vastgoed (hotels, studentenhuisvesting, outlet-centra) en Nederlandse bedrijven. Wij stimuleren samenwerkingsverbanden tussen particuliere investeerders en publieke investeringsinstellingen, zoals Invest-NL en Groeifonds.

Steun in tijden van corona

Naar aanleiding van de coronacrisis en de gevolgen daarvan voor Nederlandse bedrijven heeft ABP in 2021 ook actief meegewerkt aan het *Post-Covid Groeifinanciering Initiatief*. Dit is het initiatief van ABP en drie Nederlandse banken om Nederlandse bedrijven die door coronacrisis in problemen zijn gekomen, maar die in de basis gezond zijn, financieel te ondersteunen met het verstrekken van achtergestelde leningen.

Investeren in de Nederlandse energietransitie

Onderdeel van het Nederlandse Klimaatakkoord is het '*Klimaatcommitment van de financiële sector*'. Banken, verzekeraars, pensioenfondsen, vermogensbeheerders en hun koepelorganisaties hebben in 2019 het Klimaatcommitment ondertekend; ook ABP en APG deden dit. Met de ondertekening van het commitment heeft de financiële sector een aantal afspraken gemaakt, te weten:

- financieren van de energietransitie, waar mogelijk in samenwerking met Invest-NL;
- rapporteren vanaf 2020 over de CO₂-uitstoot van relevante financieringen en beleggingen;
- uiterlijk in 2022 kenbaar maken van actieplannen inclusief reductiedoelstellingen voor 2030 voor alle relevante financieringen en beleggingen.

Meer hierover is te lezen in [het hoofdstuk over Duurzaam en verantwoord beleggen](#).

ABP investeert bijna € 1 miljard in groene Nederlandse hypotheeklen van Vista. Klanten krijgen korting op hun hypotheekrente als ze een woning met energielabel A kopen. De korting geldt ook als klanten hun woning verduurzamen op energielabel A-niveau. ABP en APG zijn ook medeoprichters van LIST Amsterdam, een platform voor het verstrekken van leningen aan Nederlandse woningcorporaties. Dit platform maakt het voor woningcorporaties makkelijker om financiering te krijgen voor onder meer de verduurzaming van hun woningaanbod.

ANET, het ABP Nederlands EnergieTransitie-fonds, is opgericht voor investeringen in relatief kleine projecten en bedrijven die zich richten op (technologische) oplossingen voor de Nederlandse energietransitie. Met ANET geeft ABP invulling aan haar toezegging in 2019, aansluitend op het Klimaatakkoord, om actief bij te dragen aan de financiering van de Nederlandse energietransitie. ANET kan in alle ontwikkelingsfasen van een bedrijf bijdragen aan de financiering, van startkapitaal tot beursgang. Inmiddels zijn 4 investeringen gedaan met een totale bedrag van € 75 miljoen. Deze 4 lopende investeringen zijn Rockstart (biedt 'start-ups' naast 'seed capital' ook een versnellingsprogramma aan), Dorothea (investeert in slimme warmtenetten), Net2Grid (leverancier van kunstmatige-intelligentietechnologie aan nutsbedrijven) en Energy Impact Fund (investeert in energietransitie-gerelateerde groeiende bedrijven).

Versnelling voor glasvezelnetwerk

ABP en KPN investeren ruim € 1 miljard in de aanleg van glasvezelkabel in bijna 1.000 dorpen en kleine woonkernen. KPN wil de komende vijf jaar 2,5 miljoen huishoudens in grotere gemeenten van snel internet via glasvezel voorzien. Dankzij de samenwerking met ABP kan de uitrol nu ook in andere gebieden worden versneld. Het gaat om bijna 700.000 aansluitingen in dorpen zoals Ankeveen, Grou en Zuidoostbeemster. Zij krijgen nu voor eind 2026 al glasvezel ter vervanging van de bestaande koperverbinding. Ook krijgen meer dan 200.000 adressen op circa 1.400 bedrijventerreinen nu jaren eerder dan gepland glasvezel.

Impuls voor Nederlandse startups en scale-ups

Via INKEF, de durfkapitaalinvesteerder die ABP heeft opgericht om in veelbelovende jonge ondernemingen te investeren, belegt ABP primair in Nederland. INKEF is een langetermijninvesteerder die jonge bedrijven ondersteunt via verschillende financieringsrondes tot aan een beursgang. Vanaf de vroege stadia van een technologie- of life science-onderneming ondersteunt INKEF ondernemers bij het uitbouwen van hun ideeën tot succesvolle internationale bedrijven. INKEF investeerde in 2021 onder meer in Sentinels (fintech), Anavo (biotech/ health), Lengoo (kunstmatige intelligentie) en ChannelEngine (technologie).

Kosten vermogensbeheer

Hoger rendement, hogere beleggingskosten

ABP boekte over 2021 een veel hoger rendement dan in 2020. Vooral de categorieën aandelen, alternatieve beleggingen (private equity en grondstoffen) en vastgoed deden het goed; minder goed presteerden vastrentende waarden zoals (langlopende) staatsobligaties, door de stijging van de rente. Juist door het hogere rendement, dat vooral werd gerealiseerd in de 'duurdere' beleggingscategorie alternatieve beleggingen, gingen onze vermogensbeheerkosten aanzienlijk omhoog. Hierna lichten we dit verder toe.

De stijging van de kosten van vermogensbeheer heeft de volle aandacht van het bestuur. In de vooruitblik aan het einde van dit hoofdstuk lichten we toe wat wij concreet gaan doen om deze kosten te beheersen.

Rendement in relatie tot beleggingskosten

in € mln	Totaal 2021	Totaal 2020
Bruto-rendement	61.375	33.579
Beleggingskosten	-5.057	-3.016
Nettorendement	56.318	30.563
Beheervergoedingen	1.629	1.476
Prestatievergoedingen	3.428	1.540
Beleggingskosten	5.057	3.016

Een specificatie van het nettorendement is terug te vinden in de tabel [Rendement en benchmark](#) (zie pagina 57).

De stijging van de beleggingskosten (€ 2.041 miljoen) is grotendeels toe te schrijven aan de hogere prestatievergoedingen. Voor de stijging van de beheervergoedingen (€ 153 miljoen) zijn twee hoofdoorzaken aan te wijzen. Ten eerste een toename van de interne beheeractiviteiten door uitvoerder APG op het gebied van alternatieve beleggingen en door extra investeringen in digitalisering en duurzaam en verantwoord beheer van de portefeuille. Ten tweede hogere kosten voor externe private equity-managers als gevolg van het gerealiseerde rendement in 2021. Hierdoor zijn de prestatievergoedingen voor private equity fors gestegen. Voor alle asset-categorieën geldt dat de prestatievergoedingen worden betaald uit behaalde rendementen.

Vermogensbeheerkosten in hun context

Mede vanwege de omvang van de beleggingsportefeuille en ondanks de schaalvoordelen die dat met zich meebrengt, zijn de absolute bedragen aan vermogensbeheerkosten hoog. Dit leidt regelmatig tot vragen over nut en noodzaak van deze kosten. Een actieve beleggingsstijl brengt hogere kosten met zich mee dan bijvoorbeeld een passieve stijl van beleggen, die de benchmark volgt. De kosten voor vermogensbeheer kunnen het meest zuiver worden beoordeeld als hierin ook het (beoogde) rendement, de risicospreiding, de omvang van het belegde vermogen en de behaalde performance worden meegenomen.

Beheervergoedingen

De beheervergoedingen kunnen voor een deel door het bestuur worden beïnvloed, door keuzes voor de portefeuillesamenstelling. Benchmark-onderzoek laat zien dat een intern beheerde portefeuille vaak een lager kostenniveau kent dan een extern beheerde portefeuille. ABP stuurt op een optimale verdeling tussen intern beheerde portefeuilles en uitbesteding aan gespecialiseerde externe managers. Ook de keuze om te beleggen in een liquide of illiquide asset-categorie leidt tot andere kosten, waarbij de laatste categorie hogere kosten kent.

Als bestuur letten wij scherp op de kosten voor beheer. Door meer beheeractiviteiten onder te brengen bij de uitvoerder APG worden de hoge 'fund-of-fund' kosten bij met name private equity verminderd. Verder heeft de keuze voor meer directe investeringen in plaats van fondsinvesteringen bij Infrastructuur en Real Estate ertoe geleid dat er minder beheer- en prestatievergoedingen aan externe managers zullen worden betaald.

Prestatievergoedingen

Bij opdrachten aan externe vermogensbeheerders maakt APG afspraken over prestatievergoedingen in opdracht van ABP. Alleen als de externe manager een rendement realiseert boven een minimum afgesproken (benchmark)rendement, wordt een prestatievergoeding toegekend. ABP betaalt die prestatievergoeding uit het behaalde extra rendement. Een hoger rendement is gunstiger voor onze deelnemers, maar betekent ook hogere kosten.

ABP betaalt prestatievergoedingen bij illiquide beleggingen op basis van gerealiseerde rendementen. Dit betekent dat prestatievergoedingen tot die tijd worden bepaald (en niet per se betaald) op basis van ongerealiseerde rendementen. Bij een lagere of negatieve performance over een bepaalde periode kan het daardoor gebeuren dat de reservering voor prestatievergoedingen wordt verlaagd. Dit heeft een negatieve prestatievergoeding over die periode tot gevolg.

Transactiekosten

De transactiekosten ontstaan door aan- en verkoop van beleggingen en worden beïnvloed door de omvang van het beheerde vermogen en onze actieve beleggingsstijl.

Vanaf 2019 laten de kosten vermogensbeheer zowel in absolute zin als in relatieve zin een stijgend verloop zien. Dit komt vooral door de stijgende prestatievergoedingen, met als uitschieter de prestatievergoedingen over

Beleggings- en transactiekosten

	2021		2020		2019		2018		2017	
	€ mln	%	€ mln	%	€ mln	%	€ mln	%	€ mln	%
Beheervergoeding	493	0,100	409	0,089	380	0,086	362	0,088	343	0,088
Beheervergoeding externe vermogensbeheerders	908	0,180	835	0,183	851	0,193	794	0,194	827	0,211
Bewaarloon	50	0,010	58	0,013	51	0,012	53	0,013	50	0,013
Overige kosten	178	0,030	174	0,038	172	0,039	161	0,039	170	0,044
Beheervergoedingen	1.629	0,310	1.476	0,323	1.454	0,330	1.370	0,334	1.390	0,356
Prestatievergoedingen	3.428	0,660	1.540	0,337	1.058	0,240	1.090	0,266	1.131	0,289
Beleggingskosten	5.057	0,980	3.016	0,660	2.512	0,570	2.460	0,600	2.521	0,645
Transactiekosten	539	0,100	532	0,116	431	0,089	397	0,097	467	0,119
Totale kosten vermogensbeheer	5.596	1,080	3.548	0,776	2.943	0,659	2.857	0,697	2.988	0,764

2021. Die uitschieter hangt één op één samen met het goede rendement. Bij de relatieve beheervergoedingen zien we de dalende tendens van de afgelopen jaren afvlakken. Dit komt vooral door een belangrijke stijging van de beheervergoeding voor APG vanwege onder andere investeringen in automatisering en een toename van het interne beheer. De stijgende beheervergoeding voor externe vermogensbeheerders heeft te maken met de toename van het belegd vermogen.

Aansluiting kosten vermogensbeheer

In de jaarrekening zijn de vermogensbeheerkosten verantwoord volgens de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 610. Dit betreft de gefactureerde kosten. Niet-gefactureerde kosten van de externe vermogensbeheerders zijn in de jaarrekening gesaldeerd met beleggingsresultaten. Het gevolg is dat in de jaarrekening (Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten, zie de tabel Beleggingsresultaten netto) een lager bedrag aan kosten is verantwoord dan in het bestuursverslag. De onderstaande tabel geeft de aansluiting tussen beide weer.

Aansluiting kosten vermogensbeheer jaarrekening

in € mln

	Totaal 2021	Totaal 2020
Bestuursverslag		
Beheervergoedingen	1.629	1.476
Prestatievergoedingen	3.428	1.540
Transactiekosten	539	532
Totaal	5.596	3.548
Jaarrekening		
Rechtstreeks gefactureerde kosten: Beheervergoeding	609	475
Vershil:	4.987	3.073
Betreft: niet rechtstreeks gefactureerde kosten (onderdeel van beleggingsresultaten in de jaarrekening)		

Ontwikkeling totale beleggingskosten

In de tabel 'Ontwikkeling totale beleggingskosten per categorie' is het totaal aan beheer- en prestatievergoedingen opgenomen per beleggingscategorie. Om meer inzicht te geven in de hoogte van de kosten en de ontwikkeling in de loop van de tijd zijn daarnaast twee ratio's berekend: '% per cat.' en '% v/h totaal'. Bij de eerste worden de kosten van een beleggingscategorie afgezet tegen het vermogen (NAV) van die betreffende beleggingscategorie. Hiermee wordt inzicht gegeven in hoe duur een beleggingscategorie is. Bij de ratio '% v/h totaal' worden de kosten van een beleggingscategorie afgezet tegen het totale vermogen van ABP. Met deze ratio maken we inzichtelijk welke beleggingscategorie de grootste bijdrage heeft aan het totale kostenniveau.

Zoals uit de tabel blijkt is het kostenniveau van alternatieve beleggingen (0,83%) hoger dan dat van de categorie met de laagste kosten, vastrentende waarden (0,09%). De categorie alternatieve beleggingen maakt 10,1% van de portefeuille uit, en is verantwoordelijk voor 76,1% van de vermogensbeheerkosten. Als bestuur kijken we kritisch naar deze kosten. Met name private equity is een asset-categorie met een hoge vergoeding. Deze categorie heeft in 2021 wel een aanzienlijke positieve bijdrage geleverd aan het rendement en zorgt voor een betere risicospreiding.

Van illiquide beleggingen zijn de werkelijke kosten over het vierde kwartaal niet altijd tijdig beschikbaar. In deze gevallen zijn de werkelijke kosten tot en met het derde kwartaal opgenomen en aangevuld met schattingen voor het vierde kwartaal. Deze schattingen zijn gebaseerd op de werkelijke kosten van het vierde kwartaal van het jaar daarvoor.

Ontwikkeling totale beleggingskosten per categorie

	2021				2020			
	Gemiddeld belegd vermogen		% per cat.	% v/h totaal	Gemiddeld belegd vermogen	In € mln	% per cat.	% v/h totaal
Vastrentende waarden		443		0,086		136		0,030
Staatsobligaties	98.935	14	0,014	0,003	86.254	36	0,041	0,008
Bedrijfsobligaties	71.933	371	0,516	0,072	63.428	66	0,104	0,014
Obligaties opkomende markten	27.532	58	0,211	0,011	19.033	34	0,179	0,007
Inflatiegerelateerd		3		0,001		6		0,001
Inflatiegerelateerde obligaties	1.502	2	0,118	0,000	10.640	5	0,043	0,001
Alternative inflation	686	1	0,135	0,001	742	1	0,100	0,000
Aandelen		257		0,050		478		0,104
Aandelen ontwikkelde landen	139.940	126	0,090	0,024	116.616	261	0,224	0,057
Aandelen opkomende landen	40.187	131	0,326	0,025	35.412	217	0,612	0,047
Alternatieve beleggingen		4.290		0,828		2.387		0,522
Vastgoed	48.622	250	0,513	0,048	42.750	174	0,407	0,038
Private equity	35.605	3.372	9,471	0,651	25.934	1.411	5,441	0,309
Opportunity fund	556	27	4,789	0,005	679	-14	-2,047	-0,003
Grondstoffen	31.250	30	0,095	0,006	19.358	59	0,305	0,013
Infrastructuur	17.946	136	0,760	0,026	15.600	148	0,947	0,032
Hedgefondsen	16.862	476	2,823	0,092	20.474	609	2,974	0,133
Overlay		64		0,012		10		0,002
Overlay & overig	-13.341	64		0,012	196	10		0,002
Totaal beheer- en prestatievergoedingen	518.216	5.056		0,976	457.117	3.016		0,660

Ontwikkeling totale beheervergoedingen per categorie

In € mln

	2021				2020			
	Gemiddeld belegd vermogen		% per cat.	% v/h totaal	Gemiddeld belegd vermogen		% per cat.	% v/h totaal
Vastrentende waarden		204		0,039		135		0,029
Staatsobligaties	98.935	14	0,014	0,003	86.254	36	0,041	0,008
Bedrijfsobligaties	71.933	138	0,192	0,027	63.428	65	0,103	0,014
Obligaties opkomende markten	27.532	52	0,188	0,010	19.033	34	0,179	0,007
Inflatiegerelateerd		3		0,001		5		0,001
Inflatiegerelateerde obligaties	1.502	2	0,118	0,000	10.640	5	0,043	0,001
Alternative inflation	686	1	0,135	0,000	742	1	0,100	0,000
Aandelen		273		0,053		195		0,043
Aandelen ontwikkelde landen	139.940	158	0,113	0,031	116.616	112	0,096	0,024
Aandelen opkomende landen	40.187	114	0,285	0,022	35.412	83	0,235	0,018
Alternatieve beleggingen		1.086		0,209		1.130		0,247
Vastgoed	48.622	188	0,387	0,036	42.750	206	0,483	0,045
Private equity	35.605	538	1,510	0,104	25.934	475	1,831	0,104
Opportunity fund	556	10	1,794	0,002	679	12	1,721	0,003
Grondstoffen	31.250	44	0,139	0,008	19.358	51	0,261	0,011
Infrastructuur	17.946	105	0,583	0,020	15.600	108	0,695	0,024
Hedgefondsen	16.862	202	1,195	0,039	20.474	278	1,359	0,061
Overlay		64		0,012		10		0,002
Overlay & overig	-13.341	64		0,012	196	10		0,002
Totaal beheervergoedingen	518.216	1.629		0,314	457.117	1.476		0,323

Ontwikkeling totale prestatievergoedingen per categorie

	2021			2020		
	Gemiddeld belegd vermogen	% per cat.	% v/h totaal	Gemiddeld belegd vermogen	% per cat.	% v/h totaal
Vastrentende waarden		239	0,046		1	0
Staatsobligaties	98.935	-	-	86.254	-	-
Bedrijfsobligaties	71.933	233	0,323	63.428	1	0,001
Obligaties opkomende markten	27.532	6	0,022	19.033	-	-
Inflatiegerelateerd		-	-		-	-
Inflatiegerelateerde obligaties	1.502	-	-	10.640	-	-
Alternative inflation	686	-	-	742	-	-
Aandelen		-16	-0,003		282	0,062
Aandelen ontwikkelde landen	139.940	-32	-0,023	116.616	149	0,128
Aandelen opkomende landen	40.187	16	0,041	35.412	133	0,377
Alternatieve beleggingen		3.206	0,619		1.257	-
Vastgoed	48.622	61	0,126	42.750	-33	-0,076
Private equity	35.605	2.835	7,961	25.934	936	3,61
Opportunity fund	556	17	2,994	679	-26	-3,768
Grondstoffen	31.250	-14	-0,045	19.358	9	0,044
Infrastructuur	17.946	32	0,177	15.600	39	0,252
Hedgefondsen	16.862	275	1,628	20.474	331	1,616
Overlay		-	-		-	-
Overlay & overig	-13.341	-	-	196	-	-
Totaal prestatievergoedingen	518.216	3.428	0,661	457.117	1.540	-

Ontwikkeling totale beheervergoedingen

Voor de portefeuille als geheel zijn de beheervergoedingen marginaal gedaald met 0,01%-punt, tot 0,31% (zie tabel 'Ontwikkeling totale beheervergoedingen per categorie'). De beheervergoedingen per beleggingscategorie laten voor een aantal asset-categorieën verschillen zien ten opzichte van 2020. Opvallend zijn bedrijfsobligaties: voor deze categorie komt het verschil doordat hedgefondsbeleggingen die zijn gericht op vastrentende waarden zijn verplaatst naar de categorie bedrijfsobligaties. Dit type beleggingen wordt extern beheerd en heeft een hoger kostenniveau dan de intern beheerde portefeuille voor bedrijfsobligaties. De toename van de beheerkosten bij de beide categorieën aandelen wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van het vermogen en anderzijds door meer extern beheer. De kosten bij vastgoed en infrastructuur zijn gedaald door een toename van directe investeringen ten koste van relatief dure extern beheerde fondsbeleggingen. Bij private equity wordt na het verstrijken van de investeringsperiode de beheervergoeding berekend over het geïnvesteerd vermogen. Als gevolg van waardeinstijgingen van de private equity-portefeuille dalen de relatieve beheervergoedingen.

Ontwikkeling totale prestatievergoedingen

De totale prestatievergoedingen zijn zowel in absolute als relatieve zin gestegen ten opzichte van 2020; zie de tabel 'Ontwikkeling totale prestatievergoedingen per categorie'. Binnen de portefeuille zijn in het bijzonder de prestatievergoedingen bij private equity fors gestegen. Bij aandelen ontwikkelde landen en aandelen opkomende landen is juist sprake van een daling. Deze fluctuaties hangen samen met de behaalde rendementen van deze asset-categorieën in 2021 en 2020 ten opzichte van de benchmark of een absolute rendementsdoelstelling. De stijging bij bedrijfsobligaties is te verklaren door de verplaatsing van een deel van de extern beheerde hedgefondsbeleggingen naar deze asset-categorie.

In 2021 heeft private equity vóór aftrek van kosten een bruto-rendement behaald van € 17,4 miljard. Na aftrek van alle beheer- en prestatievergoedingen bedraagt het nettorendement € 14,1 miljard (= 44,6% nettorendement). De asset-categorie hedgefondsen heeft in 2021 een bruto-rendement behaald van € 3,1 miljard. Na aftrek van alle beheer- en prestatievergoedingen bedraagt het nettorendement € 2,6 miljard (= 16,7% nettorendement).

Binnen de totale vermogensbeheerkosten, die ondanks schaalvoordelen hoog zijn mede doordat ABP zo'n grote portefeuille heeft, hebben de prestatievergoedingen een directe link met het rendement dat wordt behaald. Vooral de beleggingen in illiquide beleggingen zorgen voor een toename van de prestatievergoedingen. Het bestuur ziet het als een argument voor hogere prestatievergoedingen dat deze beleggingen een zeer positieve bijdrage leveren aan het risico- en rendementsprofiel. Tegelijkertijd vinden we de absolute omvang van de prestatievergoedingen fors en moeilijk uitlegbaar naar de deelnemers die al jarenlang wachten op een verhoging van hun pensioen. Zie ook de Vooruitblik aan het einde van dit hoofdstuk voor wat wij daaraan gaan doen.

Voor aandelenbeleggingen worden prestatievergoedingen voor externe managers bepaald op basis van het behaalde overrendement ten opzichte van een benchmark. Zowel aandelen ontwikkelde landen als aandelen opkomende landen hebben in 2021 een negatief overrendement behaald. Hierdoor zijn in 2021 minder prestatievergoedingen betaald dan in 2020. Toch worden er soms bij zo'n negatief overrendement wel kosten gemaakt voor prestatievergoedingen, terwijl op asset-categorieniveau sprake is van een negatieve performance. Dat komt doordat er specifieke afspraken kunnen worden gemaakt met externe vermogensbeheerders.

In de tabel rendement en benchmark (zie paragraaf [Rendement 2021](#)) zijn de procentuele en absolute nettorendementen voor alle asset-categorieën opgenomen.

Ontwikkeling transactiekosten naar categorie

In € mln	Transactiekosten 2021	Transactiekosten 2020
Vastrentende waarden		
Staatsobligaties	19	30
Bedrijfsobligaties	121	105
Obligaties opkomende markten	64	53
Inflatiegerelateerd		
Inflatiegerelateerde obligaties	2	8
Alternative inflation	0	0
Aandelen		
Aandelen ontwikkelde landen	32	41
Aandelen opkomende landen	82	59
Alternatieve beleggingen		
Vastgoed	26	34
Private equity	-8	-2
Opportunity fund	1	1
Grondstoffen	14	14
Infrastructuur	61	42
Hedgefondsen	64	109
Overlay		
Overlay & overig	61	38
Totaal	539	532

De totale transactiekosten zijn in 2021 met € 7,3 miljoen gestegen tot € 538,9 miljoen. Op asset-categorieniveau hebben zich hierbij geen grote verschillen voorgedaan ten opzichte van 2020.

Marktvergelijking van de vermogensbeheerkosten

Hoewel we ons bewust zijn van de beperkingen van benchmarkonderzoek, vinden wij het als bestuur belangrijk om te toetsen hoe de vermogensbeheerkosten van ABP zich verhouden tot die van nationale en internationale fondsen, en of deze bedragen effectief zijn ingezet. Daarom doet ABP jaarlijks mee aan de benchmarkonderzoeken van Cost Effectiveness Measurement (CEM). Hierin worden kosten en behaalde (excess-)rendementen vergeleken met nationale en internationale peers.

De peergroep waarmee ABP voor de vermogensbeheerkosten wordt vergeleken, bestaat uit internationale pensioenfondsen omdat die een vergelijkbare omvang en activiteiten hebben. De peergroep waarmee ABP voor rendement en toegevoegde waarde wordt vergeleken bestaat uit Nederlandse pensioenfondsen vanwege de specifieke regelgeving waarmee Nederlandse pensioenfondsen te maken hebben.

Vergeleken met de internationale peers ligt het kostenniveau van ABP hoger. De uitvoering van de keuzes die wij maken voor onze beleggingsportefeuille, brengen hogere kosten met zich mee dan die van onze peers. Daarnaast betalen we relatief meer prestatievergoedingen voor private equity dan onze internationale peers.

Uit de benchmarkonderzoeken komt naar voren dat ABP over de afgelopen 5 jaar na aftrek van alle kosten tot het bovenste kwartiel (25%) van fondsen behoort voor wat betreft de gerealiseerde toegevoegde waarde. De toegevoegde waarde is het verschil tussen het werkelijk behaalde rendement en het benchmark-rendement. Uit het meest recente CEM rapport (2020) blijkt dat de gemiddelde 5-jaars toegevoegde waarde voor ABP (1,1%) hoger ligt dan de gemiddelde score van de Nederlandse peers (0,4%) en de internationale peers (0,3%). Deze toegevoegde waarde komt voor het grootste gedeelte door beleggingen in illiquide categorieën. De gemaakte kosten leveren dus duidelijk toegevoegde waarde.

In benchmarkonderzoeken staat ABP al 5 jaar bij de eerste 4 pensioenfondsen wat betreft gerealiseerde toegevoegde waarde.

Vooruitblik 2022

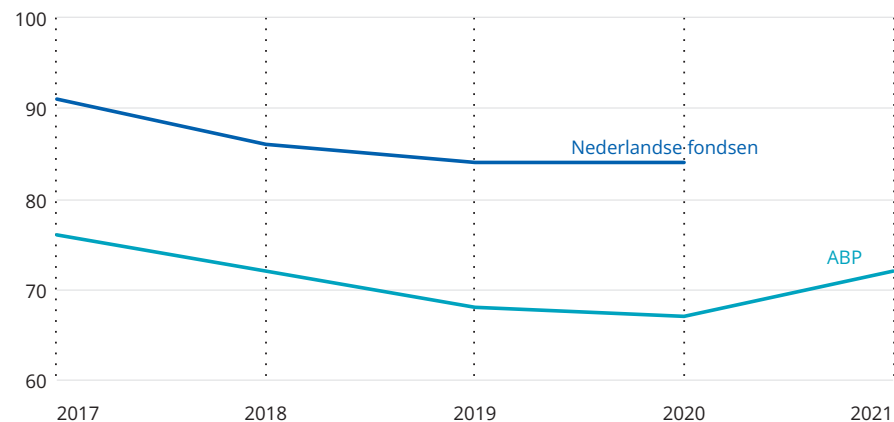
De ontwikkeling van de kosten voor ons vermogensbeheer baart het bestuur zorgen. Ondanks de behaalde rendementen nemen de kosten een omvang aan die steeds moeilijker valt uit te leggen aan onze deelnemers en andere belanghebbenden. Als bestuur monitoren wij de kosten altijd nauwlettend, maar we hebben besloten om gedurende 2022 de gehanteerde uitgangspunten die de vermogensbeheerkosten beïnvloeden, opnieuw scherp te beoordelen. Te denken valt aan onder meer de beleggingsovertuigingen en fee principles. Daarnaast overwegen we om de beleggingsportefeuille te laten doorlichten op het aspect kostenontwikkeling. Deze aanvullende maatregelen komen boven op ons bestaande beleid; op deze manier willen wij als bestuur een extra impuls geven aan het tegengaan van de stijgende trend van de vermogensbeheerkosten.

Kosten pensioenbeheer

In 2021 kwamen de totale kosten van het pensioenbeheer uit op € 156 miljoen. De kosten per deelnemer kwamen uit op € 72; dat is een stijging van € 5 ten opzichte van 2020. Deze voorziene kostenstijging is toe te schrijven aan de investeringen in het programma Grip op data (zie verderop in dit hoofdstuk) en in de voorbereidingen voor het nieuwe pensioencontract. In de totale pensioenbeheerkosten zit ook een bedrag van € 11,8 miljoen aan kosten die zijn gemaakt door het bestuursbureau en het bestuur; de specificatie hiervan is te vinden in de jaarrekening.

We vinden het belangrijk om deze prestaties van ABP te meten met vergelijkbare pensioenfondsen. Hiervoor gebruiken we de CEM-benchmark voor pensioenuitvoering. Onze kosten per deelnemer lagen in 2021 met € 72 nog steeds ruim onder het gemiddelde van de grote Nederlandse fondsen: € 84 (dit gemiddelde is een cijfer van 2020, omdat de CEM-cijfers voor 2021 nog niet beschikbaar zijn).

ABP versus CEM-benchmark

Vooruitblik 2022

Gezien de investeringen die we moeten doen om de data in onze administratie op orde te krijgen en te houden, de deelnemer- en werkgeverbeleving te verbeteren en ons voor te bereiden op het nieuwe pensioencontract, is de verwachting dat de pensioenbeheerkosten in 2022 verder zullen stijgen.

Kosten pensioenbeheer

	2021	2020	2019	2018	2017
Uitvoeringskosten van pensioenbeheer (x € 1.000)	156.363	141.149	141.129	144.729	149.962
Aantal deelnemers (actief en gepensioneerd)	2.178.130	2.121.533	2.061.333	2.015.200	1.979.560
Kosten per deelnemer in €	72	67	68	72	76
Verschil t.o.v. vorig jaar	5	-1	-4	-4	-3

Inzicht, overzicht en handelingsperspectief

Zorgvuldig beheer van het pensioenvermogen is voor ons onlosmakelijk verbonden met het bieden van inzicht, overzicht en handelingsperspectief aan deelnemers en werkgevers. Hier schetsen we een aantal van de belangrijkste ontwikkelingen in het verslagjaar op dat vlak.

Voor deelnemers

Pensioencoach gelanceerd

Nieuw is de Pensioencoach: een instrument gebaseerd op kunstmatige intelligentie (AI), dat deelnemers tussen 55 en 67 jaar helpt bij het aanvragen van hun pensioen. In het verslagjaar hebben we een pilot gedaan bij 6.000 deelnemers, waarbij de Pensioencoach een hoge waardering kreeg. Sinds het vierde kwartaal van 2021 is de Pensioencoach beschikbaar voor deelnemers in de doelgroep.

€ 1 premie = € 2 tot € 3 pensioen

Wij beleggen de premies van deelnemers en werkgevers om hier goed pensioen van te maken. Pensioen = premie + rendement (- kosten). Omdat pensioen complex is en er veel sentiment omheen hangt, hebben we gekeken wat pensioen nu eigenlijk concreet voor onze deelnemers betekent. Voor elke euro premie-inleg krijgt een deelnemer gemiddeld € 2 tot € 3 pensioen. Er kan een verschil zijn tussen de gepensioneerden (retrospectieve methode) en de actieven (prospectieve methode). Meer informatie is ook te vinden op de [website van ABP](#).

MijnABP-app

In 2021 is ook de MijnABP-app geïntroduceerd. Hiermee is de MijnABP-omgeving ook op mobiele apparaten toegankelijk. Dankzij de koppeling met de DigiD-app hoeven gebruikers maar één keer in te loggen. De app is ontwikkeld samen met deelnemers. Sinds de livegang van de app eind november 2021 is deze tot en met eind 2021 3.524 keer gedownload en waren er gemiddeld 470 inlogs per dag. De feedback van gebruikers gebruiken we om de app verder te verbeteren, bijvoorbeeld het toevoegen van de berichtenbox. In 2022 brengen we de app onder de aandacht van alle deelnemers.

Verzending pensioenoverzichten

ABP verstuurt elk jaar het wettelijke Uniform Pensioenoverzicht (UPO) naar deelnemers. Dit doen we om onze deelnemers te informeren over hoe hun pensioen ervoor staat. Deelnemers kunnen deze informatie ook online bekijken via [Mijnpensioenoverzicht.nl](#). Voor zowel de inhoud als voor de

Pensioenoverzichten

	2021	2020
UPO		
Verzonden UPO's op 30 september	99,42%	99,13%
Verzonden UPO's op 31 december	99,97%	99,92%
Deelnemers met toegang tot MPO op 31 december	99,93%	99,88%
GUPO		
Verzonden GUPO's op 31 december	99,98%	99,98%
SUPO		
Beschikbaar gestelde SUPO's op 31 december	99,80%	99,81%
EUPO		
Beschikbaar gestelde EUPO's op 31 december	92,46%	92,46%

verzending van de UPO's gelden wettelijke richtlijnen. Op de peildatum van 30 september van het jaar moeten alle UPO's zijn verstuurd. Bij ABP is dat ook in 2021 niet voor alle deelnemers gelukt. Dit komt vooral doordat bij een aantal deelnemers noodzakelijke informatie ontbrak. Met APG hadden we de afgesproken dat op 30 september 2021 99,0% van de deelnemers een UPO moest hebben ontvangen of dit via MijnABP beschikbaar gesteld hebben gekregen. Op 31 december 2021 moest dit 99,8% zijn. Deze doelstelling is gehaald. De deelnemers die op 31 december 2021 nog geen UPO hadden ontvangen, hebben we per brief hierover geïnformeerd. Hun vragen beantwoorden we persoonlijk.

Pensioengerechtigde deelnemers ontvangen een GUPO (Gepensioneerden Uniform Pensioenoverzicht). Hier geldt de wettelijke richtlijn dat uiterlijk 31 december alle GUPO's moeten zijn verstuurd. Deze doelstelling is net als voorgaande jaren niet gehaald, doordat ook hier in een aantal gevallen noodzakelijke informatie ontbrak. Daarnaast is het voor een deel van onze gepensioneerden niet gelukt het recht op nabestaandenpensioen op het GUPO te vermelden. Er wordt aan een structurele oplossing gewerkt. Met APG is de realistische afspraak gemaakt dat op 31 december 2021 99,8% van de doelgroep een GUPO moest hebben ontvangen. Deze doelstelling is gehaald.

Gewezen deelnemers (slapers) moeten van hun pensioenuitvoerder ook verplicht een UPO krijgen. Met APG is een realistische afspraak gemaakt dat op 31 december 2021 99,8% van de gewezen deelnemers een SUPO (de S staat voor slapers) moest hebben ontvangen of dit via MijnABP beschikbaar gesteld hebben gekregen. Deze doelstelling is gehaald.

Eens per 5 jaar moeten pensioenfondsen actief het EUPO (Ex-partner Uniform Pensioenoverzicht.actief) verstrekken, digitaal of schriftelijk. De afspraak met APG was dat op 31 december 2021 99,8% van de ex-partners een EUPO moest hebben ontvangen. In het verslagjaar zijn handmatig EUPO's verzonden, op

verzoek van ex-partners. De doelstelling is niet gehaald door de druk op data en systemen. Het verbeteren van dit proces krijgt hoge prioriteit.

Beroepschriften en klachten

De belangrijkste onderwerpen die in beroep aan de orde werden gesteld waren de hoogte van het ouderdomspensioen en het partnerpensioen, de aanvulling samenvallende diensttijd en een herziening van de pensioenopgave door het verschuiven van de AOW-leeftijd.

In 2021 heeft de Commissie van Beroep (CvB) 46 beslissingen genomen. In 43 zaken heeft de deelnemer geen gelijk gekregen en is het beroep ongegrond verklaard. In 3 zaken heeft de CvB het beroep gegrond verklaard en heeft de deelnemer gelijk gekregen. In 1 zaak heeft de deelnemer geen gelijk gekregen, maar heeft de CvB uit coulance wel een schadevergoeding toegekend. In 9 zaken heeft ABP de deelnemer gelijk gegeven. De CvB hoefde geen beslissing meer te nemen, omdat de deelnemers het beroep daarna introkken.

Aantal beroepschriften

	2021	2020	2019	2018	2017
Ingediende beroepschriften	52	37	36	27	40
Beëindigde procedures zonder beslissing	9	3	7	7	10
Beslissing: besluit bevestigd	43	26	24	25	33
Beslissing: besluit vernietigd	3	1	1	10	9
In behandeling op 31 december	27	30	23	19	34

Afgehandelde klachten naar aard

	2021	2020	2019	2018	2017
Informatievoorziening	237	420	34	63	45
Behandelingsduur	47	7	10	25	20
Toepassing van wet- en regelgeving	11	85	11	30	21
Klantvriendelijkheid	136	164	3	7	4
Pensioenberekening en -betaling	77	24	30	46	53
Pensioenoverzicht	0	0	0	0	2
MijnABP	78	83	0	0	0
Overige	13	21	32	60	92
Klachten Anw-compensatie	0	0	0	358	0
Pilot klachten via KCC	0	0	124	0	0
Totaal aantal klachten	599	804	244	589	237
In behandeling op 31 december	9	16	4	3	10

In 2021 zijn er in totaal minder klachten ingediend. We zien een stijging in de klachten over pensioenberekening en -betaling, vooral door het dossier 'Samenvallende diensttijd'. Bij klachten over de informatievoorziening zien we een flinke daling. Dit kan komen doordat wij aandacht besteden aan eenvoudigere taal in onze communicatie met deelnemers. Ook passen we de informatievoorziening voortdurend aan op basis van de geluiden die wij krijgen van deelnemers en werkgevers.

In 2020 is een nieuw proces voor klachten en bezwaren ('uitingen van ongenoegen') van deelnemers ingevoerd: transparanter, toegankelijker en eenvoudiger. Dit proces is in 2021 verder verbeterd. Sinds het derde kwartaal van 2021 maakt ABP de samenvattingen van de beslissingen van de Commissie van Beroep bekend op de website. Deelnemers zien dan meteen welke

onderwerpen aan bod zijn gekomen bij de Commissie. Ook is het CvB-reglement begrijpelijker opgeschreven en samengevat in een flyer.

Met de feedback van deelnemers en werkgevers verbeteren wij onze dienstverlening continu. Daarvoor zijn bij ABP en APG speciale processen (feedback-loops) opgezet. In 2021 heeft de Stichting Gouden Oor deze processen doorgelicht in een audit. ABP scoorde niveau 2. Dat geeft aan dat je als organisatie goed luistert naar signalen van klanten en daar ook echt iets mee doet. We zijn blij met deze resultaten en zien het Gouden Oor-certificaat als een aanmoediging om door te gaan op de ingeslagen weg, richting het hoogste niveau 3.

Uitstel van projecten

Vanwege de focus op en de urgentie van het programma om de kwaliteit van de administratie te verbeteren (zie verderop in dit hoofdstuk) is een aantal aanpassingen in MijnABP noodgedwongen uitgesteld. Ook het doorvoeren van de nieuwe huisstijl op de ABP-website is uitgesteld. Dit project heeft nu een lagere prioriteit, omdat dit naar verwachting minder direct effect heeft op de beleving van onze deelnemers en werkgevers.

Hoe deelnemers ons beoordelen

De relationele NPS (rNPS)- score laat zien in welke mate deelnemers voor ABP zouden kiezen als ze hun pensioen zelf zouden mogen regelen. De rNPS kwam in 2021 uit op -23. Dat is een verbetering ten opzichte van 2020, toen de rNPS uitkwam op -28. Het bestuur heeft in 2018 een strategie goedgekeurd om de deelnemerbeleving te verbeteren. Op dat moment lag de rNPS-score lager dan -30. Het doel van deze deelnemerbelevingstrategie is om de dienstverlening aan en communicatie met deelnemers te verbeteren. Het resultaat daarvan moet zijn dat de rNPS zich in de richting van de 0 beweegt. We zien de afgelopen jaren een gestage ontwikkeling de goede kant op, maar we blijven verbeteringen doorvoeren in onze dienstverlening aan deelnemers.

De Net Promoter Score (NPS) is een instrument om de verbondenheid of trouw van klanten (voor ABP deelnemers) te meten. In welke mate, op een schaal van 1 tot 10, zouden deelnemers voor ABP kiezen als zij zelf het pensioen zouden mogen regelen? Deze vraag wordt gesteld nadat een deelnemer of werkgever gebruik heeft gemaakt van een bepaald kanaal of proces. De NPS wordt vervolgens berekend door het percentage van de beoordelingen met een 6 of lager af te trekken van het percentage van de score van 9 of hoger. De NPS kan variëren van -100 tot +100. De score wordt omwille van de representativiteit berekend op basis van een voortschrijdend gemiddelde van 12 maanden.

In ons streven naar betere dienstverlening meten we voortdurend of dit ons ook lukt in de ogen van deelnemers. De Customer Effort Score (CES), die aangeeft in hoeverre zij gemak ervaren van onze dienstverlening, kwam in 2021 uit op 72% (2020: 72%). Een aantal geplande verbeteringen, onder andere in de digitale deelnemeromgeving, is uitgesteld naar 2022. We verwachten dat de CES in 2022 weer zal stijgen.

Voor werkgevers

Strategische binding verder versterkt

In 2021 hebben we verder gewerkt aan de strategische binding met werkgevers. Dit doen we onder andere met de werkgeversspiegel. Hiermee kunnen werkgevers pensioendata van ABP gebruiken voor hun strategische personeelsplanning. In 2021 hebben we gezien dat werkgevers en sectoren het instrument ook gebruiken voor CAO-onderhandelingen en benchmarking. Werkgevers reageren positief en zien de toegevoegde waarde van ABP: de data helpt hen om beter gefundeerd beleid en gerichte keuzes te maken op het gebied van HRM en arbeidsvoorwaarden. Zij kunnen pensioen bovendien effectiever inzetten als belangrijke arbeidsvoorwaarde. In 2021 is gestart met de ontwikkeling van de online HR-dataportaal, die naar verwachting in 2022 gereed is. Hiermee kunnen werkgevers, sectoren en sociale partners straks zelf aan de slag met de eigen data.

Nieuw: de Communicatiekalender

Nieuw in 2021 was de Communicatiekalender. Deze kalender hebben we opgesteld op verzoek van werkgevers, zodat zij proactief kunnen communiceren met medewerkers over pensioenzaken, in lijn met wat ABP communiceert.

Geslaagde werkgeversbijeenkomsten

Verder hebben we 3 online werkgeversbijeenkomsten gehouden, waarin de onderwerpen aan bod zijn gekomen die hoog-materieel zijn:

- financiële prestaties;
- duurzaam en verantwoord beleggen;
- verantwoord beheer van het pensioenvermogen;
- balans tussen premie, zekerheid en ambitie en indexatie.

De deelname aan deze bijeenkomsten was goed (met gemiddeld 870 deelnemers van 719 werkgevers), en de bijeenkomsten kregen gemiddeld een 7,7.

Hoe werkgevers ons beoordelen

Belangrijk voor ons is om te zien hoe werkgevers ons beoordelen. Zo weten wij of wij de goede dingen doen en dingen ook goed doen. Wij kijken vooral naar 2 scores: de gemiddelde Customer Effort Score en de relationele NPS. De gemiddelde Customer Effort Score (CES) geeft aan in hoeverre werkgevers onze dienstverlening als gemakkelijk ervaren. Deze score ging van 90% eind 2020 naar 95% eind 2021. Dit is ruim boven onze ambitie van 90%. De relationele NPS (rNPS)-score laat zien in welke mate werkgevers voor ABP zouden kiezen als ze het pensioen voor hun werknemers zelf zouden mogen regelen. Deze score ging van +17 eind 2020 naar +22 eind 2021. Dit ligt onder onze ambitie van +25. Als bestuur zijn wij tevreden met de CES-score van 95% en de eveneens gestegen rNPS-score van +22. Toch is het belangrijk om onze dienstverlening te blijven ontwikkelen en te vernieuwen, op basis van de vragen en wensen van werkgevers. Hierbij kunnen we verder bouwen op de solide basis die er ligt.

Kwaliteit administratie verbeteren

Om deelnemers en werkgevers inzicht, overzicht en handelingsperspectief te kunnen bieden, moet onze administratie helemaal kloppend zijn. Dat is ook belangrijk met het oog op de overgang naar het nieuwe pensioencontract. Hiervoor zijn we in 2019 een programma gestart om onjuistheden en onvolledigheden uit het verleden op te sporen en te herstellen. Met als uitgangspunt dat alle deelnemers krijgen waar zij recht op hebben en hadden in het verleden.

Voor ABP en APG heeft dit project topprioriteit. ABP heeft een team samengesteld dat toezicht houdt op het programma dat samen met APG is opgezet; binnen APG zijn 100 medewerkers fulltime bezig met de uitvoering.

In 2021 lagen we op schema: er stonden 16 herstelacties gepland, die zijn alle afgerond.

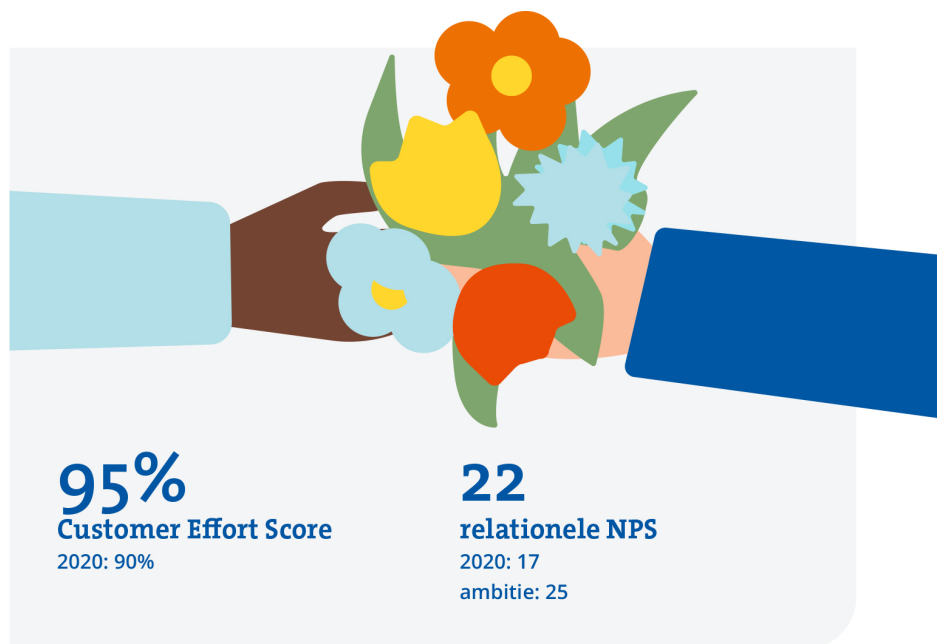
Maar gaandeweg het jaar bleek, door verdergaand bronnenonderzoek, dat er meer herstelacties nodig zijn dan eerst gedacht. Dit is vooral toe te schrijven aan de complexiteit van de huidige pensioenregeling, en dan vooral aan de ingewikkelde Bijlage K. In 2021 hebben wij als bestuur hierover gesproken met de sociale partners in de Pensioenkamer. Daaruit zijn geen concrete vereenvoudigingen gekomen: deze complexiteitsvragen willen we oplossen bij de overgang naar de nieuwe regeling. De extra herstelacties worden meegenomen in het lopende verbeterprogramma.

Het grotere aantal herstelacties in combinatie met de beschikbare capaciteit bij APG is een zorg van het bestuur. Wij hebben hierover direct overleg met de Raad van Bestuur van APG en monitoren de voortgang nauwlettend. In de eerste helft van 2022 ontvangt ABP van APG een plan van aanpak, met de wijze waarop en het tijdpad waarlangs de herstelacties de komende jaren worden uitgevoerd.

In het verslagjaar bleek verder dat ruim 15.000 deelnemers die werden gecompenseerd vanwege de Samenvallende diensttijd-bepaling hierdoor fiscaal nadeel ondervonden. ABP is in 2021 gestart met herstelacties om dat nadeel te compenseren. Het geld is in februari en maart 2022 uitgekeerd aan deelnemers die van ABP een compensatievoorstel hebben ontvangen.

DNB-onderzoek

Toezichthouder DNB heeft in 2021 een onderzoek gedaan naar de regie door ABP op de datakwaliteit van de uitvoering door APG. Het onderzoeksrapport is inmiddels met ons gedeeld. Op basis van de bevindingen van DNB, ons eigen beleid voor datakwaliteit en ons voortschrijdende inzicht vanuit het hiervoor genoemde verbeterprogramma, stelt ABP een plan van aanpak op om ervoor te zorgen dat onze administratie op orde komt en op orde blijft.

De waarde van pensioen

A photograph of a man with glasses, wearing a yellow and black jacket, leaning on a bicycle. He is standing in front of a brick building with windows. In the background, a woman in a grey coat is walking. The image is partially covered by a blue overlay containing text.

Pensioen = aantrekkelijke arbeidsvoorwaarde

‘Pensioen heeft voor ons een duidelijke meerwaarde’

Jan van Geloof

Breda University of Applied Sciences (BUAs)

Jan van Geloof is beleidsmedewerker HRM bij hbo-instelling BUAs. Hij houdt zich vooral bezig met arbeidsvoorwaarden, juridische dossiers, sociale zekerheid, fiscaliteit en pensioen.

‘De pensioenpremies maken een belangrijk deel uit van onze personele lasten, en pensioen heeft voor ons als werkgever een duidelijke meerwaarde. Overheid en onderwijs moeten het als werkgever niet hebben van het grote geld en leaseauto’s om kandidaten aan te trekken. Dan is het heel prettig als je in het arbeidsvoorwaardengesprek kunt aangeven dat het pensioen uitstekend is geregeld. Wij vinden het ook belangrijk om dat expliciet te benoemen. Toch blijft het lastig om mensen daarmee te triggeren om voor ons te komen werken: we merken dat pensioen nog steeds niet echt een aansprekend onderwerp is. Als werkgever zetten wij ons in om dat te veranderen, samen met ABP. Dat het pensioen bij ABP goed geregeld is, heeft misschien ook een keerzijde: het kan ertoe leiden dat mensen denken er zelf geen omkijken naar te hebben. Aan de pensioenregeling zelf kunnen wij als individuele werkgever niets veranderen, maar er zitten diverse knoppen in waar je als deelnemer aan kunt draaien. Daarover kun je het als werkgever met die deelnemer hebben. Collega’s laat ik zien wat de financiële gevolgen zijn en wat de waarde van het pensioen is. Als ze dat weten, helpt ze dat bij het maken van weloverwogen keuzes. Dat voorkomt (financiële) zorgen voor later.’

Hoe ABP risico's beheerst

Vanwege onze verantwoordelijkheid naar deelnemers en werkgevers en onze maatschappelijke taak is risicomanagement stevig verankerd in onze organisatie en processen. In dit hoofdstuk lichten we kort toe hoe ons risicomanagement eruitziet en welke thema's en activiteiten centraal stonden in 2021.

Hoe ons risicomanagement eruitziet

Onze risicoprincipes

ABP wil dat risicomanagement waarde creëert en beschermt. Met proactief en geïntegreerd risicomanagement zorgen we ervoor dat de risico's die het realiseren van onze strategische doelen kunnen bedreigen, worden geïdentificeerd, geanalyseerd en beheerst. In al onze activiteiten hanteren wij 6 leidende risicoprincipes, die in 2021 niet zijn gewijzigd:

- Wij maken bij risicobeheersing onderscheid tussen risico's die rendement opleveren en risico's die optreden bij het uitvoeren van onze kerntaken.
- Wij streven naar een cultuur waarin risicobeheersing tot haar recht kan komen. Het bestuur draagt het belang van risicomanagement in woord en daad uit: de 'tone at the top' is bepalend. Dit wordt vervolgens op alle niveaus geïntegreerd in de (dagelijkse) werkzaamheden.
- Bij besluitvorming wordt altijd vooraf een adequate risico-inschatting gemaakt, met transparantie over de relevante feiten waarop het besluit wordt gebaseerd. Voor geïdentificeerde risico's wordt een inschatting gemaakt van kans en impact, en de risicobeheersing moet in lijn zijn met onze risicobereidheid.
- Risicomanagement is een onlosmakelijk onderdeel van de primaire processen. Risico's worden toegewezen aan de logische portefeuille-eigenaar. Deze risico's worden onafhankelijk gemonitord.
- Bij het nemen van beheersmaatregelen hanteren we het proportionaliteitsprincipe: de baten moeten opwegen tegen de kosten.
- Risico's veranderen voortdurend. Wij acteren op nieuwe en veranderende risico's.

Tone at the top

In het verslagjaar is het tweede risicoprincipe, de 'tone at the top', uitgebreid getoetst. Er is onderzoek gedaan bij het bestuur, de ABP-organisatie en APG om de werking van dit risicoprincipe te analyseren. Het algemeen bestuur gaat in 2022 met de uitkomsten aan de slag, onder andere door het integriteitsbeleid aan te scherpen.

Ons risicomanagementkader

Het risicomanagementkader is ons instrument om risicomanagement te integreren in de bedrijfsvoering van ABP. De bouwstenen van ons risicomanagementkader zijn het organiseren (de risico-governance), de risico's die wij onderkennen (risicotaxonomie) en welke risico's wij wel of niet bereid zijn te nemen (risicobereidheid). We lichten die bouwstenen hierna kort toe.

Hoe wij risicomanagement organiseren

ABP heeft haar risicomanagement georganiseerd op basis van het *three lines of defense*-model; deze opzet is in 2021 niet veranderd:

1^e lijn

Het Uitvoerend Bestuur (UB) is met ingang van 1 januari 2022 verantwoordelijk voor de dagelijkse operatie en de risico's die bij deze activiteiten horen.

2^e lijn

De sleutelfunctiehouder Risicobeheer (SFH RB) heeft een onafhankelijke positie en is verantwoordelijk voor het bieden van tegenwicht aan de 1^e lijn. De SFH RB geeft een onafhankelijk oordeel over de doelmatigheid en doeltreffendheid van het risicobeheer van ABP.

3^e lijn

De sleutelfunctiehouder Interne Audit (SFH IA) controleert of het samenspel tussen de eerste en tweede lijn correct functioneert en geeft daarover een objectief, onafhankelijk oordeel.

De risico's die wij onderkennen

In deze afbeelding laten we de 4 hoofdcategorieën van risico's zien die wij onderkennen.

Risicotaxonomie

Omgevingsrisico's

- Draagvlak van deelnemers, werkgevers en andere belanghebbenden
- Ontwikkelingen economie en maatschappij
- Financiële ontwikkelingen

Strategische risico's

- Dienstverlening van ABP
- Pensioen als aantrekkelijke arbeidsvoorwaarde
- Goed pensioen voor de toekomst

Risico's solide fundament

- Bestuur & organisatie
- Operationele uitvoering
- Verslaggeving

Risico's integer fundament

- Cultuur
- Gedrag
- Naleving

Omgevingsrisico: rentegevoeligheid van de dekkingsgraad

ABP heeft het renterisico niet volledig afgedekt. In de tabel staat de rentegevoeligheid van de dekkingsgraad verder uitgewerkt. Bij positieve beleggingsrendementen en een stijging van de marktrente zal de dekkingsgraad stijgen. Het omgekeerde geldt bij negatieve beleggingsrendementen en een rentedaling. Als bijvoorbeeld begin 2022 de rente in korte tijd met 0,5%-punt daalt en de zakelijke waarden niet in waarde toenemen, zal de dekkingsgraad dalen van 111% naar 104%.

Rentegevoeligheid dekkingsgraad

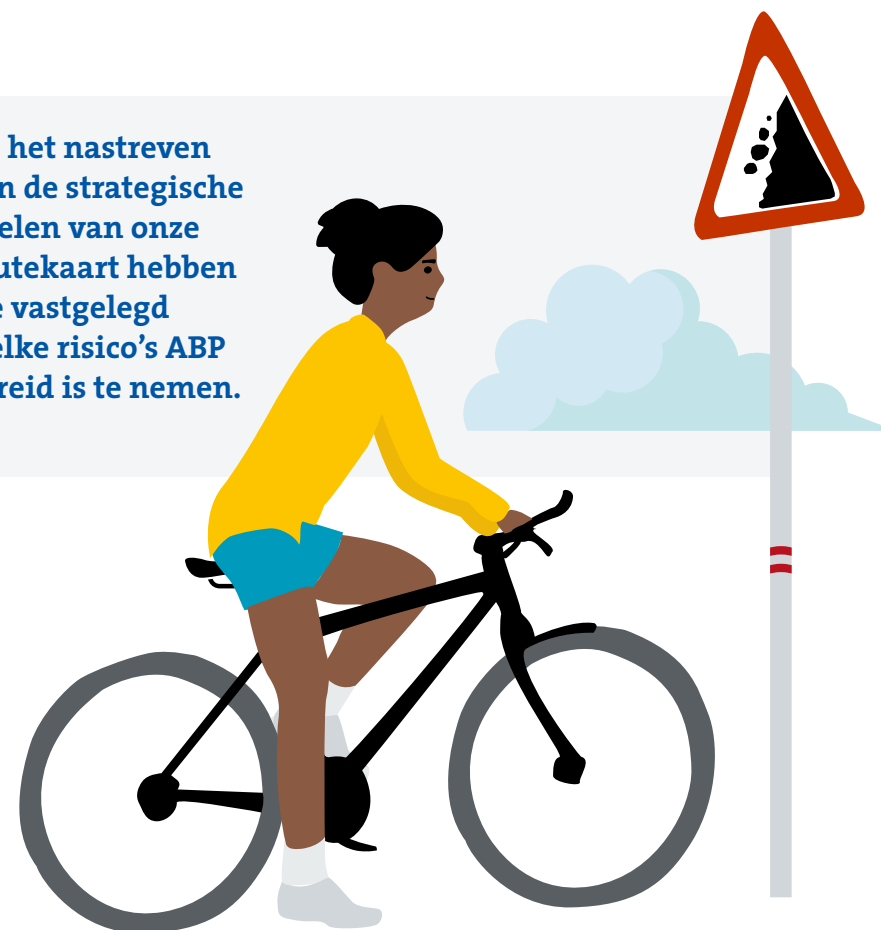
Verandering marktrente

Rendement zakelijke waarden	-1.0%	-0.5%	0.0%	0.5%	1.0%
30%	116%	123%	131%	138%	147%
20%	110%	117%	124%	131%	139%
10%	104%	111%	117%	124%	132%
0%	98%	104%	111%	117%	124%
-10%	92%	98%	104%	110%	117%
-20%	86%	92%	97%	103%	109%
-30%	81%	86%	91%	96%	102%

Hoeveel risico ABP wil nemen

Bij het nastreven van de strategische doelen van onze routekaart hebben we vastgelegd welke risico's ABP bereid is te nemen. In het schema risicotaxonomie laten we zien hoe onze risicobereidheid eruit ziet, en hoe we die in het verslagjaar hebben beoordeeld.

Bij het nastreven van de strategische doelen van onze routekaart hebben we vastgelegd welke risico's ABP bereid is te nemen.

Risico's beoordeeld ten opzichte van risicobereidheid

Deelstrategie

1. Ons **pensioenbeheer** (administratie en communicatie) is gericht op de beleving van deelnemer en werkgever
2. Ons **vermogensbeheer** behaalt een optimaal duurzaam en verantwoord rendement
3. Onze **pensioenregeling** is eenvoudig, beheersbaar en uitlegbaar
4. In onze **financiële opzet** is er een balans tussen premie, zekerheid en ambitie
5. Wij zetten ons in voor een **goed pensioenstelsel** in Nederland
6. Wij zijn de **pensioenexpert**, ook op het gebied van pensioeninnovatie
7. Wij hebben een **professioneel bestuur** met een groot draagvlak
8. Wij hebben grip op **uitbestede activiteiten** aan APG
9. Onze **interne bedrijfsvoering** is op orde

Risicobereidheid

- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen ingehaald te worden door de markt met als gevolg dat deelnemer en werkgever zich niet centraal gesteld voelen.
- **Laag** ABP wil op langere termijn *niet* het risico lopen van onvoldoende wendbaarheid om toekomstbestendige dienstverlening te bereiken.
- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen geen actieve bijdrage te leveren aan een duurzame en verantwoorde wereld en wil dit bereiken door duurzaam en verantwoord te beleggen.
- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen van onvoldoende toegankelijkheid van beleggingsdata, ook niet onder omstandigheden die nu nog niet te voorzien zijn.
- **Gemiddeld** Op korte termijn is ABP in *gemiddelde mate* bereid risico te lopen van negatief sentiment vanwege het doorvoeren van verbeteringen van het solide fundament.
- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen dat de deelnemer niet het pensioen krijgt waar hij recht op heeft of dat de deelnemer daarin onvoldoende inzicht heeft.
- **Laag** ABP is in *lage mate* bereid het risico te lopen dat de lange termijn ambitie van een 100% pensioenresultaat niet behaald wordt.
- **Gemiddeld** Op korte termijn is ABP in *gemiddelde mate* bereid het risico te lopen dat er gekort moet worden op pensioenaanspraken.
- **Gemiddeld** ABP is in *gemiddelde mate* bereid het risico te lopen op negatief sentiment als gevolg van een stellingname van ABP over de modernisering van het pensioenstelsel.
- **Gemiddeld** ABP is in *gemiddelde mate* bereid het risico te lopen met een stellingname de dialoog met betrokken partijen mogelijk te verstoren.
- **Gemiddeld** ABP is in *gemiddelde mate* bereid het risico te lopen dat het radicale innovaties, die de potentiële relevantie van ABP op de lange termijn kunnen bepalen, zal missen.
- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen dat het proces- en productinnovaties op korte en middellange termijn heeft gemist.
- **Laag** ABP wil *niet* het risico lopen dat het solide fundament op korte en middellange termijn onvoldoende op orde is. Daarom is ABP onder andere niet bereid om op korte en middellange termijn het risico te lopen dat de datakwaliteit onvoldoende op orde is.
- **Gemiddeld** ABP is in *gemiddelde mate* bereid om het risico te lopen dat op langere termijn de bouwtekening voor het solide fundament niet op elk denkbaar toekomstscenario anticipeert.

Risicobeoordeling

- **Laag** ABP scoorde een ruime 72% voor deelnemer-tevredenheid. De CES-score van werkgevers ging naar 95%. Met de feedback van deelnemers verbeteren wij onze dienstverlening continu. In 2021 heeft Stichting Gouden Oor de feedbackloop doorgelicht en we scoorden goed. Volgend jaar willen we nog beter scoren.
- **Laag** ABP voerde in 2021 opnieuw de ranglijst aan van duurzame Nederlandse pensioenfondsen. Klimaatverandering heeft gevolgen voor onze beleggingen. APG heeft een dashboard ontwikkeld dat o.a. inzicht geeft in de vermindering van de CO₂-voetafdruk van onze beleggingen.
- **Gemiddeld** Wij zijn ons ervan bewust dat het ontbreken van data in onze administratie voor deelnemers overkomt als een fout. Dit nemen wij zeer serieus. Ons uitgangspunt is dat elke deelnemer krijgt waar hij of zij recht op heeft.
- **Hoog** De dekkingsgraad was eind 2021 niet hoog genoeg om de pensioenen te verhogen. De indexatieachterstand loopt op. ABP begon 2021 met het afwenden van de dreiging om de pensioenen te moeten verlagen.
- **Gemiddeld** De overgang naar een nieuw stelsel en verdere verschuiving van het risico richting deelnemers betekent dat een meer deelnemergerichte organisatie essentieel is. Sociale partners moeten gaan beslissen over de arbeidsvoorwaardelijke kant en hoe regelingen die niet in het NPC passen, worden aangepast. Hoewel ABP sociale partners hierover adviseert, hebben wij er zelf geen invloed op.
- **Laag** We hebben in 2021 investeringen gedaan in het programma Grip op Data. De komende jaren investeren we om de deelnemer- en werkgeverbeleving te verbeteren en ons voor te bereiden op het nieuwe contract.
- **Hoog** We sporen onjuistheden en onvolledigheden uit het verleden op en herstellen ze. In 2021 bleek dat meer herstelacties nodig waren dan eerst werd gedacht. Dat is toe te schrijven aan de complexe pensioenregeling, met name Bijlage K. De vereenvoudiging gebeurt bij de overgang naar NPC.

Ons risicomanagementproces

Voor ons risicomanagement hanteren we een systematische, herhalende aanpak: de evaluatie van een procesonderdeel vormt input voor de andere procesonderdelen, zodat het proces telkens verder kan worden verbeterd. In deze systematische aanpak zorgen we ervoor dat de risicomanagementprocessen aansluiten bij de planning en control (P&C)-processen van de (uitbestede) activiteiten.

Belangrijke thema's en aandachtsgebieden in 2021

Duurzaam en verantwoord beleggen

Bij de aanscherping van het beleid Duurzaam en verantwoord beleggen hebben we ook uitgebreid stilgestaan bij alle risico's die hiermee samenhangen: de omgevingsrisico's, de strategische risico's en de risico's die samenhangen met het solide en integere fundament. We zien dat het nodig is om een versnelling aan te brengen in onze bijdrage aan de klimaatdoelen. Tegelijkertijd zien we dat de wereld om ons heen verandert, en daar willen wij ook met onze beleggingen goed en verantwoord op anticiperen.

Een van de concrete analyses was dat we de risico's van het stoppen met beleggen in producenten van fossiele energie zorgvuldig in kaart hebben gebracht. In alle stappen van de besluitvorming zijn de risico's beoordeeld en meegewogen vanuit diverse strategische invalshoeken, waaronder rendement, maatschappelijke impact en communicatie/draagvlak. DNB heeft ons in het verslagjaar ook gewezen op het klimaatrisico, waaruit voortvloeit dat beleggingen in producenten van fossiele brandstoffen snel in waarde kunnen gaan dalen.

De conclusie was dat het verantwoord en gunstig is om versneld met deze beleggingen te stoppen. Ook bij de uitvoering van het besluit blijven we de risico's zorgvuldig monitoren en beheersen op basis van vastgestelde checks & balances.

Datakwaliteit

De kwaliteit van de data in onze uitvoering is een continu aandachtspunt vanuit Risicomanagement. In 2020 hebben we een strategie datakwaliteit opgesteld, met als doel om data nu en in de toekomst meerwaarde te geven en te beschermen. Deze strategie is vertaald in een datakompas. Het datakompas ondersteunt de ambities van ABP op korte, middellange en lange termijn:

1. Basis op orde (2021-2023);
2. Verbeterde dienstverlening (2024-2030);
3. Toekomstbestendige dienstverlening (2030 en verder).

Aan de hand van het datakompas zijn we actief op zoek gegaan naar ontbrekende data, die ABP wel nodig heeft om ervoor te zorgen dat elke deelnemer de juiste pensioenuitkering ontvangt. In de paragraaf [Inzicht, overzicht en handelingsperspectief in het hoofdstuk Solide beheer van het pensioenvermogen lichten we toe wat we op dit gebied hebben gedaan.](#)

Wij zijn ons ervan bewust dat het ontbreken van data in onze administratie voor deelnemers overkomt als een fout. Dit nemen wij zeer serieus: wij zijn ons ervan bewust dat dit een groot risico vormt voor het draagvlak en de perceptie van onze dienstverlening. ABP en APG werken nauw samen in een grootschalig programma om de administratie te verbeteren. In transparante communicatie informeren wij deelnemers die door onze herstelacties worden geraakt, zo goed en tijdig mogelijk. Ons uitgangspunt is dat elke deelnemer krijgt waar hij of zij recht op heeft.

NPC

De invoering van het Nieuwe Pensioencontract is een grootschalig en complex project. Het raakt onder meer aan het draagvlak van deelnemers en werkgevers, aan onze processen en aan onze IT-systemen en datakwaliteit. Bovendien is er een wettelijke deadline aan verbonden: in 2026 moet het NPC zijn ingevoerd. Voor een zorgvuldige uitvoering is ABP een omvangrijk programma gestart. Een vast onderdeel is een risico-self-assessment (RSA), die we elk kwartaal uitvoeren. Met deze RSA's brengt ABP de belangrijkste risico's in kaart ten aanzien van de invoering van het NPC. Deze worden nauwgezet gemonitord, zodat we waar nodig tijdig kunnen bijsturen.

Het nieuwe bestuursmodel

De overgang naar een nieuw bestuursmodel, waartoe het bestuur in de zomer van 2021 heeft besloten, betekent een grote verandering voor de interne organisatie van ABP. In het hoofdstuk [Governance](#) lichten we uitgebreider toe wat er verandert en waarom we hiertoe hebben besloten.

Om alle mogelijke risico's van de overgang naar het nieuwe model in kaart te brengen en te analyseren, is de sleutelfunctiehouder Risicomanagement direct betrokken geweest bij de voorbereidingen van zowel het ontwerp als de invoering van het nieuwe omgekeerd-gemengde bestuursmodel (OGM).

Verder is er een bestuurlijke werkgroep ingesteld die de organisatiewijziging vanuit risicoperspectief begeleidt. Structureel wordt aandacht besteed aan de risico's, die vooral betrekking hebben op het solide fundament, en het treffen van adequate maatregelen om die risico's te mitigeren.

Het bestuur ziet de overstap naar het OGM als een kans om onder aansturing van het uitvoerend bestuur het hanteren van onze risicoprincipes eenduidiger en doelmatiger te maken en om in een aantal principes nieuwe stappen te zetten.

Corona

Tijdens het verloop van de coronapandemie hebben we de risico's voortdurend gemonitord. Hier deden zich geen bijzonderheden voor; de ervaringen opgedaan in 2020 waren voldoende om de veiligheidsmaatregelen te kunnen volgen, zonder dat dit afbreuk heeft gedaan aan de kwaliteit van onze dienstverlening.

Verbeteringen in ons risicomanagement

Mede naar aanleiding van een onderzoek van DNB naar onze beleggingen worden er verbeteringen aangebracht in de kortetermijn-risicohouding van ons beleggingsbeleid. Ook is er een plan van aanpak opgesteld om deze risicohouding in de processen van ABP en APG te verankeren. Verder hebben we met DNB overleg gehad over de positie van de Sleutelfunctiehouder Risicomanagement. De besproken verbeteringen gaan we de komende jaren doorvoeren.

In-control statement

De hierboven beschreven ontwikkelingen en activiteiten op het gebied van risicobeheersing, van het fonds en van het uitvoeringsbedrijf, hebben tot het In-control statement 2021 van het bestuur geleid.

Het bestuur van ABP is verantwoordelijk voor de financiële positie van het fonds en in dat kader ook voor de opzet, het bestaan en de werking van de risicobeheersing- en controlsystemen. Deze systemen hebben tot doel de realisatie van de strategische, operationele en financiële doelstellingen van het pensioenfonds te monitoren en betrouwbare financiële rapportages mogelijk te maken. Verder hebben zij tot doel de risico's die het pensioenfonds neemt en waaraan het vanuit zijn omgeving wordt blootgesteld, te identificeren en te beperken. Ook dienen de risicobeheersingsystemen zorg te dragen voor de strikte naleving van relevante wet- en regelgeving. De Audit commissie ABP heeft gedurende 2021 periodiek de beoordeling van de opzet, bestaan en de werking van de risicobeheersing- en controlsystemen van het fonds besproken.

De interne risicobeheersings- en controlesystemen zijn erop ingericht om een redelijke mate van zekerheid te bereiken ten aanzien van de identificatie en het beheersen van risico's. De systemen kunnen geen volledige zekerheid bieden voor het daadwerkelijk behalen van de strategische, operationele en financiële doelstellingen, noch kunnen de systemen alle fouten van materieel belang, fraudegevallen en het niet voldoen aan alle relevante wet- en regelgeving volledig voorkomen. Het bestuur heeft maatregelen getroffen die de impact van de genoemde risico's zoveel mogelijk beperken. Het bestuur merkt op dat de aard van de werkzaamheden van het pensioenfonds met zich meebrengt dat sommige risico's buiten zijn invloedssfeer liggen zoals demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de financiële markten.

ABP heeft gedurende 2021 risicomanagement primair uitgevoerd door middel van de commissiestructuur waarbinnen de verschillende deelgebieden van risicomanagement zijn toegewezen. Onder meer aan de hand van de integrale risicorapportage bespreekt het bestuur de risicobeheersing binnen het fonds. Daarnaast richt het bestuursbureau zich onder meer op zelfstandige beoordeling van het risicomanagement van het fonds en op het door het uitvoeringsbedrijf voor de uitbestede processen gevoerde risicomanagement. De externe accountant adviseert ABP naar aanleiding van bevindingen uit reguliere controlewerkzaamheden en specifieke onderzoeken op verzoek van ABP. Voor specifieke onderzoeken maakt ABP tevens gebruik van andere externe partijen. Het uitvoeringsbedrijf beschikt sinds enkele jaren over een uitgebreid control framework van procesbeschrijvingen, controls en testrapportages om adequate risicobeheersing te waarborgen en onderhouden. De resultaten van de beoordeling van dit control framework inclusief de door de Raad van Bestuur en directie van het uitvoeringsbedrijf afgegeven managementverklaringen, Standaard 3402 type II en Standaard 3000 rapporten, periodieke rapportages, en het risicomanagement van het fonds zelf bieden voor het bestuur voldoende aanknopingspunten om tot zijn eigen In-control statement (ICS) te komen.

In het In-control statement doet het bestuur over 2021 een expliciete uitspraak over de kwaliteit van de risicobeheersing- en controlesystemen die de doelstellingen van het fonds op het gebied van financiële verslaggeving waarborgen. De keuze om het In-control statement te richten op de financiële verslaggeving wordt mede ingegeven door internationale maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van verantwoording rondom interne risicobeheersing en de best practice-bepaling van de Commissie Corporate Governance II. Dit In-control statement heeft betrekking op de financiële verslaggevingsrisico's ten aanzien van de jaarrekening 2021, de cijfers van het bestuursverslag 2021, de kwartaalberichten 2021.

Mede op basis van de van de uitvoerder ontvangen In-control statements 2021 verklaart het bestuur, dat de interne risicobeheersingssystemen zijn ingericht om de strategische, financiële, operationele en compliance risico's te beheersen, die zijn gerelateerd aan het behalen van de doelstellingen van ABP.

Het bestuur verklaart met betrekking tot de financiële verslaggevingsrisico's met een redelijke mate van zekerheid dat de risicobeheersings- en controlsystemen in 20210 zodanig hebben gewerkt dat de genoemde financiële verslaggevingsproducten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

Slagvaardiger en wendbaarder dankzij nieuw bestuursmodel

In het verslagjaar hebben we de voorbereidingen getroffen om per 1 januari 2022 over te gaan naar een nieuw bestuursmodel. In dit hoofdstuk beschrijven we onze nieuwe governance met ingang van 2022 en zoals die was in 2021. Ook lichten we toe waarom we deze verandering hebben doorgevoerd, naast de andere relevante ontwikkelingen op het gebied van onze governance.

Juridische structuur

ABP is opgericht in 1922 en statutair gevestigd in Heerlen; in 1996 is ABP verzelfstandigd. ABP is een stichting naar Nederlands recht, conform de wettelijke vereisten voor pensioenfondsen. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41074000. De statuten zijn voor het laatst gewijzigd op 1 januari 2022, vanwege de overgang naar het nieuwe bestuursmodel. Het pensioenreglement is op 8 november 2020 voor het laatst gewijzigd. De uitvoering van de pensioenregeling is ondergebracht bij APG Groep N.V., waarvan ABP voor 92,16% aandeelhouder is. Sinds 1 januari 2020 is ABP een Organisatie van Openbaar Belang.

Het externe prudentiële toezicht op ABP ligt bij De Nederlandsche Bank (DNB). Het is de taak van DNB om de stabiliteit van het financiële stelsel in Nederland te waarborgen. ABP legt verantwoording af aan DNB over de naleving van regels die financiële soliditeit moeten bevorderen. De Autoriteit Financiële Markten houdt toezicht op het marktgedrag van ABP, bijvoorbeeld of wij aan de wettelijke verplichtingen voldoen voor het verzenden van pensioenoverzichten.

Bestuur

In het verslagjaar is besloten om met ingang van 1 januari 2022 over te stappen op een ander bestuursmodel: het omgekeerd-gemengde bestuursmodel. Met het oog op de overgang naar dat nieuwe model heeft het bestuur een uitgebreid proces doorlopen: een evaluatie van de bestaande governance binnen ABP, het in kaart brengen van de (externe) uitdagingen waarvoor ABP de komende jaren staat en welke doelen van goed bestuur hier voor nodig zijn. Ook is een onderbouwing gemaakt wat de voordelen zijn van het nieuwe bestuursmodel.

Het bestuur heeft in het verslagjaar diverse themasessies gehouden waarin deze stappen door het bestuur grondig zijn doorlopen. Gedurende dit proces heeft op diverse momenten overleg plaatsgevonden met de verschillende betrokkenen binnen en buiten ABP: het Verantwoordingsorgaan, de Raad van Toezicht, sociale partners en de medewerkers van ABP en APG. Deze gesprekken hebben bijgedragen aan de ABP-specifieke invulling van het

Waarom een nieuw bestuursmodel?

Uit evaluatie is gebleken dat het nieuwe omgekeerd-gemengde bestuursmodel beter past bij de uitdagingen waar ABP voor staat (zie ook [Onze omgeving in 2021](#)). De voordelen van het nieuwe bestuursmodel:

- een duidelijkere verdeling van verantwoordelijkheden draagt bij aan meer strategische sturing, snellere besluitvorming en meer slagkracht;
- met 3 fulltime uitvoerende bestuursleden kunnen het fonds en de uitvoering door APG op dagelijkse basis worden aangestuurd. Dit is onder andere belangrijk met het oog op het NPC;
- met onze eigen invulling van het nieuwe bestuursmodel kunnen we optimaal vormgeven aan de sociaal-maatschappelijke functie van ABP als financiële instelling, waarbij de verbinding met onze omgeving – waaronder met onze sociale partners – van groot belang is.

Deze voordelen gaven voor ons de doorslag om over te gaan naar het omgekeerd-gemengde bestuursmodel; ze hebben ook een belangrijke rol gespeeld bij de keuzes die zijn gemaakt bij de inrichting ervan. Met ingang van 1 januari 2022 is het nieuwe bestuursmodel een feit en ligt de focus van het bestuur op de werking van het nieuwe model.

omgekeerd-gemengde model. Het Verantwoordingsorgaan heeft hier positief op geadviseerd en ook sociale partners zijn formeel gehoord. In het proces dat heeft geleid tot het besluit om over te gaan naar het nieuwe bestuursmodel (op 8 juli 2021), is ABP ondersteund door een extern bureau. Ook heeft er regelmatig overleg plaatsgevonden met DNB.

Na de zomer van 2021 is een transitieplan opgesteld door het bestuur om de overgang per 1 januari 2022 goed voor te bereiden. Onderdeel van dit transitieplan is de start van het programma Cultuur, Gedrag en Rolvastheid. In dat programma worden de zittende en de nieuwe bestuursleden voorbereid op hun nieuwe rol. Dit programma loopt door in 2022. Ook hierbij wordt ABP begeleid door een extern bureau dat is gespecialiseerd in cultuur en gedrag van pensioenfondsbesturen.

De governance-structuur van ABP vanaf 1 januari 2022

Algemeen bestuur

Met ingang van 1 januari 2022 heeft ABP een algemeen bestuur (AB). Het AB is verantwoordelijk voor het ontwikkelen van strategie en beleid van ABP. Het AB bestaat uit een Uitvoerend Bestuur (UB) en een Niet-Uitvoerend Bestuur (NUB). De voorzitter van het AB vervult een brugfunctie tussen NUB en UB. Mevrouw C. Wortmann vervult deze rol.

Uitvoerend bestuur

Het uitvoerend bestuur (UB) is gestart per 1 januari 2022. Het telt 3 leden:

- de heer H. van Wijnen, voorzitter;
- mevrouw Y. Verdonk-van Lokven, dagelijkse aansturing pensioenen;
- mevrouw D. Dijkhuis, dagelijkse aansturing beleggingen.

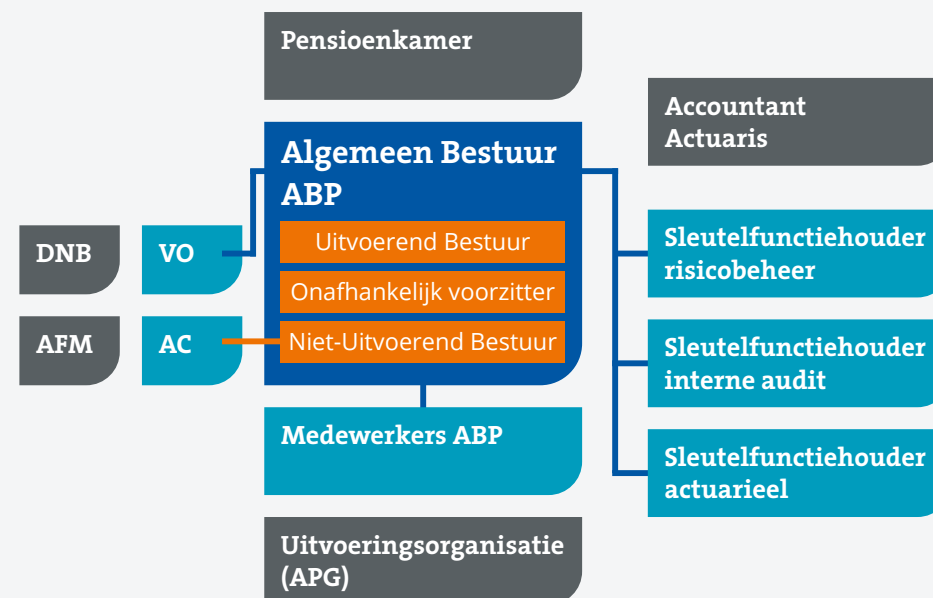
Het UB heeft als taak om uitvoering te geven aan de strategie en het beleid van ABP en is verantwoordelijk voor de dagelijkse besturing van het

fonds. Daarbij zijn de verschillende portefeuilles verdeeld over de 3 leden: Legal en Compliance, HR, IT, Financiën, Communicatie en Public Affairs, en Interne beheersing.

Het UB legt verantwoording af aan het AB.

Er zijn twee commissies die het UB adviseren bij de voorbereiding van de strategie en het beleid van ABP. De commissie Pensioenen en de commissie Beleggingen zijn samengesteld uit een combinatie van ten minste 1 uitvoerende en 4 niet-uitvoerende leden van AB. De commissies hebben geen mandaat.

Governance-structuur ABP

Niet-uitvoerend bestuur

De bestuursleden zoals die in 2021 in functie waren, hebben ultimo 2021 de overstap gemaakt naar het niet-uitvoerend bestuur (NUB). Het NUB bestaat hiermee uit 13 leden, onder wie ook de voorzitter van het AB. In het nieuwe model vervullen de leden van het NUB 2 rollen:

- het bepalen van strategie en beleid samen met het uitvoerend bestuur (UB);
- het houden van toezicht op het AB.

Van het NUB worden 9 leden voorgedragen door sociale partners (werkgevers en werknemers) en 3 door de gepensioneerden-sectie in het Verantwoordingsorgaan. De voorzitter wordt gekozen door het AB.

Met het instellen van het NUB is de oude Raad van Toezicht komen te vervallen; deze is dan ook per 1 januari 2022 opgeheven. Het interne toezicht van het fonds wordt met ingang van 2022 uitgevoerd door het NUB. Het NUB stelt daartoe onder andere een toezichtplan op, houdt aparte vergaderingen in eigen kring en wordt in zijn toezicht ondersteund door een Auditcommissie, die bestaat uit 3 niet-uitvoerende bestuursleden en 3 externe leden. De

Rooster van aftreden Algemeen bestuur ABP

Aflopen termijn

Dhr. A. Boonen	01-01-2025
Mw. D. Dijkhuis	01-01-2026
Dhr. P.J.H. Fey	01-05-2025
Mw. A Gram	01-06-2025
Mw. C.M. Mulder-Volkers	01-04-2023
Mw. K. Nauta	01-03-2023
Dhr. P. Rosenmöller	01-12-2025
Dhr. A.J.M. Sibbing	07-03-2023
Dhr. X.J. den Uyl	01-04-2023
Mw. Y. Verdonk - van Lokven	01-02-2026
Dhr. A van Vliet	16-02-2024
Dhr. H.J. van Wijnen	01-01-2026
Mw. C.M. Wortmann-Kool	01-01-2023

sleutelfunctiehouders kunnen, wanneer zij dit nuttig vinden, deelnemen aan de vergaderingen.

ABP-organisatie

De ABP-organisatie wordt gevormd door de medewerkers van het voormalige bestuursbureau. Met de instelling van het UB is er een plattere organisatie tot stand gekomen, doordat er een managementlaag tussenuit is gegaan: er zijn geen directie en MT meer. Medewerkers van ABP zijn direct gekoppeld aan de leden van het UB. Er worden nieuwe teams gegroepeerd onder de verschillende portefeuilles van de UB-leden.

ABP-organisatie in beeld

Gegevens op 31 december 2021

Aantal medewerkers

42 (41 fte)

Gemiddelde diensttijd in jaren

8

Leeftijdverdeling

15 tot 25	-	-
25 tot 35	1	1
35 tot 45	6	3
45 tot 55	7	7
55 en ouder	8	9
Totaal	22	20

Gemiddelde leeftijd

50 (m)
51 (m/v)
52 (v)

De governance-structuur van ABP tot en met 31 december 2021

In het verslagjaar werd het fonds bestuurd volgens het paritaire bestuursmodel. In het paritaire model bestond het bestuur uit 1 onafhankelijke voorzitter en 12 leden die zijn voorgedragen door de werknemers- en werkgeversorganisaties en de gepensioneerdengedeleding van het Verantwoordingsorgaan:

- 4 bestuursleden op voordracht van werknemers;
- 5 bestuursleden op voordracht van werkgevers;
- 3 bestuursleden op voordracht van gepensioneerden.

Het bestuur van ABP functioneerde als 1 team, met duidelijk belegde verantwoordelijkheden en mandaten. Daarbij lag de focus op strategie en beleid van het fonds en de dagelijkse gang van zaken van het fonds. De tactische en operationele taken waren in het verslagjaar gemandateerd aan de bestuurscommissies en het bestuursbureau.

De 4 bestuurscommissies in het oude model waren in het verslagjaar niet gewijzigd:

- Bestuurscommissie Risico en Balans;
- Bestuurscommissie Pensioenbeleid (inclusief communicatie en operationeel risicomanagement);
- Bestuurscommissie Beleggingsbeleid (inclusief communicatie en operationeel risicomanagement);
- Auditcommissie.

Deze commissies verzorgden de voorbereiding van de besluitvorming en vergaderingen voor het bestuur.

Het bestuursbureau was door het bestuur gemandateerd voor de volgende operationele taken:

- toezicht houden op de uitvoering die is uitbesteed aan APG;
- voorbereiden van beleid en besluitvorming;
- communicatie van en over ABP.

Samenstelling bestuur tot en met 31 december 2021

In de samenstelling van het bestuur waren in het verslagjaar de volgende wijzigingen:

- mevrouw Mariëtte Doornekamp is per 1 oktober 2021 afgetreden; de vacature in het niet-uitvoerend bestuur staat nog open;
- de heer Jan van Zijl is per 9 april 2021 afgetreden;
- de heer Patrick Fey is herbenoemd voor een periode van 4 jaar;
- de heer Menno Snel is per 1 september 2021 afgetreden; deze zetel was ultimo 2021 nog vacant en zal na overgang naar het nieuwe model per 1 april 2022 worden ingevuld door mevrouw Vandena van der Meer-Gangapersadsing;
- de heer Philip Stork is per 1 januari 2022 afgetreden; de vacature in het niet-uitvoerend bestuur staat nog open;
- mevrouw Anne Gram is per 1 juni 2021 toegetreden tot het bestuur;
- de heer Paul Rosenmöller is per 1 december 2021 benoemd.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestond uit 5 onafhankelijke deskundigen die toezicht houden op het pensioenfonds en het functioneren van het bestuur. De leden zijn benoemd door het bestuur op bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan. De samenstelling van de Raad van Toezicht was in 2021 niet gewijzigd.

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan van ABP bestaat uit 48 leden, dit geldt voor zowel de oude situatie in 2021 als de nieuwe in 2022:

- 19 leden namens werknemers;
- 13 leden namens gepensioneerden;
- 16 leden namens werkgevers.

De leden zijn verdeeld over verschillende fracties. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden eens in de 4 jaar deels benoemd en deels gekozen in een verkiezing waarbij de achterban kan stemmen. In 2022 zijn de eerstvolgende verkiezingen.

Het Verantwoordingsorgaan geeft elk jaar een oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde beleggingsbeleid en beleidskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt opgenomen in het jaarverslag. Het Verantwoordingsorgaan adviseert daarnaast het bestuur over beleid, gevraagd en ongevraagd. Ook bekijkt het of beslissingen evenwichtig zijn en in lijn met de kernwaarden van ABP.

In het Verantwoordingsorgaan is in 2021 1 lid teruggetreden en 1 nieuw lid benoemd.

Sleutelfunctiehouders

In 2021 had ABP 3 sleutelfunctiehouders. De sleutelfunctiehouder Risicobeheer en de sleutelfunctiehouder Interne Audit waren intern gepositioneerd. De sleutelfunctiehouder Actuarieel was met ingang van 1 juli 2021 een externe benoeming. Met ingang van 1 januari 2022 wordt de sleutelfunctiehouder Interne Audit ook extern benoemd. De sleutelfunctiehouder Risicobeheer heeft per 31 december 2021 zijn werkzaamheden beëindigd. Vooruitlopend op een definitieve invulling, wordt deze positie met ingang van 1 januari 2022 ingevuld op interim-basis.

Gang van zaken in het verslagjaar

Overleg

De financiële positie van ABP had tijdens het overleg van het bestuur continu de aandacht. Tijdens de overleggen hebben we als bestuur ook veel gesproken over het nieuwe bestuursmodel. Alle betrokken partijen zijn regelmatig meegenomen in dit traject. Naast onze governance was het onderwerp duurzaam en verantwoord beleggen een belangrijk agendapunt. We hebben binnen het bestuur verdiepend hierover gesproken, en in samenwerking met onze uitvoeringsorganisatie zijn in het 3^e kwartaal concrete stappen gezet. Verder was het verbeteren van onze datakwaliteit een belangrijk terugkerend agendapunt, waaraan we veel aandacht hebben gegeven.

De voorgenomen overgang naar het omgekeerd-gemengde bestuursmodel per 1 januari 2022 was ook een belangrijk thema in onze overleggen met het Verantwoordingsorgaan, Raad van Toezicht en sociale partners in de Pensioenkamer. Ook hebben wij veel gesproken over het nieuwe pensioenstelsel, de financiële positie van het fonds en aanscherping van het beleid Duurzaam en verantwoord beleggen. Als eerste stap in de aanscherping nam het bestuur in oktober 2021 het besluit om niet langer te beleggen in producenten van fossiele brandstoffen.

Op belangrijke onderwerpen vragen we advies van ons Verantwoordingsorgaan. In 2021 hebben we 9 overlegvergaderingen gehad met het Verantwoordingsorgaan. Dit is meer dan gebruikelijk. De belangrijkste reden hiervoor is de overstap naar het nieuwe bestuursmodel per 1 januari 2022. Andere adviesaanvragen die aan de orde zijn geweest, hadden betrekking op onder meer de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN), de aanpassing van het Reglement Commissie van Beroep ABP, de premie- en indexatienota, het strategisch beleggingsplan en het strategisch communicatieplan. We gaan met het Verantwoordingsorgaan in gesprek en nemen hun advies mee voordat wij een definitief besluit nemen. Verder

hebben we het Verantwoordingsorgaan in een aantal themasessies bijgepraat over actuele thema's, zoals de uitwerking van het nieuwe pensioenstelsel en de financiële opzet en risicohouding van ABP.

Aanwezigheid bestuur

	Aantal vergaderingen	Participatiegraad
2- daagse bestuursvergadering inclusief themasessies	8	98%
Bestuurscommissie Pensioenbeleid	9	97%
Bestuurscommissie Beleggingsbeleid	8	98%
Auditcommissie	8	98%
Risico- en Balanscommissie	6	96%
Overlegvergadering Verantwoordingsorgaan	5	98%
Overlegvergadering Raad van Toezicht	8	98%

Diversiteit en inclusie

ABP hecht waarde aan een diverse samenstelling van haar organisatie, op alle niveaus. Dat geldt ook voor de governance van ons fonds: wij zien erop toe dat het bestuur een gebalanceerde afspiegeling vormt van onze deelnemers en van de samenleving, zowel in sekse en leeftijd als in achtergrond in de breedste zin van het woord.

In de eerste helft van 2022 gaan wij ons diversiteitsbeleid actualiseren, met nieuwe ambities die passen bij onze maatschappelijke rol. Het doel is om de diversiteit in alle organen van ons pensioenfonds te bevorderen.

Evaluatie beleid nevenfuncties

In 2021 aanvaardde een recent benoemd ABP-bestuurslid (Menno Snel) een nevenfunctie, waar ABP aanvankelijk mee instemde. Na een kritische beoordeling, die we hebben gedaan na vragen en opmerkingen vanuit de

omgeving van ABP, het VO en de RvT, over de schijn van strijdigheid van deze nevenfunctie met het beleid van ABP, heeft de heer Snel samen met het bestuur besloten om zijn functie bij ABP neer te leggen. Naar aanleiding van deze situatie heeft het bestuur de eigen rol en het bestaande beleid Nevenfuncties geëvalueerd met een externe partij. Om een helderder kader te geven en dit soort situaties in de toekomst te voorkomen, hebben we besloten dit beleid aan te scherpen. In maart 2022 is het nieuwe beleid vastgesteld, het gaat in de eerste helft van 2022 in. In het aangescherpte beleid maken we onder andere concreet wat we verstaan onder belangenconflicten en wanneer er sprake is van een functie die vanuit reputatieoogpunt niet verenigbaar is met de functie binnen ABP. De Compliance Officer ziet toe op de naleving ervan.

Ons bestuur vormt een gebalanceerde afspiegeling van onze deelnemers en van de samenleving

Zelfevaluatie en eigen ontwikkeling bestuur

In 2021 hebben wij met het voltallige bestuur de jaarlijkse zelfevaluatie gedaan, onder begeleiding van een externe adviseur. Hierbij zijn de competenties zowel collectief als individueel in kaart gebracht. Op deze manier is een goed beeld verkregen van de bestaande competenties, dat als basis dient voor de verdere ontwikkeling in 2022.

Als onderdeel van ons beleid Geschiktheid besteedt het bestuur op vaste momenten bewust tijd en aandacht aan de eigen ontwikkeling. Daarmee voldoen we aan de wettelijke eisen die in de Beleidsregel Geschiktheid staan van DNB. Net als in het verslagjaar werken we in 2022 aan teambuilding, effectief samenwerken, cultuur, gedrag en rolvastheid. Daarbij zullen we ook expliciet aandacht geven aan het thema Integriteit, tone at the top en een goede borging daarvan in de organisatie en in ons integriteitsbeleid.

Voldoen aan wettelijke richtlijnen en codes

Externe compliance

ABP valt onder de Code Pensioenfondsen, die raakvlakken heeft met de Nederlandse Corporate Governance Code maar specifiek is opgesteld voor de pensioensector. We voldoen aan de normen die deze code stelt, met de volgende kanttekeningen:

- Norm 16 stelt dat leden van het bestuur, het Verantwoordingsorgaan, het interne toezicht en andere medebeleidsbepalers de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring ondertekenen en zich daarnaar gedragen. De nalevingsverklaring behorende bij de ABP Gedragscode wordt jaarlijks ondertekend door de leden van het bestuur en (in 2021) door de leden van het interne toezicht. Voor leden van het Verantwoordingsorgaan wordt in 2022 een nieuwe gedragscode ontwikkeld, specifiek toegespitst op de leden. Een nalevingsverklaring maakt hier onderdeel van uit.

- Norm 25 stelt dat ieder bestuurslid stemrecht heeft. In 2021 had de onafhankelijk voorzitter van het bestuur geen stemrecht. Vanaf 1 januari 2022 is dit wel het geval.

ABP voldoet aan de wettelijke eisen die worden gesteld vanuit de Pensioenwet en OOB-vereisten voor goede governance van pensioenfondsen. Er was in het verslagjaar geen sprake van:

- dwangsommen en bestuurlijke boeten (artikel 96 sub a PW);
- een aanwijzing als bedoeld in artikel 171 die aan de pensioenuitvoerder is gegeven (artikel 96 sub b PW);
- een aangestelde bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 (artikel 96 sub c PW).

ABP heeft de principes van de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen van de Pensioenfederatie nageleefd.

Verder is de vrijwillige keuze gemaakt om met ingang van 1 januari 2022 de Wet Normering Topinkomens (WNT) toe te passen voor het bestuur.

Voldoen aan onze interne regels

Op het gebied van de naleving van de ABP Gedragscode, integriteit en de klokkenluidersregeling zijn er in het verslagjaar geen meldingen gedaan en deden zich (afgezien van het hiervoor genoemde) geen bijzonderheden voor.

Verantwoording en toezicht

Verslag van de Raad van Toezicht

Hierbij bieden wij het verslag van de Raad van Toezicht aan over het jaar 2021. Wij sluiten hiermee niet alleen een bijzonder jaar af, maar ook een toezichtperiode van bijna 8 jaar. Onze toezichtrol is begonnen op 1 juli 2014, bij de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Vanaf 1 januari 2022 wordt het intern toezicht, na het overgaan op een nieuw bestuursmodel, vervuld door het niet-uitvoerend bestuur. Hiermee is onze rol komen te vervallen; onze werkzaamheden zijn per 31 december 2021 afgerond.

Om zo transparant mogelijk verantwoording af te leggen over onze werkzaamheden in het afgelopen jaar, heeft de Raad besloten om ons verantwoordingsverslag op te nemen in dit jaarverslag. Dit betekent niet dat wij hiermee een oordeel afgeven over het jaarverslag; dat is voorbehouden aan het niet-uitvoerend bestuur.

Op 10 januari 2022 heeft de Raad in een overlegvergadering met het bestuur het definitieve rapport van de Raad aan het bestuur overhandigd. Op 13 januari 2022 is ons verslag besproken met het Verantwoordingsorgaan. Wij hebben op die datum ook verantwoording afgelegd aan het Verantwoordingsorgaan over onze werkzaamheden.

Wij spreken hierbij graag veel dank uit aan het bestuur en het Verantwoordingsorgaan voor de samenwerking van de afgelopen jaren.

Korte terugblik

2021 was het jaar waarin het bestuur heeft besloten om over te stappen op een nieuw bestuursmodel per 1 januari 2022. Dit was dan ook een belangrijk thema op onze agenda. Wij hebben onze toezichtrol ingevuld door de voortgang te monitoren, te klankborden met het bestuur en het bestuur uit te dagen op belangrijke keuzes op weg naar het nieuwe bestuursmodel. De beslissingen van het bestuur over de inrichting van het bestuursmodel zijn immers van grote invloed op de toekomst van het fonds en het vertrouwen van deelnemers in ABP. Daarnaast stonden reguliere thema's op de agenda van de Raad, zoals het nieuwe pensioencontract (hierna: NPC), duurzaam en verantwoord beleggen en de financiële positie van het fonds.

Werkwijze van de Raad van Toezicht

Code Pensioenfondsen en VITP als uitgangspunt

De Raad van Toezicht staat het bestuur met gevraagd en ongevraagd advies ter zijde en houdt toezicht op het beleid van het bestuur, op de adequate risicobeheersing en op evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De taken van de Raad zijn gedefinieerd in de Statuten van het fonds; in het reglement van de Raad van Toezicht is de wijze van de uitvoering van de taken nader bepaald. Wij baseren de uitvoering van onze taken op de Code Pensioenfondsen, die stelt dat intern toezicht moet bijdragen aan effectief en slagvaardig functioneren van het fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

Vanuit de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna: VITP) zijn de volgende principes relevant voor de Raad:

1. De zorg voor het pensioen van de deelnemers is leidend voor het toezichthouden.
2. De toezichthouder is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid als toezichthouder en gedraagt zich daarnaar.
3. Individuele toezichthouders dragen zorg voor hun geschiktheid en de effectiviteit van hun werkzaamheden.
4. De toezichthouders leggen verantwoording af over en zijn aanspreekbaar op het gehouden toezicht.

Jaarverslag 2021

De werkzaamheden van de Raad zijn per 1 januari 2022 afgelopen: met ingang van 1 januari 2022 wordt het interne toezicht uitgevoerd door het niet-uitvoerend bestuur. Daarom beperkt dit verslag zich tot de bevindingen tot en met ultimo 2021. De Raad van Toezicht heeft geen rol meer gespeeld in de goedkeuring van het jaarverslag over 2021.

Vergaderingen en bijeenkomsten 2021

In verband met de coronamaatregelen vonden de vergaderingen in 2021 grotendeels digitaal plaats.

Vergaderingen met bestuur en bestuursbureau

Er is 11 keer overleg gevoerd met het bestuur. De belangrijkste gespreksonderwerpen met het bestuur waren de overstap van het huidige paritaire bestuursmodel naar een omgekeerd-gemengd bestuursmodel per 1 januari 2022, de financiële positie van het fonds en de voorbereidingen voor de implementatie van het NPC.

In het kader van de toezichtagenda 2021 zijn de sleutelfunctiehouders risk, audit en actuaariaat aanwezig geweest bij onze vergadering in eigen kring, voor nader overleg over hun bevindingen.

Het NPC is een van onze belangrijkste strategische toezichtsthema's. Tot en met 31 december 2021 heeft een delegatie van de Raad (op basis van de aan de orde zijnde onderwerpen) met het bestuur, de programmadirecteur en de programmamanager van het bestuursbureau 4 keer extra overleg gehad ter voorbereiding op de overlegvergaderingen tussen de voltallige Raad en het bestuur.

Daarnaast heeft er 1 keer een strategiebijeenkomst met het bestuur plaatsgevonden. Dit was een reflecterend gesprek op het besluit om per januari 2022 over te stappen naar het nieuwe bestuursmodel. Ook stond dit gesprek in het teken van duurzaam en verantwoord beleggen en is er aandacht besteed aan het besluit om te stoppen met beleggen in producenten van fossiele brandstoffen.

Voorafgaand aan ieder overleg met het bestuur heeft de Raad in eigen kring vergaderd om enerzijds de vergaderingen voor te bereiden en anderzijds op basis van de toezichtagenda 2021 observaties en bevindingen onderling uit te wisselen.

Daarnaast heeft er periodiek overleg plaatsgevonden tussen de (vice)voorzitters van het bestuur en de Raad. Ook was er regelmatig overleg tussen de voorzitter van de Raad en de voorzitter van het bestuur over het bestuurlijk functioneren.

Dynamiek aan de bestuurstafel

Wij nemen kennis van de werkzaamheden van het bestuur via de dialoog met het bestuur en via notulen en kwartaalrapportages. Leden van de Raad zijn ook als toehoorder aanwezig geweest bij commissievergaderingen van het bestuur. Zo hebben wij een indruk gekregen van de dynamiek aan de bestuurstafel. De Raad heeft toegang tot alle informatie en ontvangt op haar verzoek aanvullende informatie van het bestuur.

Vergaderingen met het Verantwoordingsorgaan

Tot en met 31 december 2021 is er 4 keer overleg geweest met het Verantwoordingsorgaan. Onderwerpen die zijn besproken, hadden vooral betrekking op de discussie over de wijziging in het bestuurlijk model, het verantwoordingsverslag van de Raad over 2020, de reguliere activiteiten van de Raad in het kader van de toezichtagenda 2021, de financiële positie van het fonds en de voorbereidingen voor de implementatie van het NPC.

Leden van de Raad zijn in 2021 veelal als toehoorder aanwezig geweest bij vergaderingen van het bestuur met het Verantwoordingsorgaan, om een indruk te krijgen van de dynamiek tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

Vergaderingen met overige belanghebbenden

Verder is er in de periode tot en met 31 december 3 keer overleg geweest met de externe toezichthouder DNB. Tot slot heeft er 1 keer overleg plaatsgevonden met de (nieuwe) CEO van de Raad van Bestuur van APG.

Vergaderingen in eigen kring

Tot en met 31 december 2021 hebben wij 21 keer in eigen kring vergaderd.

Eigen ontwikkeling en zelfevaluatie

In het kader van de eigen ontwikkeling zijn in het verslagjaar verschillende seminars en opleidingen gevolgd. Tevens heeft de Raad begin 2021 gesproken met een externe deskundige over het nieuwe pensioenakkoord en deelnemergerichte communicatie. Dit verdiepingsgesprek was toegespitst op lessen uit het buitenland bij de invoering van premiecontracten en communicatiemethoden om de betrokkenheid van deelnemers te verhogen.

Nieuw bestuursmodel

De afgelopen periode spraken wij met het bestuur over de verkenningen van het bestuur om per 1 januari 2022 over te stappen van het huidige paritaire bestuursmodel op een omgekeerd-gemengd bestuursmodel (hierna: OGM). Met dit nieuwe model verwacht het bestuur de kans te benutten om ABP slagvaardiger en effectiever te gaan besturen in een periode die grote uitdagingen met zich meebrengt, zoals de transitie naar een nieuw pensioencontract.

Wij zijn intensief betrokken geweest in het proces dat voorafging aan de besluitvorming en hebben in zowel de reguliere overlegvergaderingen tussen bestuur en de Raad als in verschillende werkgroepen gereflecteerd op de onderbouwing en de uitwerking van het nieuwe bestuursmodel. Onze algemene bevindingen ten aanzien van het gevolgde proces zijn positief.

Het traject is degelijk voorbereid, er is aandacht geweest voor inbreng vanuit sociale partners en het Verantwoordingsorgaan is op een zorgvuldige manier betrokken.

Gedurende de afgelopen periode hebben wij onder andere verzocht om voldoende aandacht te geven aan de cultuur- en gedragsaspecten binnen het bestuur, inzichtelijk te maken of er ook andere oplossingsrichtingen zijn overwogen (en waarom deze niet de vereiste verbetering geven), een grondige risicoanalyse te doen en expliciet te wegen wat het effect is van het feit dat het interne toezicht in het OGM minder onafhankelijk zal zijn.

Wij spreken graag een woord van dank uit aan het bestuur voor de constructieve gesprekken over dit onderwerp.

Wij ondersteunen het besluit van het bestuur om over te gaan naar het OGM per 1 januari 2022. De Raad ziet het OGM als een belangrijke impuls voor de noodzakelijke verandering en verdere groei in professionalisering en effectiviteit.

De Raad ziet de overgang naar het OGM als eerste stap binnen een langeretermijnperspectief. Onze overwegingen voor de korte en langere termijn:

Behoefte aan verdere professionalisering en meer slagkracht

Met een kleiner team voltijdbestuurders die op hun deskundigheid en competenties worden geselecteerd, is een meer professionele en slagvaardige beleidsontwikkeling en uitbestedingsrelatie met APG mogelijk.

Nieuw pensioenstelsel

De overgang naar een nieuw pensioenstelsel, geënt op een premieovereenkomst en verdere verschuiving van het risico richting deelnemers, leidt tot andere eisen en accenten: minder vraagstukken

gerelateerd aan premie en verplichtingen, meer focus op vermogensbeheer, deelnemerbediening en uitbesteding. Een meer deelnemergerichte organisatie is daarvoor essentieel.

Rol van sociale partners in de governance

De sociale partners hebben een bepalende rol in de vaststelling van de regeling (Pensioenkamer). Hun rol in de uitvoering (bestuur) wordt van nature kleiner door het karakter van de premieovereenkomst en zou op den duur kunnen worden teruggebracht naar de essentie: de verbinding met de sector en het bewaken van de belangenafweging.

Vertrouwen van deelnemers

In het huidig tijdsgewricht wordt de behoefte aan deelnemergerichtheid en deelnemersbelang steeds groter. We denken dat dit nog meer kan terugkomen in de 'tone at the top' en 'walk the talk': maatschappelijke antenne van bestuurders, deelnemergerichtheid en transparantie kunnen bijdragen aan het herstel van vertrouwen van deelnemers in pensioen.

Omvang en samenstelling bestuur

We denken dat het nieuwe bestuursmodel effectiever kan zijn met een kleiner algemeen bestuur, met name minder niet-uitvoerend bestuurders. Ons advies aan het bestuur is om voor de verkleining van het bestuur een concrete planning op te stellen danwel de omvang van het bestuur en de verhouding uitvoerend en niet-uitvoerend bestuur in de evaluatie te betrekken.

Effectief vormgeven van de uitbestedingsrelatie

Het is belangrijk dat de ingezette richting van de professionalisering, slagvaardigheid en klantgerichtheid verder wordt vervolgd. De Raad adviseert in dat kader voldoende aandacht te besteden aan de relatie met APG, voor het managen van de wederzijdse verwachtingen en een zuivere rolverdeling. Vanuit onze (wettelijke en statutaire) toezichttaak heeft de Raad aan de volgende thema's in het bijzonder aandacht besteed.

Functieprofielen

Een van de belangrijkste toezichtgebieden is de beoordeling van de professionaliteit van het bestuur. Instrumenten die de Raad hierbij hanteert zijn advisering over en goedkeuring van functieprofielen voor nieuwe bestuurders.

In het verslagjaar hebben wij de profielen van het uitvoerend bestuur, het niet-uitvoerend bestuur en de competenties van de bestuurscommissies Beleggingen en Pensioenen goedgekeurd.

De Raad vroeg het bestuur om te zoeken naar een uitvoerend bestuur dat in staat is de structuurverandering vorm en inhoud te geven, waarbij het fonds en de uitvoeringsorganisatie optimaal op elkaar aansluiten. Dit is een belangrijke eerste stap om de uitbestedingsrelatie met APG naar een hoger plan te tillen. Met het oog op het deelnemersbelang hebben we het bestuur ook gevraagd om te kijken naar personen met een sterk gevoel voor verbinding binnen een complex stakeholdersveld, bij wie de maatschappelijke context van de deelnemer voorop staat. Ook hebben wij aandacht besteed aan de vraag of het aantal van drie uitvoerende bestuursleden recht doet aan de omvang van de organisatie.

De Raad nam verder kennis van de functieprofielen van het niet-uitvoerend bestuur en de vereiste competenties in de commissies Pensioenen, Beleggingen en Audit. We hebben het bestuur geadviseerd om de toezichtrol en de rol van bestuurslid (van het algemeen bestuur) duidelijk onderscheidend neer te zetten en de lat van de vereiste deskundigheden van het niet-uitvoerend bestuur hoog te leggen. We hebben het bestuur verder verzocht om communicatie en risicomanagement een integraal onderdeel te laten zijn van de beleidsvoorbereiding in de commissies Beleggingen en Pensioenen.

Wij zijn van mening dat het bestuur adequaat heeft gereageerd op onze suggesties en zorgvuldig aandacht heeft gegeven aan de profielen en de bestuurscommissie-competenties.

Benoemingen bestuur

Het algemeen bestuur van ABP bestaat sinds 1 januari 2022 uit 3 uitvoerend bestuurders en 12 niet-uitvoerend bestuurders onder leiding van een onafhankelijke voorzitter. Wij hebben tot en met 31 december 2021 goedgekeurd de benoeming van uitvoerend bestuursleden de heer Van Wijnen, mevrouw Verdonk en mevrouw Dijkhuis. Bij de toetsing hebben wij vooral gekeken of het team als geheel voldoet aan de benodigde kennis en competenties.

In het verslagjaar zijn tevens de bestuursleden mevrouw Gram en de heer Rosenmöller benoemd waarbij vooruitlopend op het nieuwe bestuursmodel zij ook zijn getoetst op de daarvoor benodigde competenties. De heer Fey is herbenoemd.

Cultuur en gedrag

Een structuurwijziging op zichzelf is geen garantie voor succes om ABP slagvaardiger en effectiever te gaan besturen. De Raad is van mening dat het verschil in het dagelijks handelen moet worden gemaakt in het belang van de deelnemers, vooral door een verandering in de 'tone at the top'. De top heeft daarbij een voorbeeldrol en toont voorbeeldgedrag. Daarbij moet er bereidheid zijn anderen daarop aan te spreken en zelf daarop aangesproken te worden.

Gelet op de gewijzigde rollen en gezien het feit dat veel zittende bestuurders zijn meegegaan in het nieuwe OGM, zij het in een andere rol, adviseerde de Raad een onafhankelijke en sterke boardroom coach, het ontwikkelen van duidelijke en meetbare evaluatiecriteria en een heldere mandaatstelling in dit proces.

Goed en onafhankelijk intern toezicht

Binnen het OGM wordt niet langer gewerkt met een Raad van Toezicht. Het interne toezicht is belegd bij het niet-uitvoerend bestuur ondersteund door een Auditcommissie. Dit is door het bestuur consciëntieus uitgewerkt; veel opmerkingen van de Raad zijn door het bestuur in de uitwerking meegenomen.

De Raad ziet het als kenmerk van het model dat in het OGM het interne toezicht minder onafhankelijk is dan in het paritaire model. Dat is een nadeel, waartegenover andere voordelen staan. Het niet-uitvoerend bestuur is minder onafhankelijk en op afstand dan een Raad van Toezicht met externe leden die niet via sociale partners worden afgevaardigd. Wij zien dat het bestuur zich bewust is van dit nadeel en dat het bestuur aandacht heeft besteed aan het inbouwen van checks & balances om de externe blik te waarborgen.

Een punt waar de Raad niet op dezelfde golflengte zit als het bestuur is de keuze dat de onafhankelijke voorzitter van het algemeen bestuur ook voorzitter is van de Auditcommissie. Wij zien goede redenen deze functies niet in 1 persoon te verenigen. Binnen de huidige invulling van het OGM wordt door deze dubbeling van functies niet het maximale gehaald uit de checks & balances en het organiseren van countervailing power.

Risico's

Tijdens de voorbereidingen om te komen tot het nieuwe bestuursmodel heeft de Raad het bestuur erop gewezen dat het belangrijk was om de blik naar buiten gericht te houden. Ook hebben wij benadrukt dat APG bij deze verandering betrokken moest zijn. Ons advies is om hier tijdens de implementatie en de eerste fase aandacht aan te blijven besteden.

Inrichting sleutelfunctiehouder risicobeheer

In het verslagjaar hebben wij zowel met het bestuur als met DNB gesproken over de positionering van de sleutelfunctiehouder risicobeheer in het OGM. Het bestuur heeft ervoor gekozen om de sleutelfunctiehouder risicobeheer

te positioneren naast het uitvoerend bestuur en neemt in die hoedanigheid deel aan de vergadering van het uitvoerend bestuur. Verder neemt de sleutelfunctiehouder risicobeheer deel aan de vergaderingen van het algemeen bestuur en het niet-uitvoerend bestuur.

In deze discussie hebben wij aangegeven dat de onafhankelijkheid in de positionering van de sleutelfunctiehouder risicobeheer, de competenties van de sleutelfunctiehouder risicobeheer in de nieuwe setting en een risicobewuste cultuur binnen het bestuur van cruciaal belang zijn.

Beloningsbeleid

De invoering van het OGM was reden om opnieuw naar het beloningsbeleid van het bestuur te kijken. De wet normering topinkomens (WNT) vormt het uitgangspunt voor het beloningsbeleid van ABP. Voor de vergoeding van niet-uitvoerend bestuurders en de onafhankelijke voorzitter wordt uitgegaan van 95% van de WNT-norm. Voor het uitvoerend bestuur is de WNT-norm het maximum. De Raad vindt de WNT een goed vertrekpunt omdat de balans is gezocht tussen enerzijds het binden van de vereiste kwaliteit en ervaring aan het fonds en anderzijds het rekening houden met de maatschappelijke rol van het fonds, die onzes inziens moet worden weerspiegeld in de beloning.

Transitie

De Raad is van mening dat het bestuur een zorgvuldig proces heeft ingericht om de overgang naar het OGM te realiseren. Wij zien de overgang naar het OGM als een ontwikkeling die een langere termijn beslaat. De eerste stap wordt nu gezet. Het bestuur moet daarvan doordrongen zijn en hiernaar handelen.

We hebben het bestuur verder uitgedaagd om enkele goede en meetbare criteria te ontwikkelen voor de invoering en werking van het OGM én voor de doelen (op korte, middellange en lange termijn) waaraan deze wijziging moet bijdragen. De overgang naar het OGM is immers geen doel

op zich. Het bestuur heeft dergelijke criteria geformuleerd en de Raad heeft hiervan kennisgenomen.

De Raad constateert dat de opgestelde criteria een goede eerste stap zijn richting het monitoren en evalueren van de werking van het OGM. De criteria zijn niet alleen geschikt om periodiek vast te stellen waar het bestuur staat in zijn ontwikkeling maar ook kunnen de criteria helpen de verandering te sturen. De Raad adviseert het bestuur om meer focus aan te brengen in de criteria op de essentie van de verandering die wordt beoogd, zoals:

- bestuurlijke effectiviteit - minder vergaderingen, kortere doorlooptijden, alignment van agenda's, mate van delegeren;
- aansluiting houden op en meebewegen met de veranderende wensen van de klant, zowel de werkgevers als de deelnemers;
- effectieve en efficiënte sturing op de integrale keten: van premie-euro naar pensioen-euro, waarbij alle spelers waaronder het fonds en APG hun eigen verantwoordelijkheid in dienen te nemen;
- de lerende organisatie - de bereidheid van bestuurders zich permanent te blijven ontwikkelen en het fonds fit en proper te houden voor de toekomst;
- het perspectief van de medewerker, bijvoorbeeld gerichte ontwikkelpaden en tevredenheidsonderzoeken.

Conclusie

De Raad ondersteunt de stappen die het bestuur wil zetten in de verbetering van de doelen van goed bestuur: het realiseren van een slagvaardiger bestuur als het gaat om het intern functioneren en een effectieve uitbestedingsrelatie met APG. Het bestuur heeft de overgang naar een nieuw bestuursmodel goed doordacht en degelijk voorbereid. De Raad benadrukt graag nogmaals dat het nieuwe bestuursmodel slechts een middel is en geen doel en spreekt de wens uit dat dit de beoogde impuls zal geven voor het behalen van strategische doelen en het oplossen van knelpunten.

Overige bevindingen

Financiële risicohouding

De Raad heeft met het bestuur gesproken over de uitkomsten en inzichten van de pilot Risicohouding deelnemer. Deze pilot is een eerste stap richting een grootschalige uitvraag van de risicohouding van deelnemers met het oog op de invulling van het NPC. In het NPC moeten pensioenfondsen periodiek hun risicohouding vanuit de deelnemer onderbouwen. Dit was de directe aanleiding voor de pilot Risicohouding deelnemers. Het bestuur benadrukt dat de risicobereidheid van deelnemers niet eenduidig is vast te stellen en niet 1 op 1 in beleid kan worden vertaald. In de gesprekken met het bestuur is nadrukkelijk stilgestaan bij het inzicht dat de risicobereidheid onder deelnemers in de pilot breed verdeeld is. Wij hebben het bestuur bevraagd over mogelijke consequenties die het bestuur overweegt.

De Raad heeft aangegeven de uitkomsten van het deelnemersonderzoek als belangrijke input te zien voor zowel de asset-allocaatie als de (definitieve) keuze van het contract. Gezien de grote diversiteit van ABP-deelnemers (onder andere in salaris en opleiding) vindt de Raad het zinvol expliciet stil te staan bij mogelijke verschillen in risicohouding en de vraag of het tot 'solidaire contract' omgedoopte NPC het meest passend is vanuit het deelnemersbelang. Uiteraard dient dit plaats te vinden met inachtneming van de rolverdeling van sociale partners en bestuur.

Mede naar aanleiding van de in 2021 uitgevoerde ALM-studie sprak de Raad over de financiële risicohouding van ABP. De financiële risicohouding bestaat uit een kortetermijnrisicohouding en een langetermijnrisicohouding. Wij hebben gevraagd opvolging te geven aan de eerder gestelde vragen over de kortetermijnrisicohouding, met name om de kortetermijnrisico's voor verschillende deelnemersgroepen inzichtelijk te maken en met de organen van het fonds te bespreken. Ook besprak de Raad met het bestuur in hoeverre

het risico in lijn is met de (verwachte) richting van het NPC. Dit leidde tot de volgende bevindingen:

- De Raad observeerde dat het bestuur een zorgvuldig proces heeft doorlopen bij de aanpassing van de renteafdekking; het bestuur heeft daar het risicoperspectief vanuit de verschillende deelnemersgroepen en de (verwachte) richting van het nieuwe pensioencontract bij betrokken.
- De Raad constateert dat bij de heroverweging van het risico van de strategische beleggingsmix (percentage zakelijke waarden) het deelnemersperspectief onvoldoende expliciet is uitgewerkt naar verschillende deelnemersgroepen en in de afweging is vastgelegd. Op dit punt zijn tussen bestuur en Raad procesafspraken gemaakt. Met het deelnemersonderzoek naar de risicobereidheid komt extra informatie beschikbaar voor het maken van een goede afweging. We adviseren het bestuur deze informatie ook in de aanloop naar het nieuwe contract te benutten.
- Het bestuur heeft een plan van aanpak opgesteld, dat voorziet in de opvolging van de bevindingen van het beleggingsonderzoek van DNB. Daarin werd onder andere aandacht gevraagd voor het aantoonbaar meewegen van de reactie van fondsorganen in de vaststelling van de kortetermijnrisicohouding. De Raad kan zich vinden in dit plan van aanpak.

Premiebeleid

De Raad heeft het premiebeleid getoetst op de evenwichtige belangenafweging. Daarbij hebben we geconstateerd dat het bestuur is uitgegaan van het meerjarige premiepad waarin de disconteringsvoet stapsgewijs wordt verlaagd. De belangrijkste besluiten van het bestuur betroffen het handhaven van de bijdrage aan herstelopslag van 1,5% en de egalisatie van de premie over 2 jaar. Bij de egalisatie van de premie zijn de opties van fasering in 2 of 4 jaar overwogen. De Raad heeft ook kennis genomen van het negatieve advies van het Verantwoordingsorgaan en de reactie daarop van het bestuur. Wij zijn van mening dat het bestuur de belangen zorgvuldig heeft afgewogen. De Raad geeft in overweging om

zowel met sociale partners als met het Verantwoordingsorgaan terug te blikken op het doorlopen proces met als centrale vraag of in de toekomst de gepercipieerde knelpunten eerder kunnen worden gesignaleerd.

Strategie

Per 1 januari 2022 is een belangrijke wijziging afgerond van de inrichting van het bestuurlijke model: de transitie van het paritaire naar het omgekeerd gemengde model. Op andere plaatsen in dit rapport wordt daarop ingegaan. Met deze wijziging in de structuur verwacht het bestuur effectiever te kunnen zijn in het realiseren van de strategie. Afgelopen jaar is veel tijd besteed aan deze wijziging. Ook is er aandacht gegeven aan de belangrijke strategische thema's, waaronder:

- de invoering van het nieuwe pensioencontract;
- de aansturing van de uitbestedingsovereenkomst met APG;
- het houden van aansluiting op relevante maatschappelijke thema's;
- het vaststellen van de beoogde dienstverlening aan deelnemers;
- het dienen van het (langetermijn) belang van alle deelnemers.

Dit betreft stuk voor stuk dossiers die doorlopen naar 2022 en later. De Raad gunt de nieuwe bestuurders en de oude bestuurders in hun nieuwe rollen, dat zij elkaar snel weten te vinden in de nieuwe verhoudingen en dat alle energie kan worden besteed aan deze en andere relevante thema's.

Uitvoering pensioenregeling

In voorbereiding op het NPC is de aandacht voor verbetering van de kwaliteit van data bij APG dit jaar geïntensiveerd. Het bestuur heeft dit vanuit de monitorende rol als opdrachtgever van APG op de voet gevolgd. Er loopt een grootschalig programma bij APG dat tot doel heeft onjuistheden in de administratie te signaleren en op te lossen. Geconstateerde onjuistheden hebben niet altijd een financieel effect voor de deelnemers, maar soms wel. De Raad heeft in 2021 met het bestuur van APG gesproken over dit programma en geconstateerd dat met de juiste prioriteit en diepgang aan het oplossen van

onjuistheden wordt gewerkt. Dit is echter geen garantie dat de onjuistheden tijdig worden opgelost om met een schoon databestand de conversie naar het NPC te maken. De Raad heeft aangedrongen bij het bestuur van ABP om dit onderwerp voldoende aandacht te geven in de communicatie met deelnemers, zodat eventuele aanpassingen in de toekomst niet als een verrassing komen.

Een belangrijke oorzaak van de fouten in de data is de complexiteit van de regeling.

Vereenvoudiging van de pensioenregeling blijft een weerbarstig thema, omdat meerdere partijen hierbij samengebracht moeten worden en omdat vereenvoudigingen draagvlak vereisen. De Raad constateert dat het bestuur doordrongen is van de noodzaak tot vereenvoudiging en erkent tegelijkertijd dat de mogelijkheden voor het bestuur beperkt zijn, omdat de sociale partners hierover beslissen.

Eind 2021 heeft DNB een on-site onderzoek uitgevoerd naar regie op datakwaliteit. Op het moment van vaststellen van dit rapport waren de uitkomsten van dit onderzoek nog niet bekend. Ook een lid van de Raad is geïnterviewd door DNB. Aandachtspunten die door de Raad zijn meegegeven aan het bestuur en aan DNB zijn het vinden van een goede balans tussen incident-gedreven en risico-gebaseerde monitoring op Grip op Data bij APG, het managen van de verwachtingen bij deelnemers over mogelijke financiële gevolgen van foutenherstel en een continue procesbewaking op de goede dialoog met APG over voortgang en escalatie.

Duurzaam en verantwoord beleggen

De Raad sprak gedurende het jaar een aantal keren met het bestuur over duurzaam en verantwoord beleggen. Het bestuur kondigde in 2021 aan het beleid Duurzaam en verantwoord beleggen te willen aanscherpen. Het bestuur gaf tevens aan dat de uitvoering van het beleid niet voldoende aansloot bij de verwachtingen. Ook nam het draagvlak voor het beleid bij deelnemers en werkgevers gedurende het jaar af. De Raad onderschreef de noodzaak en urgentie voor aanscherping.

Als eerste stap in die aanscherping nam het bestuur in oktober 2021 het besluit om niet langer te beleggen in producenten van fossiele brandstoffen. Aanleiding voor het besluit waren wetenschappelijke publicaties van gerenommeerde instanties waaruit blijkt dat de wereldwijde reductie van CO₂-uitstoot niet snel genoeg gaat. Het besluit kwam tot stand in een periode van aanhoudende druk van groepen deelnemers en werkgevers en de dreiging van een rechtszaak tegen ABP. De Raad en het Verantwoordingsorgaan zijn niet geconsulteerd bij de voorgenomen wijziging in het beleggingsbeleid. Wij hebben vanuit onze toezichtrol wel achteraf het gevolgde proces getoetst en komen tot de volgende observaties en conclusies zonder daarbij een oordeel te hebben over de uitkomst van het besluit:

- De Raad heeft geconstateerd dat het bestuur als geheel veel tijd heeft besteed aan de beeldvorming van de klimaatproblematiek en de verschillende mogelijkheden om het beleggingsbeleid hierop aan te scherpen. Verschillende voorstellen zijn diepgaand verkend en bediscussieerd.
- Het bestuur heeft desgevraagd aan de Raad een schriftelijke toelichting gegeven over de onderbouwing van de besluitvorming en de gemaakte afwegingen van verschillende alternatieven door het bestuur. De daartoe opgestelde notitie van het bestuur beschrijft het intensieve bestuurlijke proces. De raad stelt vast dat in de laatste versnelde fase niet het standaard proces is gevolgd en de documentatie voor de raad niet op alle punten te volgen is. De resterende vragen zijn door het bestuur afdoende

beantwoord. We hebben aandachtspunten in het proces met het bestuur besproken en het bestuur geadviseerd het versnelde proces te evalueren.

- Het bestuur geeft aan dit besluit te hebben genomen binnen het strategisch beleggingsbeleid, omdat het een aanscherping van insluitingscriteria binnen het bestaande beleid betrof. Vanuit dit standpunt was een advies door het Verantwoordingsorgaan en/of consultatie van de Raad volgens het bestuur niet aan de orde. Wij vinden er veel voor te zeggen dat dit besluit wel als een wijziging van het strategisch beleggingsbeleid kan worden gezien vanwege de impact én de aard van het besluit.
- Het bestuur heeft aangegeven wel weer in energieproducenten te kunnen beleggen als de producenten geen nieuwe bronnen meer exploreren en meer investeren in nieuwe energiebronnen. Het insluitingscriterium ligt dus genuanceerder dan het niet beleggen in producenten van fossiele energie. Wij vinden dat dit onvoldoende blijkt uit het gecommuniceerde besluit en waarschuwen om ervoor te waken dat er verkeerde verwachtingen worden gewekt.

Nieuw pensioencontract (NPC)

Het NPC was uiteraard een speerpunt in het toezicht van de Raad in het verslagjaar: er was een pensioenakkoord, de contouren van de wetgeving kregen vorm en de transitie moest worden voorbereid. Het NPC is van groot belang voor het toekomstig pensioen en voor het (herstel van) vertrouwen van de deelnemers.

We organiseerden overlegmomenten met het bestuur, eigen verdieping en thematische sessies met het bestuur die aansloten op de planning. Bij indringende vragen is een extra sessie met bestuursleden en experts van het bestuursbureau belegd. De Raad is van mening dat het bestuur met het NPC-programma en deelprojecten Heldere Toekomst en Klaar voor Morgen een zorgvuldig proces heeft ingericht om de overgang naar het NPC te realiseren.

Deze transitie beslaat zeker 5 jaar. Vrijwel alle van belang zijnde aspecten, voorwaarden en afwegingen voor een pensioenfonds zullen aan de orde komen: de financiële opzet, risicobereidheid, risicobeheersing, datakwaliteit, complexiteitsreductie, bedrijfsvoering en communicatie. De Raad adviseert het bestuur gedurende de hele voorbereidings- en transitieperiode de focus te houden op het herstellen van het vertrouwen.

De Raad had met het bestuur afgesproken om in het verslagjaar specifiek de onderwerpen communicatie, migratie, invaren en complexiteitsreductie te bespreken.

Ten aanzien van de communicatie wilde de Raad weten of het bestuur een heldere communicatiestrategie heeft met een langetermijnperspectief. Volgens het bestuur zijn er nu nog te veel onzekerheden om te communiceren over een nieuw ABP-contract. Als er in 2023 minder onzekerheden zijn, zal het bestuur met belanghebbenden over het nieuwe contract communiceren. De Raad begrijpt die fasering en heeft aandacht gevraagd voor het kunnen managen van verwachtingen bij een dergelijke fasering.

De Raad adviseert de vraag van uitlegbaarheid gedurende de voortgang van het hele traject te blijven stellen. Uitlegbaarheid is essentieel voor het vertrouwen dat deelnemers kunnen hebben in hun pensioen en hun fonds.

Ten aanzien van de overgang naar het NPC heeft het bestuur ons geïnformeerd over de inspanning die ABP en APG verrichten om deze goed voor te bereiden. Het gaat dan in belangrijke mate ook over datakwaliteit. Het bestuur deelde proces, afwegingen en dilemma's met de Raad. Wij waren onder de indruk van de inspanning en inzet die nodig zijn voor Grip op data en het halen van de deadline op 1 januari 2023. Dat is niet alleen van belang voor de toekomstige migratie, maar ook voor de huidige uitvoering en issues die moeten worden opgelost. De Raad deelt de zorg van het bestuur over een tijdige afronding van het op orde maken van administratie en data en of

er voldoende capaciteit wordt ingezet voor de behoeften van ABP. De Raad heeft ervan kennisgenomen dat APG een nieuwe plan van aanpak opstelt en dit begin 2022 deelt met het bestuur. Het bestuur heeft vereenvoudigd waar dat kon zonder aan de individuele regelingen te komen. Ook wil het nieuwe complexiteit voorkomen richting de transitie. Het bestuur behandelt dit nu als input en voorwaarde voor invaren. De Raad constateert dat het bestuur het niet is gelukt om zonder de druk van invaren bijvoorbeeld de problematiek overgangsmaatregelen in bijlage K op te lossen, ook niet gedeeltelijk. Het bestuur heeft aan de Raad toegelicht dat in verband met individueel benodigde goedkeuringen het oplossen van deze problematiek niet eenvoudig kan. De Raad observeert dat het bestuur de oplossing wil vinden in het geheel van veranderingen in de transitie naar het NPC. Dan kunnen belangen worden afgewogen en kan het evenwicht worden gezocht. Maar ook als de transitie niet zou doorgaan, moet volgens de Raad de vereenvoudiging van de regeling of het verbeteren van administratie en data doorgang vinden, omwille van uitlegbaarheid, uitvoerbaarheid en voorkomen van fouten in de uitvoering. Deze 3 aspecten zijn niet alleen voorwaarden voor een transitie, maar ook een doel op zichzelf, in welke regeling dan ook.

Ten tijde van het afronden van dit rapport was er nog geen bestuurlijke besluitvorming over het invaren. De outline van het proces kon wel worden gepresenteerd aan de Raad, maar de uitwerking nog niet. Het ingerichte proces komt vertrouwenwekkend over.

Naast de hiervoor genoemde specifieke thema's had de Raad in dit kader vooral oog voor evenwichtigheid, deelnemergerichtheid en risicobeheersing.

Het aandachtspunt evenwichtigheid bracht ons ertoe nadere uitleg van het bestuur te vragen over het feit dat het bestuur in dit stadium een 'werkhypothese NPC' hanteerde, waarbij wordt uitgegaan van wat inmiddels het solidaire premiecontract is gaan heten. De Raad vroeg zich af op basis waarvan het bestuur hiertoe is gekomen en of andere keuzes mogelijk

blijven. In een extra sessie van bestuursleden, programmanagement en leden van de Raad is ons duidelijk gemaakt dat de Pensioenkamer voor de werkhypothese heeft gekozen. Het bestuursbureau van ABP heeft daarbij inhoudelijke ondersteuning verleend.

Om niet pas achteraan in het proces te kunnen toetsen, bij de beoordeling door het bestuur die bij de opdrachtaanvaarding hoort, zijn tussentijdse checks met behulp van guiding principes afgesproken. Deze principes moeten het bestuur houvast bieden. De voorlopige keuze in de vorm van werkhypothesen zal gedurende het proces steeds worden getoetst. Die toetsing kan, zo is de Raad desgevraagd verzekerd, tot wijziging leiden.

Wij adviseren het bestuur een open blik te houden op schijnbaar onrealistische scenario's, zoals het geval dat de pensioentransitie (in de nu verwachte vorm) niet doorgaat.

Beheerste en integere bedrijfsvoering/risicomanagement

Bij de invoering van IORP II heeft het bestuur gekozen de posities van de sleutelfunctiehouders te beleggen bij medewerkers van het bestuursbureau. Voor de interne audit-functie en de actuariële functie vond de Raad dit een ongelukkige samenvoeging van taken en verantwoordelijkheden; eerder hebben wij hier ook over gerapporteerd. Uit rapportages en gesprekken zijn nooit zaken naar voren gekomen waarbij de samenloop van taken en verantwoordelijkheden tot knelpunten leidden. Desalniettemin zijn wij verheugd dat de beide sleutelfunctiehouderposities worden belegd bij nieuwe functionarissen, die geen andere verantwoordelijkheden hebben binnen ABP.

Ten aanzien van de Risicobeheerfunctie geldt dat de inrichting geen aanleiding heeft gegeven tot opmerkingen van de Raad. In de opmaat naar de nieuwe bestuurlijke inrichting zijn wij betrokken geweest bij de daarbij behorende positionering van de risicofunctie. Hier kan de Raad zich goed in vinden.

In het verslagjaar heeft het bestuur het integriteitsbeleid in een themasessie besproken. De conclusies van het bestuur zijn bij het schrijven van dit verslag nog niet afgerond. Tevens heeft het bestuur het nevenfunctiebeleid aangescherpt op basis van een externe evaluatie. Wij hebben geadviseerd in het jaarlijkse evaluatieproces de externe blik te waarborgen. Verder onderschrijven wij de verbetering van procesafspraken, maar hebben wij het bestuur ook meegegeven dat wij structuur en proces slechts als randvoorwaarden zien. In de oplossingsrichting zouden volgens de Raad cultuur en gedrag meer centraal mogen staan. Die cultuur en gedragsaandachtspunten hebben volgens ons een bredere toepassing dan alleen het nevenfunctiebeleid. Het bestuur heeft dit in de gesprekken met de Raad hierover onderschreven en heeft aangegeven dit te willen betrekken in het coachingstraject. Bij het bespreken van de risicomanagement-inrichting is ook over cultuur en gedrag gesproken en het onderzoek in het kader van het integriteitsbeleid geeft eveneens aanknopingspunten. De Raad ziet het als een kans in het nieuwe bestuursmodel hier nieuwe stappen in te zetten.

Code Pensioenfondsen

Waar wij in dit verslag normaliter ook verder kijken dan het jaareinde, kan de Raad geen uitspraak meer doen over relevante ontwikkelingen na balansdatum. Vanaf 1 januari 2022 wordt het interne toezicht vervuld door het niet-uitvoerend bestuur en zijn onze werkzaamheden afgerond. Voor zover bekend voldoet ABP in 2021 op 1 onderdeel niet aan de Code Pensioenfondsen, te weten het ontbreken van stemrecht van de onafhankelijke voorzitter.

Ten slotte

De Raad kijkt, als afsluiting van een toezichtperiode van bijna 8 jaar terug op een periode waarin ABP vaak onder een maatschappelijk vergrootglas heeft gelegen en geconfronteerd is met specifieke uitdagingen.

De Raad heeft haar toezichtstaak kunnen uitoefenen in gezond wederzijds vertrouwen, waarbij de kracht van argumenten en de beoordeling van de kwaliteit van het besluitvormingsproces steeds de basis zijn geweest.

Wij danken het bestuur en het verantwoordingsorgaan voor de samenwerking in de afgelopen jaren en wensen beiden veel succes bij hun werkzaamheden voor het fonds in het belang van een goed pensioen voor de deelnemer.

De Raad van Toezicht,

Huub Hannen, voorzitter

Kitty Roozmond

Peter de Groot

Nicolette Loonen

Anneke van der Meer

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

In dit verslag leest u meer over de wijze waarop het Verantwoordingsorgaan in 2021 invulling heeft gegeven aan zijn taken en bevoegdheden. Eerst worden de taken en samenstelling van het Verantwoordingsorgaan geschetst. Vervolgens wordt beschreven hoe vaak er is vergaderd in het verslagjaar. Daarna gaan we in op de onderwerpen die in dit jaar aan de orde zijn geweest, waarbij achtereenvolgens stilgestaan wordt bij adviesaanvragen, overige onderwerpen, het oordeel over het handelen van het bestuur in 2020 en themabijeenkomsten.

Taken en bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan

ABP is wettelijk verplicht een Verantwoordingsorgaan in te stellen. De taken en bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de Pensioenwet, de statuten van ABP en het reglement van het Verantwoordingsorgaan.

Het Verantwoordingsorgaan heeft als taak het gevraagd en ongevraagd adviseren van het bestuur. In de Statuten van de Stichting Pensioenfonds ABP is vastgelegd dat deze advisering in ieder geval moet gaan over de volgende onderwerpen:

- het vaststellen en wijzigen van:
 - het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
 - de Premie- en Indexatienota;
 - het strategische beleggingsbeleid;
 - de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN);
 - het strategische meerjarenplan;
 - het herstelplan;
- het terugstorten van premie of verlenen van premiekorting;
- het aangaan, wijzigen of beëindigen van de uitbestedingsovereenkomst(en) met de uitvoeringsorganisatie(s);
- het wijzigen van de statuten en de reglementen van de organen van ABP (niet zijnde pensioenreglementen).

De vertegenwoordigers van de gepensioneerden mogen 3 bestuursleden voordragen

Deze personen komen namens de gepensioneerden in het bestuur. Het bestuur benoemt deze personen volgens de regels in de statuten. In het verslagjaar was er geen sprake van een (her)benoeming. Wel is de geleding gepensioneerden in september gestart met de werving en selectie in het kader van de opvolging van de heer Stork per 1 januari 2022. Bij het opstellen van het verslag van werkzaamheden was deze procedure nog niet afgerond.

Het Verantwoordingsorgaan draagt leden voor de Raad van Toezicht voor

De (her)benoeming van de leden van de Raad van Toezicht vindt plaats op bindende voordracht van het hele Verantwoordingsorgaan. Er heeft in het verslagjaar geen (her)benoeming plaatsgevonden. De werkzaamheden van de Raad van Toezicht zijn per 1 januari 2022 afgerond. Vanaf 1 januari 2022 wordt het interne toezicht, na de overgang van het paritair bestuursmodel naar het omgekeerd gemengd model, vervuld door het niet-uitvoerend bestuur. In het kader van de transitiearrangement doet het Verantwoordingsorgaan eenmalig een bindende voordracht voor de benoeming van één van de externe leden van de Auditcommissie.

Het Verantwoordingsorgaan beoordeelt elk jaar het beleid van het bestuur

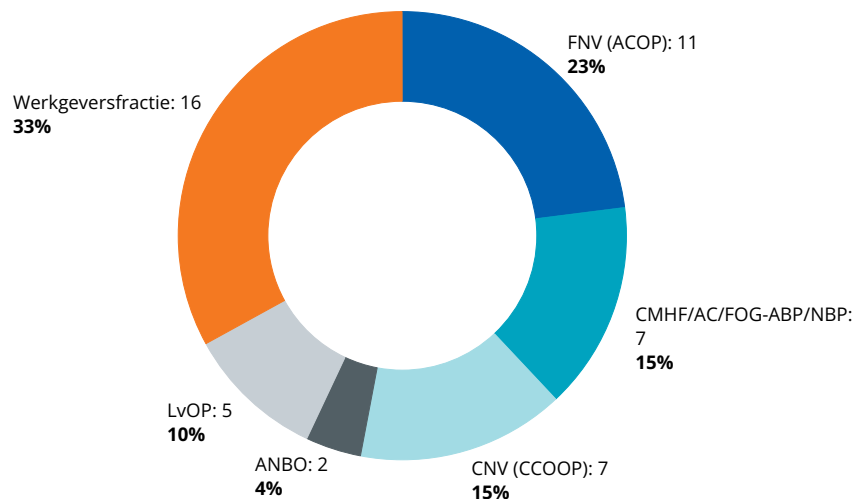
Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid van ABP voor de toekomst en hoe het beleid is uitgevoerd in het afgelopen jaar. Deze verantwoording gebeurt op basis van het jaarverslag, de jaarrekening en andere belangrijke informatie. Verder spreekt het Verantwoordingsorgaan in het kader van het jaarwerkproces één keer per jaar met de compliance officer, de externe accountant, de externe actuaris en de sleutelfunctiehouders.

Het Verantwoordingsorgaan gebruikt deze gesprekken en informatie om een oordeel te geven over het beleid van het bestuur.

Zo ziet het Verantwoordingsorgaan eruit

Het Verantwoordingsorgaan van ABP bestaat uit 48 personen. Deze personen zijn verdeeld in 3 groepen: 18 personen vertegenwoordigen de deelnemers en 14 personen de gepensioneerden, 16 personen vertegenwoordigen de werkgevers.

Zetelverdeling sinds 1 juli 2021

Vergaderingen in het verslagjaar

Vergaderingen en bijeenkomsten 2021

In verband met de coronamaatregelen vonden de vergaderingen in 2021 grotendeels digitaal plaats.

Vergaderingen in eigen kring

In 2021 heeft het Verantwoordingsorgaan 17 keer in eigen kring vergaderd.

Commissie- en fractievergaderingen

De vergaderingen van het Verantwoordingsorgaan in eigen kring werden veelal voorafgegaan door vergaderingen/bijeenkomsten van de diverse fracties en commissies. Het Verantwoordingsorgaan werkt met vier commissies: de

commissie Financiën, de commissie Communicatie, de commissie Beleggingen en de commissie Algemeen.

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit zes fracties die werken vanuit een eigen visie en ambitie: FNV/ACOP, LvOP, CNV/CCOOP, CMHF/AC/FOG-ABP/NBP, ANBO, Werkgevers.

In de commissies, waarin voor zover mogelijk alle fracties zijn vertegenwoordigd, worden de vergaderingen van het Verantwoordingsorgaan met het bestuur voorbereid. De commissies geven vervolgens advies aan het Verantwoordingsorgaan over de in te nemen standpunten. Commissies hebben geen besluitvormende bevoegdheid.

Vergaderingen met bestuur

Er is in 2021 12 keer overleg gevoerd met het bestuur. Belangrijkste gespreksonderwerpen waren de overstap van het huidige paritaire bestuursmodel naar het omgekeerd-gemengde bestuursmodel per 1 januari 2022 en de adviesaanvragen. Ook heeft het bestuur het Verantwoordingsorgaan in een aantal themasessies bijgepraat over actuele thema's: het nieuwe pensioenstelsel, de financiële opzet en risicohouding van ABP.

Vergaderingen met de Raad van Toezicht

Tot en met 31 december 2021 is er vier keer overleg geweest met de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het interne toezicht. Ook spreekt het Verantwoordingsorgaan met de Raad van Toezicht ter voorbereiding op de vaststelling van de bevindingen en het oordeel over het beleid van het bestuur. Onderwerpen die zijn besproken hadden vooral betrekking op de discussie over de wijziging in het bestuursmodel, het verantwoordingsverslag van de Raad over 2020, de reguliere activiteiten van de Raad in het kader van de Toezichtagenda 2021, de financiële positie van het fonds en de

voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe pensioencontract. Met de overgang van het paritaire bestuursmodel naar het omgekeerd-gemengde bestuursmodel wijzigt het interne toezicht. Concreet betekent dit dat de Raad van Toezicht haar werkzaamheden per 31 december 2021 heeft beëindigd. Gelet hierop heeft de Raad haar Rapport van Bevindingen over 2021 ultimo 2021 afgerond. Dit rapport is met het Verantwoordingsorgaan en de Raad besproken op 13 januari 2022. Met de bespreking hiervan heeft de Raad haar werkzaamheden afgerond.

Adviesaanvragen

Het Verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur. De volgende adviesaanvragen zijn in dit verslagjaar aan de orde gekomen.

Adviesaanvraag nieuw bestuursmodel per 1 januari 2022

In 2021 sprak het Verantwoordingsorgaan meerdere keren met het bestuur over de verkenningen om per 1 januari 2022 over te stappen van het paritaire bestuursmodel op het omgekeerd-gemengde bestuursmodel (hierna: OGM). Met dit nieuwe model verwacht het bestuur de kans te benutten om ABP slagvaardiger en effectiever te gaan besturen in een periode die grote uitdagingen met zich meebrengt, waaronder de transitie naar een nieuw pensioencontract. Het Verantwoordingsorgaan is intensief betrokken geweest in het proces dat voorafging aan de besluitvorming. Gedurende deze periode heeft het Verantwoordingsorgaan onder andere verzocht om inzichtelijk te maken of een modelverandering een oplossing is voor de geconstateerde problemen en of er ook andere oplossingsrichtingen zijn overwogen (en waarom deze niet de vereiste verbetering geven), een grondige risicoanalyse te doen en expliciet te wegen wat het effect is van het feit dat het interne toezicht in het OGM minder onafhankelijk zal zijn. Ook heeft het Verantwoordingsorgaan verzocht om voldoende aandacht te geven aan de cultuur- en gedragsaspecten binnen het bestuur, de rolvastheid van

bestuursleden van het algemeen bestuur die daarnaast een toezichthoudende rol vervullen in het niet-uitvoerend bestuur, de uitlegbaarheid van het beloningsbeleid en de uitwerking van goed en onafhankelijk intern toezicht.

Na meerdere uitvoerige gesprekken tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan zijn er aanpassingen in het model aangebracht. Zo heeft het Verantwoordingsorgaan onder andere (bovenwettelijke) adviesrechten gekregen op 1) het Reglement Auditcommissie en het Bestuursreglement, 2) de algemene profielen van uitvoerende bestuurders en de niet-uitvoerende bestuurders en 3) de profielen van de externe leden van de Auditcommissie. Daarnaast is afgesproken dat de Auditcommissie (naast de drie niet-uitvoerende bestuurders) bestaat uit drie externe leden; één van de drie externe leden van de Auditcommissie zal in de eerste termijn van drie jaar zitting krijgen op bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan. Ook laat het niet-uitvoerend bestuur zich bij belangrijke besluitvormingstrajecten extra ondersteunen door de Auditcommissie. Verder zal de voorzitter van het Verantwoordingsorgaan worden betrokken bij de werving en selectie van de onafhankelijke voorzitter van het algemeen bestuur en deel uitmaken van de selectiecommissie. Ook is afgesproken dat binnen het beloningsbeleid de Wet Normering Topinkomens (WNT) als maximumvergoeding geldt.

Al deze aanpassingen in het model hebben geleid tot een positief advies van het Verantwoordingsorgaan, met een stemverhouding van 27 voor, 21 tegen en nul onthoudingen.

Adviesaanvraag aangepaste fondsdocumenten

Naar aanleiding van het besluit om per 1 januari 2022 over te stappen naar het OGM zijn verschillende fondsdocumenten aangepast of opgesteld waarop het Verantwoordingsorgaan adviesrecht heeft. Het gaat om de volgende documenten:

- de Statuten;
- het Bestuursreglement;
- het Reglement Auditcommissie;
- het algemene profiel externe leden Auditcommissie.

Nadat enkele tekstuele en inhoudelijke wijzigingen van het Verantwoordingsorgaan waren overgenomen, adviseerde het Verantwoordingsorgaan in november 2021 positief over de aangepaste fondsdocumenten.

Adviesaanvraag beloningsbeleid

In het kader van het OGM is het Verantwoordingsorgaan gevraagd advies uit te brengen over de voorgenomen besluitvorming ten aanzien van het beloningsbeleid. Na onder andere de toezegging van het bestuur dat de WNT als maximumvergoeding geldt, adviseerde het Verantwoordingsorgaan in november 2021 positief.

Adviesaanvraag aanpassing Reglement Commissie van Beroep ABP

ABP heeft een meer deelnemersgericht Reglement Commissie van Beroep gemaakt. Het Verantwoordingsorgaan heeft het bestuur een aantal inhoudelijke en tekstuele suggesties meegegeven. Zo heeft het Verantwoordingsorgaan uitgesproken voorstander te zijn van de publicatie van beslissingen. Het bestuur heeft daaropvolgend besloten beslissingen van de Commissie van Beroep in de toekomst te publiceren.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in juni 2021 positief geadviseerd over de aanpassing van het Reglement Commissie van Beroep ABP.

Adviesaanvraag herstelplan

Volgens de wet moeten pensioenfondsen een herstelplan indienen als de beleidsdekkingsgraad te laag is. De beleidsdekkingsgraad van ABP moest eind 2020 hoger zijn dan 125,8%, maar deze was op dat moment lager dan de vereiste dekkingsgraad. Daarom heeft ABP een nieuw herstelplan opgesteld en dit ter advies voorgelegd aan het Verantwoordingsorgaan.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in maart 2021 positief geadviseerd over het herstelplan. Een minderheid van het Verantwoordingsorgaan onthield zich van advisering.

Adviesaanvraag Contracten en Service Level Agreement (SLA's) met APG

In het kader van de jaarlijkse beleidscyclus zijn in maart 2021 de geactualiseerde SLA's met uitvoeringsorganisatie APG besproken. Het Verantwoordingsorgaan heeft daarbij aandacht gevraagd voor de fee van assetmanagement, de kostprijs per deelnemer en het actief opsporen van fouten in de pensioenadministratie.

Na een uitvoerige discussie heeft het Verantwoordingsorgaan positief geadviseerd over de SLA. Verder is afgesproken dat het Verantwoordingsorgaan in het vervolg eerder zal worden meegenomen in ontwikkelingen op het gebied van de kostenontwikkeling per deelnemer.

Adviesaanvraag Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN)

In het kader van de jaarlijkse actualisering van de ABTN is het Verantwoordingsorgaan gevraagd advies uit te brengen over de voorgenomen besluitvorming ten aanzien van de ABTN 2021. Het Verantwoordingsorgaan adviseerde in april 2021 positief over de adviesaanvraag ABTN.

Adviesaanvraag Reglement VO

In 2021 is het Reglement Verantwoordingsorgaan helder en eenvoudig herschreven en is de verbinding gelegd tussen het verkiezingsreglement 2022 en het Reglement Verantwoordingsorgaan. Daarnaast is het reglement aangepast aan het nieuwe bestuursmodel van ABP zoals dat vanaf 1 januari 2022 van toepassing is. Het Verantwoordingsorgaan heeft in november 2021 ingestemd met het aangepaste Reglement Verantwoordingsorgaan.

Adviesaanvraag strategisch communicatieplan 2022-2024

Het strategisch communicatieplan is een leidraad voor de voorgenomen wijze van communiceren met deelnemers en werkgevers van ABP. In het beleid staat de beleving en het gevoel van de deelnemers en werkgevers over pensioen centraal, op basis van inzichten en resultaten uit onderzoek. De commissie Communicatie van het Verantwoordingsorgaan is goed meegenomen in de totstandkoming van het strategisch communicatieplan. In november 2021 heeft het Verantwoordingsorgaan een positief advies uitgebracht over het strategisch communicatieplan 2022-2024.

Adviesaanvraag Premie- en Indexatienota 2022

In november 2021 is de Premie- en Indexatienota 2022 besproken. De nota is een geïntegreerde adviesaanvraag met betrekking tot de OP/NP-premie, de premie voor militair personeel en de VPL-premie. In de nota is aangegeven dat de pensioenen niet verhoogd worden. De nota is intensief besproken met het bestuur waarbij over en weer argumenten zijn uitgewisseld.

Uiteindelijk adviseerden 20 leden positief, 20 leden adviseerden negatief en 6 leden onthielden zich. Hiermee staakten de stemmen hetgeen betekent dat er geen duidelijk positief of negatief advies was. In het voorkomende geval schrijft het Reglement Verantwoordingsorgaan voor dat het advies negatief is.

De leden van het Verantwoordingsorgaan die positief adviseerden hebben aangegeven de argumentatie van het bestuur om te komen tot een

premiestabilisatie in 2022 goed te kunnen volgen. En gelet daarop de keuze van het bestuur te onderschrijven.

Als argumentatie om negatief te adviseren zijn door meerdere leden van het Verantwoordingsorgaan (deels) verschillende overwegingen gegeven:

- dat de door het bestuur voorgestelde fasering in de premie – met een tweejarig pad – naar verwachting wel voor de werkgevers maar niet voor de werknemers tot voldoende premiestabiliteit leidt in 2023;
- dat op grond van de Premie- en Indexatienota in 2022 de pensioenen niet verhoogd worden, dan wel dat door het bestuur onvoldoende comfort is gegeven dat er op grond van de gewijzigde regelgeving een reëel perspectief is voor verhoging van de pensioenen met terugwerkende kracht medio 2022, of een voorstel daartoe is opgenomen in de Premie- en Indexatienota. Het Verantwoordingsorgaan benadrukt dat er maatschappelijke onrust is over het uitblijven van een verhoging van de pensioenen, ook in het kader van het NPC en heeft het bestuur hierop aangesproken.
- dat de premie in 2022 al gebaseerd zou moeten worden op de structureel benodigde disconteringsvoet van 2% en dat de premiedekkingsgraad te laag is en een negatief effect op de dekkingsgraad heeft.

Adviesaanvraag strategisch beleggingsplan 2022

ABP heeft een nieuw strategisch beleggingsplan vastgesteld, dit wordt het STIP genoemd.

Het nieuwe STIP geldt voor 2022. Het bevat de belangrijkste beleggingskeuzes die ABP moet maken, te weten:

- de gewenste vermogenssamenstelling (strategische asset-allocatie) in beleggingscategorieën. Het risicoprofiel van deze vermogenssamenstelling wordt geanalyseerd in het licht van alle rechten en verplichtingen op fondsniveau, zowel op korte als op lange termijn;

- De rendementsdoelstelling per beleggingscategorie, tot uitdrukking gebracht in 1 of meer vergelijkingsmaatstaven (benchmarks);
- in hoeverre ABP bereid is de feitelijke beleggingsportefeuille (tijdelijk) te laten afwijken van de strategisch gewenste portefeuille;
- de afweging van balansrisico's, waaronder de beheersing van het rente- en valutarisico.

De commissie Beleggingen van het Verantwoordingsorgaan is goed meegenomen in de totstandkoming van het strategisch beleggingsplan 2022. Het Verantwoordingsorgaan heeft aan het bestuur onder andere gevraagd om in het vervolg meer toelichting te krijgen over de vermogensbeheerkosten en de afwegingen van het bestuur om die kosten te beperken. In november 2021 adviseerde het verantwoordingsorgaan positief over het strategisch beleggingsplan 2022.

Overige onderwerpen

Verkiezingen Verantwoordingsorgaan 2021-2022

Met ingang van 1 juli 2022 zal een nieuwgekozen Verantwoordingsorgaan van start gaan. Daarom worden er in 2022 verkiezingen georganiseerd. In voorbereiding hierop heeft het bestuursbureau van ABP samen met het Verantwoordingsorgaan de verkiezingen van 2018 geëvalueerd. De evaluatiepunten zijn uitvoerig besproken in de commissie Algemeen. Daaruit volgde een aantal inhoudelijke wijzigingen van het Verkiezingsreglement. Ook is het Verkiezingsreglement helder en eenvoudig herschreven, zodat het begrijpelijker is voor deelnemers van ABP.

De commissie Communicatie is meegenomen in de voorbereidingen voor de Verkiezingen 2022. Er is onder andere aandacht besteed aan de communicatiestrategie per fase (bijvoorbeeld de kandidaatstelling en de stemperiode) in de verkiezingentijdlijn. Daarnaast is er een kiescommissie

geformeerd. Verder is vastgesteld hoeveel zetels de vertegenwoordigers van deelnemers en hoeveel zetels de vertegenwoordigers van gepensioneerden krijgen in het Verantwoordingsorgaan. Op basis van het totale aantal deelnemers en gepensioneerden van ABP op 1 november 2021 is de zetelverdeling vanaf 1 juli 2022 voor het Verantwoordingsorgaan als volgt:

- 19 leden namens werknemers (of deelnemers);
- 13 leden namens pensioengerechtigden;
- 16 leden namens werkgevers.

Oplossingskader Grip op Data

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het verslagjaar voortdurend aandacht gevraagd voor het project Grip op Data^[1] door het bestuur onder andere vragen te stellen over de voortgang. Ook heeft het Verantwoordingsorgaan gevraagd deelnemers te informeren over de gevolgen die het herstel voor hen heeft. Onderwerpen die zijn besproken hadden bijvoorbeeld betrekking op onjuistheden in de administratie met betrekking tot de regeling 'samenvallende diensttijd^[2]' en het herstellen van het nabestaandenpensioen op GUPO's. Begin 2022 is het Verantwoordingsorgaan nader geïnformeerd over de voortgang van het project.

Verhoogde ambitie op het gebied van klimaat en energie

Het Verantwoordingsorgaan sprak gedurende het jaar een aantal keren met het bestuur over duurzaam en verantwoord beleggen. Het bestuur kondigde in 2021 aan het beleid duurzaam en verantwoord beleggen te willen aanscherpen. Het bestuur gaf ook aan dat de uitvoering van het beleid niet meer voldoende aansloot bij de verwachtingen van het maatschappelijk veld waaronder deelnemers en werkgevers. Als eerste stap in de aanscherping nam het bestuur in oktober 2021 het besluit om niet langer te beleggen in producenten van fossiele brandstoffen. Het Verantwoordingsorgaan heeft in de gesprekken met het bestuur onder andere aandacht gevraagd voor het gevolgde proces, de onderbouwing van de besluitvorming, de gemaakte

afwegingen van verschillende alternatieven door het bestuur en hoe de beleidswijzigingen zich verhouden tot het behoud van rendement.

Nevenfunctiebeleid

Naar aanleiding van een nevenfunctie van de heer Snel (bij de Nederlandse branchevereniging van olie- en gasbedrijven) heeft het Verantwoordingsorgaan verschillende kanttekeningen geplaatst en een aantal inhoudelijke vragen gesteld over het nevenfunctiebeleid van ABP. De heer Snel heeft samen met het ABP-bestuur besloten om op 1 september 2021 te stoppen als bestuurder van ABP. Verder heeft het bestuur, mede op aandringen van het Verantwoordingsorgaan, het nevenfunctiebeleid geëvalueerd.

Ook heeft het Verantwoordingsorgaan enkele kritische vragen gesteld bij de toetreding van de heer Rosenmöller per 1 december 2021 tot het ABP-bestuur. Deze vragen hadden betrekking op een mogelijk belangenconflict tussen de huidige nevenfunctie van dhr. Rosenmöller (voorzitter van de Eerste Kamerfractie van GroenLinks) met de functie van bestuurder binnen ABP. Er zijn concrete afspraken gemaakt met betrekking tot de verenigbaarheid van de betreffende functies met als conclusie dat er geen sprake is van belangenverstremming.

Scholingsbijeenkomst insluitingsbeleid

Op 27 mei was er een scholingsbijeenkomst over het insluitingsbeleid. Hierbij kregen leden van het Verantwoordingsorgaan beter zicht op hoe de criteria voor het insluiten van beleggingen tot stand komt. Ook was er aandacht voor de engagement trajecten en werd besproken hoe deelnemers hier beter over geïnformeerd kunnen worden. Er zijn kritische vragen gesteld over het stemgedrag van ABP bij klimaatresoluties.

Oordeel over het handelen van het bestuur in 2020

Op 29 april 2021 heeft het bestuur aan het Verantwoordingsorgaan verantwoording afgelegd over het in 2020 gevoerde beleid. Voorafgaand aan deze vergadering heeft inhoudelijke behandeling van de jaarstukken in commissieverband plaatsgevonden, waarbij toelichting is gegeven door de externe accountant, de externe actuaaris en de compliance officer van ABP.

Het uiteindelijke oordeel is een weging van wat het Verantwoordingsorgaan vindt van het handelen van het bestuur. Het Verantwoordingsorgaan doet aanbevelingen voor verbetering en aanpassing van het beleid. Er is ruimte om, als fracties dat wensen, hun (afwijkende) standpunt of opmerkingen toe te lichten.

Met inachtneming van de bevindingen en aanbevelingen is het Verantwoordingsorgaan tot een positief oordeel gekomen over het handelen van het bestuur inzake het gevoerde beleid, de gemaakte beleidskeuzes en de naleving van goed pensioenfondsbestuur. Een minderheid van het Verantwoordingsorgaan oordeelde negatief.

De bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan zijn gedeeld met het bestuur. Deze zijn terug te vinden in het ABP-jaarverslag over 2020.

Het bestuur rapporteert periodiek aan het Verantwoordingsorgaan over de opvolging van de aanbevelingen.

Themabijeenkomsten

Nieuw pensioencontract (NPC)

Op dit moment zijn pensioenfondsen druk bezig met de voorbereidingen voor het NPC. Het NPC gaat pas over een paar jaar in. Omdat dit een ingrijpende operatie is, zijn de voorbereidingen al in volle gang. Er moeten belangrijke beslissingen worden genomen, zowel over de toekomstige pensioenopbouw als over de huidige pensioenen. Deze beslissingen hebben gevolgen voor (gewezen) deelnemers en gepensioneerden. Er zijn twee trajecten waarin het Verantwoordingsorgaan een rol heeft:

1. het transitie-FTK;
2. het programma NPC;
3. de transitie naar de nieuwe werkelijkheid en de (uitvoering) van de nieuwe pensioenregeling.

In september 2021 is een aparte themasessie belegd over het NPC. Het Verantwoordingsorgaan is meegenomen in het NPC-programma en deelprojecten om de overgang naar het NPC te realiseren. Hierbij zijn ook de dilemma's en uitdagingen aan bod gekomen. Verder is er ingezoomd op het tijdpad van de implementatie van het pensioenakkoord en de rolverdeling van de verschillende stakeholders. Ook is er met het bestuur gesproken over de verwachtingskloof. Hierbij zijn aan bod gekomen het niet kunnen versus niet mogen verhogen van de pensioenen, de financiële positie van het fonds, de verwachting van ABP-deelnemers nu en in de toekomst, het meebewegen van de pensioenen in het NPC en de mogelijkheden van verhogen van de pensioenen onder het transitie-FTK (de tijdens de overgang geldende rekenregels). Verder is het Verantwoordingsorgaan meegenomen in de verkregen inzichten van het deelnemersonderzoek risicohouding en is er van gedachten gewisseld over de methode en de aanpak hiervan.

Financiële opzet en risicohouding

ABP stelt iedere drie jaar haar financiële opzet vast met een zogeheten ALM-studie. Naast de financiële opzet gaat de ALM-studie ook over de financiële risicohouding. De financiële risicohouding bestaat uit een kortetermijnrisicohouding en een langetermijnrisicohouding. De ALM-studie is niet adviesplichtig, maar vormt het vertrekpunt van het strategisch beleggingsbeleid dat wel ter advies wordt voorgelegd aan het Verantwoordingsorgaan.

Tijdens een themasessie in november 2021 zijn de belangrijkste uitgangspunten van de ALM-studie, economische scenario's, de discontovoet van de premie, het strategisch beleggingskader en de korte- en langetermijnrisicohouding besproken. Ook is er van gedachten gewisseld over de bevindingen van het beleggingsonderzoek van DNB, dat plaatsvond van april tot juni 2021.

In 2022 zal het bestuur verder met het Verantwoordingsorgaan in gesprek gaan over de risicohouding en de evenwichtige belangenafweging.

^[1] In 2019 hebben uitvoeringsorganisatie APG en ABP afgesproken om, naast het oplossen van gesignaleerde incidenten, met behulp van verbeterde tools voor data-analyse actief en gestructureerd op zoek te gaan naar onjuistheden in de administratie. Dit wordt project Grip op Data genoemd.

^[2] Dat is een regeling waarbij recht bestaat op een aanvullende uitkering als partners vóór 1 januari 1995 tegelijkertijd pensioen opbouwden bij ABP. Ook tweeverdieners die vóór 1 januari 1995 tegelijkertijd bij ABP en een ander pensioenfonds opbouwden, hebben mogelijk recht op een aanvulling.

Oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de naleving van de principes van goed pensioenfondsbestuur zoals bedoeld in het Besluit uitvoering Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling van 18 december 2006.

In dat kader deelt het Verantwoordingsorgaan zijn bevindingen met het bestuur, spreekt het een oordeel uit over het handelen van het bestuur in 2021 en doet het in lijn daarmee aanbevelingen voor 2022.

Algemeen

Het Verantwoordingsorgaan zal in zijn oordeel over 2021 achtereenvolgens aandacht besteden aan de volgende onderwerpen:

- jaarverslag en jaarrekening;
- het nieuwe bestuursmodel;
- grip op de uitvoering;
- het nieuwe pensioencontract (NPC);
- beleggingen en duurzaamheidsbeleid;
- reputatie.

Het Verantwoordingsorgaan baseert zich voor zijn bevindingen op de gezamenlijke vergaderingen met het bestuur, het overleg met de Raad van Toezicht en het (concept)jaarverslag over 2021.

Het Verantwoordingsorgaan waardeert de wijze waarop het bestuur zich in het verslagjaar heeft ingespannen om het Verantwoordingsorgaan te betrekken bij de besluitvorming, de beleidskeuzes en de strategische ontwikkelingen, hoewel de ook in 2021 opgelegde coronamaatregelen het onderlinge contact en de mogelijkheden om 'fysiek' te vergaderen beperkten.

Jaarverslag en jaarrekening 2021

Bevinding

Naar aanleiding van het (concept)jaarverslag heeft (een delegatie van) het Verantwoordingsorgaan gesprekken gevoerd met de externe accountant, de certificerend actuaaris en de Compliance Officer en kennisgenomen van de rapportages. De rapportages zijn door de betrokken functionarissen toegelicht.

Het Verantwoordingsorgaan heeft bij het jaarverslag en de jaarrekening over 2021 de navolgende opmerkingen. Het Verantwoordingsorgaan spreekt zijn waardering uit over het transparante jaarverslag en de inzichtelijke jaarrekening 2021. Hierbij constateert het Verantwoordingsorgaan dat de principes van (goed) pensioenfondsbestuur zijn opgevolgd.

Het Verantwoordingsorgaan waardeert de uitgebreide rapportages van de externe accountant en certificerend actuaaris en de detaillering van de daarin weergegeven conclusies en aanbevelingen. Opvallend zijn daarbij de detailopmerkingen over de uitbestedingsrelatie ABP-APG. In die uitbestedingsrelatie vraagt het Verantwoordingsorgaan het bestuur om bijzondere aandacht voor de versterking van de afdeling Compliance/Risk Management van APG, de verdere afname van bevindingen in de van APG ontvangen assurancerapportages (Standaard 3402/3000), het voldoen aan de Wwft wet- en regelgeving en het nemen van afdoende maatregelen in het kader van cybersecurity. Het Verantwoordingsorgaan gaat ervan uit dat het bestuur de aanbevelingen van de accountant en de actuaaris meeneemt in de uitwerking over het jaar 2022, zodat het aantal 'oordelen met beperking' in 2022 verder zal afnemen.

Het Verantwoordingsorgaan vraagt bijzondere aandacht voor het onderwerp verhogen van de pensioenen (indexatie). Hierbij wordt gewezen op de (maatschappelijke) effecten van de opgelopen indexatieachterstand op de koopkracht van gepensioneerden en de effecten op de opbouw van het pensioen van de actieve deelnemers. Bij de behandeling van de Premie- en Indexatienota is dit onderwerp ook besproken en is geconcludeerd dat de huidige regelgeving indexatie niet mogelijk maakt. Met de voorgenomen aanpassingen van wet- en regelgeving zou (gedeeltelijke) indexatie mogelijk kunnen zijn met ingang van 1 juli 2022. Ofschoon het bestuur - gedwongen door wet- en regelgeving - niet 'vrij' kan beslissen over het indexeren van pensioenen, is wel de intentie uitgesproken te indexeren zodra daarvoor de ruimte wordt geboden. Het Verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur op dit

dossier de voortgang te bewaken en hierbij de evenwichtige belangenafweging niet uit het oog te verliezen.

Aanbeveling

Het Verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur:

- in de periodieke rapportage over de aanbevelingen uit het oordeel van het Verantwoordingsorgaan 2021 nadrukkelijk te reflecteren op de hierboven genoemde aanbevelingen uit de rapportages van de accountant en certificerend actuaaris;
- opvolging te geven aan de eerder uitgesproken intentie om te verhogen bij het versoepelen van de indexatieregels.

Het nieuwe bestuursmodel

Bevinding

Het Verantwoordingsorgaan heeft gedurende het verslagjaar uitvoerig met het bestuur gesproken over de verkenningen om per 1 januari 2022 over te stappen van een paritair bestuursmodel naar een omgekeerd-gemengd bestuursmodel (OGM).

De verkenning kende een wat stoeve start. Het Verantwoordingsorgaan ondersteunde het geformuleerde doel van het bestuur dat, met de ontwikkelingen binnen het pensioenveld, ABP slagvaardiger en effectiever moet worden bestuurd om grote uitdagingen, waaronder de relatie met APG en de transitie naar het NPC, het hoofd te kunnen bieden. Het Verantwoordingsorgaan heeft vragen gesteld over de analyse en overwegingen die hebben geleid tot het besluit om te kiezen voor het OGM. Deze vragen zijn maar ten dele beantwoord, evenals de vragen over in hoeverre andere oplossingsrichtingen, inclusief een aanpassing van de huidige structuur, zouden bijdragen aan het behalen van het doel. Een helder inzicht in deze aspecten bij de aanvang van het traject zou mogelijk de inhoudelijke discussie

over de vormgeving van een nieuw en gedragen bestuursmodel ten goede zijn gekomen.

Het Verantwoordingsorgaan heeft, ondanks de start, waardering voor de wijze waarop het bestuur het Verantwoordingsorgaan heeft betrokken bij het proces rond de overgang naar het OGM. Het bestuur heeft opengestaan voor de door het Verantwoordingsorgaan gevraagd en ongevraagd ingebrachte aandachtspunten en bezwaren en is op basis daarvan met nieuwe en aangepaste voorstellen gekomen. Ondanks de intensieve en constructieve discussies blijven er bij een deel van het Verantwoordingsorgaan aandachtspunten over de uiteindelijke inrichting van het OGM. De vormgeving en werking van het – niet langer onafhankelijke – interne toezicht binnen het OGM blijft een punt van aandacht. Zo blijft ook de vraag of met het OGM de effectievere en slagvaardige bestuurscultuur wordt gerealiseerd en of door de nieuwe wijze van aansturing de relatie met APG en de uitvoering daadwerkelijk verbeterd zullen worden. Het Verantwoordingsorgaan heeft zijn zorgen kenbaar gemaakt over de combinatie van de verschillende rollen van de onafhankelijk voorzitter als voorzitter van het Algemeen Bestuur (AB), het Niet-Uitvoerend Bestuur (NUB) en de Auditcommissie, en heeft voorgesteld om na een jaar te bezien in hoeverre deze combinatie van functies in de praktijk werkt. Ook heeft het Verantwoordingsorgaan gevraagd om op termijn de omvang van het bestuur dan wel de verhouding NUB en UB nog eens nader te bezien, met name of de huidige omvang van het UB in vergelijking met de huidige omvang van het NUB recht doet aan de gewenste professionalisering en slagkracht van ABP. Onderzocht zou moeten worden in hoeverre een verdere verkleining van het NUB de slagvaardigheid en professionalisering ten goede komt.

Het Verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de aandacht die het bestuur besteedt aan de cultuur- en gedragsaspecten als gevolg van de keuze voor het OGM en de daarbij behorende (organisatie)veranderingen. Het blijft gewenst het daartoe ingezette programma te voltooien, ondanks de

dagelijkse drukte. Het Verantwoordingsorgaan stelt met genoeg vast dat bij de invoering van het OGM het ABP-beloningsbeleid opnieuw is vastgesteld, waarbij wordt aangesloten bij de WNT-normering zoals deze van toepassing is voor overheidsorganisaties. Bezoldigingen binnen ABP volgen daarbij een maatschappelijk geaccepteerde lijn.

Gedurende het proces is duidelijk geworden dat het zinvol is steeds te investeren in de relatie tussen Verantwoordingsorgaan en het bestuur. In de afgelopen jaren is deze relatie steeds bij het oordeel ter tafel gebracht. Er zijn stappen gezet om de relatie te verbeteren. Zo geeft het bestuur meer inzicht in vraagstukken die aan de bestuurstafel besproken worden. Het Verantwoordingsorgaan stelt dit (zeer) op prijs en moedigt het bestuur aan deze transparantie te continueren. De basis van deze relatie ligt immers in het onderling vertrouwen, de transparantie van informatie-uitwisseling en het uitspreken van verwachtingen naar elkaar, met oog voor de eigen en elkaars rollen. Het proces rondom het nieuwe bestuursmodel heeft opnieuw duidelijk gemaakt dat deze punten blijvende aandacht verdienen en dat (tijdige) communicatie het sleutelwoord is. Bij het aantreden van een nieuw Verantwoordingsorgaan in juli 2022 is het zinvol om bij de introductie van de nieuwe leden aandacht te schenken aan de wijze waarop bij ABP de taken, rollen en verantwoordelijkheden van Verantwoordingsorgaan en bestuur worden vormgegeven.

Aanbeveling

Samengevat komt het Verantwoordingsorgaan tot de volgende aanbevelingen:

- de werking van het OGM voor de eerste keer na een jaar te evalueren en daarbij aandacht te besteden aan de oorspronkelijke doelstelling om het bestuur slagvaardiger en effectiever te laten functioneren in onder andere de aansturing van de uitvoering door APG;
- bij de evaluatie de werking van het interne toezicht, de verschillende rollen van de onafhankelijk voorzitter als voorzitter van het AB, NUB en de Auditcommissie te betrekken;

- te bezien in hoeverre de huidige omvang van en de verhouding tussen het NUB en UB bijdragen aan een effectievere en slagvaardige organisatie en in hoeverre verdere aanpassingen aan de orde zouden moeten zijn;
- bij de introductie van het nieuwe Verantwoordingsorgaan in juli 2022 de taken, rollen en verantwoordelijkheden tussen het Verantwoordingsorgaan en bestuur en de rolname daarbinnen inzichtelijk en bespreekbaar te maken (managen van verwachtingen).

Grip op de uitvoering

Bevinding

De afgelopen jaren is door het Verantwoordingsorgaan steeds opnieuw aandacht gevraagd voor de aansturing van de activiteiten in de uitvoering door APG. Twee thema's in het bijzonder zijn daarbij bij voortdurend onder de aandacht gebracht, te weten het terugdringen van de complexiteit in regelingen en het ondanks alle weerbarstigheid 'Grip op de data' krijgen.

In de reactie op het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het jaar 2020 geeft het bestuur aan dat een zo foutloos mogelijke uitvoering van de pensioenregeling als topprioriteit wordt beschouwd. De projecten Grip op data en Complexiteitsreductie worden als voorbeelden genoemd van acties die het bestuur onderneemt om tot een zo foutloos mogelijke uitvoering te komen.

Enerzijds is er in 2021 veel werk verzet om meer 'grip op data' te krijgen, maar anderzijds bracht dat ook nieuwe problemen aan het licht. Naast de in 2021 conform het plan van aanpak uitgevoerde herstelacties blijken er tevens onjuistheden en onvolledigheden in de administratie te zitten, waardoor andere herstelacties nodig zullen zijn. De oorspronkelijke deadline (1 januari 2023) uit het plan van aanpak van Grip op data voor het afronden van herstelacties wordt door APG niet gehaald. Het Verantwoordingsorgaan constateert hierbij dat de complexiteit- en werklastinschatting in het

oorspronkelijke plan van aanpak kennelijk te ambitieus zijn geweest en de (planmatige) ruimte voor onvoorziene problemen te krap bemeten is. Dit roept vragen op over de inschatting van de ernst en omvang van veronderstelde onvolkomenheden in de administratie. Evenzeer spelen hier de vragen die eerder door het Verantwoordingsorgaan zijn gesteld over de 'stevigheid' van het programmamanagement, de beschikbare capaciteit en het kennisniveau en de vaardigheden binnen de uitvoeringsorganisatie om een dergelijk project tot een goed einde te brengen.

Het niet halen van de deadline kan gevolgen hebben voor de vervolgstappen die – mede in het licht van het NPC – moeten worden gezet om de systemen op tijd inzetbaar te hebben. In die zin is het vorig jaar benoemde risico op dit punt nog steeds groot en zijn de zorgen die het Verantwoordingsorgaan vorig jaar had over de uitvoering van de pensioenregelingen door APG niet verminderd.

Het bestuur geeft aan dat het noodzakelijk is om in het kader van invaren naar het NPC de huidige complexiteit in pensioenregelingen op te lossen. Het bestuur heeft onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en de onmogelijkheden van het omzetten van bijlage K. Er is een beperkt aantal opties geïdentificeerd, waarbij de uitvoerbaarheid van mogelijke oplossingsrichtingen zwaar wegen. Het bestuursonderzoek is input voor de Pensioenkamer bij het beoordelen van overgangsregelingen in het huidige reglement en het komen tot voorstellen met oplossingen. In dat licht is het jammer dat pas eind 2021 is begonnen met deze beoordeling. Voor het Verantwoordingsorgaan is het van belang dat ABP de uitkomsten van de Pensioenkamer blijft toetsen op evenwichtigheid met het oog op de (individuele) belangen van de deelnemers, alvorens kan worden overgegaan tot de uitvoering van deze uitkomsten. Vereenvoudigen mag daarbij geen doel op zich zijn en niet ten koste gaan van de belangen van de deelnemers.

Aanbeveling

Het Verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur:

- de hoogste prioriteit te geven aan de projecten die als doel hebben het grip krijgen op de uitvoering, waardoor deze projecten succesvol zijn afgerond voordat wordt begonnen met de implementatie van het NPC;
- het Verantwoordingsorgaan periodiek - bij voorkeur per kwartaal - te informeren over de voortgang van de projecten en zo nodig welke terugvalscenario's er zijn in het geval er nieuwe tegenvallers worden geïdentificeerd;
- te zorgen voor een adequate informatie richting deelnemers over de mogelijke wijzigingen/aanpassingen in regelingen, alsmede de consequenties daarvan inzichtelijk te maken (verwachtingenmanagement);
- het Verantwoordingsorgaan te informeren over de wijze waarop de evenwichtigheid wordt gerealiseerd bij de aanpassingen van bijlage K en de (individuele) belangen van betrokken deelnemers worden meegenomen.

Het nieuwe pensioencontract

Bevinding

In het verslagjaar zijn verdere stappen gezet op de weg naar een nieuw pensioencontract (NPC). Het proces wordt door het Verantwoordingsorgaan aandachtig gevolgd. Er is bij het Verantwoordingsorgaan waardering voor de wijze waarop het bestuur de informatie over de voortgang deelt. Het Verantwoordingsorgaan weet dat het in deze fase van het proces geen formele rol heeft, maar constateert dat tijdige informatie over de inrichting van het nieuwe contract essentieel is voor de werkzaamheden van het Verantwoordingsorgaan in de latere fasen van het traject, waarbij er adviesrecht is over diverse voorgenomen bestuursbesluiten in de transitie naar het NPC. Om goed te kunnen adviseren, is het van belang dat het Verantwoordingsorgaan ook kennis heeft van de beleidsmatige opvattingen, uitwerkingen en adviezen van ABP over de te zetten stappen.

De vormgeving van het NPC zal ongetwijfeld leiden tot andere eisen en accenten met betrekking tot de inrichting, communicatie en uitvoering van de pensioenregeling. Ook als niet voor al die onderwerpen een adviesrecht geldt, blijft het zinvol het Verantwoordingsorgaan zo goed mogelijk mee te nemen in de trajecten rond de vormgeving van het NPC.

Aanbeveling

Het Verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur:

- in deze periode van uitwerking van het NPC het Verantwoordingsorgaan tijdig te betrekken bij en te informeren over de uitwerking van de verschillende facetten van het NPC. De achterliggende gedachte is dat de leden van het (het nieuw aantredende) Verantwoordingsorgaan tijdig geïnformeerd moeten zijn ter voorbereiding op die voorgenomen besluiten waar het Verantwoordingsorgaan adviesrecht heeft. Het Verantwoordingsorgaan gaat ervan uit dat het wordt meegenomen in het 'bouwplan' NPC;
- bij het op te stellen opleidingsprogramma voor het nieuwe Verantwoordingsorgaan expliciet aandacht te besteden aan alle facetten van het NPC, mede in relatie tot de rolname van het Verantwoordingsorgaan.

Beleggingen en duurzaamheidsbeleid

Bevinding

Met het beleggingsbeleid is in 2021 een rendement van 11,4% behaald en over de afgelopen 15 jaar gemiddeld 6,7%. Hiermee draagt het positief bij aan de doelstelling van het fonds. Aan de andere kant zijn de kosten voor het vermogensbeheer ten opzichte van eerdere jaren gestegen. Het Verantwoordingsorgaan is bekend met het feit dat de hogere prestatievergoedingen een gevolg zijn van het goede rendement en de goede risicospreiding, maar constateert dat deze hoge vergoedingen toch

slecht uitlegbaar zijn aan deelnemers. Het bestuur heeft gekozen voor een traject waarbij meer directe investeringen ook door APG worden uitgevoerd, waardoor het bedrag van de prestatievergoedingen afneemt. Het Verantwoordingsorgaan kan zich daar goed in vinden, maar acht het van belang dat daarbij de ontwikkeling van het rendement van deze categorie beleggingen goed wordt gemonitord.

Het bestuur heeft het Verantwoordingsorgaan goed meegenomen in de totstandkoming van het Strategisch Investeringsplan (StIP) en de afwegingen die daarin genomen zijn. Daar hoorde ook de ALM-studie bij, die bijdraagt aan het bepalen van de risicohouding in het StIP. Echter, de Raad van Toezicht en DNB hebben ABP opgeroepen om bij het vaststellen van de kortetermijn-risicohouding het deelnemersperspectief beter aantoonbaar mee te wegen. Het bestuur heeft daarom een verbeterplan opgesteld en het StIP voor maar 1 jaar vastgesteld in plaats van de gebruikelijke 3 jaar. In 2022 zal daarom een nieuw StIP worden vastgesteld.

Het bestuur heeft het duurzaamheidsbeleid 2015-2020 afgerond. Dit heeft als uitgangspunt gediend voor het nieuwe duurzaamheidsbeleid. Het Verantwoordingsorgaan heeft eerder aanbevolen om het insluitingsbeleid verder aan te scherpen en concreet te maken, waaronder specifiek op het gebied van belastingbeleid en arbeidsomstandigheden. Helaas zijn concrete insluitingscriteria niet in 2021 opgeleverd. Het bestuur heeft wel aangekondigd dit te doen. Het Verantwoordingsorgaan volgt dit met interesse. In een eerdere aanbeveling heeft het Verantwoordingsorgaan gevraagd om de impact van het duurzaamheidsbeleid inzichtelijk te maken voor de deelnemer. Dit gaat onder meer om de impact van engagementtrajecten. Los van het aandeel SDG-gerelateerde beleggingen in de beleggingsportefeuille en de vermindering van de CO₂-afdruk van de portefeuille heeft het Verantwoordingsorgaan nog weinig concrete terugkoppeling gezien van de impact van het duurzaamheidsbeleid.

Het Verantwoordingsorgaan is blij met het besluit om beleggingen in producenten van fossiele brandstoffen versneld af te bouwen. Het Verantwoordingsorgaan heeft de omslag van het standpunt omtrent fossiele investeringen wel als erg abrupt ervaren. In de loop van 2022 wordt verder uitgewerkt of minder liquide beleggingen in fossiel ook verkocht gaan worden en in hoeverre de toeleverende industrie wordt meegenomen.

Aanbeveling

Het Verantwoordingsorgaan vraagt aan het bestuur:

- in het jaarverslag en StIP inzichtelijk te maken hoe de kosten van vermogensbeheer tot stand komen, meerjarentrends zichtbaar te maken en aan te geven hoe het bestuur hierop stuurt. Het Verantwoordingsorgaan pleit ervoor om bij de herbeoordeling van de beleggingskosten nadrukkelijk te sturen op het behalen van rendement met minder hoge kosten. Bij dit laatste past bijzondere aandacht voor de hoge kosten in de categorie private equity;
- voor het Verantwoordingsorgaan inzichtelijk te maken hoe de verbeterde risicohouding tot stand komt en op welke manier het deelnemersperspectief de risicohouding beïnvloedt;
- de effectiviteit van de instrumenten voor duurzaam en verantwoord beleggen (zoals uitsluitingsbeleid, insluitingsbeleid, engagementtrajecten) te evalueren en verantwoorden. Het Verantwoordingsorgaan wordt graag op de hoogte gehouden van de uitkomsten;
- actief te blijven communiceren met deelnemers om zorgen weg te nemen dat duurzaam en verantwoord beleggen ten koste gaat van rendement;
- verder te gaan met het aanscherpen van het insluitingsbeleid rond de energietransitie, arbeidsomstandigheden en belastingbeleid van bedrijven waar ABP in belegt, en het Verantwoordingsorgaan en deelnemers te informeren over de impact van het complete beleid;
- de insluitingscriteria per sector publiek te maken.

Reputatie

Bevinding

Gebeurtenissen en incidenten binnen ABP hebben in het verslagjaar landelijk aandacht gekregen in de media. Een van die gebeurtenissen was de samenloop van nevenfuncties binnen het bestuur, met kritische vragen over de integriteit van bestuurders bij ABP als gevolg. Dergelijke negatieve aandacht doet afbreuk aan het vertrouwen van de ABP-deelnemers en kan de reputatie van ABP schaden. Met enige verbazing constateert het Verantwoordingsorgaan dat in deze situatie kennelijk onvoldoende bestuurlijke awareness en reflectie is geweest over 'maatschappelijke' reacties. Het verheugt het Verantwoordingsorgaan dat het bestuur als reactie het beleid Nevenfuncties extern heeft laten evalueren zodat verbeteringen kunnen worden doorgevoerd. In dezelfde lijn zullen de bij het OGM doorgevoerde wijzigingen in het beloningsbeleid moeten voorkomen dat vergoedingen van bestuurders bij ABP onderwerp van discussie worden en daarmee de reputatie onder druk zetten.

Aanbeveling

Het Verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur:

- bij besluitvormingstrajecten nadrukkelijk meer oog te hebben voor de maatschappelijke ontwikkelingen/standpunten die de reputatie en het vertrouwen van deelnemers kunnen schaden en hier vervolgens pro-actief en gericht op te reageren;
- bij 'incidenten' die de reputatie raken, te kiezen voor een tijdige, transparante en begrijpelijke communicatie richting deelnemers met het oogmerk het vertrouwen vast te houden.

Oordeel

Op grond van de eigen bevindingen en de bevindingen van de accountant, de certificerend actuaaris, de Compliance Officer en de Raad van Toezicht oordeelt het Verantwoordingsorgaan positief over het handelen van het bestuur inzake het gevoerde beleid, de gemaakte beleidskeuzes en de naleving van goed pensioenfondsbestuur.

Reactie van het bestuur op het oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan en bedankt het Verantwoordingsorgaan voor het uitgebrachte positieve oordeel over het gevoerde beleid in 2021. De aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan zullen door het bestuur worden meegenomen in de uitvoering van zijn werkzaamheden in 2022.

Tot slot dankt het bestuur het Verantwoordingsorgaan voor zijn inzet, de constructieve samenwerking en de grote betrokkenheid van zijn leden gedurende de afgelopen 4 jaren.

Jaarrekening

Enkelvoudige jaarrekening	128
Toelichtingen algemeen	131
Risicoparagraaf	143
Toelichting op de enkelvoudige balans	156
Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten	176
Toelichting op het enkelvoudige kasstroomoverzicht	184
Overige toelichtingen	185
Geconsolideerde jaarrekening	189
Toelichtingen algemeen	192
Risicoparagraaf	194
Toelichting op de geconsolideerde balans	195
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten	208
Gebeurtenissen na balansdatum	211
Toelichting op het geconsolideerde kasstroomoverzicht	212
Overige toelichtingen	213
Ondertekening van de jaarrekening	216

Anders dan gebruikelijk is de enkelvoudige jaarrekening vóór de geconsolideerde jaarrekening opgenomen. De reden hiervan is dat de enkelvoudige jaarrekening het beste inzicht geeft in de financiële positie van het pensioenfonds en aansluit bij overige externe publicaties en de in het bestuursverslag opgenomen beleidsmatige informatie.

Enkelvoudige balans

Na bestemming van het saldo van baten en lasten

in € mln	Notes	31-12-2021	31-12-2020
Activa			
- vastgoedbeleggingen		77.826	60.721
- aandelen		228.837	206.726
- vastrentende waarden		219.233	195.859
- derivaten		34.234	50.431
- overige beleggingen		37.257	58.379
Beleggingen	1	597.387	572.116
Overige activa	2	1.976	1.934
Totaal activa		599.363	574.050

in € mln	Notes	31-12-2021	31-12-2020
Passiva			
- algemene reserve		52.847	-34.530
- bestemmingsreserves		760	978
Eigen vermogen	3	53.607	-33.552
Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	4	498.797	529.865
- ontvangen zekerheden		14.977	25.920
- shortposities		-	287
- kortgeld o/g		6.806	23.958
- derivaten		21.235	24.798
Passiva beleggingen-gerelateerd	5	43.018	74.963
Schulden en overige passiva	6	3.941	2.774
Totaal passiva		599.363	574.050

Enkelvoudige staat van baten en lasten

in € mln	Notes	2021	2020
Baten			
Premiebijdragen (netto)	7	12.604	11.631
- beleggingsresultaten (bruto)		57.029	31.097
- af: kosten vermogensbeheer		-609	-475
Beleggingsresultaten (netto)	8	56.420	30.622
Totaal baten		69.024	42.253
Lasten			
Pensioenuitkeringen	9	-12.908	-12.382
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen:			
- pensioenopbouw		-20.546	-17.374
- rentetoevoeging		2.842	1.550
- onttrekking voor pensioenuitkeringen		12.864	12.439
- resultaat op actuariële grondslagen		702	928
- onttrekking voor kosten pensioenbeheer		105	96
- ontwikkeling marktrente		34.220	-63.194
- wijziging actuariële grondslagen		2.560	13.449
- wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-211	-62
- overige mutaties			
voorziening pensioenverplichtingen		-1.468	-1.367
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	10	31.068	-53.535

in € mln	Notes	2021	2020
Dekking uit kostenopslag pensioenpremies	11	116	110
Saldo overdracht van rechten	12	242	81
Kosten pensioenbeheer (netto)	13	-156	-141
Rentelasten passiva beleggingen-gerelateerd		-16	-68
Overige baten en lasten		-211	-219
Totaal lasten		18.135	-66.154
Saldo baten en lasten		87.159	-23.901
Bestemming van het saldo van baten en lasten:			
- onttrekking / toevoeging algemene reserve		87.377	-23.819
- onttrekking / toevoeging bestemmingsreserves		-218	-82

Enkelvoudig kasstroomoverzicht

in € mln	Notes	2021	2020
Beginstand geldmiddelen		1.356	1.094
Mutaties			
Kasstroomen uit pensioenactiviteiten:			
- ontvangen premies		12.720	11.741
- ontvangen in verband met overdracht van rechten	12	284	126
- betaalde pensioenuitkeringen	9	-12.908	-12.382
- betaald in verband met overdracht van rechten	12	-42	-45
- betaalde kosten pensioenbeheer	13	-141	-141
- overige mutaties		64	-238
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		-23	-939
Kasstroomen uit beleggingsactiviteiten:			
- verkopen en aflossingen van beleggingen		102.318	78.117
- verstrekkingen en aankopen van beleggingen		-65.025	-101.581
- directe beleggingsopbrengsten		5.515	7.937
- indirecte gerealiseerde resultaten uit derivaten en valutaresultaten		-11.103	12.142
- betaalde kosten beleggingen		-591	-475
- ontvangen zekerheden		-10.515	3.777
- overige mutaties		-20.404	1.284
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		195	1.201
Eindstand geldmiddelen		1.528	1.356

Toelichtingen algemeen

Kenmerken van de pensioenregelingen

Inleiding

ABP is het pensioenfonds voor mensen die werken bij overheid, onderwijs en aangewezen en toegelaten 'lichamen', alsmede de bedrijfstak luchthavens. De inhoud van de regeling wordt bepaald door de Pensioenkamer van de Raad voor het Overheidspersoneelsbeleid (ROP). Pas nadat ABP de door de Pensioenkamer overeengekomen regelingen heeft getoetst op financiële haalbaarheid, uitvoerbaarheid en uitlegbaarheid draagt ABP zorg voor de uitvoering.

De rechtsverhouding tussen ABP en de aangesloten werkgevers is vastgelegd in het uitvoeringsreglement, dat is afgesloten tussen ABP en de deelnemers in het pensioenreglement.

Het uitvoeringsreglement bevat onder meer bepalingen over verplichte en vrijwillige aansluiting, te verstrekken gegevens en informatie en de afdracht van premies. Het pensioenreglement bevat de bepalingen omtrent de pensioenaanspraken en pensioenrechten. Voor de inhoud van beide reglementen verwijzen wij u naar de website van het fonds (www.abp.nl). In deze paragraaf gaan we in hoofdlijnen in op de kenmerken van de pensioenregelingen.

Algemeen

Pensioen wordt opgebouwd gedurende het werkzame leven en verstrekt bij stoppen met werken, arbeidsongeschikt raken of aan de nabestaanden bij overlijden. De pensioenopbouw wordt fiscaal niet als loon gezien en is dus belastingvrij. De pensioenuitkering wordt belast (zogenoemde omkeerregeling),

met uitzondering van het nettopensioen, waarbij de uitkering belastingvrij is. De opgebouwde rechten zijn onvoorwaardelijke verplichtingen van het fonds aan de deelnemers. Het fonds houdt alle risico's in eigen beheer. Van herverzekering is geen sprake. Bij beëindiging van de deelneming stopt de pensioenopbouw.

Voor wachtgelders, deelnemers met recht op een ontslaguitkering, WW-ers en arbeidsongeschikten is sprake van gedeeltelijke voortzetting van de pensioengeldige tijd. Bij arbeidsongeschiktheid ten gevolge van een dienstongeval of beroepsziekte geldt een voortzetting van de pensioengeldige tijd van maximaal 100%.

De jaarlijkse opbouw is afhankelijk van de volgende vijf factoren: het opbouwpercentage, de franchise, het pensioengevend inkomen, de meetellingswaarde en de deeltijdfactor. Het pensioengevend inkomen bestaat uit het vaste salaris, vaste toelagen en pensioengevende variabele toelagen uit het voorgaande kalenderjaar. De meetellingswaarde betreft het percentage waarmee het pensioenproduct wordt opgebouwd. De pensioenpremies worden geheven over het inkomen boven de franchise (over het eerste deel van het inkomen, zijnde de franchise, wordt al AOW-premie ingehouden) en afgedragen door de werkgevers. De franchise voor de premie kan anders zijn dan de franchise voor de opbouw van nieuwe aanspraken. Deze laatste is namelijk inkomensafhankelijk, terwijl de premiefranchise voor iedereen gelijk is. De werkgevers nemen volgens de afspraken uit de Pensioenovereenkomst 70% van de premie (ouderdoms- en nabestaandenpensioen en AOP) voor hun rekening en houden 30% van de premie in op het inkomen van de werknemers. Voor de premie inkoop voorwaardelijk pensioen geldt een andere verdeling.

Op individueel en collectief niveau kunnen met inachtneming van het pensioenreglement, afspraken worden gemaakt over het pensioengevend zijn van bepaalde variabele inkomensbestanddelen. Op basis van wettelijke bepalingen zijn sommige inkomensbestanddelen niet pensioengevend.

Vanaf 1 januari 2021 is het pensioengevend salaris gemaximeerd op € 112.189 (in 2020: € 110.111 dit bedrag wordt jaarlijks via een ministeriële regeling aangepast) bij een volledige dienstbetrekking.

ABP wil waar mogelijk de ingelegde pensioenpremies maatschappelijk verantwoord beleggen en optimaal laten renderen. Het beleggingsbeleid is erop gericht om op lange termijn voldoende rendementen te behalen zodat de pensioenaanspraken en pensioenrechten, met behoud van een betaalbaar premieniveau én een aanvaardbaar risico, kunnen worden geïndexeerd.

Indexatie leidt tot een verhoging van de pensioenaanspraken en pensioenrechten en daarmee tot een verhoging van de onvoorwaardelijke verplichtingen van het fonds. Per jaar beoordeelt ABP of indexatie kan plaatsvinden, waarbij de prijsontwikkeling (CPI) de indexatieambitie is.

Indexatie wordt alleen verstrekt als de financiële positie van het fonds dit toelaat. Het verlenen van na-indexatie ter compensatie van eerder niet volledig verleende indexatie of doorgevoerde verlagingen is onderdeel van de indexatie-ambitie. Bij een ontoereikende financiële positie van het fonds moeten de pensioenen in het uiterste geval nominaal worden verlaagd.

De pensioenproducten

De pensioenproducten betreffen ouderdomspensioen (OP), nabestaandenpensioen (NP) (NP bestaat uit partnerpensioen (PP) en wezenpensioen), arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP, invaliditeitspensioen en herplaatsingstoelagen) en individuele vrijwillige aanvullingen.

Ouderdomspensioen (OP)

De pensioenregeling voor ouderdomspensioen is een middelloonregeling. Elk jaar wordt over het pensioengevend inkomen een stukje pensioen opgebouwd. De pensioenopbouw leidt tot een levenslang recht op pensioen. Tot 2006 opgebouwde aanspraken op flexibel pensioen zijn actuarieel neutraal omgezet in aanspraken op ouderdomspensioen.

Deelnemers kunnen - binnen bepaalde bandbreedtes - op het moment van pensionering ervoor kiezen het pensioen, al dan niet in deeltijd, eerder of later te laten ingaan, pensioenen uit te ruilen (bijvoorbeeld tussen OP en PP) en tijdelijk een hoger of lager pensioen te ontvangen. Daarnaast kunnen deelnemers ervoor kiezen om na uitdiensttreden extra pensioen op te bouwen of de regeling vrijwillig voort te zetten.

Nabestaandenpensioen

De opbouw van het partnerpensioen vindt plaats op kapitaaldekking ter grootte van 70% van het ouderdomspensioen, ongeacht het moment van overlijden. Hierdoor ontstaat er geen verschil meer in partnerpensioen voor en na AOW-leeftijd. Daarnaast kan er in geval van overlijden recht bestaan op wezenpensioen. Het recht op wezenpensioen bestaat tot een maximale leeftijd van 25 jaar van de wees.

Arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP) en premievrije opbouw bij arbeidsongeschiktheid (PVAO)

Gedurende het recht op AAOP is er recht op PVAO naar rato van de arbeidsongeschiktheid (mits deze niet het gevolg is van een dienstongeval of beroepsziekte) van maximaal 50%. Voor de vaststelling van de hoogte van het AAOP wordt uitgegaan van het WIA-dagloon en de mate van arbeidsongeschiktheid.

Inkoop voorwaardelijk pensioen

Bij de afschaffing van VUT en prepensioen hadden werkgevers en werknemers in 2006 en 2007 de mogelijkheid om arbeidsvoorwaardelijke afspraken te maken over extra pensioenopbouw over verstreken dienstjaren. In 2006 is in de regeling opgenomen de inkoop voorwaardelijk pensioen over perioden voor 2006 waarover minder pensioen is opgebouwd dan fiscaal toegestaan. Dit betekent dat de aanspraken voorwaardelijk zijn en pas onvoorwaardelijk worden op 1 januari 2023 of bij pensionering voor die datum. De regeling geldt alleen voor deelnemers die vanaf 31 december 2005 onafgebroken werknemer zijn en geboren zijn op of na 1 januari 1950 of geboren zijn voor 1 januari 1950 en die op 1 januari 2006 geen recht hebben gehad op een FPU-uitkering.

Vrijwillige producten

Het pensioenreglement bevat bepalingen die verschillende vrijwillige mogelijkheden bieden om extra OP/NP op te bouwen, dan wel de regeling OP/NP na uitdiensttreding vrijwillig voort te zetten.

Nettopensioen

Als het inkomen hoger is dan het maximale pensioengevende salaris (vanaf 1 januari 2021 vastgesteld op € 112.189 en wordt jaarlijks via een ministeriële regeling aangepast) dan is deelname aan de nettopensioenregeling mogelijk. Deze beschikbare-premieregeling zorgt voor aanvullende pensioenopbouw. De hoogte van dit aanvullende pensioen wordt bepaald door de inleg (premie), de rendementen daarop en de inkooptarieven (met name de variabele opslag en rente zijn van invloed) op pensioendatum. De premie wordt betaald vanuit het nettosalaris en de pensioenregeling is vrijwillig.

Uitruilmogelijkheden

De pensioenregeling kent verschillende uitruilmogelijkheden. Zo kan bij ingang van het ouderdomspensioen (OP) uitruil plaatsvinden met het partnerpensioen, of omgekeerd. Verder kan het OP (opgebouwd tot 2020)

op het moment van einde deelnemerschap (anders dan door ingang OP of overlijden) worden uitgeruild tegen het recht op partnerpensioen.

Waardeoverdracht

Als een deelnemer in dienst treedt bij een niet bij ABP aangesloten werkgever kan het eerder bij ABP opgebouwde pensioen worden meegenomen naar een ander pensioenfonds. Dan krijgt hij of zij later geen pensioen van ABP, maar van het fonds waaraan het opgebouwde pensioen is overgedragen. Het omgekeerde kan ook. Als een deelnemer in dienst treedt bij een bij ABP aangesloten werkgever, kan het eerder bij een ander pensioenfonds opgebouwde pensioen worden meegenomen naar ABP. De actuele voorwaarden voor een waardeoverdracht zijn op de website van ABP te vinden.

Pensioenregeling beroepsmilitairen

Beroepsmilitairen hebben een eigen pensioenregeling, die eveneens wordt uitgevoerd door ABP. Werknemers met de status van beroepsmilitair, gewezen beroepsmilitairen met recht op een arbeidsongeschiktheidspensioen en gewezen beroepsmilitairen met recht op een ontslag- of werkloosheidsuitkering nemen deel aan deze sectorale regeling. Het burgerpersoneel van Defensie neemt deel in de middelloonregeling van ABP, de pensioenregeling voor beroepsmilitairen is in 2019 aangepast naar een defensie-specifieke middelloonregeling.

Grondslagen algemeen

De Stichting Pensioenfonds ABP, statutair gevestigd te Heerlen, met Kamer van Koophandel-nummer 41074000 heeft deze jaarrekening opgesteld op basis van in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening, zoals opgenomen in Titel

9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

In de balans hebben de pensioenverplichtingen en de daartegenover staande beleggingen hoofdzakelijk een langlopend karakter. De post passiva beleggingen-gerelateerd heeft ook een langlopend karakter, maar wordt op basis van de richtlijnen separaat in de balans gepresenteerd. De overige balansposten zijn onder overige activa en overige passiva verantwoord, met het eigen vermogen als sluitpost.

Alle baten en lasten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Mutaties in het eigen vermogen betreffen uitsluitend de verwerking van het saldo van baten en lasten. De baten en lasten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waardingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen.

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening zijn gelijk. De bedragen zijn afgerond in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld. Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2021, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2021.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Salderingen

Een financieel actief en een financiële verplichting worden uitsluitend gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is gebruik gemaakt van schattingen en veronderstellingen die van invloed zijn op gerapporteerde activa, passiva, baten en lasten. Dit is met name het geval bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen en bij de waardering van niet-beursgenoteerde beleggingen. Achteraf kan blijken dat de gehanteerde waarde afwijkt van de feitelijke waarde.

Verwerking

Activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen actuele waarde. Een actief wordt in de balans opgenomen als het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen vloeien en de waarde van het actief betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa. Een verplichting wordt in de balans opgenomen als het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en als de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen als een vermeerdering van het economisch potentieel heeft plaatsgevonden, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, en als de omvang daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt als een vermindering van het economisch potentieel heeft plaatsgevonden, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, en als de omvang daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Schattingswijzigingen

In 2021 zijn de actuariële grondslagen gewijzigd, de totale impact van deze wijzigingen op de voorziening pensioenverplichtingen resulteert in een daling van € 2,6 miljard. De impact op de dekkingsgraad bedraagt +0,5%-punt.

- De overgang op de nieuwe grondslagen uit het meeste recente Grondslagenonderzoek 2017-2019 (GO1719) leidt tot een daling van de VPV van € 2,7 miljard. Deze daling wordt met name veroorzaakt doordat bij de waardering van het ingegane en latente nabestaandenpensioen rekening wordt gehouden met een hogere sterfte van respectievelijk de nabestaande en de partner. Daarnaast is in dit bedrag tevens de overgang op nieuwe flexfactoren (t.b.v. Vervroegen en uitstellen van pensioen) verwerkt. De nieuwe flexfactoren zijn bepaald op basis van een rekenrente van 2,2% (was 2,4%) en de nieuwe grondslagen GO1719.
- De actualisering van de R/F-factoren leidt tot een toename van de VPV van € 0,1 miljard. 'Een R/F-factor (oftewel Reëel/Fictief) is de verhouding tussen de feitelijke jaarlijkse uitkeringen aan Bijlage K en de fictieve aanspraken. We spreken hier over fictieve aanspraken omdat, in tegenstelling tot reguliere OP/NP-aanspraken, deelnemers geen aanspraken voor Bijlage K opbouwen. De hoogte van de aanvulling is namelijk onder andere afhankelijk van de (samenvallende) diensttijd uit de periode tot 1995. Deze diensttijd wordt omgezet in een zogenaamde 'fictieve aanspraak'

zodat waardering van de voorziening voor Bijlage K op basis van contante waardefactoren kan plaatsvinden.

Een verdere toelichting is opgenomen in de toelichting op de post voorziening pensioenverplichtingen, en de mutatie voorziening pensioenverplichtingen in het onderdeel 'wijziging actuariële grondslagen'.

Grondslagen voor de omrekening van vreemde valuta

De waarde van de ultimo-standen van activa en passiva gehouden buiten de eurozone worden tegen de koersen per balansdatum omgerekend in euro's. De voor omrekening gehanteerde koersen zijn de World Markets Companyfixingkoersen (WM) van de laatste beursdag van het verslagjaar, 16 uur Londense tijd, zoals gepubliceerd via Reuters. De hieruit voortvloeiende omrekeningsverschillen worden in de post beleggingsresultaat verantwoord. Baten en lasten in vreemde valuta's worden omgerekend in euro's tegen de koersen per transactiedatum. Ook de verschillen tussen de transactiekoers en de koers van afwikkeling worden in het beleggingsresultaat opgenomen.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

Beleggingen worden tegen actuele waarde gewaardeerd. Al naar gelang de beschikbaarheid van objectieve gegevens gelden voor de bepaling van de actuele waarde achtereenvolgens de onderstaande waarderingmethodieken. Hierbij wordt volgens een getrapte benadering te werk gegaan. Pas als een hoger gelegen methodiek niet toepasbaar blijkt, wordt op de eerstvolgende waarderingmethodiek overgegaan. De beleggingen voor ABP nettopensioen

en ABP ExtraPensioen zijn gezien hun geringe omvang opgenomen in de post beleggingen, ook al betreffen dit beleggingen voor risico deelnemers. De grondslagen gelden zowel voor beleggingen voor risico van het fonds als voor beleggingen voor risico van de deelnemer.

Mark-to-market

Onder normale marktomstandigheden wordt voor de waardering van de beleggingen gebruikgemaakt van prijzen, aangeleverd door onafhankelijke prijsleveranciers. Dit betreft niet alleen beursnoteringen, maar ook prijzen die op dagelijkse basis worden verstrekt door onafhankelijke prijsleveranciers.

Broker quotes

Zijn geen beursnoteringen of prijzen, aangeleverd door onafhankelijke prijsleveranciers, beschikbaar of worden deze gezien de marktomstandigheden als niet-realistisch beschouwd, dan wordt de actuele waardebeoordeling gebaseerd op ten minste drie door brokers opgestelde waarderingen.

Mark-to-model

Ontbreekt het aan beursnoteringen en aan prijzen, aangeleverd door onafhankelijke prijsleveranciers, of worden deze gezien de marktomstandigheden als niet-realistisch beschouwd en ontbreekt het ook aan broker quotes, dan wordt de actuele waarde benaderd op basis van door de uitvoerder beheerde waarderingmodellen. Daarbij wordt rekening gehouden met risico's voor insolventie en illiquiditeit volgens een basis-, stress- en extreme stress-scenario.

De door de uitvoerder beheerde waarderingmodellen inclusief de gehanteerde veronderstellingen worden periodiek, doch minimaal eens per kalenderjaar geëvalueerd door een externe specialist.

De waarderingmodellen zijn op algemeen aanvaarde principes gebaseerd. Daarbij wordt op basis van marktparameters, zoals kredietwaardigheidsopslagen, gewerkt met de best mogelijke inschattingen van verwachte toekomstige kasstromen, die vervolgens verdisconteerd worden tegen passende rentecurves.

Ter inschatting van de volatiliteiten en correlaties wordt gebruikgemaakt van gegevens afkomstig uit openbare bronnen. Voor de inschatting van het kredietrisico wordt gebruikgemaakt van reference bonds. Standaarden zoals de interbancaire rentes en genoteerde rentecurves van swap en future markets staan aan de basis van de gehanteerde rentecurves.

De door de uitvoerder beheerde waarderingmodellen worden met name gebruikt voor interest rate swaps, onderhandse leningen en hypotheekportefeuilles. Voor de interest rate swaps worden op basis van interest rates van prijsleveranciers zogenaamde discountcurves gecreëerd, die vervolgens gebruikt worden voor de verdiscontering van de toekomstige kasstromen. In het geval van ontvangen zekerheden zijn de risico's geringer en wordt een lagere rentecurve gehanteerd. De kasstromen voor de vaste lange rente component volgen uit het contract en de kasstromen voor de variabele korte component zijn gebaseerd op van de markt afgeleide forward rates. Voor onderhandse leningen worden eveneens rentecurves van prijsleveranciers gebruikt. Daarbij wordt een variabele spread gehanteerd die afhankelijk is van de sector van de leningnemer. Tevens wordt rekening gehouden met een van de markt afgeleide inflatiecurve. Voor de hypotheekportefeuilles wordt een yieldcurve gehanteerd die gebaseerd is op consumententarieven met afslagen ten aanzien van de in de consumententarieven begrepen vergoeding voor verlopen optionaliteiten en vergoeding voor verstrekking en servicing van hypotheekleningen.

Externe schattingen

Indien geen mark-to-market-, brokerquote- of mark-to-model-waardering voorhanden is, wordt de actuele waarde bepaald aan de hand van door externe partijen opgeleverde periodieke schattingen van de actuele waarderingen van de betreffende beleggingen. De categorie externe schattingen is onderverdeeld in beleggingen met en beleggingen zonder externe onafhankelijke toetsing.

Interne schattingen

Is geen betrouwbare informatie voorhanden die kan dienen als input voor de door de uitvoerder beheerde waarderingsmodellen, dan wordt de actuele waarde op basis van een eigen schatting bepaald. Zo mogelijk vindt een externe toets plaats, met name op de veronderstellingen.

De bovenstaande beschreven getrapte benadering van de waarderingmethodieken wordt voor alle beleggingscategorieën toegepast.

Presentatie netto vlottend actief

Beleggingen worden gewaardeerd inclusief bijbehorende vorderingen, liquide middelen en schulden, indien deze niet voor andere doelen dan beleggingstransacties kunnen worden aangewend. Deze vorderingen en schulden worden na eerste verwerking tegen de geamortiseerde kostprijs gewaardeerd. Deze waarde komt gezien de korte looptijd nagenoeg overeen met de nominale waarde onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Onderstaand wordt ingegaan op de meer specifieke invulling van de waardering per beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden tegen de actuele waarde gewaardeerd, waar mogelijk tegen marktnoteringen. Als deze niet beschikbaar zijn, vindt waardering tegen nettovermogenswaarde plaats. Kapitaalbelangen in vastgoedfondsen worden tegen net asset value gewaardeerd.

Aandelen

Beleggingen in aandelen, converteerbare obligaties en private equity worden tegen de actuele waarde gewaardeerd, waar mogelijk tegen marktnoteringen.

Vastrentende waarden

Obligaties en indexobligaties worden tegen actuele waarde gewaardeerd, waar mogelijk tegen marktnoteringen en aangepast met de daaraan toewijsbare lopende rente.

Hypothecaire leningen worden tegen actuele waarde gewaardeerd op basis van een model met een variabele spread voor het vervroegde aflossings-, krediet- en illiquiditeitsrisico. Bij spaarhypotheken wordt het opgebouwde spaarkapitaal in mindering gebracht.

Beleggingen in onderhandse leningen worden tegen actuele waarde gewaardeerd op basis van een model, zo nodig aangepast aan de hand van marktinformatie, aangevuld met een variabele spread voor de risico's van illiquiditeit en tegenpartij en gecorrigeerd voor de daaraan toewijsbare lopende rente. De actuele waarde van onderhandse leningen wordt bepaald door middel van het berekenen van de contante waarde van de gecontracteerde kasstromen van deze leningen, op basis van de bij de restantlooptijd passende marktrentes. Bij leningen betrekking hebbend op financial lease onroerend goed wordt met variabele spreads voor het illiquiditeits- en kredietrisico gerekend.

Derivaten

Derivatenposities worden ongesaldeerd tegen actuele waarde gewaardeerd. Voor bepaalde instrumenten, zoals over-the-counter-derivaten, wordt gebruik gemaakt van waarderingmodellen waarin wordt uitgegaan van bepaalde veronderstellingen, bijvoorbeeld ten aanzien van kredietrisico en rentecurves.

Overige beleggingen

Overige beleggingen betreffen beleggingen die niet aan de andere beleggingscategorieën kunnen worden toegewezen. Dit zijn voornamelijk commodities en absolute return strategies. Deze beleggingen worden tegen actuele waarde gewaardeerd, waar mogelijk tegen marktnoteringen.

Overige activa

Deelnemingen zijn duurzame kapitaalbelangen waarin ABP invloed van betekenis kan uitoefenen op het zakelijke en financiële beleid. Deze deelnemingen worden, evenals joint-ventures, tegen nettovermogenswaarde gewaardeerd. Overige kapitaalbelangen zijn bij de beleggingscategorie gepresenteerd waarop ze betrekking hebben.

Bedrijfsgebouwen en overige materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, berekend op basis van de geschatte economische levensduur, of tegen lagere bedrijfswaarde.

Na eerste verwerking worden de vorderingen en overlopende activa tegen de geamortiseerde kostprijs gewaardeerd. Deze waarde komt gezien de korte looptijd nagenoeg overeen met de nominale waarde, voor zover van toepassing onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid.

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen is naast een financieringsbron voor eventuele tegenvallers ook een bron voor mogelijke toekomstige indexaties. De wet schrijft voor dat pensioenfondsen minimaal een eigen vermogen van circa 5% van de voorziening pensioenverplichtingen aanhouden. Dit is te zien als een beklemd

reserve. Zakt het eigen vermogen beneden dat niveau, dan moet aanvulling binnen de wettelijk voorgeschreven termijn plaatsvinden.

Bestemmingsreserves betreffen door het bestuur afgezonderde bestandsdelen van het eigen vermogen met een specifieke toekomstige bestemming. De bestemmingsreserves worden daarom niet meegeteld bij het bepalen van de dekkingsgraad.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) heeft een langlopend karakter. De voorziening voor risico van het pensioenfonds bestaat uit de aan middelloonregelingen en aan dienstjaren gerelateerde voorzieningen ouderdoms- en nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP). De voorziening ABP nettopensioen en voorziening ABP ExtraPensioen zijn gezien hun geringe omvang opgenomen in de VPV, ook al betreffen dit voorzieningen voor risico deelnemers.

De VPV worden bepaald als de contante waarde van de verwachte toekomstige pensioenuitkeringen. Indexaties dan wel verlagingen van de pensioenaanspraken en -uitkeringen worden verwerkt zodra definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden. De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald op basis van de op balansdatum geldende nominale rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank (DNB).

De actuariële grondslagen voor onder andere sterftekansen, overgangskansen en partnerfrequenties worden in beginsel driejaarlijks geactualiseerd en tussentijds geëvalueerd. De actuariële grondslagen voor het overgangsrecht privatisering ABP (OPA) worden jaarlijks geactualiseerd. Voor de sterfteprognose die gehanteerd wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen wordt gebruik gemaakt van de sterfteprognosetafels van het Actuarieel Genootschap (AG).

Voor de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen van het ouderdoms- en nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP) wordt uitgegaan van de volgende actuariële grondslagen en methoden:

- de nominale rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB ten behoeve van de bepaling van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Overal waar sprake is van (actuele nominale) marktrente wordt bedoeld de (actuele nominale) rentetermijnstructuur;
- de meest recente AG-prognosetafels;
- geslachts- en leeftijdsafhankelijke tabellen voor de overgangskansen, gebaseerd op de waarnemingen op het eigen deelnemersbestand: sterfte (van deelnemers, van medeverzekerden en van nabestaanden), invalideren, ontslag wegens tussentijds vertrek en ontslag wegens wachtgeld. In de sterftetabellen wordt rekening gehouden met een verwachte toekomstige sterftetrend. Daarnaast worden partnerfrequenties bij overlijden gebruikt;
- de veronderstelling bij de vaststelling van de leeftijd van deelnemers en hun nabestaanden dat zij op 1 juli geboren zijn;
- parameters voor onder meer de gemiddelde pensioenopbouw per dienstjaar en het gemiddelde leeftijdsverschil tussen partners op het tijdstip van overlijden;
- inachtneming van tot het einde van het verslagjaar genomen bestuursbesluiten met betrekking tot wijzigingen, zoals toekenning van indexatie, per 1 januari van het eropvolgende kalenderjaar;
- er wordt rekening gehouden met de voorzienbare toekomstige aanpassing van de AOW-leeftijd;
- een kostenopslag voor toekomstige administratiekosten (toekennings- en excassokosten).

Voorziening ouderdoms- en nabestaandenpensioen

Het ouderdomspensioen en het nabestaandenpensioen bij overlijden na 65 jaar zijn op kapitaalbasis gefinancierd. Het nabestaandenpensioen bij overlijden voor 65 jaar is, voor de diensttijd voor 1 juli 1999 en na 1 januari 2018 ook op kapitaalbasis gefinancierd. Het nabestaandenpensioen

bij overlijden voor 65 jaar is, voor de diensttijd tussen 1 juli 1999 en 1 januari 2018 op risicobasis gefinancierd. Voor het nabestaandenpensioen wordt de 'onbepaalde partner'-methode gehanteerd, waarbij wordt uitgegaan van een gemiddeld leeftijdsverschil tussen de deelnemer en diens partner. Inmiddels wordt gedeeltelijk gebruik gemaakt van bepaald partnersysteem (in relatie tot wel/niet aanwezig zijn van partner).

Voorziening arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP)

De AAOP-regeling is een aanvulling op de WAO en vanaf 2006 op de WIA. Deze regeling voorziet in een arbeidsongeschiktheidspensioen in aanvulling op de WIA. Beide regelingen zijn geheel op risicobasis gefinancierd: de voorziening heeft alleen betrekking op ingegane pensioenen, inclusief nog niet gemelde, ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen.

Voorziening ABP nettopensioen

De voorziening ABP nettopensioen is gelijk aan de actuele waarde van de in beleggingen omgezette inleg, die deelnemers voor eigen rekening en risico hebben gedaan met het oogmerk te komen tot een aanvulling op hun pensioen. Aanwending van de voorziening geschiedt door omzetting in een ander pensioenproduct en is alleen toegestaan bij pensionering, einde deelneming of overlijden.

De waarde van de in beleggingen omgezette inleg in de regeling ABP nettopensioen is inclusief behaalde beleggingsrendementen begrepen in het totaal van de beleggingen. De qua omvang gelijke verplichting aan de deelnemers aan de ABP nettopensioen-regeling is - als tegenhanger daarvan - opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen.

Voorziening ABP ExtraPensioen

De voorziening ABP ExtraPensioen (AEP) is gelijk aan de actuele waarde van de in beleggingen omgezette inleg, die deelnemers voor eigen rekening en risico hebben gedaan met het oogmerk te komen tot een aanvulling op

hun pensioen. Aanwending van de voorziening geschiedt door omzetting in een ander pensioenproduct en is alleen toegestaan bij pensionering, einde deelneming of overlijden.

De waarde van de in beleggingen omgezette inleg in de AEP-regeling is inclusief behaalde beleggingsrendementen begrepen in het totaal van de beleggingen. De qua omvang gelijke verplichting aan de deelnemers aan de AEP-regeling is - als tegenhanger daarvan - opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. ABP geeft de garantie dat een deelnemer bij aanwending minimaal zijn of haar inleg terugkrijgt. Daarbij wordt rekening gehouden met de tot het berekeningsmoment behaalde beleggingsrendementen op de in beleggingen omgezette inleg.

Passiva beleggingen-gerelateerd

De terugbetalingsverplichting uit hoofde van kortgeld o/g wordt gewaardeerd tegen actuele waarde. Na eerste verwerking wordt deze post gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien geen sprake is van agio/disagio, komt deze waarde nagenoeg overeen met de nominale waarde.

De waardering van de post derivaten met een negatieve actuele waarde is overeenkomstig de waardering van derivaten met een positieve actuele waarde. De shortposities en ontvangen zekerheden worden gewaardeerd tegen actuele waarde.

Schulden en overige passiva

Schulden en overige passiva worden tegen actuele waarde gewaardeerd. Na de eerste verwerking worden de schulden en overige passiva tegen de geamortiseerde kostprijs gewaardeerd. Deze waarde komt gezien de korte looptijd nagenoeg overeen met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks in het resultaat verantwoord.

Premiebijdragen (netto)

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben, na aftrek van de kostenopslag. De bijdragen worden vastgesteld op basis van door de werkgever te verstrekken informatie. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgevers te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

Beleggingsresultaten (netto)

Beleggingsresultaten zijn na aftrek van kosten vermogensbeheer toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en (gefactureerde of nog te factureren) kosten van beleggingen worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Dividend wordt op het moment van betaalbaarstelling verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten, deze worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden. Waardeveranderingen zijn zowel ongerealiseerde als gerealiseerde waardeveranderingen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw wordt aan de periode toegerekend waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. Uitzondering hierop is de zogeheten diensttijddoortelling van de pensioenopbouw in geval van arbeidsongeschiktheid en overlijden. De last voor deze toekomstige pensioenopbouw wordt ineens genomen in het jaar waarin de deelnemer arbeidsongeschikt wordt of overlijdt.

Indexering

De indexeringslast wordt in de staat van baten en lasten opgenomen als een bestuursbesluit op of voor balansdatum is genomen.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging vindt plaats op basis van de nominale rente met een looptijd van 1 jaar zoals opgenomen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur van interbancaire swaps ultimo vorig boekjaar. De rente wordt over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar berekend.

Ottrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer

De vrijval uit de voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de pensioenuitkeringen en kosten bij de berekening van deze voorziening waren voorzien.

Ontwikkeling marktrente

Het effect van de overgang van de 1 jaar verschoven rentetermijnstructuur ultimo vorig verslagjaar naar de rentetermijnstructuur ultimo huidig verslagjaar op de voorziening pensioenverplichtingen is ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vanaf 1 januari 2021 past DNB de UFR-methode geleidelijk aan. In vier gelijke jaarlijkse stappen wordt de UFR-methode uit het advies van de Commissie Parameters 2019 ingevoerd. In de nieuwe UFR-methode wordt het first smoothing point verschoven naar 30 jaar, de ingroefactor van de UFR wordt verlaagd en het niveau van de UFR wordt bepaald als het gemiddelde van de 30-jaars forward rente van de afgelopen 10 jaar. Hierdoor wordt de RTS meer afhankelijk van de marktrente, en minder afhankelijk van de hoogte van de UFR.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van de aanpassing van de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

Resultaat op actuariële grondslagen

Het resultaat op actuariële grondslagen wordt aan de periode toegerekend waarop deze betrekking heeft.

Wijzigingen uit hoofde van overdracht van rechten

Wijzigingen uit hoofde van overdracht van rechten worden aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Overige mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen worden aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Dekking uit kostenopslag pensioenpremies

De dekking uit kostenopslag pensioenpremies is toegerekend aan de periode waarop deze betrekking heeft.

Saldo overdrachten van rechten

Bedragen uit hoofde van overdrachten/overnames van rechten zijn tegen de nominale waarde opgenomen en aan de periode toegerekend waarin ze zijn geëffectueerd.

Kosten pensioenbeheer (netto)

De nettokosten van pensioenbeheer zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Rentelasten passiva beleggingen-gerelateerd

De rentelasten passiva beleggingen-gerelateerd zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Kasstromen worden aan de kasstroom genererende activiteiten toegerekend. Alleen de liquide middelen van ABP (en geconsolideerde entiteiten) worden voor het kasstroomoverzicht meegenomen in de begin- en eindstand van de geldmiddelen. Liquide middelen in fondsen voor gemene rekening (FGR's) maken hier geen onderdeel van uit.

Ontvangsten en uitgaven in vreemde valuta's uit hoofde van beleggingsactiviteiten worden omgerekend in euro's tegen de koersen per transactiedatum. De verschillen tussen de transactiekoers en de koers van afwikkeling worden in de post beleggingsresultaten (netto) opgenomen. Voor beleggingen in het buitenland gelden dezelfde voorschriften.

Alle ontvangsten en uitgaven uit hoofde van pensioenactiviteiten vinden plaats in euro's waardoor er bij deze activiteiten geen sprake is van valutakoersverschillen.

Uitvoering

ABP heeft de uitvoering van de pensioenregeling grotendeels uitbesteed aan APG Groep NV, APG DWS en Fondsenbedrijf NV en APG Asset Management NV. Hiervoor heeft ABP langlopende overeenkomsten gesloten. De belangrijkste taken die het uitvoeringsbedrijf voor het fonds verricht zijn pensioenbeheer, vermogensbeheer, communicatie en bestuursondersteuning.

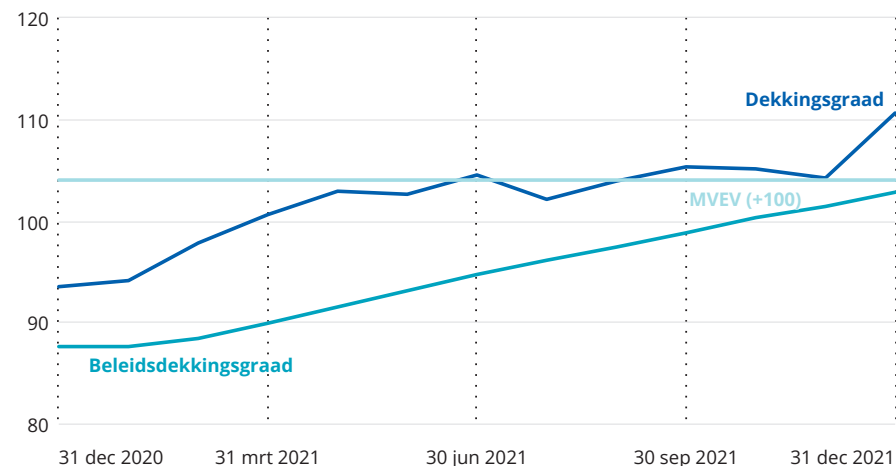
Risicoparagraaf

In het hoofdstuk 'Risicomanagement' van het bestuursverslag zijn het risicobeleid en de opzet, het bestaan en de werking van de interne risicobeheersing- en controlesystemen beschreven. Deze paragraaf heeft een kwantitatiever karakter en gaat in op de ontwikkeling van de dekkinggraad, de rekenrente, het minimaal vereist eigen vermogen, het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende tekort per eind 2021. Daarna bespreken we de methodiek en de uitkomsten van de solvabiliteitstoets en het ingediende herstelplan. Tenslotte beschrijven we de samenstelling van de derivatenportefeuille, omdat deze een belangrijke rol in het beheersen van de risico's speelt.

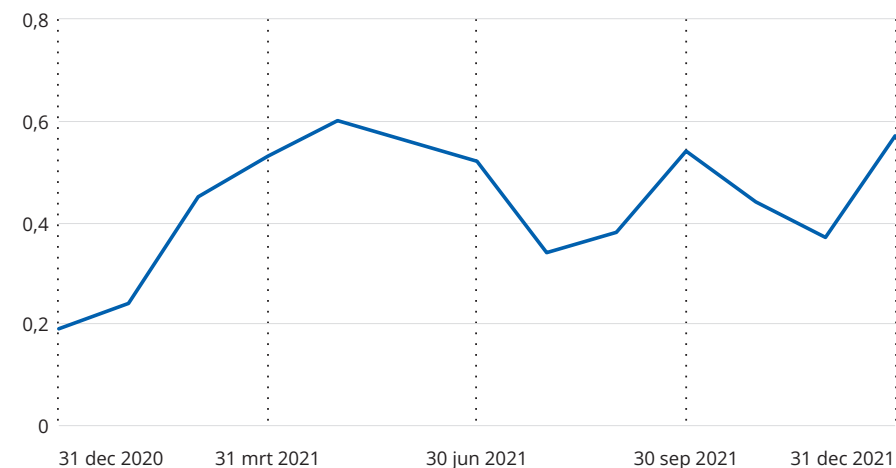
Ontwikkeling van de beleidsdekkinggraad en rekenrente in 2021

Hiernaast zijn een tweetal grafieken weergegeven. De eerste grafiek laat de ontwikkeling van de dekkinggraad en de beleidsdekkinggraad over 2021 zien, vergeleken met het minimaal vereiste niveau. De ontwikkeling van de rekenrente is in de tweede grafiek weergegeven.

Ontwikkeling dekkinggraad in 2021

Ontwikkeling rekenrente in 2021

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de afgelopen 12 maandelijkse dekkingsgraden. Vanwege de middeling heeft hij een stabiel verloop dan de dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad speelt een belangrijke rol in het premie-, indexatie en herstelbeleid. De beleidsdekkingsgraad kwam eind 2021 uit op 102,8% (2020: 87,6%)

Reële dekkingsgraad

Bij een reële dekkingsgraad van 100% is het vermogen van ABP voldoende om volledig en toekomstbestendig te kunnen indexeren. Om deze dekkingsgraad te bepalen, wordt de volledig toekomstbestendige indexatiegrens bepaald. De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de toekomstbestendige indexatiegrens. Gebaseerd op prijsinflatie als ambitieniveau was de reële dekkingsgraad eind 2021 83,6% (2020: 72,1%). Voor de berekening zijn, overeenkomstig het besluit FTK, de nieuwe parameters voor de inflatieverwachting en het maximaal in te boeken rendement gebruikt.

Positie ten opzichte van het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)

In het afgelopen jaar is de dekkingsgraad van 93,5% naar 110,6% gestegen, wat ruim boven de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2% ligt. De algemene reserve, het verschil tussen het beschikbare vermogen en de waarde van de verplichtingen, is dan ook hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen. Het minimaal vereist eigen vermogen zelf wordt vastgesteld volgens artikel 11 van het Besluit FTK en bedraagt per eind 2021 4,2% van de verplichtingen, zijnde € 21,0 miljard. Zie de volgende tabel.

Dekkingsgraad: positie t.o.v. minimaal vereist eigen vermogen

in € mln	31-12-2021	31-12-2021
Algemene reserve	52.847	10,6%
Af: Minimaal vereist eigen vermogen	21.021	4,2%
Overschot t.o.v. MVEV	31.826	6,4%

Ultimo 2021 is er sprake van een overschot ten opzichte van het minimaal vereist eigen vermogen. De algemene reserve ten opzichte van de dekkingsgraad bedraagt ultimo 2021 € 52,8 miljard, zodat het dekkingsoverschot (het verschil tussen algemene reserve en het minimaal vereist eigen vermogen) uitkomt op € 31,8 miljard.

De positie ten opzichte van het minimaal vereist eigen vermogen kan ook bepaald worden op basis van de beleidsdekkingsgraad. In dat geval is er een tekort, aangezien de beleidsdekkingsgraad (102,8%) lager was dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,2%). Zie de volgende tabel.

Beleidsdekkingsgraad: positie t.o.v. minimaal vereist eigen vermogen

in € mln	31-12-2021	31-12-2021
Algemene reserve	14.008	2,8%
Af: Minimaal vereist eigen vermogen	21.021	4,2%
Tekort t.o.v. MVEV	-7.013	-1,4%

Ultimo 2021 is er sprake van een tekort ten opzichte van het minimaal vereist eigen vermogen. De algemene reserve ten opzichte van de beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2021 € 14,0 miljard, zodat het

dekkingsstekort (het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de minimaal vereiste dekkingsgraad) uitkomt op € 7,0 miljard.

Herstelplan

Eind 2021 was de beleidsdekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad van de strategische portefeuille. Daarom heeft ABP vóór 1 april 2022 een herstelplan moeten indienen. Het herstelplan toonde aan dat onder het reguliere beleid de beleidsdekkingsgraad tijdig kan toegroeien naar het niveau van het vereist eigen vermogen. Dit betekent dat in 2022 geen korting in het kader van het herstelplan nodig is.

Solvabiliteitstoets

Pensioenfondsen vallen onder het Financieel Toetsingskader (FTK, onderdeel van de Pensioenwet) en staan onder toezicht van DNB. Het FTK voorziet in een solvabiliteitstoets waarmee wordt vastgesteld welke dekkingsgraad een fonds moet hebben, wil een combinatie van binnen het FTK vastgelegde schokken leiden tot een dekkingsgraad van 100%. Bij deze dekkingsgraad wordt voldaan aan de norm van het vereist eigen vermogen. Op grond van het FTK is de omvang van de voorgedefinieerde schokken zodanig vastgesteld dat deze met een frequentie van eens in de veertig jaar, ofwel met een kans van 2,5% per jaar, optreden. Het vereiste eigen vermogen is redelijk constant over de tijd en beweegt zich gedurende het jaar rondom de 126%. Schommelingen in het niveau worden voor een groot gedeelte veroorzaakt door veranderingen in de markttrente.

De door DNB vastgestelde risicofactoren zijn:

- S1 renterisico
- S2 zakelijkewaardenrisico
- S3 valutarisico
- S4 grondstoffenrisico
- S5 kredietrisico
- S6 verzekeringstechnisch risico
- S7 liquiditeitsrisico
- S8 concentratierisico
- S9 operationeel risico
- S10 actief risico.

Om het vereiste eigen vermogen te berekenen worden eerst de voorgedefinieerde schokken die samenhangen met de risicofactoren S1 tot en met S10 bepaald. Vervolgens worden deze met behulp van de zogenaamde wortelformule samengevoegd tot een totaalschok op de dekkingsgraad. De wortelformule houdt rekening met het feit dat de schokken niet noodzakelijkerwijs tegelijkertijd zullen optreden, zodat de totaalschok kleiner is dan de som van de afzonderlijke schokken (het diversificatie-effect).

De norm van het vereist eigen vermogen is zodanig gedefinieerd dat toepassing van de gecombineerde schok leidt tot een dekkingsgraad van 100%. De uitkomst fluctueert in de tijd doordat zij van de marktomstandigheden (zoals rente en credit spreads) afhangt. Bijsturing van de portefeuille in combinatie met risicorestricties zorgen er echter voor dat de dekkingsgraad in de buurt van die van de strategische portefeuille blijft. In het standaardmodel worden het liquiditeitsrisico (S7), het concentratierisico (S8) en het operationeel risico (S9) gelijk gesteld aan nul. Op grond van het gevoerde beleid is geoordeeld dat er voor deze risico's geen extra eigen vermogen hoeft te worden aangehouden.

Er is besloten de S-toets dit jaar op het strategische beleggingsplan StIP2022 te baseren in plaats van op de gemiddelde normportefeuille gedurende het komende jaar. Het StIP is namelijk de portefeuille die op de langere termijn wordt nagestreefd, terwijl de normportefeuille een groeipad daarnaartoe is, dat nodig is omdat de portefeuille van een groot fonds als ABP niet snel bijgestuurd kan worden. Een gevolg van het rekenen met het StIP is dat de bijdrage van S10 aan het VEV groter is dan vorig jaar. De oorzaak hiervan wordt hieronder toegelicht. Een bijkomend voordeel van het rapporteren van het VEV van de langetermijn strategische portefeuille is dat dit ook het VEV is dat in het herstelplan als doelwaarde optreedt.

Vermogenspositie ten opzichte van vereist eigen vermogen

Uit de solvabiliteitstoets blijkt dat per eind 2021 sprake is van een tekort ten opzichte van de wettelijke eis: Het aanwezige eigen vermogen ligt onder het niveau van het vereiste eigen vermogen. De onderstaande tabel geeft de uitkomsten van de standaardtoets op de strategische portefeuille StIP 2022 weer, gemeten per eind 2021. Voor de bepaling van de schokken is uitgegaan van de situatie waarin de buffer gelijk is aan het vereiste eigen vermogen.

Uitgedrukt als percentage van de technische voorzieningen, is het vereist eigen vermogen sinds vorig jaar gestegen naar 26,3% van de verplichtingen. Deze stijging is voornamelijk door de hoge rente veroorzaakt. Het vereist eigen vermogen ultimo 2021 (€ 131,2 miljard) is op basis van het langetermijn strategisch doel StIP2022 berekend. Veruit de belangrijkste component van het vereist eigen vermogen is het zakelijke waardenrisico.

Omvang tekort t.o.v. vereist eigen vermogen

in € mln en als percentage van de voorzieningen

	31-12-2021	31-12-2021	31-12-2020	31-12-2020
Risico				
S1 renterisico	9.089	1,8%	5.119	1,0%
S2 zakelijkewaardenrisico	102.173	20,5%	110.434	20,8%
S3 valutarisico	40.025	8,0%	41.890	7,9%
S4 grondstoffenrisico	13.230	2,7%	13.049	2,5%
S5 kredietrisico	24.330	4,9%	25.545	4,8%
S6 verzekeringstechnisch risico	14.457	2,9%	17.727	3,3%
S10 actief risico	26.554	5,3%	13.659	2,6%
Subtotaal van alle risico's	229.857	46,1%	227.423	42,9%
Af: diversificatie-effect	-98.668	-19,8%	-90.755	-17,1%
Vereist eigen vermogen	131.189	26,3%	136.668	25,8%
Af: berekende algemene reserve (o.b.v. beleidsdekkingsgraad)	14.008	2,8%	-65.747	-12,4%
Tekort t.o.v. berekende algemene reserve (o.b.v. beleidsdekkingsgraad)	-117.181	-23,5%	-202.415	-38,2%

(S1) Renterisico

Het renterisico is een afgeleide van de rentegevoeligheid van activa en passiva en een belangrijk element voor het mismatchrisico. Onder mismatchrisico wordt het verschil tussen de rentegevoeligheid van de beleggingen en die van de verplichtingen verstaan. Als de rente stijgt of daalt, heeft dit een effect op de beleggingen en de verplichtingen, en dus op de dekkingsgraad. Het renterisico S1 is over het afgelopen decennium kleiner geworden doordat de renteschok een vaste fractie is van de rentecurve, zodat een lagere rentestand leidt tot een lagere renteschok. Het afgelopen jaar is de rente echter gestegen, hetgeen terug te zien is in de stijging van S1 (zie tabel).

ABP gebruikt voor de berekening van het renterisico S1 de methode van partiële duraties. Daardoor wordt zowel de variatie van de rentegevoeligheid langs de curve, als de stochastiek van de kasstromen in rekening gebracht. Op basis van de partiële duraties behorende bij zeven representatieve looptijden wordt een set kasstromen geconstrueerd die dezelfde rentegevoeligheid langs de curve heeft als de portefeuille vastrentende waarden zelf. De renteschok wordt vervolgens op basis van deze set kasstromen bepaald.

In de S-toets wordt de rentecurve waartegen de verplichtingen worden verdisconteerd met een looptijdafhankelijk percentage omhoog en omlaag geschokt. Als uitgangspunt voor de berekening van het renterisico dient de meest nadelige impact op het eigen vermogen te worden gehanteerd.

Veelal gaat het dan om een rentedaling. Om inzicht te bieden in de omvang van de schok, wordt hierna een aantal voorbeelden van de mee te nemen (looptijdafhankelijke) schokken benoemd. Bijvoorbeeld de vijfjaarsrente wordt met 33% omlaag geschokt, de tienjaarsrente met 25% en zeer lange rentes met 24%. Vervolgens wordt dezelfde schok in %-punten toegepast op de marktrentecurves waar de swaps en de vastrentende waarden mee worden gewaardeerd.

Ruim de helft van de rentegevoeligheid van de beleggingen is afkomstig van de vastrentende waarden, de rest is afkomstig van de rentederivaten. De rentegevoeligheid wordt in de term 'duratie' uitgedrukt. De duratie is ongeveer gelijk aan de gemiddelde gewogen looptijd van alle kasstromen (coupons en aflossing van de hoofdsom) van de vastrentende waarden en rentederivaten. De duratie heeft de volgende interpretatie: als de marktrente met 1-%punt daalt, zal de stijging van de waarde van de portefeuille uitgedrukt in procenten gelijk zijn aan de duratie van de portefeuille.

De duratie voor de beleggingen wordt bepaald op basis van de Ester-rentecurve. Omdat de wettelijk voorgeschreven UFR-rentecurve bepalend is voor de waarde van de verplichtingen is de duratie van de verplichtingen echter bepaald op basis van de UFR-rentecurve in plaats van de Ester-rentecurve.

Duratie 2021

in € mln

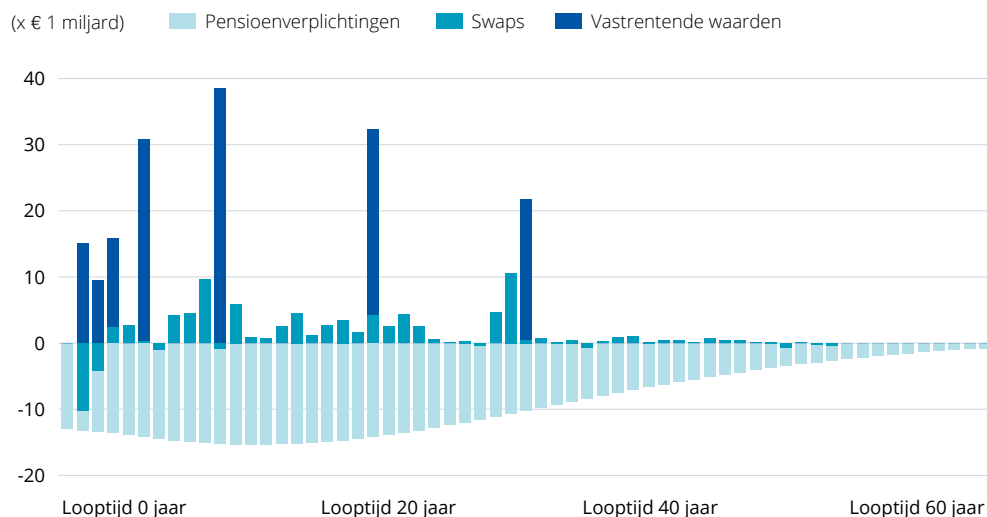
	Jaren	Marktwaaarde	Effect +1%	Effect -1%	2020 in jaren
Duratie beleggingen (exclusief renteswaps)	3,4	535.062	-16.416	20.044	3,3
Duratie beleggingen (inclusief renteswaps)	5,8	551.753	-27.064	33.325	6,1
Duratie verplichtingen	19,5	498.797	-84.329	113.337	19,9

De duratie voor de totale beleggingen exclusief renteswaps bedraagt 3,4 jaar. Hierbij wordt het rente-effect op andere assets dan vastrentende waarden buiten beschouwing gelaten. Duratieverlenging van de beleggingen, via renteswaps, brengt de rentegevoeligheid meer in lijn met de rentegevoeligheid van de verplichtingen, waardoor een wijziging in de rente minder invloed heeft op de dekkingsgraad. De duratie voor de totale beleggingsportefeuille inclusief renteswaps bedroeg eind 2021 5,8 jaar.

De duratie van de verplichtingen op basis van de UFR-rentecurve bedraagt 19,5 jaar. Het renteafdeckingspercentage is op basis van een andere rentecurve bepaald, de Ester, en bedroeg eind 2021 afgerond 27%.

De volgende grafiek toont in donkerblauw de kasstromen van de nominale pensioenverplichtingen, in lichtblauw die van de swapportefeuille. De set van zeven grijze kasstromen representeert de portefeuille vastrentende waarden.

Nominale kasstromen

De individuele kasstromen van deze portefeuille zijn samengevoegd in zeven looptijdsegmenten (buckets) om tot een vereenvoudigde weergave te komen. De samengevoegde kasstromen geven dezelfde waardeverandering voor S1 als het totaal van de individuele kasstromen. Uit de figuur is verder op te maken in hoeverre ABP zijn renterisico heeft afgedekt en in hoeverre die afdekking gelijkmatig over de looptijden is verdeeld.

(S2) Zakelijkewaardenrisico

Om de koersrisico's van beleggingen in zakelijke waarden goed te beheersen, past ABP op zijn beleggingen zoveel mogelijk diversificatie naar regio, categorie en sector toe. Informatie hierover is opgenomen in de toelichting op de enkelvoudige balans. In de strategische portfolio maken zakelijke waarden 60% van het vermogen uit, inclusief de categorie grondstoffen van 6%, maar deze laatste maakt geen onderdeel van S2 uit. Een koersdaling van de zakelijke waarden met 10% leidt tot een daling van de dekkingsgraad met 6%-punten. In de S-toets wordt uitgegaan van een schok van 30% voor aandelen ontwikkelde markten, 40% voor aandelen opkomende markten en 25% voor niet-beursgenoteerd vastgoed. Niet-beursgenoteerde aandelen (private equity en infrastructuur) worden geschokt met 40%. De risico's van niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingen zijn inbegrepen in het zakelijkewaardenrisico (S2). Eventueel daarmee verbonden niet-afgedekte valutarisico's worden meegenomen in de rubriek valutarisico (S3).

(S3) Valutarisico

ABP loopt valutarisico doordat het in het kader van risicospreiding ook belegt in beleggingen in vreemde valuta's, terwijl de pensioenen in euro's worden uitbetaald. Het valutarisico wordt beperkt gehouden doordat de grootste vreemde valuta posities in 2021 gedeeltelijk zijn afgedekt, de strategische

afdekking is 50%. In de S-toets wordt de na afdekking resterende blootstelling aan vreemde valuta's in ontwikkelde markten ten opzichte van de euro met 20% geschokt. De na afdekking resterende blootstelling aan vreemde valuta's in opkomende markten wordt ten opzichte van de euro met 35% geschokt.

De actuele waarde van de valutarisicoderivaten wordt weergegeven in de laatste tabel van de paragraaf derivaten. De volgende tabel geeft de verdeling van de beleggingen vóór en na valuta-afdekking weer.

Verdeling beschikbaar vermogen naar valuta, eind 2021

in € mln	Voor valuta-afdekking	Valuta-afdekking	Na valuta-afdekking
Valuta			
Euro	178.208	162.029	340.237
Amerikaanse dollar	255.919	-143.053	112.866
Britse pond	15.219	-6.911	8.308
Chinese Yuan	15.994	-	15.994
Yen	10.683	-5.768	4.915
Australische dollar	7.865	-3.476	4.389
Koreaanse Won	5.351	-	5.351
Hong Kong dollar	5.476	-	5.476
Taiwanese dollar	6.470	-	6.470
Indiaanse rupee	5.868	-	5.868
Canadese dollar	4.662	-1.878	2.784
Zwitserse franc	4.240	-2.604	1.636
Overige	37.350	-	37.350
Totaal 2021	553.305	-1.661	551.644
Totaal 2020	491.368	3.967	495.335

Eind 2021 bedraagt de strategische afdekking van het valutarisico van de zakelijke waarden op de US Dollar, Zwitserse Frank, de Japanse Yen, de Canadese en Australische Dollar en het Britse Pond 50%, behalve voor grondstoffen, daarvan wordt het valutarisico niet afgedekt. Het valutarisico van de vastrentende waarden wordt daarentegen volledig afgedekt. Een valuta-afdekking zet een belegging in vreemde valuta de facto om in een belegging in euro's.

(S4) Grondstoffenrisico

Het gewicht van grondstoffen in de strategische portefeuille StIP2022 bedraagt 6% en is in de praktijk grotendeels met behulp van commodityderivaten opgebouwd. Er is een klein actief risico doordat een deel met actieve mandaten wordt ingevuld. In de S-toets wordt de marktwaarde van de grondstoffen met 35% geschokt.

(S5) Kredietrisico

In de beleggingsportefeuille wordt kredietrisico gelopen. Kredietrisico wordt omschreven als het risico dat een tegenpartij niet meer aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen, of dat zich een verslechtering van zijn financiële situatie voordoet. De rating van de portefeuille dient als belangrijke indicator voor de kwaliteit van de portefeuille. Het kredietrisico is voor een deel afgedekt met credit default swaps. Ten behoeve van de S-toets wordt de portefeuille vastrentende waarden in vijf ratingklassen opgedeeld: AAA, AA, A, BBB, en als vijfde categorie BB en lager.

De ratingklasse AAA wordt vervolgens nog opgedeeld in Europees AAA-staatspapier en overig AAA. In het FTK stress-scenario wordt een schok op de credit spread toegepast. De grootte van deze schok varieert van 0 bp voor Europees AAA staatspapier en 60 bp voor overig AAA tot 530 bp voor papier met rating BB of lager.

Kredietwaardigheid van beleggingen wordt veelal door middel van creditratings geïnclassificeerd. Een hoge creditrating betekent dat de debiteur zeer kredietwaardig is en de lening met een hoge mate van zekerheid zal worden terugbetaald. Creditratings lopen uiteen van de hoogste rating AAA (zeer kredietwaardig) tot de laagste rating D. Van de vastrentende waarden heeft 87% (2020: 88%) een rating van BBB of hoger (investment grade).

(S6) Verzekeringstechnisch risico

Ouderdoms- en nabestaandenpensioenen worden levenslang uitgekeerd. Conform wet- en regelgeving dient bij het vaststellen van de VPV-rekening gehouden te worden met een voorzienbare trend in de toekomstige sterftekans. Daarvoor wordt de AG-prognosetafel 2020 gebruikt, die wordt gecorrigeerd met fondsspecifieke correctiefactoren zoals vastgesteld in het Grondslagenonderzoek 2017-2019, om zo tot een ABP-specifieke sterftetafel te komen. Naast sterftekans omvatten de fondsspecifieke grondslagen onder andere overgangskansen, partnerfrequenties en inschattingen omtrent arbeidsongeschiktheid. Als de sterftekans zich conform deze AG-prognoses ontwikkelen, dan is de levensverwachting eind 2021 voor een 66-jarige man 86,9 jaar en voor een 66-jarige vrouw 89,1 jaar. De toekomstige gemiddelde sterftekans kunnen echter van de prognose afwijken, en ook kan binnen een eindige populatie de gerealiseerde sterfte van de gemiddelde sterfte afwijken. Dat geeft een onzekerheid in de waarde van de VPV, die in S6 wordt uitgedrukt. De schok in de VPV in het stress-scenario, geassocieerd met deze en andere verzekeringstechnische risico's, is dit jaar 2,90%.

(S7) Liquiditeitsrisico

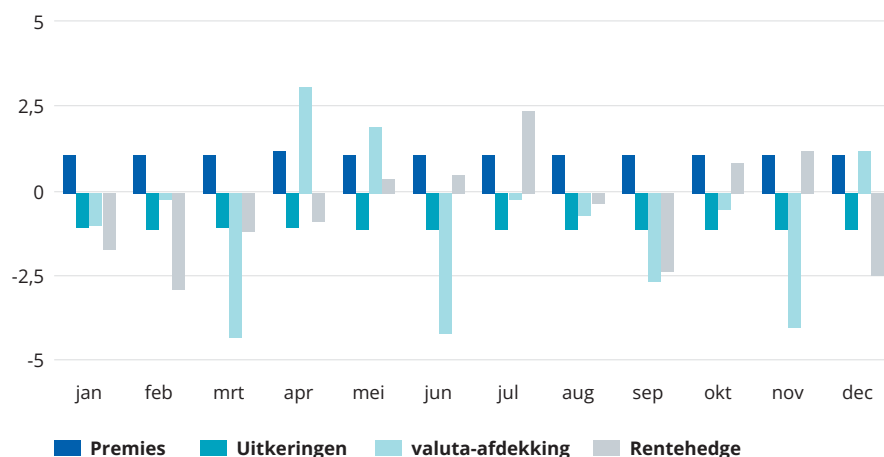
Het liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds over onvoldoende liquide middelen zou beschikken om de lopende betalingen, waaronder pensioenuitkeringen, en het storten van onderpand in verband met derivatenposities, te kunnen doen. Onder normale omstandigheden is voor ABP het risico op een liquiditeitstekort gering, onder andere doordat voor een groot deel in liquide vermogenstitels is belegd. In 2021 heeft zich geen liquiditeitstekort voorgedaan.

Het beleggen in illiquide beleggingscategorieën brengt met zich mee dat het fonds bij het periodiek herbalanceren van de beleggingsportefeuille minder flexibel is. Als een fonds gedwongen zou worden om illiquide beleggingen op korte termijn te verkopen, zou dit veelal slechts tegen een ongunstige prijs kunnen geschieden. Om een dergelijke situatie te voorkomen, wordt in het herbalanceringsbeleid rekening gehouden met het gebrek aan flexibiliteit van de illiquide beleggingscategorieën.

De volgende grafiek toont voor het jaar 2021 de maandelijkse kasstromen van de rente-hedge, de valuta-afdekking, de premies en de pensioenuitkeringen. Liquiditeitsproblemen kunnen ontstaan als de negatieve kasstromen te groot worden. We zien dat over 2021 de afdekking voortkomend uit valutaposities de meeste liquiditeit heeft gevraagd.

Liquiditeitsstromen

x € 1 miljard

(S8) Concentratierisico

Concentratierisico doet zich voor wanneer een groot deel van het belegd vermogen bij dezelfde partij of categorie is geconcentreerd. De risico's zijn in dit geval groter dan wanneer sprake is van een evenwichtige spreiding. In het standaardmodel is het concentratierisico gelijkgesteld aan nul. Ook op grond van het gevoerde beleid is geoordeeld dat er geen sprake is van een verhoogd risico waarvoor een aanvullende opslag noodzakelijk is.

(S9) Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat door een onjuiste werking van de eigen organisatie fouten niet tijdig opgemerkt worden. De Pensioenwet staat toe dat

het operationeel risico op nul wordt gesteld mits er geen sprake is van een verhoogd risico. Aan deze voorwaarde is in 2021 voldaan. Deze uitspraak is gebaseerd op de rapportages van het uitvoeringsbedrijf aan de hand waarvan het bestuur de uitvoering in al haar aspecten monitort.

(S10) Actief risico

Op basis van asset liability management (ALM) wordt de optimale beleggingsportefeuille bepaald. Vervolgens wordt elk van de beleggingscategorieën met passende titels ingevuld. Daarbij is het toegestaan binnen vooraf vastgestelde maximale tracking errors van de benchmark af te wijken, hetgeen tot actief risico leidt. De tracking errors van de beleggingscategorieën worden met risicosystemen gemeten en doorlopend in de gaten gehouden om te bepalen of zij zich binnen de vastgestelde limieten bewegen. Naast de vereiste buffer voor actief risico bevat S10 nog een component. ABP besloot met ingang van het Strategisch Beleggingsplan 2019-2021 de strategische allocatie naar hedgefonds te elimineren en in plaats daarvan een hoger strategisch gewicht naar aandelen ontwikkelde markten in te nemen. Deze verschuiving in allocatie had een verlaging van de strategische vereiste dekkingsgraad tot gevolg. In navolging van dit besluit herstructureert ABP de portefeuille. Omdat hier enige tijd overheen gaat, verloopt de transitie gradueel en is de gevormde S10 buffer gehandhaafd. Met betrekking tot de verlaging van het strategische VEV ten gevolge van het verhogen van de renteafdekking van 25% naar 30% per primo 2022 geldt, dat deze buffer dit jaar nog bij de constructie van het StIP 2023-2024 weer zal worden gebruikt. Ongeveer de helft van de voor S10 benodigde buffer is te beschouwen als buffer die later elders kan worden ingezet, de andere helft is het gevolg van het willen kunnen nemen van actief risico.

Risicorestricties

Om indexatie mogelijk te maken moet beleggingsrisico worden genomen. Het gaat hier om bewust aanvaarde risico's die aansluiten bij de risicohouding van het fonds, met als doel op de lange termijn de indexatieambitie waar te kunnen maken. Voor het beperken van beleggingsrisico's wordt gebruik gemaakt van risicorestricties in de mandaten en worden de gelopen risico's voortdurend in de gaten gehouden. Zowel voor de hele portefeuille als voor bepaalde onderdelen gelden risicolimieten. Denk hierbij aan een maximale toegestane hoeveelheid actief risico of een maximale allocatie naar een bepaalde tegenpartij. Naast deze limieten en het aanbrengen van spreiding in de beleggingen kunnen risico's worden beperkt door afgeleide financiële instrumenten, zogenaamde derivaten, in te zetten.

Derivaten

ABP gebruikt derivaten om risico's te verkleinen of om snel tactische wijzigingen aan te brengen in de beleggingsmix. Derivaten zijn financiële instrumenten waarvan de waarde mede afhankelijk is van één of meer onderliggende financiële instrumenten. Derivaten kunnen zowel op de beurs als rechtstreeks met financiële partijen worden verhandeld. In het laatste geval spreekt men van 'over-the-counter'(OTC)-derivaten. ABP gebruikt beide. Voor derivatenposities moet veelal onderpand bij een tegenpartij worden aangehouden. Dit dient als een soort buffer voor de fluctuaties in waarde en koers van een derivatenpositie. Het onderpand is een hoeveelheid contant geld (of geschikte effecten) die, als de waarde van derivaten fluctueert, garant staat voor de nakoming van eventuele verplichtingen. Bijstorting of terugstorting van onderpand, afhankelijk van de verandering in de positie, vindt in beginsel op dagbasis plaats. Het grootste deel van het derivatengebruik vloeit voort uit afdekking van het valuta- en renterisico. Een deel van de beleggingen is in vreemde valuta's genoteerd (het grootste deel hiervan in US

dollars). Om de risico's van koerswijzigingen te verkleinen en de kasstromen in euro's zeker te stellen, is een deel van het valutarisico afgedekt. Ook worden derivaten gebruikt om de rentegevoeligheid van de beleggingen meer in overeenstemming te brengen met de rentegevoeligheid van de toekomstige verplichtingen. Dit wordt gedaan door middel van het verlengen van de duratie (gewogen gemiddelde looptijd van alle kasstromen) van de vastrentende waarden.

Een beperkt deel van de derivatenportefeuille wordt ingezet om op een effectieve manier posities in bepaalde beleggingen te creëren, of om kenmerken van een bepaalde beleggingsportefeuille te wijzigen.

In de volgende tabel wordt eerst de actuele waarde van de derivaten (swaps, futures, opties en valutatermijncontracten) toegerekend aan de beleggingscategorieën en vervolgens het effect van de asset(bij)sturing vanuit overlay. Ultimo 2021 was het effect van de derivaten en shortposities betrekking hebbend op asset(bij)sturing vanuit overlay € 18,7 miljard (2020: € 11,1 miljard). Zoals uit de tabel blijkt is door deze asset sturing het belang in vastrentende waarden en aandelen verlaagd en in overige beleggingen verhoogd.

Overzicht balans voor en na toerekening actuele waarde derivaten

in € mln	Balans tegen actuele waarde	Toerekening actuele waarde derivaten	Balans na toerekening actuele waarde derivaten	Effect asset sturing in overlay	Balans na effect asset sturing vanuit overlay	Balans na effect asset sturing vanuit overlay
					31-12-2021	31-12-2020
Vastgoed	77.826	-0	77.826	-	77.826	60.721
Aandelen	228.837	-306	228.531	-16.148	212.383	196.590
Vastrentende waarden	219.233	14.247	233.480	-2.588	230.892	216.272
Derivaten: positieve posities	34.234	-34.234	-	-	-	-
Overige beleggingen	37.257	-942	36.315	18.736	55.051	73.735
Overige activa	1.976	-	1.976	-	1.976	1.934
Totaal activa	599.363	-21.235	578.128	-	578.128	549.252
Eigen vermogen	53.607	-	53.607	-	53.607	-33.552
Pensioenverplichtingen	498.797	-	498.797	-	498.797	529.865
Passiva beleggingen-gerelateerd	43.018	-21.235	21.783	-	21.783	50.165
- waarvan derivaten en shortposities	21.235	-21.235	-	-	-	287
Overige passiva	3.941	-	3.941	-	3.941	2.774
Totaal passiva	599.363	-21.235	578.128	-	578.128	549.252

In de volgende tabel is een specificatie gegeven van de verschillende soorten derivaten. De onderliggende waarden voor de futures en tba's (to be announced) zijn gebaseerd op de netto-exposure (saldo van de long en short exposure). De onderliggende waarden van de overige derivaten zijn op de onderliggende notionals van het betreffende derivaat gebaseerd waarbij alle

posities in absolute waarde zijn opgeteld (sommeling van de long en short exposure). De twee grootste posten zijn de derivaten die worden ingezet voor het mitigeren van het valutarisico (forwards) en het renterisico (interest rate swaps).

Specificatie derivaten naar soort

in € mln	Onderliggende waarde vordering	Vordering	Onderliggende waarde schuld	Schuld
Valuta derivaten				
Forwards	77.739	467	139.105	-2.193
Cross Currency Swap	-	-	-	-
Interest derivaten				
Interest Rate Swap	211.836	31.723	169.002	-17.034
Inflation Linked Swap	5.739	758	5.180	-1.037
Futures vastrentende waarden	910	98	6.028	-81
TBA's	3.345	7	1.982	-3
Overige derivaten	354	14	1.734	-193
Credit Default Swaps	2.604	-	10	-
Overige futures	28.163	1.167	15.569	-694
Totaal derivaten eind 2021		34.234		-21.235
Totaal derivaten eind 2020		50.431		-24.798

Shortposities

Shortposities zijn posities waarbij een verplichting is aangegaan om in de toekomst stukken te leveren zonder de stukken te bezitten op het moment van aangaan van de verplichting, waarbij het tegenpartijrisico wordt gemitigeerd met behulp van onderpand. De shortposities beleggingen waren voor 2021 evenals voorgaand jaar nihil.

Toelichting op de enkelvoudige balans

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

Algemeen

Het beschikbaar vermogen kan uit de enkelvoudige balans worden afgeleid door de post totaal activa te verminderen met de posten passiva beleggingengerelateerd, schulden en overige passiva en de bestemmingsreserves. De dekkingsgraad wordt bepaald door het beschikbaar vermogen te delen door de voorziening pensioenverplichtingen. De beleidsdekkingsgraad vormt de basis voor het toezicht. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 maanddekkingsgraden. De berekening van de dekkingsgraad ultimo boekjaar is weergegeven in onderstaande tabel:

	31-12-2021	31-12-2020
Totaal activa	599.363	574.050
Passiva beleggingen-gerelateerd	-43.018	-74.963
Schulden en overige passiva	-3.941	-2.774
Bestemmingsreserves	-760	-978
Beschikbaar vermogen	551.644	495.336
Voorziening pensioenverplichtingen	498.797	529.865
Dekkingsgraad	110,6%	93,5%
Beleidsdekkingsgraad	102,8%	87,6%

Activa

1. Beleggingen

Het verloop van de beleggingen is als volgt:

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2021	Totaal 2020
Beginstand beleggingen	60.721	206.726	195.859	50.431	58.379	572.116	529.529
Verstrekingen/aankopen	3.924	23.531	109.449		1.585	138.489	101.581
Aflossingen/verkopen	-682	-52.680	-86.783		-32.597	-172.742	-78.117
Waardeontwikkeling ¹	12.429	50.248	-3.829		11.358	70.206	8.655
Overige mutaties	1.434	1.012	4.537	-16.197	-1.468	-10.682	10.468
Eindstand beleggingen	77.826	228.837	219.233	34.234	37.257	597.387	572.116
Waarvan:							
- beursgenoteerd						404.579	369.272
- niet-beursgenoteerd						192.808	202.845

¹ Inclusief waardeontwikkeling tot het moment van verkoop

Definitie

Beleggingen betreffen vastgoedbeleggingen, aandelen, vastrentende waarden, derivaten en overige beleggingen, inclusief bijbehorende vorderingen, liquide middelen en schulden. Deze kunnen rechtstreeks worden aangehouden dan wel via participaties in door het uitvoeringsbedrijf beheerde FGR's.

Gedurende 2021 heeft ABP zich voor € 94 miljard teruggetrokken uit FGR's. De onderliggende beleggingen zijn overgedragen aan ABP en worden nu rechtstreeks aangehouden door ABP. De terugtrekking uit de FGR's is verwerkt als een verkoop en de verwerving van de nu rechtstreeks gehouden beleggingen is grotendeels verwerkt als een aankoop in het verloopoverzicht van de beleggingen. De verwerving van de rechtstreeks gehouden beleggingen

uit de Commodity pool (onderdeel van overige beleggingen) zijn niet als aankoop verwerkt. Dit betreft namelijk deposito's en derivaten welke geen onderdeel zijn van de aankoop van beleggingen.

De overige mutatie op derivaten in 2021 is het gevolg van een stijging van de rente waardoor de rentederivaten in waarde dalen en een daling van de US dollar prijs in Euro's waardoor de valutaderivaten (met name verkoop van US dollars) minder waard worden.

De overige mutatie bij vastrentende waarde stijgt door een toename van het uitgezet kortgeld.

In de post overige mutaties zijn begrepen de mutaties in bij de beleggingen horende vorderingen, liquide middelen, schulden en de mutaties in de derivatenposities.

In de eindstand van de beleggingen ad € 597,4 miljard (2020: € 572,1 miljard) zijn begrepen:

	31-12-2021	31-12-2020
Vorderingen en overlopende activa	1.055	1.126
Verstrekke zekerheden	2.489	901
Kortgeldposities u/g (inclusief kortgeldposities in FGR's)	23.615	43.937
Banktegoeden in rekening courant	1.253	1.058
Schulden en overlopende passiva (inclusief debetstanden banksaldi)	-2.450	-1.428
In beleggingen begrepen netto vlottend actief	25.962	45.594

De post banktegoeden in rekening courant zijn bedragen begrepen die op dagbasis in geldmarktfondsen worden weggezet. Van de banktegoeden staat een bedrag van € 491 miljoen (2020: € 478 miljoen) niet ter vrije beschikking. Dit betreft saldi op margin accounts die in verband met futureposities moeten worden aangehouden.

De in de beleggingen opgenomen schulden betreffen banksaldi met een debetsaldo van € 1,2 miljard (2020: € 1,0 miljard).

In de post beleggingen zijn tevens opgenomen:

- beleggingen ad € 0,2 miljard (2020: € 0,2 miljard) ten behoeve van deelnemers aan de regelingen ABP nettopensioen en ABP ExtraPensioen.
- beleggingen ad € 3,0 miljard (2020: € 2,0 miljard) uit hoofde van de voorfinanciering van de VPL-regeling. Deze beleggingen worden beheerd door ABP en zijn voor rekening en risico van derden. De mutatie gedurende het boekjaar bestaat uit de ontvangen premie van € 925 miljoen (2020: € 681 miljoen) en een negatief rendement van € 18,0 miljoen (2020: € 6,2 miljoen).

Er is geen sprake van het uitlenen van beleggingen door ABP.

Waardering en verwerking lookthrough FGR

Om tot een betekenisvolle presentatie van de waarden van de participaties in FGR's te komen zijn deze waar mogelijk en voor zover dit leidt tot een verscherping van het beeld, gerubriceerd naar de achterliggende beleggingscategorieën. De in de waarde van deze participaties begrepen positieve en negatieve derivaten- en kortgeldposities o/g worden, in lijn met de Richtlijn Pensioenfondsen (RJ 610), separaat in de balans verantwoord. Bij de specificatie van beleggingen wordt uitgegaan van de onderliggende titels, ook indien deze zijn ondergebracht in door het uitvoeringsbedrijf beheerde FGR's.

De specificatie van de actuele waarde per beleggingscategorie naar achterliggende waarderingsmethodiek kan als volgt worden weergegeven:

in %	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten positief	Passiva beleggingen gerelateerd	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Mark-to-market	40	81	95	8	67	42	75	76
Broker quotes	-	-	-	-	-	-	-	-
Mark-to-model	-	-	2	92	33	-	4	6
Externe schattingen	60	19	3	-	-	58	21	18
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

De rubricering in bovenstaande tabel is gebaseerd op de methodieken die worden genoemd bij de grondslagen voor de waardering van de beleggingen. Dat er 92% van de derivaten is gecategoriseerd als mark-to-model vloeit voort uit het feit dat er geen beursnoteringen voorhanden zijn. Dit is bij 'over the counter'-derivaten bijvoorbeeld het geval, ook al kunnen deze op objectieve wijze worden gewaardeerd. Van de externe schattingen is 77% gebaseerd op een onafhankelijke waardering.

Bij het toerekenen van de beleggingen naar de bijbehorende methodiek zijn de volgende veronderstellingen toegepast:

- Het bij een beleggingscategorie behorende netto vlottend actief, waaronder deposito's, repo's, vorderingen, schulden, liquide middelen en beleggingen in geldmarktfondsen is als 'mark-to-market' opgenomen:
- Private equity-beleggingen alsmede de beleggingen in hedgefondsen zijn aan de categorie 'externe schattingen' toegerekend. Dit geldt ook voor beleggingen in beleggingsfondsen waarbij voor de waardering de opgave van een externe manager wordt gebruikt. Swaps worden als 'mark-to-market' opgenomen wanneer een prijs wordt geleverd door

een onafhankelijke prijsleverancier. Wanneer geen dagelijkse prijs wordt geleverd en de waardering plaatsvindt op basis van een model vindt toewijzing naar 'mark-to-model' plaats.

- Forwards inzake valuta's zijn als 'mark-to-model' opgenomen. Mortgage backed securities en asset backed securities worden als 'broker quotes' of 'externe schattingen' opgenomen indien geen prijs wordt geleverd door een onafhankelijke prijsleverancier. Als de waardering plaatsvindt op basis van minder dan drie broker quotes, wordt de belegging toegewezen aan de methodiek externe schattingen. De hypotheekportefeuilles zijn opgenomen als 'mark-to-model'.

De waardering van de beleggingsportefeuille is derhalve voor het grootste gedeelte op onafhankelijke dataleveranciers gebaseerd. Slechts een klein gedeelte van de portefeuille wordt volgens eigen modellen gewaardeerd.

Om het inzicht in de cijfers verder te bevorderen wordt aansluiting gezocht bij internationale regelgeving (IFRS). In IFRS is het gebruikelijk de reële waarde

hiërarchie van de beleggingen toe te wijzen op grond van de volgende drie niveau's:

- Level 1, directe marktnoteringen. Dit betreft beleggingen met een notering in een actieve markt voor identieke activa of passiva;
- Level 2, afgeleide marktnoteringen. Dit betreft beleggingen, niet zijnde level 1-beleggingen, waarvoor bij de waardering gebruik is gemaakt van in de markt waarneembare data;
- Level 3, waarderingsmodellen en technieken. Dit betreft beleggingen gewaardeerd met behulp van een waarderingsmethode waarbij een significant deel van de gebruikte input-data niet in de markt waarneembaar zijn.

In de onderstaande tabel is de voorgaande waarderingsmatrix gecombineerd met de reële waarde hiërarchie, zoals die internationaal wordt toegepast.

Bij het toerekenen van de beleggingen naar de levels zijn de volgende veronderstellingen c.q. uitgangspunten gehanteerd:

- Bij het toewijzen aan een level wordt niet het fonds voor gemene rekening toegewezen maar de beleggingen in het fonds voor gemene rekening. Indien de belegging wederom een beleggingsfonds is wordt het beleggingsfonds aan een level toegewezen;

- Niet alleen de beleggingen worden toegewezen maar ook de vorderingen, schulden en liquide middelen;
- Aan level 1 worden de volgende beursgenoteerde beleggingen toegewezen: aandelen, obligaties, opties, futures, geldmarktfondsen en liquide middelen;
- Aan level 2 worden de volgende beleggingen toegewezen: beleggingen die worden geprijsd op basis van Markit of soortgelijke prijsleveranciers, beleggingen die worden geprijsd op basis van ten minste drie broker quotes en beleggingen die worden gewaardeerd met een door de beheerder beheerd model waarbij gebruik wordt gemaakt van in de markt waarneembare data. Tevens worden toegewezen aan categorie 2: deposito's, repo's, vorderingen en schulden, valutaforwards, look-a-likes van beursgenoteerde opties, futures en dergelijke. Ten slotte wordt een beleggingsfonds als level 2 aangemerkt indien de participaties in dat fonds ten minste één keer per kwartaal aan het fonds terug kunnen worden verkocht tegen de gerapporteerde koers;
- Aan level 3 worden de niet aan level 1 of 2 toegewezen beleggingen toegekend. Het betreft met name closed end funds in illiquide beleggingen waarvan de participaties niet voor het einde van de looptijd terug kunnen worden verkocht aan het fonds.

in %	Directe marktnoteringen	Afgeleide marktnoteringen	Waarderingsmodellen en -technieken	Totaal
Mark-to-market	98	2	-	100
Broker quotes	-	-	-	-
Mark-to-model	-	100	-	100
Externe schattingen	-	8	92	100
Totaal 2021	74	7	19	100
Totaal 2020	75	8	17	100

Specificaties

In de volgende tabellen is een specificatie opgenomen van de beleggingen naar categorie, regio en valuta (alle in € mln). In de valutatabel is de post derivaten niet opgenomen. Deze is in een aparte tabel samen met derivaten negatief en shortposities gepresenteerd.

Beleggingen naar categorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten positief	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Basismaterialen	17	11.167	1.001	285	1.766	14.236	14.785
Hypotheek c.a.	-	-	17.805	7	-	17.812	17.791
Vastgoed	50.318	4.314	662	-	-	55.294	45.034
Nutsbedrijven	529	4.289	3.276	-	-	8.094	8.312
Telecommunicatie	2.381	4.455	4.540	-	-	11.376	10.502
Gezondheidszorg	224	23.309	3.454	-	20	27.007	26.393
Luxe goederen	1.872	26.829	3.830	-	4	32.535	33.311
Energie	8.026	5.334	2.656	508	677	17.201	16.306
Industriële bedrijven	12.481	22.584	4.104	-	-	39.169	34.423
Financiële instellingen	716	43.891	27.816	33.040	33.042	138.505	158.673
Dagelijkse goederen	-	14.577	1.810	296	932	17.615	18.039
Informatietechnologie	685	67.973	1.630	-	-	70.288	59.159
Overheid	577	115	146.649	98	816	148.255	129.388
Totaal beleggingen	77.826	228.837	219.233	34.234	37.257	597.387	572.116

Beleggingen naar regio

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten positief	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Nederland	4.688	6.548	15.190	3.258	4.210	33.894	49.622
EMU overig	17.950	21.465	88.404	29.527	6.772	164.118	160.160
Overig Europa	13.333	21.119	23.328	753	3.605	62.138	62.114
Noord-Amerika	25.509	126.861	67.266	684	19.693	240.013	207.445
Azië/Pacific	15.030	49.384	13.997	12	2.379	80.802	77.604
Overig	1.316	3.460	11.048	-	598	16.422	15.171
Totaal beleggingen	77.826	228.837	219.233	34.234	37.257	597.387	572.116

De beleggingen in Nederland zijn gedaald doordat de deposito's van de APG Commodities Pool met APG Liquiditeitenbeheer door het overgaan van de beleggingen naar ABP zijn komen te vervallen.

Beleggingen naar valuta, excl. derivaten

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Euro	24.472	27.616	111.589	14.732	178.409	161.320
Amerikaanse dollar	28.167	127.288	74.179	18.732	248.366	231.253
Britse Pond	8.270	8.110	12.390	496	29.266	25.258
Chinese Yuan	1.318	12.787	1.701	2	15.808	17.741
Yen	847	9.736	-2	811	11.392	12.665
Australische dollar	4.027	2.800	1.313	1.265	9.405	8.616
Taiwanese dollar	-	6.471	-	-	6.471	5.128
Hong Kong dollar	4.321	1.324	-	164	5.809	5.870
Indiaanse rupee	730	4.976	135	10	5.851	5.007
Canadese dollar	238	3.438	1.373	382	5.431	4.986
Koreaanse Won	-	5.222	80	3	5.305	6.092
Zwitserse franc	259	3.736	30	193	4.218	4.307
Overige	5.177	15.333	16.445	467	37.422	33.442
Totaal beleggingen	77.826	228.837	219.233	37.257	563.153	521.685

De valutaverdeling van de derivaten positief en negatief wordt mede beïnvloed door valuta-afdekposities. De verantwoording van deze posities betreft een momentopname. Een valutatermijncontract is een overeenkomst om op een toekomstig tijdstip vreemde valuta tegen een afgesproken koers en hoeveelheid aan te kopen of te verkopen. Koop leidt tot een toename van de valutapositie, verkoop tot een afname. In bovengenoemde tabel zijn beide posities weergegeven, de uiteindelijke standen zijn mede afhankelijk van de koersontwikkeling sinds het afsluiten van het contract.

Derivaten en shortposities naar valuta

	Derivaten positief	Derivaten negatief	Shortposities	31-12-2021	31-12-2020
Euro	97.190	84.885	-	182.075	179.842
Amerikaanse dollar	-57.050	-75.391	-	-132.441	-118.838
Britse Pond	805	-21.356	-	-20.551	-18.608
Chinese Yuan	223	-38	-	185	250
Yen	-5.516	-804	-	-6.320	-6.441
Australische dollar	-2.128	-2.814	-	-4.942	-4.831
Taiwanese dollar	-1	-	-	-1	-
Hong Kong dollar	-323	145	-	-178	-27
Indiaanse rupee	17	-	-	17	59
Canadese dollar	989	-3.617	-	-2.628	-3.280
Koreaanse Won	20	28	-	48	1
Zwitserse franc	-235	-2.289	-	-2.524	-2.924
Overige	243	16	-	259	143
Totaal beleggingen in derivaten en shortposities	34.234	-21.235	-	12.999	25.346

Toelichtingen per categorie

De vastgoedbeleggingen omvatten beleggingen in:

Vastgoedbeleggingen en infra beleggingen

	31-12-2021	31-12-2020
Woningen	14.783	12.110
Kantoren	7.165	3.682
Winkels	10.551	9.493
Industrieel	12.469	8.827
Hotels	2.200	1.464
Overig	9.253	8.783
Totaal vastgoedbeleggingen	56.421	44.359
Industriële bedrijven	8.938	7.662
Energie	8.026	5.523
Telecommunicatie	2.381	1.377
Overig	2.060	1.800
Totaal infra beleggingen	21.405	16.362

De vastgoedbeleggingen betreffen voor € 3,7 miljard op eigen naam verrichte beleggingen (2020: € 3,2 miljard) en voor € 74,1 miljard beleggingen via door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening (2020: € 57,5 miljard).

In de post overig zijn onder andere opgenomen de overige activa en passiva inzake vastgoedbeleggingen ad € 0,7 miljard (2020: € 0,4 miljard).

De beleggingen in aandelen omvatten beleggingen in:

Beleggingen in aandelen

	31-12-2021	31-12-2020
Ontwikkelde markten	141.208	132.966
Opkomende markten	39.747	41.230
Private equity	44.339	31.286
Overig	3.543	1.244
Totaal beleggingen in aandelen	228.837	206.726

De beleggingen in aandelen betreffen voor € 17,4 miljard (2020: € 2,8 miljard) op eigen naam verrichte beleggingen en voor € 211,4 miljard (2020: € 204,0 miljard) beleggingen via door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening.

Private equity betreft met name aandelen in niet-beursgenoteerde ondernemingen, onder meer in de venture-capital-sector. De beleggingen in private equity betreffen voor € 37,1 miljard indirect investments (2020: € 27,0 miljard) en voor € 7,2 miljard direct investments (2020: € 4,3 miljard).

De beleggingen in vastrentende waarden betreffen:

Beleggingen in vastrentende waarden

	31-12-2021	31-12-2020
Staatsobligaties	140.295	119.714
Bedrijfsobligaties	45.773	42.915
Hypothecaire leningen	14.884	15.164
Beleggingsfondsen	7.359	5.775
Indexobligaties	767	4.755
Onderhandse leningen en bankloans	3.061	2.689
Overige beleggingen	1.104	442
Overige activa en passiva	5.990	4.405
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	219.233	195.859

De beleggingen in vastrentende waarden betreffen voor € 198,4 miljard (2020: € 116,1 miljard) op eigen naam verrichte beleggingen en voor € 20,9 miljard (2020: € 79,7 miljard) beleggingen via door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening.

De shortpositie van de op eigen naam verrichte beleggingen is ultimo 2021 € 0 miljoen (2020: 287 miljoen). Het saldo ultimo 2021 is verantwoord onder de balanspost passiva beleggingen-gerelateerd.

De opbouw van de post beleggingen in vastrentende waarden naar couponrente is als volgt:

Beleggingen in vastrentende waarden naar couponrente

	31-12-2021	31-12-2020
< 0%	1.088	11.389
0%-1%	52.315	32.496
1%-2%	38.819	36.934
2%-3%	34.118	31.998
3%-4%	28.180	29.581
4%-5%	31.061	24.356
> 5%	26.293	23.331
Geen coupon	7.359	5.774
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	219.233	195.859

Op basis van de contractuele aflossingsdata is de resterende looptijd van de beleggingen in vastrentende waarden als volgt:

Beleggingen in vastrentende waarden naar looptijd

	31-12-2021	31-12-2020
Korter dan één jaar	9.421	5.007
Vanaf één jaar tot vijf jaar	38.147	40.337
Langer dan vijf jaar	164.306	144.741
Geen looptijd	7.359	5.774
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	219.233	195.859

De kredietwaardigheid van beleggingen in vastrentende waarden wordt veelal uitgedrukt in een credit rating. De rating van de beleggingen in vastrentende waarden is als volgt:

Rating beleggingen in vastrentende waarden

	AAA	AA	A	BBB	<= BB	Geen rating	Totaal
2021	33%	28%	11%	14%	11%	3%	100%
2020	33%	28%	11%	15%	10%	3%	100%

Uit voorgaand overzicht blijkt dat 72% (2020: 72%) van de beleggingen in vastrentende waarden een rating heeft van A of hoger.

Voor het bieden van inzicht in de kasstromen van de vastrentende waarden wordt veelal de duratie gebruikt. De duratie is een gemiddelde, gewogen looptijd van alle cash-flows (rente en aflossingen) van de renteproducten. De duratie van de vastrentende waarden bedraagt circa 10 jaar (2020: circa 9 jaar).

De samenstelling van de derivaten met een positieve actuele waarde is als volgt:

Samenstelling derivaten

	31-12-2021	31-12-2020
Valuta derivaten		
Valutatermijncontracten	467	3.421
Interest derivaten		
Renteswaps	31.723	43.476
Inflation linked swaps	758	1.487
Futures vastrentende waarden	98	24
TBA's (to be announced)	7	25
Overige derivaten		
Credit default swaps	14	5
Overige futures	1.167	1.993
Totaal derivaten met een positieve actuele waarde	34.234	50.431

Negatieve derivatenposities worden overeenkomstig de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving op de passiefzijde gepresenteerd.

De actuele waarde van derivaten is onder meer sterk afhankelijk van de stand van de (valuta)koersen en de rentes ultimo jaar ten opzichte van de (valuta)koersen en rentes op het moment van afsluiten van de derivatenposities.

Overige beleggingen

	31-12-2021	31-12-2020
Totaal overige beleggingen	37.257	58.379

De overige beleggingen betreffen voor € 37,0 miljard (2020: € 37,8 miljard) op eigen naam verrichte beleggingen en voor € 0,2 miljard (2020: € 20,5 miljard) beleggingen via door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening. De overige beleggingen zijn gedaald doordat de deposito's van de APG Commodities Pool met APG Liquiditeitenbeheer door het overgaan van de beleggingen naar ABP zijn komen te vervallen.

Overige beleggingen betreffen met name beleggingen in hedgefondsstrategieën ad € 17,7 miljard (2020: € 16,8 miljard). Verder zijn onder deze post opgenomen beleggingen in commodities ad € 3,9 miljard (2020: € 2,1 miljard). De waarde van de in overige beleggingen begrepen overige activa en passiva inzake beleggingen bedraagt € 15,7 miljard (2020: € 39,5 miljard).

De shortpositie van de op eigen naam verrichte beleggingen is ultimo 2021 € 0,0 (2020: € 0,0) en is verantwoord onder de balanspost passiva beleggingen-gerelateerd.

2. Overige activa

	31-12-2021	31-12-2020
Deelnemingen	473	427
Materiële vaste activa	41	62
Vorderingen en overlopende activa	1.186	1.147
Liquide middelen	276	298
Totaal overige activa	1.976	1.934

In de post liquide middelen zijn banksaldi in rekening courant begrepen. Van de liquide middelen staat het volledige bedrag ter vrije beschikking. Er zijn geen verdere zekerheden gesteld.

De post deelnemingen betreft het rechtstreeks belang in APG Groep NV. Het verloop van de post deelnemingen is als volgt:

Deelnemingen

	Totaal 2021	Totaal 2020
Beginstand deelnemingen	427	512
Waardeontwikkeling	115	74
Uitgekeerd dividend	-69	-76
Kapitaalvermindering	-	-83
Eindstand deelnemingen	473	427

De materiële vaste activa bestaan uit:

Materiële vaste activa

	31-12-2021	31-12-2020
Bedrijfsgebouwen en installaties	41	62

De post bedrijfsgebouwen en installaties bestaat uit zowel bedrijfsgebouwen met een geschatte economische levensduur van 30 jaar, en installaties met een economische levensduur van 15 jaar.

In 2021 heeft er een extra afschrijving plaatsgevonden op een van de bedrijfsgebouwen.

De vorderingen en overlopende activa bestaan uit:

Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2021	31-12-2020
Vorderingen op werkgevers	940	895
Vorderingen inzake waarde-overnames	178	171
Vorderingen op deelnemers	2	2
Overige vorderingen	66	79
Totaal vorderingen en overlopende activa	1.186	1.147

Onder de vorderingen zijn geen vorderingen opgenomen met een resterende looptijd langer dan één jaar (2020: nihil).

Passiva

3. Eigen vermogen

	Bestemmings- reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand 1-1-2020	1.060	-10.711	-9.651
Toevoeging uit resultaat	-	-	-
Onttrekking	-82	-23.819	-23.901
Stand 31-12-2020	978	-34.530	-33.552
Stand 1-1-2021	978	-34.530	-33.552
Toevoeging uit resultaat	-	87.377	87.377
Onttrekking	-218	-	-218
Stand 31-12-2021	760	52.847	53.607

Het eigen vermogen bestaat uit de bestemmingsreserve en de algemene reserve. De algemene reserve is naast financieringsbron voor eventuele tegenvallers ook bron voor toekomstige indexaties.

Pensioenfondsen moeten op grond van het FTK een vereist eigen vermogen aanhouden, gebaseerd op de door het fonds gelopen risico's. Per eind 2021 bedraagt het vereist eigen vermogen € 131,2 miljard dat wil zeggen 26,3% van de voorziening pensioenverplichtingen. Daarnaast schrijft de wet voor dat een pensioenfonds een eigen vermogen aanhoudt dat groter is dan het

minimaal vereist eigen vermogen. Voor ABP geldt als norm een minimaal vereist eigen vermogen ter grootte van 4,2% (2020: 4,2%) van de voorziening pensioenverplichtingen. Ultimo boekjaar bedraagt het minimaal vereist eigen vermogen € 21,0 miljard. Een uitgebreide toelichting van de positie van ABP ten opzichte van het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen is opgenomen in de risicoparagraaf.

Op 31 maart 2022 is een actualisatie van het herstelplan ingediend waarin is aangetoond dat binnen de voorgeschreven termijn het niveau van het vereist eigen vermogen wordt bereikt. In 2022 zijn er geen aanvullende maatregelen nodig.

Ultimo boekjaar is de volgende bestemmingsreserve verantwoord: de bestemmingsreserve inkoop voorwaardelijk pensioen bedraagt € 760 miljoen (2020: € 978 miljoen). Aanwending van de bestemmingsreserve inkoop voorwaardelijk pensioen is afhankelijk van het pensioneringsgedrag van de deelnemers in deze regeling. In 2021 is € 218 miljoen onttrokken.

Deze bestemmingsreserve telt niet mee bij het bepalen van de dekkingsgraad.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het jaarverslag is op 28 april 2022 vastgesteld door het bestuur van de Stichting Pensioenfonds ABP.

Vastgesteld is om van het resultaat € 218 miljoen te onttrekken aan de bestemmingsreserves en het restant ad € 87,4 miljard toe te voegen aan de algemene reserve.

4. Voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenregelingen

	OP/NP	AOP	Risico Deelnemers	Totaal 2021	Totaal 2020
Beginstand VPV	527.934	1.833	98	529.865	476.330
Bij-mutaties VPV					
- pensioenopbouw	20.243	303	-	20.546	17.374
- wijziging u.h.v. overdracht van rechten	211	-	-	211	62
- overige mutaties	1.435	14	19	1.468	1.366
Totaal bij-mutaties VPV	21.889	317	19	22.225	18.802
Af-mutaties VPV:					
- onttrekking voor pensioenuitkeringen	-12.670	-194		-12.864	-12.439
- onttrekking voor kosten	-101	-4		-105	-96
- rentetoevoeging	-2.832	-10		-2.842	-1.551
- resultaat op actuariële grondslagen	-737	35		-702	-928
- ontwikkeling marktrente:	-34.147	-73	-	-34.220	63.195
- wijziging actuariële grondslagen	-2.568	8		-2.560	-13.448
Totaal af-mutaties VPV	-53.055	-238	-	-53.293	34.733
Eindstand VPV	496.768	1.912	117	498.797	529.865
- waarvan voor risico van het pensioenfonds				498.680	529.767
- waarvan voor risico deelnemers				117	98

De VPV is berekend op basis van de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur waarbij gebruik wordt gemaakt van de ultimate forward rate (UFR-) methode. Van de rentecurve is de vervangingsrente afgeleid van 0,57% (2020: 0,19%). Het effect van de eerste stap van de UFR-wijziging zorgt per 1 januari 2021 voor een toename van de voorziening van € 6,8 miljard en is onderdeel van de mutatie Effect Rentetermijnstructuur.

De VPV is inclusief de effecten van het overgangsrecht privatisering ABP (OPA). Deze bepalingen maken deel uit van de in het kader van de privatisering voor alle (toekomstige) pensioenrechten uitgevoerde neutrale omrekeningsoperatie bij de overgang van ABP-wet naar ABP-pensioenregeling. De jaarlijkse actualisering van de actuariële grondslagen ten behoeve van de voorziening overgangsrecht privatisering ABP (OPA) op basis van eigen waarnemingen 2020 naar 2021 heeft geleid tot een stijging van de VPV van € 0,13 miljard (2020: € 0,03 miljard).

De voorziening voor risico deelnemers bestaat uit ABP ExtraPensioen ad € 0,1 miljard (2020: € 0,1 miljard) en ABP nettopensioen ad € 13 miljoen (2020: € 13 miljoen). Voor de nettopensioenregeling is de omvang van de verplichtingen aan de deelnemers gelijk aan de waarde van de voor hun rekening en risico uitgevoerde beleggingen. Het bedrag van € 0,1 miljard (2020: € 0,1 miljard) inzake de ABP ExtraPensioen regeling dat als risico deelnemer wordt gepresenteerd heeft betrekking op het behaalde rendement over de

inleg. De inleg in de ABP ExtraPensioen-regeling wordt gepresenteerd onder de voorziening voor risico fonds en bedraagt ultimo boekjaar € 0,1 miljard (2020: € 0,1 miljard).

De eindstand van de voorziening pensioenverplichtingen betreft de volgende categorieën:

Voorziening pensioenverplichtingen

	OP/NP	AOP	Risico deelnemers	31-12-2021	31-12-2020
Deelnemers	253.731	-	117	253.848	266.178
Gewezen deelnemers	42.611	-	-	42.611	45.564
Pensioengerechtigden	200.426	1.912	-	202.338	218.123
Totaal voorziening pensioenverplichtingen	496.768	1.912	117	498.797	529.865

Het aandeel van de regeling voor de beroepsmilitairen in de pensioenverplichtingen OP/NP ad € 497 miljard bedraagt € 13,9 miljard (2020: € 14,7 miljard). De in de voorziening begrepen opslag ter dekking van de kosten van toekomstige toekenningen en uitkeringen bedraagt € 2,6 miljard (2020: € 2,7 miljard). De incassokosten worden gedekt uit opslagen die in de premies zijn verdisconteerd.

Gezien de financiële positie per 31 oktober 2021 heeft het bestuur de indexatie voor 2022 vastgesteld op 0%. Dit geldt zowel voor ingegane en premievrije pensioenen als voor in opbouw zijnde pensioenen van deelnemers. De prijsontwikkeling over de periode 1 september 2020 tot en met 31 augustus 2021 bedroeg 2,39% (peildatum 31 augustus 2021). De voor pensioengerechtigden ingekochte VPL is verantwoord binnen de categorie OP/NP. De in te kopen aanspraken op ouderdomspensioen

zijn pas opgebouwd op het moment dat deze zijn gefinancierd. Bij gedeeltelijke ingang van het ouderdomspensioen vindt inkoop naar rato plaats. Onder arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP) zijn de arbeidsongeschiktheidspensioenen vermeld die zijn gebaseerd op de WAO en op de WIA. Het betreft invaliditeitspensioenen (IP), herplaatsingstoelagen (HPT) en ABP arbeidsongeschiktheidspensioenen (AAOP). Voor een toelichting op de mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten.

5. Passiva beleggingen-gerelateerd

	31-12-2021	31-12-2020
Ontvangen zekerheden	14.977	25.920
Shortposities	-	287
Kortgeld o/g	6.806	23.958
Derivaten	21.235	24.798
Totaal passiva beleggingen-gerelateerd	43.018	74.963

In het kortgeld o/g ad € 6,8 miljard (2020: € 24,0 miljard) zijn € 0,0 miljard in repo's begrepen (2020: € 0,0). Deze hebben betrekking op obligaties en indexobligaties. Voor het aangaan van repo's wordt een vergoeding bedongen. Voor het risico van niet-teruglevering worden tijdelijk contanten verkregen, die onder strikte richtlijnen worden belegd om additioneel rendement te genereren.

Ontvangen zekerheden betreffen borgstellingen voor aangepane transacties inzake derivaten.

De shortposities zijn als volgt te specificeren:

Shortposities

	31-12-2021	31-12-2020
Vastrentende waarden	-	287
Overige beleggingen	-	0
Totaal shortposities	-	287

De negatieve derivatenposities zijn als volgt te specificeren:

Derivaten met een negatieve actuele waarde

	31-12-2021	31-12-2020
Valuta derivaten		
Valutatermijncontracten	2.193	540
Cross currency swaps	-	1
Interest derivaten		
Renteswaps	17.034	21.133
Inflation linked swaps	1.037	2.540
Futures vastrentende waarden	81	20
TBA's	3	3
Overige derivaten		
Credit default swaps	193	208
Overige futures	694	353
Totaal derivaten met een negatieve actuele waarde	21.235	24.798

Negatieve derivatenposities worden overeenkomstig de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving op de passiefzijde gepresenteerd. De actuele waarde van de post derivaten is onder meer afhankelijk van de stand van de (valuta)koersen en de rentes ultimo jaar ten opzichte van de (valuta)koersen en rentes op het moment van afsluiten van de derivatenposities. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de derivaten met een positieve waarde.

6. Schulden en overige passiva

	31-12-2021	31-12-2020
Schulden inzake pensioenen	345	350
Schuld voorwaardelijke inkoop	2.951	2.044
Overige schulden	645	380
Totaal schulden en overige passiva	3.941	2.774

Onder de schulden en overige passiva zijn, als onderdeel van de overige schulden, voor € 326 miljoen (2020: € 23 miljoen) posten verantwoord met een resterende looptijd langer dan één jaar.

Van de schulden inzake pensioenen heeft een bedrag van € 326 miljoen (2020: € 320 miljoen) betrekking op schulden inzake belastingen en sociale lasten.

In 2021 is de financieringsconstructie tussen ABP en Defensie afgewikkeld. Het openstaande bedrag primo 2021 bedroeg € 4 miljoen. Deze verplichting vloeide voort uit de uitvoering door ABP van de kapitaalgedekte pensioenregeling voor militairen.

De schuld voorwaardelijke inkoop ad € 2.951 miljoen (2020: € 2.044 miljoen) betreft de schuld aan de sociale partners uit hoofde van de ontvangen voorfinanciering en het rendement op de hieraan gerelateerde risicovrije beleggingen. De voorfinanciering betreft het spreiden van de premie over meerdere jaren voor de piek in de inkopen met betrekking tot de VPL in 2022. De mutatie gedurende het boekjaar bestaat uit:

Verloop schuld voorwaardelijke inkoop

	31-12-2021	31-12-2020
Stand per 1 januari	2.044	1.369
Ontvangen premie	925	681
Rendement	-18	-6
Stand per 31 december	2.951	2.044

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Verplichtingen uit hoofde van beleggingen

De niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa betreffen vanuit de beleggingen aangegane commitments inzake kapitaalbelangen in beleggingsdochters en door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening.

Voor beleggingen in vastgoed zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor € 11,5 miljard (2020: € 9,5 miljard).

Bij aandelen zijn voor beleggingen in private equity verplichtingen aangegaan om desgevraagd stortingen te verrichten. Per balansdatum bedragen deze € 17,8 miljard (2020: € 20,0 miljard).

Voor beleggingen in beleggingsfondsen zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor € 2,5 miljard (2020: € 2,4 miljard).

Er zijn voor € 0,0 miljard effecten verstrekt als collateral (2020: € 0,0) en € 0,0 miljard effecten ontvangen als collateral (2020: € 0,0). Er zijn voor € 0,4 miljard (2020: € 0,0 miljard) effecten ontvangen als onderpand (bilateraal initial margin).

Er zijn voor € 3,0 miljard (2020: € 1,0 miljard) effecten verstrekt als initial margin en voor € 0,4 miljard (2020: € 0,0) effecten verstrekt als onderpand (bilateraal initial margin). Verder zijn effecten ontvangen ter grootte van € 0,9 miljard (2020: € 3,8 miljard) en verstrekt ter grootte van € 0,0 miljard (2020: € 0,0 miljard) in verband met repo's. Er is voor € 0,5 miljard (2020: € 0,5 miljard) cash verstrekt als initial margin in verband met derivaten.

Bij ABN-AMRO Bank NV is een intraday-faciliteit aangegaan van in totaal € 6,3 miljard (2020: € 1,2 miljard). Verder is bij ING een intraday-faciliteit van € 0,5 miljard (2020: € 0,5 miljard) afgesloten. Ultimo 2021 is op deze faciliteiten geen beroep gedaan. Voor deze overeenkomsten/faciliteiten zijn geen zekerheden afgegeven.

Voor overige beleggingen zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor een bedrag van € 2,9 miljard (2020: € 3,1 miljard).

Overige verplichtingen

Met het uitvoeringsbedrijf APG Groep NV is een meerjarig contract afgesloten voor de dienstverlening bestaande uit bestuursondersteuning, pensioenbeheer en -communicatie en vermogensbeheer in het kader van de uitvoering van de pensioenregelingen. APG Groep NV heeft de werkzaamheden vervolgens uitbesteed aan de dochtermaatschappijen APG DWS en Fondsenbedrijf NV en APG Asset Management NV.

Voor de omzetbelasting is een fiscale eenheid gevormd. De fiscale eenheid bestaat uit ABP, APG Groep NV en de (klein)dochters van APG Groep NV. Binnen deze fiscale eenheid zijn de vennootschappen over en weer hoofdelijk aansprakelijk voor elkaars belastingschulden.

Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

Baten

7. Premiebijdragen netto

Premies naar categorie

	OP/NP	AAOP	Totaal 2021	Totaal 2020
Werkgeversdeel	8.884	212	9.096	8.476
Werknemersdeel	3.533	91	3.624	3.265
Totaal premiebijdragen (bruto)	12.417	303	12.720	11.741
Af: kostenopslag in de premie			-116	-110
Premiebijdragen (netto)			12.604	11.631
Premie (in %)	25,90	0,80		

De premiebijdragen van aangesloten werkgevers en werknemers zijn in voorgaande tabel naar categorie gespecificeerd. Tevens zijn de premiepercentages vermeld. Het betreft de zogeheten gedempte kostendekkende premie plus eventuele op- of afslagen, bijvoorbeeld vanwege een herstelplan of premiekortingen.

Het bedrag van de brutopremies is in 2021 circa 8% hoger dan in 2020. Het premiepercentage voor OP/NP is 1%-punt hoger ten opzichte van 2020. Deze premieverhoging veroorzaakt voor het merendeel de verhoging van de bruto premies.

De kostenopslag uit de pensioenpremies dient mede ter dekking van de incassokosten. De incasso-opslag OP/NP bedraagt in 2021 0,25% van de premiegrondslag OP/NP (2020: 0,25%).

Ultimo 2021 bedraagt het aantal aangesloten (sub)werkgevers 3.468 (2020: 3.557). Zij dragen de volledige premie af, inclusief het werknemersdeel. Het totaal van de premiebijdragen van het pensioenfonds betreft de in het verslagjaar feitelijk vastgestelde premie plus de raming van de nog vast te stellen premie over het verslagjaar en het inmiddels vastgestelde schattingsverschil ten opzichte van voorgaand verslagjaar. Het fonds heeft in 2021 geen premiekorting in de zin van de Pensioenwet verleend.

De Pensioenwet schrijft voor dat de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de ongedempte kostendekkende premie worden gekwantificeerd. De ongedempte premie is berekend op basis van de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur, die correspondeert met een gemiddelde nominale rekenrente primo verslagjaar van 0,19% (2020: 0,74%).

De samenstelling van de genoemde premies is als volgt:

Samenstelling premiebijdragen

	Feitelijk	Gedempt kostendekkend	Ongedempt kostendekkend
a. premiedeel voor onvoorwaardelijke verplichtingen	7.018	7.018	19.870
b. premiedeel opslag voor kosten pensioenbeheer	116	116	116
c. premiedeel solvabiliteitsopslag	1.810	1.810	5.126
d. premiedeel voor voorwaardelijke (indexatie-) verplichtingen	2.558	2.558	-
e. premiedeel op- of afslagen op de gedempte kostendekkende premie	342	-	-
Totaal premiebijdragen 2021	11.844	11.502	25.112
Totaal premiebijdragen 2020	10.843	8.190	20.975

Zoals uit de tabel blijkt is de feitelijke premie in 2021 hoger dan de gedempte kostendekkende premie en lager dan de ongedempte kostendekkende premie.

De in de tabel vermelde feitelijke premiebijdragen wijken af van de post premiebatens (netto). Het verschil wordt in onderstaande tabel nader toegelicht:

Aansluiting premiebijdragen

	Totaal 2021	Totaal 2020
Premiebijdragen (netto)	12.604	11.631
Feitelijke premiebijdragen	11.844	10.843
Vershil	760	788
Betreft:		
Inkooppremie VPL	850	823
Kostenopslag in de premie	-116	-110
Overige	26	75

Uit de vergelijking van de premiedelen blijkt wat het effect van de demping is en wat het effect is van het wel (bij de gedempte benadering) of niet (bij de ongedempte benadering) rekening houden met verwachte beleggingsopbrengsten.

De minimaal te ontvangen premiebijdrage is gelijk aan de gedempte kostendekkende premie, vermeerderd met de herstelopslagen. De feitelijke ontvangen premie is hieraan gelijk.

Het premiedeel voor onvoorwaardelijke verplichtingen (a) is bij zowel de feitelijke als de gedempte kostendekkende premie gebaseerd op het op langetermijn verwachte nominale beleggingsrendement, vergelijkbaar met een vervangingsrente van 4,2%.

Het premiedeel opslag voor kosten pensioenbeheer (b) betreft de premiebijdragen uit hoofde van de opslag voor incassokosten. De kostendekking voor excasso- en toekenningskosten is in het onvoorwaardelijke premiedeel (a) begrepen.

Het premiedeel solvabiliteitsopslag (c) is gebaseerd op de vereiste dekkingsgraad bij de strategische beleggingsmix primo 2021. De solvabiliteitsopslag bedraagt 25,8% van het onvoorwaardelijke premiedeel (a).

Het premiedeel voor voorwaardelijke (indexatie-)verplichtingen (d) in zowel de feitelijke als gedempte kostendekkende premie betreft het verschil tussen de waardering van de pensioenopbouw en risicodekkingen op basis van de reële rendementscurve (vergelijkbaar met een vervangingsrente van 2,3% enerzijds, en de waardering van diezelfde componenten op basis van het verwachte nominale rendement op lange termijn vermeerderd met de solvabiliteitsopslag, zoals opgenomen in de premieonderdelen (a) en (c), anderzijds.

Het premiedeel op- of afslagen op de gedempte kostendekkende premie (e) bevat het verschil tussen de gedempte premie op basis van de reële rendementscurve van 2,3%, en de feitelijke premie op basis van een verwacht

reëel rendement van 2,4%. Daarnaast heeft ABP in 2021 een premieopslag van 1,5 procentpunt geheven. Ook de premieopslag komt terecht in onderdeel e.

8. Beleggingsresultaten (netto)

De directe resultaten betreffen nominale renteopbrengsten en dividenden. Het pensioenfonds is vrijgesteld van dividendbelasting. De indirecte resultaten betreffen de actuele waardeontwikkeling van de beleggingen, inclusief valutakoersresultaten. De kosten betreffen de som van de gefactureerde kosten van de beleggingen op eigen naam, de door het uitvoeringsbedrijf voor vermogensbeheer gefactureerde kosten en de kosten van het bestuur. Bij de verdeling van de kosten naar beleggingscategorieën zijn niet direct toewijsbare kosten toegerekend naar rato van het belegd vermogen. In de jaarrekening staan alleen de gefactureerde kosten vermeld. De niet-gefactureerde kosten zijn gesaldeerd met de beleggingsresultaten. In het hoofdstuk 'Kosten vermogensbeheer' van het bestuursverslag wordt het totaal van deze kosten toegelicht.

Transactiekosten zijn in de jaarrekening gesaldeerd met de beleggingsresultaten. Het totaal van de transactiekosten voor het boekjaar bedraagt € 539 miljoen (2020: € 532 miljoen). Een verdere specificatie van

Beleggingsresultaten (netto)

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	2021	2020
Directe resultaten	812	1.110	5.083	2.318	128	9.451	7.936
Indirecte resultaten	12.543	50.248	-3.786	-21.717	10.290	47.578	23.161
Kosten vermogensbeheer	-155	-250	-121	-3	-80	-609	-475
Totaal beleggingsresultaten (netto)	13.200	51.108	1.176	-19.402	10.338	56.420	30.622

de transactiekosten is opgenomen in het [hoofdstuk 'Kosten vermogensbeheer'](#) van het bestuursverslag.

Het resultaat op derivaten wordt onderstaand gespecificeerd naar soort derivaat.

Resultaat derivaten

	2021	2020
Rentederivaten	-5.864	5.326
Valutaderivaten	-11.964	8.627
Overige derivaten	-1.571	535
Totaal resultaat op derivaten	-19.399	14.488

Het verlies op derivaten in 2021 is het gevolg van een stijging van de rente waardoor de rentederivaten in waarde dalen, een daling van de US dollar prijs in Euro's waardoor de valutaderivaten (met name verkoop van US dollars) minder waard worden en een stijging van de futureprijs waardoor de schuld uit hoofde van de shortpositie in futures hoger wordt.

Lasten

9. Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen naar soort

	Totaal 2021	Totaal 2020
OP/NP	-12.654	-12.114
AOP	-254	-268
Aantallen pensioengerechtigden ultimo:		
OP/NP	927.350	895.949
AOP	47.422	47.369

De post pensioenuitkeringen betreft ouderdoms- en nabestaandenpensioen (OP/NP) en de arbeidsongeschiktheidspensioenen (AOP): AAOP, IP en HPT.

10. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	Totaal 2021	Totaal 2020
Pensioenopbouw	-20.546	-17.374
Rentetoevoeging	2.842	1.550
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	12.864	12.439
Resultaat op uitruil en overgangen	702	928
Onttrekking voor kosten pensioenbeheer	105	96
Ontwikkeling marktrente	34.220	-63.194
Wijziging actuariële grondslagen	2.560	13.449
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-211	-62
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-1.468	-1.367
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	31.068	-53.535

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen wordt onderstaand per component toegelicht.

Pensioenopbouw

De post pensioenopbouw weerspiegelt het effect van 1 jaar diensttijdopbouw en de diensttijddoortelling bij arbeidsongeschiktheid en overlijden op de nominale pensioenverplichtingen.

Rentetoevoeging

De waarde van de pensioenverplichtingen neemt, behalve met de pensioenopbouw en eventuele indexatie, jaarlijks ook toe met rente. De oprenting in het verslagjaar geschiedt tegen de eenjaarsrente uit de nominale rentetermijnstructuur ultimo voorgaand boekjaar ad -0,53% (2020: -0,32%).

Omdat de eenjaarsrente uit de nominale rentetermijnstructuur ultimo voorgaand boekjaar negatief was, dalen de verplichtingen van het pensioenfonds. Bij een negatieve rente vormt de rentetoevoeging dus een bate.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuariëel, dus rekening houdend met resultaat op actuariële grondslagen, berekend als de contante waarde van de verwachte toekomstige pensioenuitkeringen. Jaarlijks wordt het voor het verslagjaar gecalculerde bedrag uit de voorziening onttrokken, ter dekking van de feitelijk te verrichten pensioenuitkeringen in dat jaar.

Resultaat op actuariële grondslagen

Het resultaat op actuariële grondslagen bestaat grotendeels uit het resultaat op uitruil en overgangen.

Onttrekking voor kosten pensioenbeheer

De kosten van pensioenbeheer, bestaande uit excasso- en toekenningskosten worden uit een onttrekking uit de voorzieningen gedekt. Voor de onttrekking gedurende 2021 gelden de opslagen zoals bepaald in het Grondslagenonderzoek 2014-2016. Zo bedraagt de excasso-opslag OP/NP 0,30% (2020: 0,30%) van de voorziening pensioenverplichtingen en de toekenningskostenopslag 0,35% (2020: 0,35%) van de voorziening voor latente pensioenverplichtingen. Voor de arbeidsongeschiktheidspensioenen geldt een incasso-opslag van 0,00% (2020: 0,00%) en een excasso-opslag van 2,30% (2020: 2,30%) van de voorziening voor arbeidsongeschiktheidspensioenen.

Ontwikkeling marktrente

De rentetermijnstructuur ultimo 2021 zoals gepubliceerd door DNB correspondeert met een nominale rente van 0,57%. Ultimo 2020 correspondeerde de rentetermijnstructuur met een nominale rente van 0,19%. Het effect van de eerste stap van de UFR-wijziging zorgt per 1 januari 2021

voor een toename van de voorziening van € 6,8 miljard en is onderdeel van de mutatie Effect Rentetermijnstructuur.

De wijziging van de rentetermijnstructuur leidt op totaalniveau tot een afname van de voorziening pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

De post wijziging actuariële grondslagen betreft het financiële effect van:

- De overgang op de nieuwe grondslagen uit het meeste recente Grondslagenonderzoek 2017-2019 (GO1719) leidt tot een daling van de VPV van € 2,7 miljard. Deze daling wordt met name veroorzaakt doordat bij de waardering van het ingegane en latente nabestaandenpensioen rekening wordt gehouden met een hogere sterfte van respectievelijk de nabestaande en de partner. Daarnaast is in dit bedrag tevens de overgang op nieuwe flexfactoren (ten behoeve van vervroegen en uitstellen van pensioen) verwerkt. De nieuwe flexfactoren zijn bepaald op basis van een rekenrente van 2,2% (was 2,4%) en de nieuwe grondslagen GO1719.
- De actualisering van de R/F-factoren leidt tot een toename van de VPV van € 0,1 miljard. 'Een R/F-factor (oftewel Reëel/Fictief) is de verhouding tussen de feitelijke jaarlijkse uitkeringen aan Bijlage K en de fictieve aanspraken. We spreken hier over fictieve aanspraken omdat, in tegenstelling tot reguliere OP/NP-aanspraken, deelnemers geen aanspraken voor Bijlage K opbouwen. De hoogte van de aanvulling is namelijk onder andere afhankelijk van de (samenvallende) diensttijd uit de periode tot 1995. Deze diensttijd wordt omgezet in een zogenaamde 'fictieve aanspraak' zodat waardering van de voorziening voor Bijlage K op basis van contante waardefactoren kan plaatsvinden.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2021	2020
Waardeoverdrachten	30	66
Waardeovernames	-241	-128
Totaal wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-211	-62

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De Overige mutaties zijn met name toe te wijzen aan de volgende oorzaken:

- Verbeterde actuariële waardering door de overgang op Jaarwerk Vernieuwing. Dit leidt tot een toename van de VPV met ca. € 0,8 miljard.
- Nieuwe aanspraken vanuit het project Grip op Data. Dit leidt tot een toename van de VPV met ca. € 0,2 miljard.
- Administratieve (twk-) correcties zorgen voor een toename van de voorziening met ca. € 0,2 miljard.

11. Dekking uit kostenopslag pensioenpremies

	2021	2020
Kostenopslag in de premie	116	110

De dekking uit de pensioenpremies dient ter dekking van de incassokosten. De incasso-opslag OP/NP bedraagt 0,25% van de premiegrondslag OP/NP (2020: 0,25%).

12. Saldo overdracht van rechten

	2021	2020
Waardeovernames	284	126
Waardeoverdrachten	-42	-45
Totaal saldo overdracht van rechten	242	81

In vergelijking met 2020 stijgen zowel de waardeovernames als de waardeoverdrachten. Vanaf 1 november 2021 liet de dekkingsgraad van ABP weer individuele waardeovernames en -overdrachten toe. Echter voor de waardeovernames en -overdrachten inzake kleine pensioenen (tussen de € 2 en € 503,24 bruto per jaar) maakt het niet uit hoe hoog de dekkingsgraad is. De waardeovername en -overdracht kan dus ook plaatsvinden als de dekkingsgraad te laag is om normale waardeovernames of -overdrachten te mogen uitvoeren.

13. Kosten pensioenbeheer (netto)

	2021	2020
Salarissen (inclusief sociale lasten)	-8	-8
Pensioenlasten	-1	-1
Overige personeelskosten	-1	-1
Afschrijvingen	-16	-5
Diensten van derden pensioenbeheer	-145	-131
Diensten van derden vermogensbeheer	-493	-409
Diensten van derden overige	-20	-27
Overige bedrijfskosten	-8	-7
Subtotaal	-692	-589
Af: opbrengsten uit werkzaamheden voor derden	15	25
Af: toerekening aan kosten vermogensbeheer	521	423
Kosten pensioenbeheer (netto)	-156	-141

Onder de salarissen en pensioenlasten zijn begrepen de bedragen die in 2021 zijn uitbetaald aan de directie bestuursbureau. De overige bedrijfskosten betreffen voornamelijk kosten van huisvesting en toezichhouders.

Directie bestuursbureau

	Salarissen	Overige personele- en pensioenlasten	Totaal 2021	Totaal 2020
H.J. van Wijnen ¹	233.090	49.155	282.245	161.263
R.L.S. Verjans	219.936	54.764	274.700	265.820

¹ vanaf 1-5-2020

Dhr. van Wijnen heeft voor het jaar 2021 een extra vergoeding ontvangen van € 30.000,- als kwartiermaker op weg naar OGM. De post overige personele en pensioenlasten omvat mede de werkgeversbijdrage sociale verzekeringen.

De omvang van het gemiddelde personeelsbestand bedroeg:

Omvang gemiddeld personeelsbestand

	2021	2020
In fte's	41	42
In personen	42	43

Het personeel neemt deel aan de pensioenregeling van ABP. Als werkgever heeft ABP aan het fonds geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen in het geval van tekorten, anders dan het voldoen van de jaarlijkse premiebijdragen. Hierdoor kan worden volstaan met het verantwoorden van de premie als last.

Toelichting op het enkelvoudige kasstroomoverzicht

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

De post geldmiddelen is als volgt te specificeren:

	31-12-2021	31-12-2020
Beleggingen	1.252	1.058
Liquide middelen	276	298
Totaal geldmiddelen	1.528	1.356

Kasstroom uit pensioenactiviteiten

De ontvangen premies in het kasstroomoverzicht bestaan uit de premiebijdragen van € 11.679 miljoen en de ontvangen premies inzake de schuld voorwaardelijke inkoop van € 925 miljoen, zoals verantwoord onder schulden en overige passiva.

De toename van de ontvangen premies in 2021 is met name te verklaren door de groei van het aantal deelnemers. Daarnaast zit een deel van de oorzaak in de verhoging van de premie OP/NP van 1 procentpunt t.o.v. 2020.

De toename van de betaalde pensioenuitkeringen wordt met name veroorzaakt door de toename van het aantal pensioengerechtigden.

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

In het kasstroomoverzicht zijn kasstromen uit directe beleggingsopbrengsten en valutaresultaten op bankrekeningen opgenomen.

De post overige mutaties ontstaat door een aantal effecten. Waaronder mutaties in de balanspost negatieve bankstanden, mutatie van de kortlopende geldmarktproducten, valuta effecten en de methodiek van doorkijk in de beleggingspools.

Overige toelichtingen

Actuariële analyse

	Notes	2021	2020
Resultaat op premiebijdragen			
Premiebijdragen (netto)	7	12.604	11.631
Pensioenopbouw	10	-20.546	-17.374
Subtotaal		-7.942	-5.743
Renteresultaat			
Beleggingsresultaten (netto)	8	56.420	30.622
Rentelasten passiva beleggingen-gerelateerd		-16	-68
Rentetoevoeging	10	2.842	1.550
Ontwikkeling marktrente	10	34.220	-63.194
Subtotaal		93.466	-31.090
Resultaat op pensioenuitkeringen			
Pensioenuitkeringen	9	-12.908	-12.382
Onttrekking voor pensioenuitkeringen uit VPV	10	12.864	12.439
Subtotaal		-44	57

	Notes	2021	2020
Resultaat op kosten			
Kosten pensioenbeheer (netto)	13	-156	-141
Onttrekking voor kosten pensioenbeheer uit VPV	10	105	96
Dekking uit kostenopslag pensioenpremies	11	116	110
Subtotaal		65	65
Resultaat overig			
Resultaat op actuariële grondslagen	10	702	928
Overige baten en lasten		-211	-219
Saldo overdracht van rechten	12	242	81
Wijziging VPV uit hoofde van overdracht van rechten	10	-211	-62
Wijziging actuariële grondslagen	10	2.560	13.449
Overige mutaties			
voorziening pensioenverplichtingen	10	-1.468	-1.367
Subtotaal		1.614	12.810
Totaal resultaat = saldo baten en lasten		87.159	-23.901

Beloningsparagraaf

Het beloningsbeleid werkt met vaste beloningen. De tijd die iemand investeert in de (bestuurs-)functie bij ABP is daarbij leidend. De voorzitter ontvangt een vaste vergoeding op basis van een overeenkomst van opdracht. Deze vergoeding is gebaseerd op het aantal dagen waarop de voorzitter voor het bestuur actief is. De vergoeding bedraagt € 130.000, - op jaarbasis bij een vierdaagse werkweek.

Bestuursleden ontvangen een vaste vergoeding van € 90.000 per jaar waarop een aanvulling van € 10.000 mogelijk is in geval er sprake is van een groter dan gemiddeld tijdsbeslag voortvloeiend uit het bestuurslidmaatschap. Van een groter dan gemiddeld tijdsbeslag is bijvoorbeeld sprake bij de beide vicevoorzitters in het bestuur. Aan de vergoedingen is geen sociale zekerheid en geen pensioenopbouw gekoppeld. De vergoedingen van externe leden van commissies zijn in 2021 per commissielid onveranderd.

Indexatie van de bestuurdersvergoedingen is afhankelijk van de indexatie van de pensioenuitkeringen. Over 2021 zijn de pensioenuitkeringen niet verhoogd, waardoor er geen indexatie van de bestuurdersbeloningen heeft plaatsgevonden. Aan de leden van het bestuur zijn geen bonussen, leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Beloningen bestuursleden

in €	2021	2020
C.M. Wortmann-Kool (voorzitter bestuur)	130.000	130.000
A. Boonen (per 1-1-2021) (per 9-4-2021 vicevoorzitter) ¹	97.280	-
M. Doornekamp (tot 1-10-2021)	67.500	90.000
C. van Eykelenburg (tot 1-10-2020)	-	67.500
P. Fey ¹	90.000	90.000
A. Gram (per 1-6-2021)	52.500	-
G.A.C. Leegwater (tot 1-11-2020)	-	75.000
J. Meijer (tot 4-6-2020) ¹	-	50.000
C.M. Mulder-Volkers	90.000	90.000
K. Nauta	90.000	90.000
P. Rosenmöller (per 1-12-2021)	7.500	-
A.J.M. Sibbing (per 9-4-2021 vicevoorzitter)	97.280	90.000
M. Snel (per 1-9-2020 en tot 1-9-2021)	60.000	30.000
P.A. Stork (tot 1-1-2022)	90.000	90.000
X.J. den Uyl	90.000	90.000
A. van Vliet (tot 9-4-2021 vicevoorzitter)	92.720	95.750
J.P.C.M. van Zijl (tot 9-4-2021 vicevoorzitter)	27.198	100.000
W. Bolhuis (tot 31-12-2020) ²	-	11.485
Totaal beloningen bestuur	1.081.978	1.189.735

¹ De gelden worden overgemaakt aan de betreffende instanties.

² Trainee bestuurder.

(Externe) leden van de fondsorganen

in €	2021	2020
Commissie van Beroep	37.545	34.833
Bestuurscommissie Beleggingsbeleid	-	35.000
Verantwoordingsorgaan	253.289	160.017
Raad van Toezicht	130.000	130.000
Totaal beloningen (externe) leden fondsorganen	420.834	229.850

In de fondsorganen in bovenstaande tabel participeren voornamelijk personen die geen deel uitmaken van het bestuur. Alleen in de Commissie van Beroep en bestuurscommissie Beleggingsbeleid participeren ook bestuursleden. De commissie beleggingsbeleid kende in 2021 geen externe leden. De toename VO-vergoedingen is te wijten aan het feit dat er in 2021 meer vergaderingen hebben plaatsgevonden mede als gevolg van de advisering governance wijziging naar OGM.

Transacties met verbonden partijen

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme condities. In de beloningsparagraaf wordt toegelicht welke beloningen zijn verstrekt aan de bestuurders.

ABP is verhuurder van een deel van de bedrijfspanden van APG welke onder marktconforme condities worden gehuurd. De opbrengsten bedragen in het verslagjaar € 6,5 miljoen (2020: € 6,5 miljoen) en zullen voor 2022 € 6,6 miljoen bedragen.

Stichting Pensioenfonds ABP, APG Groep NV, APG DWS en Fondsenbedrijf NV, APG Asset Management NV, APG Trading BV, alsmede Entis Holding BV en Entis BV vormen samen een fiscale eenheid voor de omzetbelasting.

Overzicht door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening

Een groot deel van het belegd vermogen is ondergebracht bij door het uitvoeringsbedrijf beheerde fondsen voor gemene rekening (FGR's), waarin ABP participeert. Het betreft de volgende FGR's:

Fondsen voor gemene rekening

- APG Alternative Credits Legacy Pool
- APG Commodities Pool
- APG Developed Markets Equity Minimum Volatility Pool (t/m 31 januari 2021)
- APG Developed Markets Equity Pool
- APG Emerging Markets Debt Pool
- APG Emerging Markets Equity Pool
- APG Euro Plus Treasuries Pool
- APG Fixed Income Credits Pool
- APG Hedge Funds Pool
- APG Index Linked Bonds Pool
- APG Private Equity Pool 2009
- APG Private Equity Pool 2010
- APG Private Equity Pool 2012
- APG Private Equity Pool 2013
- APG Private Equity Pool 2014-2015
- APG Private Equity Pool 2016-2017
- APG Private Equity Pool 2018-2019
- APG Private Equity Pool 2020-2021
- APG Opportunities Pool 2012
- APG Long Duration Treasury Pool
- APG Infrastructure Pool 2011
- APG Infrastructure Pool 2012
- APG Infrastructure Pool 2014
- APG Infrastructure Pool 2016
- APG Infrastructure Pool 2017
- APG Infrastructure Pool 2017 II
- APG Infrastructure Pool 2020-2021
- APG Strategic Real Estate Pool
- APG Tactical Real Estate Pool

Geconsolideerde balans

Na bestemming saldo van baten en lasten

in € mln	Note	31-12-2021	31-12-2020
Activa			
- vastgoedbeleggingen		77.270	60.322
- aandelen		225.984	205.600
- vastrentende waarden		218.713	195.030
- derivaten		34.234	50.431
- overige beleggingen		35.493	40.231
Beleggingen	1	591.694	551.614
Overige activa	2	2.260	2.169
Totaal activa		593.954	553.783

in € mln	Note	31-12-2021	31-12-2020
Passiva			
Groepsvermogen	3	53.659	-33.503
Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	4	498.797	529.865
- ontvangen zekerheden		14.977	25.920
- shortposities		-	287
- kortgeld o/g		1.077	3.419
- derivaten		21.235	24.798
Passiva beleggingen-gerelateerd	5	37.289	54.424
Schulden en overige passiva	6	4.209	2.997
Totaal passiva		593.954	553.783

Geconsolideerde staat van baten en lasten

in € mln	Note	2021	2020
Baten			
Premiebijdragen (netto)	7	12.604	11.631
- beleggingsresultaten (bruto)		56.954	31.046
- af: kosten vermogensbeheer		-508	-392
Beleggingsresultaten (netto)	8	56.446	30.654
Totaal baten		69.050	42.285
Lasten			
Pensioenen en uitkeringen	9	-12.908	-12.382
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	10	31.068	-53.535
Dekking uit kostenopslag pensioenpremies		116	110
Saldo overdracht van rechten	11	242	81
Kosten beheer pensioenen en verzekeringen (netto)	12	-180	-158
Rentelasten passiva beleggingen-gerelateerd		-18	-83
Overige baten en lasten		-211	-219
Totaal lasten		18.109	-66.186
Saldo baten en lasten		87.159	-23.901
Totaal rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen		-1	-7
Totaal resultaat		87.158	-23.908

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

in € mln	Note	2021	2020
Beginstand geldmiddelen		1.849	1.687
Mutaties			
Kasstroomen uit pensioen- en verzekeringsactiviteiten:			
- ontvangen premies		12.720	11.741
- ontvangen in verband met overdracht van rechten	11	284	126
- betaalde pensioenen en uitkeringen	9	-12.908	-12.382
- betaald in verband met overdracht van rechten	11	-42	-45
- betaalde kosten		-154	-158
- overige mutaties		78	-238
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		-22	-956

in € mln	Note	2021	2020
Kasstroomen uit beleggingsactiviteiten:			
- verkopen en aflossingen van beleggingen		102.318	78.117
- verstrekkingen en aankopen van beleggingen		-65.025	-101.581
- directe beleggingsopbrengsten		5.515	7.630
- indirecte gerealiseerde resultaten uit derivaten en valutaresultaten		-11.103	12.142
- betaalde kosten beleggingen		-591	-391
- ontvangen zekerheden		-10.515	3.777
- overige mutaties		-20.331	1.424
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		268	1.118
Eindstand geldmiddelen		2.095	1.849

Toelichtingen algemeen

Grondslagen algemeen

De grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening zijn gelijk en zijn bindend voor groepsmaatschappijen en overige geconsolideerde entiteiten.

Hierna lichten wij de grondslagen voor de consolidatie toe, alsmede de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de posten die door consolidatie additioneel op de balans en de staat van baten en lasten verschijnen.

Grondslagen voor de consolidatie

In de geconsolideerde jaarrekening worden kapitaalbelangen in entiteiten waarin overheersende zeggenschap over het bestuur en het financiële beleid kan worden uitgeoefend, niet zijnde beleggingen, opgenomen door toepassing van de integrale methode van consolideren. Intercompany-transacties en onderliggende financiële verplichtingen worden daarbij geëlimineerd. Door te consolideren wordt door de juridische vorm van het kapitaalbelang heen gekeken en wordt direct inzicht gegeven in de financiële positie van de groep als geheel. Joint-ventures worden als een kapitaalbelang verwerkt.

Een lijst van directe kapitaalbelangen en meest significante in de consolidatie betrokken kapitaalbelangen is opgenomen in de rubriek Overige toelichtingen.

De waarden van de participaties in de FGR's zijn verantwoord bij de van toepassing zijnde beleggingscategorieën. De in de waarde van

deze participaties begrepen positieve en negatieve derivatenposities, kortgeldposities o/g, shortposities en schuld uit hoofde van ontvangen zekerheid zijn in lijn met de Richtlijn Pensioenfondsen (RJ 610.211) separaat in de balans verantwoord.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Overige activa

De in de post overige activa en passiva begrepen immateriële vaste activa worden tegen verkrijgingsprijs gewaardeerd onder aftrek van lineaire afschrijvingen, voor zover van toepassing, rekening houdend met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingstermijn is op de verwachte economische terugverdienperiode gebaseerd. In geval van acquisitie van een onderneming worden alle identificeerbare activa en passiva van de desbetreffende onderneming in de balans opgenomen tegen de actuele waarde op acquisitiedatum. Ontstane goodwill wordt bij eerste opname gewaardeerd als het verschil tussen de overnameprijs en de actuele waarde van de identificeerbare activa en passiva.

Derivatenposities van (klein)dochters, anders dan aangegaan in het kader van beleggingen, worden gewaardeerd tegen kostprijs met toepassing van de methodiek van kostprijs-hedge accounting.

Overige passiva

De onder de voorzieningen opgenomen voorziening belastinglatentie heeft betrekking op de uitgestelde belastingverplichtingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen tussen commerciële en fiscale vermogens. Bij de berekening wordt rekening gehouden met in komende jaren geldende tarieven, voor zover deze al zijn vastgesteld. Waardering geschiedt tegen nominale waarde.

De overige voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige uitgaven, rekening houdend met actuariële grondslagen voor zover relevant. De rekenrente wordt gebaseerd op de rentevoet ultimo jaar van hoogwaardige Nederlandse bedrijfsobligaties, rekening houdend met de resterende looptijd van de voorzieningen. Voor voorzieningen met een verwachte looptijd langer dan 15 jaar wordt de rekenrente gebaseerd op langlopende staatsobligaties.

Risicoparagraaf

In de enkelvoudige jaarrekening zijn de risico's die ABP als pensioenfonds loopt toegelicht. In de geconsolideerde jaarrekening komen ook de financiële posities naar voren van de entiteiten binnen de groep die via de integrale methode worden geconsolideerd. In hoofdlijnen betreft dit het uitvoeringsbedrijf, kapitaalbelangen waarin beleggingen zijn ondergebracht en APG Liquiditeitenbeheer BV (hierna: APG LB).

In aanvulling op de risicoparagraaf in de enkelvoudige jaarrekening wordt hierna ingegaan op de consolidatie van APG LB, het effect daarvan op de balans en het bijbehorende risicoprofiel, alsmede op de specifieke risico's van APG LB.

Algemeen

Vanaf december 2017 worden overschotten dan wel tekorten van de Fondsen voor Gemene Rekening (hierna: FGR's) geplaatst bij dan wel aangevuld door APG LB met behulp van deposito's. APG LB plaatst deze overschotten en tekorten door naar de pensioenfondsen.

De aandelen van APG LB zijn in handen van de bewaarschrijvingen van de FGR's.

Omdat ABP (indirect) control heeft over APG LB is consolidatie noodzakelijk.

Daarbij worden zowel de posities van ABP als de indirecte posities, via de FGR's met APG LB geëlimineerd.

De FGR's zijn beleggingenpools zonder rechtspersoonlijkheid waarin participanten naar evenredigheid van hun participaties een recht verkrijgen. De ene participant heeft geen zeggenschap of beleidsbepalende invloed over de activa van een andere participant. Een ieder kan uitstappen volgens van te voren bepaalde regels in de FGR-documenten. De waarden van de participaties in de FGR's zijn verantwoord bij de van toepassing zijnde beleggingscategorieën. De in de waarde van deze participaties begrepen positieve en negatieve derivatenposities, kortgeldposities o/g, shortposities en schuld uit hoofde van ontvangen zekerheden zijn in lijn met de Richtlijn Pensioenfondsen (Rj 610.211) separaat in de balans verantwoord.

Effect op de balans en het bijbehorend risicoprofiel

Het effect van de consolidatie op de balans en het bijbehorende risicoprofiel wordt in 2021 met name veroorzaakt door APG LB. De consolidatie van APG LB zorgt voor een stijging van de posten beleggingen en passiva beleggingen-gerelateerd.

Ten opzichte van het risicoprofiel in de enkelvoudige balans leidt de consolidatie van APG LB niet tot een wezenlijk ander risicoprofiel. De taak is immers overschotten en tekorten van FGR's via deposito's te plaatsen bij dan wel aan te vullen door APG LB. APG LB plaatst deze deposito's door naar ABP en de andere deelnemende pensioenfondsen. APG LB verricht alleen transacties met deelnemende FGR's en pensioenfondsen.

Toelichting op de geconsolideerde balans

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

Activa

1. Beleggingen

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2021	Totaal 2020
Beginstand beleggingen	60.322	205.600	195.030	50.431	40.231	551.614	514.275
Verstrekkings/aankopen	3.924	23.531	109.449	-	1.585	138.489	101.583
Aflossingen/verkopen	-682	-52.680	-86.783	-	-32.597	-172.742	-78.117
Waardeontwikkeling ¹	12.429	50.248	-3.829	-	11.358	70.206	8.655
Overige mutaties	1.277	-715	4.846	-16.197	14.916	4.127	5.218
Eindstand beleggingen	77.270	225.984	218.713	34.234	35.493	591.694	551.614

¹ Inclusief waardeontwikkeling tot het moment van verkoop.

Beleggingen worden inclusief bijbehorende vorderingen, liquide middelen en schulden gepresenteerd. Beleggingen kunnen rechtstreeks worden aangehouden dan wel via participaties in door het uitvoeringsbedrijf opgerichte fondsen voor gemene rekening (FGR's).

In de post overige mutaties zijn begrepen de mutaties in de bij de beleggingen horende vorderingen, liquide middelen en schulden en de mutaties in de derivatenposities.

De waarden van de participaties in de FGR's zijn verantwoord bij de van toepassing zijnde beleggingscategorieën. De in de waarde van deze participaties begrepen positieve en negatieve derivaten- posities, kortgeldposities o/g, shortposities en schuld uit hoofde van ontvangen zekerheden zijn in lijn met de Richtlijn Pensioenfondsen (RJ 610.211) separaat in de balans verantwoord.

Van de eindstand in de beleggingen ad € 591,7 miljard (2020: € 551,6 miljard) is:

	31-12-2021	31-12-2020
Beursgenoteerd	404.579	369.272
Niet-beursgenoteerd	187.115	182.306

In de eindstand van de beleggingen ad € 591,7 miljard (2020: € 551,6 miljard) zijn begrepen:

	31-12-2021	31-12-2020
Vorderingen en overlopende activa	1.055	1.126
Verstreckte zekerheden	2.489	901
Kortgeldposities u/g (inclusief kortgeldposities in FGR)	17.885	23.397
Banktegoeden in rekening courant	1.254	1.059
Schulden en overlopende passiva	-2.450	-1.428
In beleggingen begrepen netto vlottend actief	20.233	25.055

In de post banktegoeden in rekening courant zijn begrepen saldi op margin accounts die in verband met futureposities worden aangehouden. Het betreft een bedrag van € 0,5 miljard (2020: € 0,5 miljard). Deze saldi staan niet ter vrije beschikking.

De in de beleggingen opgenomen schulden en overlopende passiva betreffen onder andere banksaldi met een debetsaldo van € 1,2 miljard (2020: € 1,0 miljard).

Beleggingen ten behoeve van regelingen voor deelnemers maken integraal onderdeel uit van de beleggingen.

Specificaties

In tabellen op de volgende pagina's is een specificatie opgenomen van de beleggingen naar categorie, regio en valuta (alle in miljoenen euro's). In de valutatabel is de post derivaten niet opgenomen. Deze wordt in een aparte tabel samen met derivaten negatief en de shortposities gepresenteerd.

Beleggingen naar categorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten positief	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Basismaterialen	17	11.167	1.001	285	1.766	14.236	14.785
Hypotheke n c.a.	-	-	17.805	7	-	17.812	17.791
Vastgoed	50.318	4.314	662	-	-	55.294	45.034
Nutsbedrijven	529	4.289	3.276	-	-	8.094	8.312
Telecommunicatie	2.381	4.455	4.540	-	-	11.376	10.502
Gezondheidszorg	224	23.309	3.454	-	20	27.007	26.393
Luxe goederen	1.872	26.829	3.830	-	4	32.535	33.311
Energie	8.026	5.334	2.656	508	677	17.201	16.306
Industriële bedrijven	12.481	22.584	4.104	-	-	39.169	34.423
Financiële instellingen	160	41.038	27.296	33.040	31.278	132.812	138.171
Dagelijkse goederen	-	14.577	1.810	296	932	17.615	18.039
Informatietechnologie	685	67.973	1.630	-	-	70.288	59.159
Overheid	577	115	146.649	98	816	148.255	129.388
Totaal beleggingen	77.270	225.984	218.713	34.234	35.493	591.694	551.614

Beleggingen naar regio

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten positief	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Nederland	4.132	3.695	14.670	3.258	2.446	28.201	29.120
EMU overig	17.950	21.465	88.404	29.527	6.772	164.118	160.160
Overig Europa	13.333	21.119	23.328	753	3.605	62.138	62.114
Noord-Amerika	25.509	126.861	67.266	684	19.693	240.013	207.445
Azië/Pacific	15.030	49.384	13.997	12	2.379	80.802	77.604
Overig	1.316	3.460	11.048	-	598	16.422	15.171
Totaal beleggingen	77.270	225.984	218.713	34.234	35.493	591.694	551.614

Beleggingen naar valuta, excl. derivaten

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	31-12-2021	31-12-2020
Euro	24.382	26.886	111.349	13.557	176.174	159.694
Amerikaanse dollar	28.073	125.280	73.901	18.674	245.928	213.111
Britse Pond	8.270	8.110	12.390	131	28.901	24.979
Chinese Yuan	1.318	12.787	1.701	2	15.808	17.741
Yen	847	9.638	-2	824	11.307	12.588
Australische dollar	3.986	2.800	1.313	1.241	9.340	8.540
Taiwanese dollar	-	6.471	-	-	6.471	5.128
Hong Kong dollar	4.321	1.320	-	20	5.661	5.862
Indiaanse rupee	730	4.976	135	10	5.851	5.007
Canadese dollar	238	3.438	1.373	371	5.420	4.979
Koreaanse Won	-	5.222	80	3	5.305	6.092
Zwitserse franc	200	3.736	30	212	4.178	4.263
Overige	4.905	15.320	16.443	448	37.116	33.199
Totaal	77.270	225.984	218.713	35.493	557.460	501.183

Derivaten en shortposities naar valuta

	Derivaten positief	Derivaten negatief	Shortposities	31-12-2021	31-12-2020
Euro	97.190	84.885	-	182.075	179.842
Amerikaanse dollar	-57.050	-75.391	-	-132.441	-118.838
Britse Pond	805	-21.356	-	-20.551	-18.608
Chinese Yuan	223	-38	-	185	250
Yen	-5.516	-804	-	-6.320	-6.441
Australische dollar	-2.128	-2.814	-	-4.942	-4.831
Taiwanese dollar	-1	-	-	-1	-
Hong Kong dollar	-323	145	-	-178	-27
Indiaanse rupee	17	-	-	17	59
Canadese dollar	989	-3.617	-	-2.628	-3.280
Koreaanse Won	20	28	-	48	1
Zwitserse franc	-235	-2.289	-	-2.524	-2.924
Overige	243	16	-	259	143
Totaal	34.234	-21.235	-	12.999	25.346

De valuta-verdeling van derivaten positief en negatief wordt mede beïnvloed door valuta-afdekposities. De verantwoording van deze posities betreft een momentopname. Een valutatermijncontract is een overeenkomst om op een toekomstig tijdstip vreemde valuta's tegen een afgesproken koers en hoeveelheid aan te kopen of te verkopen. Koop leidt tot een toename van de valutapositie, verkoop leidt tot een afname. In bovengenoemde tabel zijn beide posities weergegeven. De uiteindelijke standen zijn mede afhankelijk van de koersontwikkeling sinds het afsluiten van het contract.

Toelichtingen per categorie

De vastgoedbeleggingen omvatten beleggingen in:

Vastgoedbeleggingen

	31-12-2021	31-12-2020
Woningen	14.783	12.110
Kantoren	7.165	3.682
Winkels	10.551	9.493
Industrieel	12.469	8.827
Hotels	2.200	1.464
Overig	8.863	8.503
Totaal vastgoedbeleggingen	56.031	44.079
Industriële bedrijven	8.938	7.662
Energie	8.026	5.523
Telecommunicatie	2.381	1.377
Overig	1.894	1.681
Totaal infra beleggingen	21.239	16.243

In de post overig zijn begrepen overige activa en passiva inzake beleggingen ad € 152,0 miljoen (2020: € 45 miljoen).

De beleggingen in aandelen omvatten beleggingen in:

Beleggingen in aandelen

	31-12-2021	31-12-2020
Ontwikkelde markten	141.208	132.966
Opkomende markten	39.747	41.230
Private equity	44.340	31.286
Overige activa en passiva	689	118
Totaal beleggingen in aandelen	225.984	205.600

Private equity betreft met name aandelen in niet-beursgenoteerde ondernemingen, onder meer in de venture capital-sector. Er is voor € 7,2 miljard belegd in indirect investments (2020: € 4,3 miljard) en voor € 37,1 miljard in direct investments (2020: € 27,0 miljard).

De beleggingen in vastrentende waarden betreffen:

Beleggingen in vastrentende waarden

	31-12-2021	31-12-2020
Staatsobligaties	140.295	119.714
Bedrijfsobligaties	45.773	42.915
Hypothecaire leningen	14.884	15.164
Beleggingsfondsen	7.359	5.775
Indexobligaties	767	4.755
Onderhandse leningen en bankloans	3.061	2.689
Overige beleggingen	1.104	442
Overige activa en passiva	5.470	3.576
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	218.713	195.030

De shortpositie is ultimo 2021 € 0 miljoen (2020: € 287 miljoen). De stand ultimo 2021 is verantwoord onder de balanspost passiva beleggingen-gerelateerd.

De opbouw van de post vastrentende waarden naar couponrente is als volgt:

Beleggingen in vastrentende waarden naar couponrente

	31-12-2021	31-12-2020
< 0%	848	11.358
0%-1%	52.037	31.769
1%-2%	38.819	36.919
2%-3%	34.116	31.942
3%-4%	28.180	29.581
4%-5%	31.061	24.356
> 5%	26.293	23.331
Geen coupon	7.359	5.774
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	218.713	195.030

Op basis van de contractuele aflossingsdata kan de resterende looptijd van de beleggingen in vastrentende waarden als volgt worden weergegeven:

Beleggingen in vastrentende waarden naar looptijd

	31-12-2021	31-12-2020
Korter dan één jaar	8.901	4.178
Vanaf één jaar tot vijf jaar	38.147	40.337
Langer dan vijf jaar	164.306	144.741
Geen looptijd	7.359	5.774
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	218.713	195.030

De kredietwaardigheid van beleggingen in vastrentende waarden wordt veelal uitgedrukt in een credit rating.

De rating van de beleggingen in vastrentende waarden is te specificeren als volgt:

Rating beleggingen in vastrentende waarden

	AAA	AA	A	BBB	<= BB	geen rating	Totaal
2021	33%	28%	11%	14%	11%	3%	100%
2020	33%	28%	11%	15%	10%	3%	100%

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat 72% (2020: 72%) van de beleggingen in vastrentende waarden een rating heeft van A of hoger.

Voor het bieden van inzicht in de kasstromen van de vastrentende waarden wordt veelal de duratie gebruikt. De duratie is een gemiddelde, gewogen looptijd van alle cash-flows (rente en aflossingen) van de renteproducten. De duratie van de vastrentende waarden bedraagt circa 10 jaar (2020: circa 9 jaar).

De samenstelling van de derivaten met een positieve actuele waarde is als volgt:

Derivaten

	31-12-2021	31-12-2020
Valuta derivaten		
Valutatermijncontracten	467	3.421
Cross currency swaps	-	-
Interest derivaten		
Renteswaps	31.723	43.476
Inflation linked swaps	758	1.487
Futures vastrentende waarden	98	24
TBA's	7	25
Overige derivaten		
Credit default swaps	14	5
Overige swaps	-	-
Overige futures	1.167	1.993
Totaal derivaten met een positieve actuele waarde	34.234	50.431

Negatieve derivatenposities worden overeenkomstig de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving op de passiefzijde van de balans gepresenteerd. De actuele waarde van derivaten is onder meer sterk afhankelijk van de stand van de (valuta)koersen en de rentes ultimo jaar ten opzichte van de (valuta)koersen en rentes op het moment van afsluiten van de derivatenposities.

Overige beleggingen

	31-12-2021	31-12-2020
Totaal overige beleggingen	35.493	40.194

Overige beleggingen betreffen beleggingen in hedgefondsstrategieën ad € 17,7 miljard (2020: € 16,8 miljard). Verder zijn onder deze post opgenomen beleggingen in commodities ad € 3,9 miljard (2020: € 2,1 miljard). De waarde van de in overige beleggingen begrepen overige activa en passiva inzake beleggingen bedraagt € 13,9 miljard (2020: € 21,3 miljard).

2. Overige activa

	31-12-2021	31-12-2020
Deelnemingen	2	3
Immateriële vaste activa	2	2
Materiële vaste activa	92	88
Vorderingen en overlopende activa	1.324	1.286
Liquide middelen	841	790
Totaal overige activa	2.261	2.169

In de post liquide middelen zijn voor € 230 miljoen deposito's begrepen (2020: € 170 miljoen). Van de post liquide middelen staat een bedrag van € 9,3 miljoen niet ter vrije beschikking (2020: € 8,0 miljoen). Er zijn geen verdere zekerheden gesteld.

De materiële vaste activa bestaan uit:

Materiële vaste activa

	31-12-2021	31-12-2020
Bedrijfsgebouwen	41	62
Overig	51	26
Totaal materiële vaste activa	92	88

De post bedrijfsgebouwen bestaat uit zowel bedrijfsgebouwen, met een geschatte economische levensduur van 30 jaar, en installaties met een geschatte economische levensduur van 15 jaar. De post overige betreft inventarissen en inrichtingen met een geschatte economische levensduur tussen 5 en 10 jaar, alsmede computers met een geschatte economische levensduur tussen 4 en 5 jaar.

De vorderingen en overlopende activa bestaan uit:

Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2021	31-12-2020
Vorderingen op werkgevers	940	895
Vorderingen inzake waarde-overnames	178	171
Vorderingen op deelnemers	2	2
Overige vorderingen	204	218
Totaal vorderingen en overlopende activa	1.324	1.286

Onder de vorderingen zijn geen vorderingen opgenomen met een resterende looptijd langer dan één jaar (2020: nihil).

Passiva

3. Groepsvermogen

	Eigen vermogen	Minderheidsbelang van derden	Totaal 2021	Totaal 2020
Beginstand groepsvermogen	-33.552	49	-33.503	-9.595
Fondsresultaat	87.159	1	87.160	-23.901
Mutatie minderheidsbelang van derden in deelnemingen	-	-	-	-7
Eindstand groepsvermogen	53.607	50	53.657	-33.503

Als gevolg van de consolidatie is het groepsvermogen € 50 miljoen hoger dan het eigen vermogen in de enkelvoudige balans. Het verschil betreft het minderheidsbelang van derden in deelnemingen.

Bij dividenduitkeringen van APG Groep NV wordt rekening gehouden met restricties vanuit van toepassing zijnde wet- en regelgeving als MiFiD (Markets In Financial Instruments Directive).

4. Voorziening pensioenverplichtingen

	31-12-2021	31-12-2020
Voorziening voor risico van het pensioenfonds	498.680	529.767
Voorziening voor risico deelnemers	117	98
Totaal voorziening pensioenverplichtingen	498.797	529.865

Voor een aanvullende toelichting op de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening.

5. Passiva beleggingen-gerelateerd

	31-12-2021	31-12-2020
Ontvangen zekerheden	14.977	25.920
Shortposities	-	287
Kortgeld o/g	1.077	3.419
Derivaten	21.235	24.798
Totaal passiva beleggingen-gerelateerd	37.289	54.424

Ontvangen zekerheden betreffen borgstellingen voor aangegane transacties inzake derivaten.

In het kortgeld o/g ad € 1,1 miljard (2020: € 3,4 miljard) is voor € 0,0 miljard aan repo's begrepen (2020: € 0,0 miljard). Voor het aangaan van repo's wordt een vergoeding bedongen. Voor het risico van niet-teruglevering worden tijdelijk contanten verkregen.

Negatieve derivatenposities worden overeenkomstig de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving op de passiefzijde van de balans gepresenteerd. De negatieve derivatenposities zijn als volgt te specificeren:

Derivaten met een negatieve actuele waarde

	31-12-2021	31-12-2020
Valuta derivaten		
Valutatermijncontracten	2.193	541
Interest derivaten		
Renteswaps	17.034	21.133
Inflation linked swaps	1.037	2.540
Futures vastrentende waarden	81	20
TBA's	3	3
Overige derivaten		
Credit default swaps	193	208
Overige futures	694	353
Totaal derivaten met een negatieve actuele waarde	21.235	24.798

6. Schulden en overige passiva

	31-12-2021	31-12-2020
Vorzieningen	77	80
Langlopende schulden	11	11
Schulden inzake pensioenen	345	350
Overige schulden	3.776	2.556
Totaal schulden en overige passiva	4.209	2.997

Onder de schulden en overige passiva zijn, als onderdeel van de overige schulden, voor € 253 miljoen (2020: € 23 miljoen) posten verantwoord met een resterende looptijd langer dan één jaar. Er zijn geen zekerheden verstrekt.

Vorzieningen

De voorzieningen betreffen voornamelijk personeels-gerelateerde voorzieningen en de voorziening latente belastingen.

Langlopende schulden

Door consolidatie ontstaan voor in totaal € 11 miljoen (2020: € 11 miljoen) langlopende schulden. Dit betreft door kapitaalbelangen bij derden opgenomen leningen. Van de eindstand heeft € 10,9 miljoen een restlooptijd groter dan vijf jaar (2020: € 10,9 miljoen). Het rentepercentage is 7,25% per jaar (2020: 7,25% per jaar). Er zijn geen zekerheden gesteld.

Schulden inzake pensioenen

Van de schulden inzake pensioenen heeft een bedrag van € 326 miljoen (2020: € 320 miljoen) betrekking op schulden inzake belastingen en sociale lasten.

Overige schulden

De onder overige schulden verantwoorde post schuld voorwaardelijke inkoop ad € 2.951 miljoen (2020: € 2.044 miljoen) en verplichting aan Defensie ad € 0 miljoen (2020: € 4 miljoen) worden verder toegelicht in de toelichting op de balans in de enkelvoudige jaarrekening.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa

Verplichtingen uit hoofde van beleggingen

Voor beleggingen in vastgoed zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor € 11,5 miljard (2020: € 9,5 miljard).

Voor beleggingen in private equity zijn verplichtingen aangegaan om desgevraagd stortingen te verrichten. Per balansdatum bedragen deze € 17,8 miljard (2020: € 20,0 miljard).

Voor beleggingen in beleggingsfondsen zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor € 2,5 miljard (2020: € 2,4 miljard).

Er zijn € 0,0 miljard effecten verstrekt als collateral (2020: € 0,0) en € 0,0 miljard effecten ontvangen als collateral (2020: € 0,0). Er zijn voor € 0,4 miljard (2020: € 0,0 miljard) effecten ontvangen als onderpand (bilateraal initial margin).

Er zijn voor € 3,0 miljard (2020: € 1,0 miljard) effecten verstrekt als initial margin en voor € 0,4 miljard (2020: € 0,0 miljard) effecten verstrekt als onderpand (bilateraal initial margin). Verder zijn effecten ontvangen ter grootte van € 0,9 miljard (2020: € 3,8 miljard) en € 0,0 miljard effecten verstrekt ter grootte (2020: € 0,0) in verband met repo's. Er is voor € 0,5 miljard (2020: € 0,5 miljard) cash verstrekt als initial margin in verband met derivaten.

Bij ABN-AMRO Bank NV is een intraday-faciliteit aangegaan van in totaal € 6,3 miljard (2020: € 1,2 miljard). Verder is bij ING een intraday-faciliteit van € 0,5 miljard (2020: € 0,5 miljard) afgesloten. Ultimo 2021 is op deze faciliteiten geen beroep gedaan. Voor deze overeenkomsten/faciliteiten zijn geen zekerheden afgegeven. APG Liquiditeitenbeheer B.V. heeft geen kredietfaciliteiten.

Voor overige beleggingen zijn per balansdatum verplichtingen aangegaan voor een bedrag € 2,9 miljard (2020: € 3,1 miljard).

Overige verplichtingen

Per balansdatum staat aan verplichtingen uit hoofde van lopende huurcontracten ad € 264,5 miljoen open (2020: € 164,2 miljoen), waarvan € 14,8 miljoen verschuldigd binnen één jaar (2020: € 14,9 miljoen), € 62,7 miljoen verschuldigd tussen één en vijf jaren (2020: € 59,6 miljoen) en € 186,9 miljoen na vijf jaren (2020: € 89,7 miljoen).

Als onderdeel van het samen met de Universiteit van Maastricht en de Provincie Limburg opzetten van en investeren in de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen zijn in 2015 langlopende contracten voor het afnemen van zakelijke dienstverlening aangegaan met twee contractpartijen. De verplichtingen uit hoofde van deze contracten bedragen € 0,0 miljoen (2020: € 4,7 miljoen) en moet worden afgenomen in de komende 5 jaar.

Ultimo verslagjaar zijn investeringsverplichtingen aangegaan voor hard- en software ad € 11,1 miljoen (2020: € 10,7 miljoen).

Per balansdatum staat aan verplichtingen uit hoofde van onderhoudscontracten en overige contracten € 60,1 miljoen open (2020: € 32,5 miljoen), waarvan € 20,1 miljoen (2020: € 11,8 miljoen) verschuldigd binnen 1 jaar en € 39,9 miljoen verschuldigd in de daarop volgende jaren (2020: € 20,7 miljoen).

De verplichtingen uit hoofde van langlopende autoleasecontracten bedragen € 6,7 miljoen (2020: € 7,8 miljoen), waarvan € 2,7 miljoen (2020: € 3,1 miljoen) verschuldigd binnen 1 jaar na afloop van het boekjaar en € 4,0 miljoen (2020: € 4,7 miljoen) verschuldigd tussen 1 en 5 jaar. In het verslagjaar zijn voor € 3,0 miljoen (2020: € 3,7 miljoen) leasekosten verantwoord. De leaseverplichting is door de leasemaatschappij bepaald op basis van

de afschrijvingen verhoogd met een opslag voor brandstof, verzekeringen en onderhoud.

In 2018 is er een langlopend contract aangegaan voor de afname van zakelijke dienstverlening. De verplichting uit dit contact bedraagt ultimo 2021 € 0,7 miljoen (2020: € 1,6 miljoen), waarvan € 0,7 miljoen (2020: € 1,0 miljoen) verschuldigd binnen 1 jaar na afloop van het boekjaar en € 0,0 miljoen (2020: € 0,6 miljoen) tussen 1 en 5 jaar.

Voor de omzetbelasting is een fiscale eenheid gevormd. De fiscale eenheid bestaat uit ABP, APG Groep NV en de (klein)dochters van APG Groep NV. Binnen een dergelijke fiscale eenheid zijn de vennootschappen over en weer hoofdelijk aansprakelijk voor elkaars belastingschulden.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

Baten

7. Premiebijdragen (netto)

	Totaal 2021	Totaal 2020
Totaal premiebijdragen (netto)	12.604	11.631

8. Beleggingsresultaten (netto)

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	2021	2020
Directe resultaten	805	1.110	5.083	2.318	-236	9.080	7.631
Indirecte resultaten	12.539	50.426	-3.701	-21.715	10.325	47.874	23.415
Kosten vermogensbeheer	-124	-207	-102	-3	-72	-508	-392
Totaal beleggingsresultaten (netto)	13.220	51.329	1.280	-19.400	10.017	56.446	30.654

Lasten

9. Pensioenen en uitkeringen

	Totaal 2021	Totaal 2020
Totaal pensioenen en uitkeringen	-12.908	-12.382

De post pensioenen en uitkeringen betreft ouderdoms- en nabestaandenpensioen (OP/NP), arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP: dat zijn AAOP, IP en HPT) en uitkeringen uit hoofde van leven- en schadeverzekeringsproducten.

10. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	2021	2020
Mutatie VPV	31.068	-53.535

Voor een aanvullende toelichting op de mutatie voorziening pensioenverplichtingen wordt verwezen naar de toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten.

11. Saldo overdracht van rechten

	2021	2020
Saldo overdracht van rechten	242	81

12. Kosten pensioenbeheer

	2021	2020
Salarissen (inclusief sociale lasten)	-384	-358
Pensioenlasten	-40	-35
Overige personeelskosten	-20	-41
Afschrijvingen	-26	-16
Diensten van derden	-138	-109
Overige bedrijfskosten	-159	-132
Subtotaal	-767	-691
Af: opbrengsten uit werkzaamheden voor derden	223	222
Af: toerekening aan kosten vermogensbeheer	364	311
Kosten beheer pensioenen en verzekeringen (netto)	-180	-158

De post overige bedrijfskosten betreft voornamelijk automatiserings- en huisvestingskosten van het uitvoeringsbedrijf.

De omvang van het gemiddelde personeelsbestand in personen bedroeg:

	2021	2020
ABP	42	43
Geconsolideerde kapitaalbelangen	3.124	3.013
(waarvan werkzaam in het buitenland)	246	228
Deze personen zijn werkzaam bij:		
- directies en staven	727	477
- bedrijfseenheden	2.439	2.335
- dienstverlenende eenheden	-	245

Het personeel van het fonds (ABP) en het personeel van het uitvoeringsbedrijf (APG) nemen deel aan de pensioenregeling van ABP dan wel het ondernemingspensioenfonds van APG. Voor beide regelingen geldt dat de werkgever geen verplichtingen heeft tot het doen van aanvullende bijdragen aan het fonds in het geval van tekorten, anders dan het voldoen van de jaarlijkse premiebijdragen. Uit dien hoofde kan worden volstaan met het verantwoorden van de premie als last.

De pensioenregeling van het ondernemingspensioenfonds Stichting Personeelspensioenfonds APG (PPF APG) is te kwalificeren als een middelloonregeling. Indexatie van de toegekende aanspraken en rechten vindt uitsluitend plaats indien de financiële positie van het fonds hiervoor ruimte laat. PPF APG heeft een uitvoeringsovereenkomst met de werkgevers afgesloten waarin de rechten en plichten zijn vastgelegd. Meer informatie, waaronder de financiële positie van het fonds, is terug te vinden op de website van PPF APG.

Gebeurtenissen na balansdatum

Aanpassing UFR

Sinds 2012 wordt de rentetermijnstructuur (RTS) van DNB voor pensioenfondsen bepaald met behulp van de Ultimate Forward Rate (UFR). De UFR werd tot en met 31 december 2020 gebaseerd op het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 20-jaars forward rate, en heet daarom de UFR20.

In 2019 is door de Commissie Parameters geadviseerd om de UFR-methode aan te passen, namelijk op basis van het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 30-jaars forward rate. DNB heeft besloten deze nieuwe UFR vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen in te voeren. De wijziging van de UFR-methode betreft een schattingswijziging van de Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Per 1 januari 2021 heeft het effect van de eerste stap van de UFR-wijziging gezorgd voor een toename van de voorziening als onderdeel van de mutatie Effect Rentetermijnstructuur. Het effect van de tweede stap van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraad per 1 januari 2022 is -0,9 procentpunt.

Politieke en economische ontwikkelingen

Na balansdatum heeft de wereld niet stilgestaan. De hoge inflatie is hardnekkiger gebleken dan eerder gedacht, waardoor verwachte rentestappen door centrale banken een stuk dichterbij zijn gekomen. Aandelenmarkten hebben een slechte start gehad. De Russische inval in Oekraïne heeft de zorgen vergroot. De energieprijzen zijn fors opgelopen door zorgen over

aanvoerproblemen en boycots, sanctiemaatregelen zoals uitsluiting van SWIFT kunnen onbekende gevolgen hebben en voedselprijzen kunnen flink oplopen met het wegvallen van het Oekraïense aanbod van tarwe. De economie heeft te maken met een negatieve aanbodschock en dat betekent minder groei en meer inflatie. Een dergelijke omgeving gaat meestal gepaard met behoorlijke volatiliteit.

Veel beleggers, waaronder ABP, hebben besloten afscheid te nemen van Russische beleggingen, al is dat niet altijd mogelijk geweest in de praktijk. Eind 2021 was het bedrag aan posities in Russische instrumenten € 1,9 miljard. In de eerste weken van 2022 heeft ABP zijn posities in Rusland al verder afgebouwd tot circa € 520 miljoen per 24 februari, de dag dat Rusland Oekraïne binnenviel. Op 9 maart 2022 hadden de posities in Russische instrumenten nog een omvang van € 12 miljoen.

Het bedrag aan posities in Oekraïense instrumenten bedroeg eind 2021 € 0,4 miljard. Op 9 maart 2022 kenden deze posities nog een omvang van € 108 miljoen.

De verkoop van de resterende beleggingen kan enige tijd kosten, omdat de marktomstandigheden op het moment ingewikkeld zijn. De verkopen zullen, zodra deze verantwoord mogelijk zijn, door onze vermogensbeheerder APG worden uitgevoerd. Gezien de onzekerheid op de financiële markten naar aanleiding van de Russische inval volgt ABP nauwlettend de gevolgen hiervan op onze beleggingen. Daarnaast monitoren wij de gevolgen van het wereldwijde sanctiepakket dat Rusland over zich afgeroepen heeft op de voet.

Toelichting op het geconsolideerde kasstroomoverzicht

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

De post geldmiddelen is als volgt te specificeren:

	31-12-2021	31-12-2020
Beleggingen	1.253	1.059
Overige activa	841	790
Totaal geldmiddelen	2.094	1.849

Kasstroom uit pensioenactiviteiten

De ontvangen premies in het kasstroomoverzicht bestaan uit de premiebijdragen van € 11.795 miljoen, de ontvangen premies inzake de schuld voorwaardelijke inkoop van € 925 miljoen, zoals verantwoord onder de schulden en overige passiva, en de dekking uit kostenopslag pensioenpremies ad € 116 miljoen.

De toename van de ontvangen premies in 2021 is met name te verklaren door de stijging van de premies OP/NP in 2021.

De toename van de betaalde pensioenuitkeringen wordt veroorzaakt door de toename van het aantal pensioengerechtigden.

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

In het kasstroomoverzicht zijn kasstromen uit directe beleggingsopbrengsten en valutaresultaten op bankrekeningen opgenomen.

De post overige mutaties ontstaat door een aantal effecten. Enerzijds door mutaties in de balansposten ontvangen zekerheden en negatieve bankstanden. Anderzijds door valuta-effecten, mutatie van de kortlopende geldmarktproducten en de methodiek van doorkijk in de beleggingspools.

Overige toelichtingen

Bedragen in miljoenen euro's, tenzij anders vermeld

Overzicht van de in de consolidatie betrokken significante kapitaalbelangen

Onderstaande lijst is opgesteld op basis van de bepalingen van artikel 379 en 414 van BW2 Titel 9.

Entiteiten	Vestigingsplaats	Belang	Kernactiviteit	Verwerking in jaarrekening
Elkhorn Barges, Inc.	Wilmington, Delaware	58	Beleggen in private equity	Belegging
Externe Hypothecaire Beleggingen Heerlen B.V.	Heerlen	100	Houdstermaatschappij	Belegging
Kaena Capital Opportunities Corp	Wilmington, Delaware	56	Beleggen in private equity	Belegging
Klavier Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Limetree Investments Inc.	Wilmington, Delaware	100	Beleggen in private equity	Belegging
Lumbercy B.V.	Amsterdam	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Malapolski Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Oiltree Investment Holding B.V.	Amsterdam	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Olygia Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in vastrentende waarden	Belegging
Parijs Kantoren Fonds B.V.	Amsterdam	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Physalis Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in commodities	Belegging
Portfolio AC GP B.V.	Heerlen	100	Beleggen in hedge funds	Belegging
Restalux B.V.	Amsterdam	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Telestes Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in hedge funds	Belegging
Timpani Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
ABP Life Cycle Holding B.V.	Heerlen	100	Houdstermaatschappij	Belegging
AlpInvest Partners CSI 2006 B.V.	Amsterdam	60	Beleggen in private equity	Belegging
AlpInvest Partners Primary Fund Inv. 2006 B.V.	Amsterdam	60	Beleggen in private equity	Belegging
AlpInvest Partners Primary Fund Inv. 2007 B.V.	Amsterdam	65	Beleggen in private equity	Belegging
AlpInvest Partners Primary Fund Inv. 2008 I B.V. (ABP)	Amsterdam	100	Beleggen in private equity	Belegging

Entiteiten	Vestigingsplaats	Belang	Kernactiviteit	Verwerking in jaarrekening
AlpInvest Partners SL B.V.	Amsterdam	60	Beleggen in private equity	Belegging
APG Groep N.V.	Heerlen	92	Pensioenuitvoeringsorganisaties	Integrale consolidatie
- APG DWS en Fondsenbedrijf N.V.	Heerlen	100	Uitvoeringsbedrijf	Integrale consolidatie
- APG Service Partners B.V.	Heerlen	100	Uitvoeringsbedrijf	Integrale consolidatie
- APG Asset Management N.V.	Amsterdam	100	Uitvoeringsbedrijf	Integrale consolidatie
- APG Asset Management US Inc.	State of Delaware	100	Uitvoeringsbedrijf	integrale consolidatie
- APG Investments Asia Ltd.	Hong Kong	100	Uitvoeringsbedrijf	integrale consolidatie
- APG Business Information Consultancy (Shanghai) Co. Ltd.	Shanghai	100	Uitvoeringsbedrijf	integrale consolidatie
- APG Trading B.V.	Amsterdam	100	Uitvoeringsbedrijf	integrale consolidatie
- Entis Holding B.V.	Amsterdam	70	Belegging in een deelneming	Integrale consolidatie
- Entis B.V.	Utrecht	100	Advisering op het gebied van informatietechnologie	Integrale consolidatie
APG Liquiditeitenbeheer B.V.	Amsterdam	- ¹	Diensten ten aanzien van liquiditeitenbeheer	Integrale consolidatie
Aspendos Investments Holding B.V.	Heerlen	100	Beleggen in onroerend goed	Belegging
Drooge Vaate 1 N.V.	Amsterdam	100	Beleggen in infrastructuur	Belegging

¹ De aandelen zijn in het bezit van de stichtingen Bewaarneming Fondsen voor Gemene Rekening, waarin ABP in belangrijke mate participeert.

Een volledige lijst van kapitaalbelangen is gedeponneerd bij de Kamer van Koophandel.

Vermelding accountantshonoraria

De honoraria van het netwerk van de externe onafhankelijke accountant van ABP zijn in onderstaande tabel opgenomen:

Honoraria accountant 2021

	KPMG Accountants NV	Overig KPMG- netwerk	Totaal KPMG- netwerk	Totaal KPMG- netwerk 2020
Onderzoek van de jaarrekening	1,2	-	1,2	1,1
Andere controle- en Assurance/opdrachten	2,9	1,0	3,9	3,0
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-	-	-
Totaal	4,1	1,0	5,1	4,1

De honoraria van de externe onafhankelijke accountant van ABP voor onderzoek van de jaarrekening bedragen voor 2021 € 0,4 miljoen (2020: € 0,4 miljoen). De honoraria van de extern onafhankelijke accountant van APG Groep NV voor auditservices ten behoeve van de cliëntrapportages ABP en voor de FGR's bedragen voor 2021 € 3,7 miljoen (2020: € 2,8 miljoen). Deze bedragen zijn opgenomen in bovenstaande tabel.

Daarnaast bedraagt het honorarium van de externe onafhankelijke accountant van APG Groep NV voor auditservices ten behoeve van andere cliënten van APG Groep NV voor 2021 € 0,7 miljoen (2020: € 0,5 miljoen). Deze bedragen zijn niet opgenomen in bovenstaande tabel.

De bedragen zijn inclusief BTW en gebaseerd op de totale honoraria over het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

Ondertekening van de jaarrekening

Heerlen, 28 april 2022

Het bestuur:

Mevrouw C.M. Wortmann-Kool (voorzitter)

De heer A. Boonen

Mevrouw D. Dijkhuis

De heer P.J.H. Fey

Mevrouw A. Gram

Mevrouw V. van der Meer

Mevrouw C.M. Mulder-Volkers

Mevrouw K. Nauta

De heer P. Rosenmöller

De heer A.J.M. Sibbing

De heer X.J. den Uyl

Mevrouw Y. Verdonk - van Lokven

De heer A. van Vliet

De heer H.J. van Wijnen

Overige gegevens

Statutaire winstverdeling

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds ABP te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds ABP, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.500.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 125.000.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel bezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds ABP is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2022 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

In het kader van dit oordeel wijs ik tevens op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Oekraïne crisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 28 april 2022

Drs. R.T. Schilder AAG
verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds ABP

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds ABP per 31 december 2021 en van het saldo van baten en lasten over 2021, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Pensioenfonds ABP (hierna: 'de Stichting') te Heerlen gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de enkelvoudige en geconsolideerde balans per 31 december 2021;
- 2 de enkelvoudige en geconsolideerde staat van baten en lasten over 2021;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2021; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet naleven wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 2,5 miljard
- Circa 0,5% van het beschikbaar vermogen

Groepscontrole

100% coverage

Continuïteit

— Continuïteit: geen significante continuïteitsrisico's geïdentificeerd

Fraude & Noclar

— Fraude en niet naleven wet- en regelgeving (Noclar): risico op het doorbreken interne beheersing door het bestuur

Kernpunten

- Waardering van beleggingen
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Oordeel

Goedkeurend

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 2,5 miljard (2020: EUR 2,3 miljard). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het beschikbaar vermogen per 31 december 2021 (circa 0,5%). Wij beschouwen het beschikbaar vermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het beschikbaar vermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 125 miljoen rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Groepscontrole, inclusief uitbesteding van bedrijfsprocessen aan de uitvoeringsorganisaties

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen en de pensioenadministratie uitbesteed aan respectievelijk APG Asset Management N.V. en APG DWS en Fondsenbedrijf N.V. (hierna gezamenlijk: 'de uitvoeringsorganisatie'). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door APG Asset Management N.V. en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door APG DWS en Fondsenbedrijf N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de uitvoeringsorganisatie verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van de uitvoeringsorganisatie, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3000A- en 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de uitvoeringsorganisatie met vertegenwoordigers van de uitvoeringsorganisatie. Op basis daarvan evalueren wij, en bespreken wij met de andere onafhankelijke accountant, de in de Standaard 3000A- en 3402-rapportages beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2021 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden inzake de jaarrekening door de accountant van de uitvoeringsorganisatie. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant heeft, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van EUR 2,5 miljard en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunten van onze controle.

De accountant van de uitvoeringsorganisatie heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken, het controledossier van de accountant gereviewd en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder werkzaamheden ten aanzien van de aanwezige beheersingsmaatregelen op het niveau van het pensioenfonds.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

Controleaanpak continuïteit – geen significante continuïteitsrisico's geïdentificeerd

Zoals toegelicht op pagina 33 en 145 van de jaarrekening, heeft het bestuur in maart 2022 een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank. In het herstelplan heeft het bestuur uitgewerkt hoe het de beleidsdekkingsgraad van de Stichting binnen de wettelijk gestelde termijnen weer op het vereiste niveau wil brengen. Indien de Stichting alle beschikbare sturingsmiddelen heeft ingezet en de beleidsdekkingsgraad van de Stichting desondanks naar verwachting niet binnen de gestelde termijn voldoet aan het vereiste niveau, zal de Stichting de pensioenaanspraken en pensioenrechten moeten korten. Hierdoor wordt de continuïteit van de Stichting te allen tijde gewaarborgd.

Onze procedures omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;

- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot significante continuïteitsrisico's;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen en ten opzichte van voorgaand boekjaar op indicatoren die kunnen duiden op significante continuïteitsrisico's en het beoordelen van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent;
- het kennismaken van het herstelplan dat is ingediend bij De Nederlandsche Bank en evalueren of het herstelplan alle relevante elementen bevat en consistent is met onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole;
- het kennismaken van de toelichting ten aanzien van de realisatie van het herstelplan zoals opgenomen op pagina 33 en 145 van de jaarrekening en vaststellen dat de toelichting adequaat is.

De resultaten van onze procedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en de bedrijfsomgeving, en hebben wij de opzet en de implementatie beoordeeld en, waar van toepassing, de effectieve werking getoetst van het risicomangement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Dit betreft tevens de interne beheersmaatregelen die aanwezig zijn bij de externe dienstverleners van de Stichting (zie paragraaf 'Reikwijdte van de controle').

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling, de periodieke incidenten- en compliance rapportages en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur. Wij hebben onder meer de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

- evaluatie van nevenfuncties van bestuursleden, met speciale aandacht voor procedures en governance met betrekking tot mogelijke belangenconflicten.
- evaluatie van correspondentie met regelgevende en toezichthoudende instanties (inclusief DNB en AFM).

— evalueren van onderzoeksrapporten inzake aanwijzingen over mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Daarnaast hebben wij werkzaamheden uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de wet- en regelgeving die op de Stichting van toepassing is en hebben de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening:

- Pensioenwet;
- Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds (Wet Bpf 2000);
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Wij hebben de risicofactoren voor fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving geëvalueerd om na te gaan of deze factoren duiden op een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording als niet relevant gezien de aard van de opbrengsten en aangezien de mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording beperkt zijn.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle, inclusief de relevante veronderstelde risico's vastgelegd in de controlestandaarden, en hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het management (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- We hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Waar zulke journaalposten zijn geïdentificeerd, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op de geïdentificeerde risico's in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Onze procedures om in te spelen op geïdentificeerde risico's op fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. In onze controle en bij de bepaling en evaluatie van onze kernpunten hebben wij rekening gehouden met de potentiële effecten van COVID-19 op de Stichting en de jaarrekening. Dit heeft niet geleid tot een aanpassing of uitbreiding van onze kernpunten.

Waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 99,7% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor 74% van de beleggingen van de Stichting de waardering is gebaseerd op directe marktnoteringen, voor 7% van de beleggingen van de Stichting de waardering is gebaseerd op afgeleide marktnoteringen en voor 19% op basis van waarderingmodellen en – technieken. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorieën is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de toelichting op pagina's 135 tot en met 138 geeft de Stichting de gehanteerde waarderinggrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorieën uiteengezet.

Het evalueren van de waarderinggrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht:

- Wij hebben de grondslagen voor de waardering van deze beleggingen alsmede de verdere uitwerking van de waarderinggrondslagen in het Handboek Waarderingen van de Stichting getoetst op basis van de wettelijke bepalingen en Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.
- Wij hebben de aanwezige interne beheersingsmaatregelen die de betrouwbaarheid van de waardering van deze beleggingen waarborgen getoetst.
- Wij hebben vastgesteld dat de waarderinggrondslagen en waarderingsonzekerheid van deze beleggingen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening. De accountant van de uitvoeringsorganisatie heeft zijn bevindingen met betrekking tot zijn controle van deze beleggingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant van de uitvoeringsorganisatie besproken en een review op het controledossier van de accountant verricht. Wij hebben:
 - gebruik gemaakt van Standaard 3402 type II-rapportages, en deze geanalyseerd op toereikendheid van de scoping, bevindingen en de impact hiervan op de controlewerkzaamheden;
 - de gecontroleerde rapportage waarin de beleggingen zijn opgenomen aangesloten met de financiële administratie en de jaarrekening;
 - vastgesteld dat de beleggingen gebaseerd op (afgeleide) marktnoteringen onderzocht zijn met gebruikmaking van een waarderingsspecialist. De waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingen op basis van zelfstandig verkregen openbare marktinformatie van onafhankelijke bronnen;
 - vastgesteld dat voor beleggingen, waarvan de waardering is gebaseerd op netto contante waarde berekeningen en andere geschikte waarderingmodellen – en technieken, een selectie van individueel significante beleggingen onderzocht is met gebruikmaking van een waarderingsspecialist. Hierbij zijn de geschiktheid van

de gehanteerde rekenmodellen geëvalueerd, inputgegevens aangesloten met objectieve brongegevens en de rekenkundige juistheid getoetst. De brongegevens, waaronder marktgegevens, zijn kritisch beschouwd; en

- vastgesteld dat beleggingen, waarvan de waardering is gebaseerd op door externe partijen opgeleverde periodieke schattingen van de waardering, waar mogelijk getoetst zijn aan de hand van recente, door andere onafhankelijke accountants, gecontroleerde jaarrekeningen. Wanneer een jaarrekening voorzien van een goedkeurende controleverklaring niet tijdig beschikbaar was, is de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de externe partijen afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze externe partijen uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen in de jaarrekening is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina's 138 tot en met 140 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Uit de toelichting op pagina 135 blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de risicoparagraaf is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerende actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerende actuaris over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

De accountant van de uitvoeringsorganisatie heeft zijn bevindingen met betrekking tot zijn controle van de voorzieningen pensioenverplichtingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken en een dossierreview op het controledossier van de accountant verricht.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden in het dossier van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaaris. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen alsmede de doorgevoerde schattingswijzigingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Aanvullend daarop hebben wij expliciet aandacht besteed aan de transparantie omtrent de uitvoeringskosten. De Stichting geeft in het hoofdstuk 'Verantwoord omgaan met het geld van onze deelnemers' in het bestuursverslag inzicht in de kosten van pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten, inclusief een toelichting welke aannames en schattingen zijn gedaan alsmede een verantwoording over de samenstelling van deze kosten.

De accountant van de uitvoeringsorganisatie heeft op onze instructies overeengekomen specifieke werkzaamheden verricht ten aanzien van de uitvoeringskosten en de bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken en een dossierreview op het dossier van de accountant verricht.

Verder hebben wij de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de uitvoeringskosten binnen de uitgangspunten en berekeningsmethodiek van de Pensioenfederatie beoordeeld.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het Bestuur op 18 juni 2015 benoemd als accountant van de Stichting voor de controle van het boekjaar 2016 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang geleverd.

Verleende diensten

Wij hebben in de periode waarover onze wettelijke controle van de jaarrekening betrekking heeft, naast deze controle, de volgende diensten geleverd aan de Stichting en haar dochtermaatschappijen:

- andere controle- en assuranceopdrachten.

Deze werkzaamheden omvatten tevens de werkzaamheden uitgevoerd door de onafhankelijke accountant van APG Groep N.V.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een verdere beschrijving van onze verantwoordelijkheden ten aanzien van een jaarrekeningcontrole is te vinden op de website van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) op: http://www.nba.nl/NL_oob_01
Deze beschrijving is onderdeel van onze controleverklaring.

Utrecht, 28 april 2022

KPMG Accountants N.V.

P. Smit RA

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds ABP

Onze conclusie

Wij hebben de informatie in de sectie 'Resultaten: Duurzaam en verantwoord beleggen' (p.36-49) in het jaarverslag 2021 (hierna: "het Verslag") van Stichting Pensioenfonds ABP (hierna: "De Stichting") voor het jaar eindigend op 31 december 2021 beoordeeld. Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de informatie in de sectie 'Resultaten: Duurzaam en verantwoord beleggen' (p.36-49; hierna: 'de informatie over Verantwoord beleggen') niet is opgesteld, in alle van materieel belang zijnde aspecten, in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'Rapportagecriteria' van ons rapport.

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze beoordeling uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie (attest-opdrachten)'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Verantwoordelijkheid van de accountant'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de 'Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten' (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

De informatie over Verantwoord beleggen dient gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. De Stichting is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van het Verslag zijn toegelicht in de sectie 'Verslaggevingsrichtlijnen' van het Verslag.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

In het Verslag is toekomstgerichte informatie opgenomen in de vorm van ambities, strategie, plannen, verwachtingen, ramingen en risico-inschattingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in het Verslag.

De verwijzingen naar externe bronnen of websites in het Verslag maken geen onderdeel uit van de informatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

Verantwoordelijkheid van het bestuur van de Stichting

Het bestuur van de Stichting is verantwoordelijk voor het opstellen van de informatie over Verantwoord beleggen in overeenstemming met de gehanteerde verslaggevingscriteria zoals toegelicht in de sectie 'Verslaggevingsrichtlijnen' van het Verslag, inclusief het identificeren van de beoogde gebruikers en het toepasbaar zijn van de gehanteerde criteria voor de doelstellingen van de beoogde gebruikers.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht voor het opstellen, meten of evalueren van het Verslag mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordeling dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beoordeling is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een controle.

Wij passen de 'Nadere Voorschriften Kwaliteitssystemen' (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, assurance-standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3000A, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze beoordeling bestond onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in het Verslag staan. Dit omvat het evalueren van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur;
- het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan de gerapporteerde informatie, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze beoordeling;

- het identificeren van gebieden in het Verslag met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van het Verslag. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - het afnemen van interviews met de relevante medewerkers bij de Stichting en haar uitvoerder APG verantwoordelijk voor de maatschappelijke strategie en -beleid en prestaties;
 - het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in het Verslag;
 - het verkrijgen van assurance-informatie dat de informatie in het Verslag aansluit op de onderliggende administraties van de Stichting en haar uitvoerder APG; en
 - het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie.
- het evalueren van de consistentie van de informatie over Verantwoord beleggen met de informatie in het jaarverslag buiten de scope van onze beoordeling;
- het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van het Verslag;
- het overwegen of de het Verslag als geheel, inclusief de daarin opgenomen toelichtingen het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde rapportagecriteria.

Wij communiceren met de bestuur van de Stichting onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Utrecht, 28 april 2022

KPMG Accountants N.V.

P. Smit RA

Overige informatie

Over dit verslag

In dit jaarverslag hebben we de volgende stappen gezet richting een geïntegreerd verslag. We rapporteren over financiële resultaten en ontwikkelingen, en over resultaten en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ook laten we zien hoe ABP waarde toevoegt, vooral voor deelnemers en werkgevers: als primaire belanghebbenden staan zij centraal in alles wat wij doen.

De weg naar geïntegreerde verslaglegging is een groeipad voor ABP. We willen het geïntegreerd rapporteren en geïntegreerd denken stap voor stap en met beleid verankeren in de organisatie. Zo willen we de komende jaren komen tot een volwaardig geïntegreerd jaarverslag. Daarbij volgen we waar mogelijk het veelgebruikte internationale raamwerk voor geïntegreerde verslaglegging van de International Integrated Reporting Council (IIRC).

Waardecreatiemodel

Wij presenteren in dit verslag een nieuwe versie van het waardecreatiemodel in 2 stappen. Daarin laten we allereerst in een globaal overzicht zien hoe wij de verschillende vormen van kapitaal en kennis inzetten om onze doelstellingen te bereiken en hoe we met onze kernactiviteiten waarde proberen toe te voegen. Vervolgens geven we op elk onderdeel detailinformatie. Uiteindelijk resulteert dat in de impact die ABP heeft op belanghebbenden en op de maatschappij. Ook dit waardecreatiemodel is gebaseerd op de hoofdlijnen van het raamwerk van de IIRC. In het online jaarverslag hebben we het waardecreatiemodel interactief gemaakt met doorverwijzingen naar de betreffende hoofdstukken in het bestuursverslag.

Voor aanvullende informatie over duurzaam en verantwoord beleggen geven we duidelijk aan waar lezers die kunnen vinden, bijvoorbeeld op onze website.

Materialiteit

In het Integrated Reporting (IR)-raamwerk en de richtlijnen (Standards) van de GRI staat het materialiteitsprincipe centraal. Dit wil zeggen dat aan de hand van een gestructureerde dialoog met en/of uitvraag onder belanghebbenden wordt bepaald welke onderwerpen zij belangrijk vinden om over te lezen en welke belangrijk zijn om over te rapporteren. ABP heeft in het verslagjaar een eerste materialiteitsonderzoek onder belanghebbenden uitgevoerd. Dat heeft geresulteerd in een lijst van onderwerpen die in het verslagjaar voor onze belanghebbenden relevant waren. Deze onderwerpen zijn verwerkt in een eerste materialiteitsmatrix die in dit verslag is opgenomen. We hebben het resultatenhoofdstuk in dit jaarverslag gestructureerd aan de hand van de belangrijkste materiële onderwerpen uit de matrix.

In de tweede helft van 2022 gaan we een uitgebreidere materialiteitsanalyse uitvoeren.

Reikwijdte en afbakening van het verslag

Het verslag beslaat het boekjaar 2021 van Stichting ABP, dat loopt van 1 januari 2021 tot en met 31 december 2021. ABP presenteert de enkelvoudige jaarrekening vóór de geconsolideerde jaarrekening, wat niet gebruikelijk is. We doen dit omdat de enkelvoudige jaarrekening het beste inzicht geeft in de financiële positie van ABP en het beste aansluit bij de in het bestuursverslag opgenomen beleidsmatige informatie en bij andere externe publicaties.

In de geconsolideerde jaarrekening wordt gerapporteerd over kapitaalbelangen in entiteiten waarin overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend over het bestuur en het financiële beleid, zoals over APG.

Verslaggevingsrichtlijnen

Het jaarverslag bestaat uit het bestuursverslag, het verslag van de Raad van Toezicht, het verslag en het oordeel van het Verantwoordingsorgaan en de jaarrekening. De jaarrekening 2021 is opgesteld op basis van de in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening, zoals opgenomen in Titel 9 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

ABP rapporteert in dit verslag ook over materiële en maatschappelijk relevante onderwerpen zoals governance, de rol van ABP in de maatschappij en de manier waarop ABP duurzaam en verantwoord belegt. We volgen de wettelijke richtlijnen van de Code Pensioenfondsen en de Pensioenwet. Daarnaast gebruiken we de volgende verslaggevingsrichtlijnen:

- de IR-principes van de IIRC¹: deze volgen we op hoofdlijnen; focus op strategie en toekomst, creëren van samenhang tussen de verschillende onderdelen in het verslag, stakeholders en stakeholderdialoog, materialiteit, beknoptheid, betrouwbaarheid en volledigheid, en consistentie en vergelijkbaarheid;
- GRI Standards: ABP spiegelt haar duurzaamheidsverslaggeving aan de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI), voor zover relevant. We passen deze standaard indirect toe.

Assurance niet-financiële informatie

De niet-financiële informatie die wij voorheen presenteerden in ons verslag Duurzaam en Verantwoord Beleggen is onderwerp van de assurance-controle door de onafhankelijke accountant. De accountant heeft limited assurance afgegeven op het onderdeel Duurzaam en Verantwoord Beleggen 2021 ([zie pagina 36](#)). Onze ambitie is om de scope van de assurance over de niet-financiële informatie de komende jaren verder uit te breiden.

Aanvullende informatie

Aanvullende informatie over Duurzaam en Verantwoord Beleggen vindt u op [onze website](#).

Reacties op het verslag

Heeft u vragen of opmerkingen over ons verslag, dan ontvangen wij die graag van u. U kunt ons mailen via jaarverslag@abp.nl.

¹ Sinds medio 2021 vormen de IIRC en de SASB samen de Value Reporting Foundation.

Personalia

In dit deel zijn de personalia van de leden van het bestuur opgenomen, met vermelding van hun nevenfuncties, naast het lidmaatschap van het Bestuur van Stichting Pensioenfonds ABP. Verder zijn de leden van de bestuurscommissies, de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan opgenomen.

Bestuur

Mevrouw C.M. Wortmann-Kool, 27-06-1959

Onafhankelijke voorzitter

- In functie sinds 01-01-2015
- Termijn eindigt 01-01-2023

Nevenfuncties

Lid raad van commissarissen Aegon NV, lid raad van toezicht Het Kadaster (tot 1-3-2021), lid raad van commissarissen Koninklijke DSM N.V., voorzitter raad van toezicht Save the Children Nederland (tot 31-1-2022)¹, lid Jury Prix Veuve Cliquot zakenvrouw van het jaar¹, lid van de Adviescommissie Kapitaalmarkten van AFM.

De heer A. Boonen, 30-01-1982

Werknemers

- In functie sinds 01-01-2021
- Termijn eindigt 01-01-2025

Nevenfuncties

Pensioenbestuurder FNV Bestuurslid Stichting Akzo Pensioenfonds Kascommissie Deventer LTC (tot 1-7-2021), lid Ouderraad Zuss kinderopvang.

Mevrouw M. Doornekamp, 24-07-1957

Werkgevers

- In functie sinds 01-04-2009
- Termijn eindigt 01-10-2021

Nevenfuncties

Lid raad van toezicht Amsterdam Sinfonietta¹, voorzitter raad van toezicht Care Nederland¹, vice-voorzitter Stichting Aandelen Remeha, directeur VRPF BV,

bestuurslid Stichting Royal Haskoning DHV Nederland B.V., voorzitter algemeen en dagelijks bestuur Eumedion¹, voorzitter Raad van Commissarissen GGN Mastering Credit NV, bestuurslid Geldersch Landschap en Kastelen¹, directeur beleggingsmaatschappij Buren BV, lid stuurgroep Scale-Up financiering van Invest-NL.

De heer P.J.H. Fey, 04-07-1965

Werknemers

- In functie sinds 01-05-2017
- Termijn eindigt 01-05-2025

Nevenfuncties

Voorzitter CNV Connectief (per 19-5-2021) en voorzitter CNV Overheid en Publieke Diensten, vice-voorzitter CNV Vakcentrale, vice-president CESI¹, raadslid van Sociaal Economische Raad¹, bestuurslid van de Stichting van de Arbeid¹, bestuurslid van de Vereniging van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO) SI¹.

Mevrouw A. Gram, 14-12-1965

Werknemers

- In functie sinds 01-06-2021
- Termijn eindigt 01-06-2025

Nevenfuncties

Bestuursadviseur balansmanagement Pensioenfonds ING (tot 1-1-2022), voorzitter beleggingscommissie Pensioenfonds IBM, lid raad van toezicht PFZW (tot 1-12-2021), voorzitter visitatiecommissie Pensioenfonds HAL, lid commissie beleggingen balansbeheer SPH Pensioenfonds Huisartsen, lid raad van toezicht Pensioenfonds Horeca & Catering (tot 31-12-2021), adviseur commissie balansbeheer SP UWW, voorzitter Raad van Commissarissen ASN Impact Investors, lid Algemeen bestuur Eumedion.

¹ Onbezoldigd.

Mevrouw V. van der Meer – Gangapersadzing, 28-01-1979

Werkgevers

- In functie per 01-04-2022
- Termijn eindigt 01-04-2026

Nevenfuncties

Zelfstandig pensioenadviseur.

Mevrouw C.M. Mulder-Volkers, 03-06-1966

Gepensioneerden

- In functie sinds 01-04-2015
- Termijn eindigt 01-04-2023

Nevenfuncties

Voorzitter van de raad van toezicht van het Pensioenfonds Rijn- en Binnenvaart, sleutelfunctiehouder interne audit PME (tot 31-12-2021), voorzitter Commissie van Beroep, bestuurslid Pensioenfonds SPT (per 1-7-2021), lid RvT Parkinson NL (per 25-3-2021)¹, niet-uitvoerend bestuurder Adelbert College te Wassenaar (tot 1-5-2021)¹.

Mevrouw K. Nauta, 06-03-1983

Werkgevers

- In functie sinds 01-03-2019
- Termijn eindigt 01-03-2023

Nevenfuncties

Bestuurslid BPF Horeca en Catering (tot 01-10-2021), lid van de raad van toezicht van Pensioenfonds Thales (tot 01-01-2022), directeur Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (per 01-10-2021).

De heer P. Rosenmöller, 11-05-1956

Werkgevers

- In functie sinds 01-12-2021
- Termijn eindigt 01-12-2025

Nevenfuncties

Lid raad van commissarissen Nationale Goede Doelen Postcodeloterij, voorzitter Eerste Kamerfractie GroenLinks, lid raad van advies Professional Performance of Professionalism in Transition, Universiteit Utrecht Diverse Comités van Aanbeveling¹, lid raad van toezicht Scholengemeenschap Bonaire.

De heer A.J.M. Sibbing, 05-04-1959

Werkgevers

- In functie sinds 07-03-2019
- Termijn eindigt 07-03-2023

Nevenfuncties

Voorzitter beleggingscommissie Instituut GAK (per 30-11-2021), voorzitter raad van toezicht Rabo PGGM PPI (tot 1-8-2021), regent/penningmeester Fonds Sluyterman van Loo.

¹ Onbezoldigd.

De heer M. Snel, 29-10-1970

Werkgevers

- In functie sinds 01-09-2020
- Termijn eindigt 01-09-2021

Nevenfuncties

President Commissaris Royal IHC (2020), voorzitter Mr. Hans van Mierlo Stichting, denktank voor het sociaal liberalisme (2020), voorzitter raad van commissarissen Nationale Hypotheekgarantie (Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen) (2020), chairman o/t Executive Committee Nogepe (per 6-5-2021).

De heer P.A. Stork, 19-05-1967

Gepensioneerden

- In functie sinds 01-10-2017
- Termijn eindigt 01-01-2022

Nevenfuncties

Voorzitter beleggingsadviescommissie indexatiedepot CBR Pensioenfonds, bestuurslid Stichting Bedrijfstak Pensioenfonds voor het Beroepsvervoer over de Weg, hoogleraar financiële markten en instrumenten aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

De heer X.J. den Uyl, 21-05-1953

Gepensioneerden

- In functie sinds 01-04-2015
- Termijn eindigt 01-04-2023

Nevenfuncties

Voorzitter pensioenfonds PWRI, lid bestuur PRI (Principles Responsible Investment)¹.

De heer A. van Vliet, 16-02-1967

Werknemers

- In functie sinds 16-02-2016
- Termijn eindigt 16-02-2024

Nevenfuncties

Bestuurslid Het Nederlandse Pensioenfonds, bestuurslid Van Ravesteyn Fonds¹, lid Raad van Commissarissen Havensteder, bestuurslid Pensioenfederatie, lid financiële commissie VTW (per 01-11-21).

De heer J.P.C.M. van Zijl, 13-10-1952

Werkgevers

- In functie sinds 01-04-2016
- Termijn eindigt 09-04-2021

Nevenfuncties

Voorzitter World Skills Netherlands, voorzitter Stichting Willem Drees-lezing¹, voorzitter Parkinson Alliantie Nederland.

¹ Onbezoldigd.

Hieronder zijn de personalia opgenomen van de leden van het uitvoerend bestuur (per 01-01-2022 geformeerd)

De heer H.J. van Wijnen, 23-11-1967

Voorzitter Uitvoerend bestuur

- In functie per 01-01-2022
- Termijn eindigt 01-01-2026

Nevenfuncties

Lid raad van toezicht (voorzitter auditcommissie) Theater en Kunstencentrum De Kom Nieuwegein¹, lid raad van toezicht Maatschappij van Welstand¹, voorzitter bestuur Stichting Eleven Floowers Foundation¹, secretaris Stichting Ondersteuning Hervormd Vreeswijk¹, secretaris Stichting Vrienden Lelie Zorggroep¹.

Mevrouw Y. Verdonk - van Lokven, 20-11-1964

Uitvoerend bestuurder

- In functie per 01-02-2022
- Termijn eindigt 01-02-2026

Nevenfuncties

Lid Outer Circle Quist Executive Coaches¹, lid ledenraad Koninklijk Instituut voor de Tropen¹.

Mevrouw D. Dijkhuis, 01-04-1972

Uitvoerend bestuurder

- In functie per 01-01-2022
- Termijn eindigt 01-01-2026

Nevenfuncties

Lid Modelcommissie Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw, bestuurslid Stichting Tuchtrect Banken.

Auditcommissie

De heer P.A. Stork (voorzitter tot 01-01-2022)

Mevrouw C.M. Mulder-Volkers

Mevrouw M. Doornekamp (tot 01-10-2021)

De heer P.J.H. Fey

Mevrouw K. Nauta

Bestuurscommissie Pensioenbeleid

Mevrouw C.M. Wortmann-Kool (voorzitter)

De heer A. Boonen

De heer P.J.H. Fey

Mevrouw C.M. Mulder-Volkers

Mevrouw K. Nauta

De heer P. Rosenmöller (per 01-12-2021)

De heer M. Snel (tot 01-09-2021)

De heer A. van Vliet

De heer J.P.C.M. van Zijl (tot 09-04-2021)

¹ Onbezoldigd.

Bestuurscommissie Beleggingsbeleid

De heer M. Snel (voorzitter) (tot 01-09-2021)
 Mevrouw M. Doornekamp (tot 01-10-2021)
 Mevrouw A. Gram (per 01-06-2021)
 De heer A.J.M. Sibbing (voorzitter per 01-09-2021)
 De heer P.A. Stork (tot 01-01-2022)
 De heer X.J. den Uyl
 De heer A. van Vliet

Bestuurscommissie Risico en Balans

De heer X.J. den Uyl (voorzitter)
 De heer A. Boonen
 Mevrouw A. Gram (per 01-06-2021)
 De heer A.J.M. Sibbing
 De heer J.P.C.M. van Zijl (tot 09-04-2021)

Remuneratiecommissie

Mevrouw C.M. Wortmann-Kool (voorzitter)
 De heer A. Boonen
 De heer A.J.M. Sibbing
 De heer M. Snel (tot 01-09-2021)
 Mevrouw C.M. Mulder-Volkers

Commissie van Beroep

Bestuursleden

Mevrouw C.M. Mulder-Volkers, 03-06-1966

Externe leden

De heer R. Barnhoorn, 06-08-1964
 De heer H.C.J.L. Borghouts, 07-02-1943
 De heer M. van Seventer, 15-07-1953
 Mevrouw E.S.M. van Zadelhoff, 02-03-1960

Raad van Toezicht

De heer H.A.J. Hannen, 08-02-1948

Voorzitter

De heer P. de Groot, 12-10-1958

Zelfstandig adviseur, bestuurder en toezichthouder, lid raad van toezicht van Hypotheekfondsen Syntrus Achmea Real Estate & Finance (tot medio 2021), voorzitter raad van toezicht Pensioenfonds Delta Lloyd, bestuurslid Pensioenfonds Architectenbureaus, lid raad van commissarissen Woningborg Holding B.V., extern lid Audit & Risk Committee Rabobank Pensioenfonds, bestuurslid Pensioenfonds De Nederlandsche Bank.

Mevrouw N.C.G. Loonen, 30-06-1972

Lid raad van toezicht Rutgers, lid College van Toezicht Auteursrechten, lid audit commissie IPPF, adviseur TOSCA.

Mevrouw J.F.M. van der Meer, 15-04-1964

Onafhankelijk adviseur Itch Consultancy, extern lid Auditcommissie
Bedrijfstakpensioenfondsvoor de Banden- en Wielenbranche, voorzitter raad
van toezicht Algemeen Pensioenfonds KLM, bestuurslid Stichting Natuur- en
Milieuwacht Berkel en Rodenrijs.

Mevrouw C.E. Roozemonde, 13-08-1955

Niet-uitvoerend bestuurslid ondernemingspensioenfondsvon ABN-AMRO,
bestuurslid BPF Horeca en Catering, lid raad van toezicht Frits Goldschmeding
Stichting voor Mens, Werk en Economie.

Verantwoordingsorgaan

Geleding werkgevers

De heer R. Blankemeijer, 18-09-1966
Mevrouw J. Broere, 03-07-1974
De heer J.E. van der Boon, 10-05-1960
De heer D.J. Diederix, 17-08-1952
De heer A. Guijt, 27-11-1959
Mevrouw L.J. de Haan, 10-09-1993
De heer P.B.J. Huisman, 27-01-1964
De heer A. Jonkman, 13-09-1959 (vice-voorzitter)
Mevrouw M.K.E. Linschoten, 24-02-1989
De heer M. Rensen, 05-08-1963
De heer P.H. Seesing, 21-02-1974
De heer R. Vermaat, 03-12-1983
Mevrouw M.L.A. van der Wegen, 22-06-1963
De heer V.P. Wongsowinangoen, 31-08-1973

Geleding actieve deelnemers

De heer A.J. Boekestijn, 27-09-1959
Mevrouw M. van den Bosch, 17-10-1978
De heer E.W.P. van Boven, 06-05-1957 (voorzitter)
De heer R.G.M. Bronswijk, 23-05-1963
De heer J.J. de Deken, 17-09-1963
De heer P.A. Eijkelenkamp, 27-04-1961
Mevrouw S. Faes, 21-05-1988
Mevrouw J.E.M. van Langeraad-Goes, 25-11-1969
Mevrouw L. den Hartog, 15-05-1984
De heer J.A. van Nie, 01-01-1956
Mevrouw M.L. van Muijen, 07-10-1963
De heer J. van Noortwijk, 26-03-1988
Mevrouw I.M.M.A. Offermans, 25-04-1973
Mevrouw M.N. Payton, 16-03-1985
De heer P. van der Spoel, 11-06-1966
Mevrouw P.S. van Straten, 02-09-1980
Mevrouw A.P. Tay, 22-07-1959
De heer S.X. de Vrije, 06-07-1976

Geleding gepensioneerde deelnemers

Mevrouw M.J.J. de Boer, 15-03-1950
Mevrouw J.A.R.M. van Egmond, 17-04-1951
Mevrouw V.M.C. van Geen, 04-11-1946
De heer W.F. Golta, 04-04-1946
Mevrouw G. Gorter, 15-11-1953
De heer A. de Graaf, 04-08-1947
De heer B.M. Groen, 08-12-1952
De heer J. van Harmelen, 13-05-1944
De heer D.V. Hindriks, 08-11-1953
De heer J.G.A. Leijh, 13-03-1949
De heer B.M.S. van Praag, 28-02-1939

De heer J.D. Smit, 11-02-1951
 De heer L.Weeren, 18-02-1952
 De heer H.E.J.J. van Wijck, 25-12-1944

Sleutelfunctiehouders

Actuariële functie

De heer M. Wiesemann, 10-03-1959 (tot 01-07-2021)
 De heer R. Schilder, 11-09-1976 (per 01-07-2021)

Interne Auditfunctie

De heer F.A. Toebosch, 30-09-1968 (tot 01-01-2022)
 De heer T.E. Wolfenbuttel, 06-10-1977 (per 01-01-2022)

Risicobeheerfunctie

De heer A. Laghrich, 19-09-1979 (tot 01-01-2022)
 De heer P. Poppe a.i., 19-02-1964 (per 01-01-2022)

Bestuursbureau

De heer H.J. van Wijnen, 23-11-1967

Algemeen directeur (tot 01-01-2022)

Overige functies

Lid raad van toezicht (voorzitter auditcommissie) Theater en Kunstencentrum De Kom Nieuwegein¹, lid raad van toezicht Maatschappij van Welstand¹, voorzitter bestuur Stichting Eleven Floowers Foundation¹, secretaris Stichting Ondersteuning Hervormd Vreeswijk¹, secretaris Stichting Vrienden Lelie Zorggroep¹.

¹ Onbezoldigd.

De heer R.L.S. Verjans, 19-03-1976

Directeur bedrijfsvoering (tot 01-01-2022)

Overige functies

Lid visitatiecommissie stichting Pensioenfonds AC Nielsen.

De heer B.H.G. Damoiseaux, 24-11-1982

Compliance officer

Externe partijen

Waarmerkend Actuaris

WillisTowersWatson

Externe Accountant

KPMG Accountants NV

Afkortingen en begrippen

Afkortingen

AAOP	ABP ArbeidsOngeschiktheidsPensioen
ABTN	Actuariële en BedrijfsTechnische Nota
AG	Actuariel Genootschap
AEP	ABP ExtraPensioen
ALM	Asset Liability Management
AOP	De arbeidsongeschiktheidspensioenen AAOP, HPT en IP
AOW	Algemene Ouderdomswet
APG	APG en dochters
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEM	Cost Effectiveness Measurement
CHRB	Corporate Human Rights Benchmark
DNB	De Nederlandsche Bank
ESG	Environmental, Social and Governance
FGR	Door het uitvoeringsbedrijf beheerd fonds voor gemene rekening
FPU	Regeling Flexibel Pensioen en Uittreden
FTK	Financieel ToetsingsKader
HPT	HerPlaatsingsToelage
HRM	Human Resource Management
KPI	Key Performance Indicator
IMVB	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
IP	InvalideitsPensioen
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change

NP	NabestaandenPensioen
NPC	Nieuwe PensioenContract
NPS	Net Promoter Score
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OGM	Omgekeerd-Gemengd bestuursModel
OP	OuderdomsPensioen
OPA	Overgangsrecht Privatisering ABP
OTC	Over the Counter Transactie
PP	PartnerPensioen
Repo	Repurchase order
SDG	Sustainable Development Goal
SDI	Sustainable Development Investments
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
SLA	Service Level Agreement
TBA	To Be Announced
UNGP	United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
UPO	Uniform PensioenOverzicht
VPL	Wet aanpassing fiscale behandeling VUT-prepensioen en introductie levensloopregeling
VPV	Voorziening PensioenVerplichtingen
VUT	Regeling Vervroegd Uittreden

Begrippen

ABP ExtraPensioen

De mogelijkheid om, binnen de fiscale ruimte voor pensioenopbouw, voor eigen rekening en risico belastingvrij te sparen voor een aanvulling op het pensioen, met een inleggarantie en een rendement gebaseerd op het rendement van ABP.

ABP Nettopensioen

Nettopensioen is een vrijwillige premiereregeling waarmee pensioen kan worden opgebouwd over het pensioengevend salaris boven de fiscaal gefaciliteerde salariscap. De deelnemer kan ervoor kiezen om ouderdoms- en nabestaandenpensioen met beleggingskapitaal in te kopen bij pensionering en/of zich te verzekeren voor nabestaandenpensioen bij overlijden vóór pensionering.

Absolute return strategies

Een beleggingsstrategie die gericht is op het, ongeacht de marktsituatie, behalen van een positief rendement.

Actief risico

Het verschil in samenstelling tussen de feitelijke beleggingsportefeuille en de normportefeuille.

Actieve deelnemer

De werknemer die op grond van een pensioenovereenkomst pensioenaanspraken verwerft jegens een pensioenuitvoerder.

Actuele waarde

De reële waarde als bedoeld in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Agressieve belastingplanning

Gevallen waarin bedrijven gebruik maken van het gat tussen twee verschillende belastingstelsels om belastingheffing te ontduiken.

Asset

Beleggingscategorie.

Asset Backed Securities (ABS)

Gesecuritiseerde schuldvorderingen van financiële instellingen uit hoofde van activa die omgezet zijn in obligaties en vrij verhandelbaar zijn.

Asset Liability Management

Analyse van de onderlinge samenhang van de ontwikkeling van beleggingen (assets) en verplichtingen (liabilities) ter toetsing van het premie-, indexatie- en beleggingsbeleid.

Basispunt

Een honderdste procent (0,01%).

Beklemd reserve

Reserve die niet voor uitkering in aanmerking komt.

Beleidsdekkingsgraad

Het 12 maands voortschrijdende gemiddelde van de nominale dekkingsgraden, berekend op basis van de door DNB gepubliceerde rekenrentes. De beleidsdekkingsgraad dient als basis van door het bestuur te nemen beleidsmatige beslissingen, zoals het vaststellen van premie, indexatie en dergelijke.

Benchmark

Norm waarmee kosten en prestaties van instellingen uit dezelfde sector worden vergeleken.

Beschikbaar vermogen

Het saldo van het totaal van de activa minus de posten passiva beleggingen gerelateerd, overige passiva en de bestemmingsreserves (onderdeel van het eigen vermogen).

Bijlage K

Bijlage K gaat over toeslagen en kortingen in verband met de privatisering van Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Deze bijlage is van toepassing op deelnemers die pensioen hebben opgebouwd voor 1 januari 1996 en van wie het pensioen of de aanspraak op pensioen is omgerekend volgens hoofdstuk 18 van het reglement, zoals dat luidde op 31 december 2005. Deze bijlage is, met uitzondering van artikel 9, niet van toepassing op degene die als uitreiziger wordt aangemerkt in de zin van de AOW of Anw.

Broker quotes

Waarderingen verstrekt door een deskundig tussenpersoon die handelt in de betreffende titel en daarbij gebruik maakt van beschikbare marktinformatie.

Commodities

Beleggingen in goederen en grondstoffen (verbruiksartikelen).

Compliance

Handelen in overeenstemming met (in- en externe) wet- en regelgeving en integriteitsbeleid.

Cross currency swap

Een overeenkomst om rentestromen in verschillende valuta te ruilen zonder uitwisseling van de hoofdsommen zelf.

Deelnemers

De totale groep van actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Dekkingsgraad

De mate waarin de toegezegde pensioenverplichtingen zijn gedekt door het beschikbaar vermogen.

Derivaten

Financiële instrumenten die worden gebruikt voor het beheersen van balans en beleggingsrisico's en het realiseren van de strategische beleggingsmix.

Disconteringsvoet

De rentevoet op basis waarvan toekomstige lasten (of baten) contant worden gemaakt.

Duratie

Gewogen gemiddelde looptijd van een belegging of verplichting rekening houdend met de momenten van de geldstromen.

Duurzaam en verantwoord beleggen

Een manier van beleggen waarbij duurzaamheidsaspecten en criteria voor verantwoord ondernemen volledig zijn geïntegreerd in de beleggingsbeslissingen.

Eigen vermogen

Het overblijvend belang in de activa nadat de voorziening pensioenverplichtingen, passiva beleggingen gerelateerd en de overige passiva daarop in mindering zijn gebracht.

Exposure

Actuele waarde van een asset of in het geval van derivaten de waarde van de onderliggende asset.

Forward rente

Een geldmarktderivaat dat ingezet wordt om rentekosten of renteopbrengsten te fixeren door met elkaar af te spreken welke rente over een bepaalde tijd zal worden gehanteerd.

Future

Op de beurs verhandeld termijncontract met verplichte levering van de onderliggende waarden in de toekomst tegen een vooraf vastgestelde prijs.

Geamortiseerde kostprijs

Bedrag waarvoor het tot einde looptijd aangehouden financieel actief of de financiële verplichting in de balans wordt gewaardeerd, door rekening te houden met (dis)agio.

Gedempte kostendekkende premie

De kostendekkende premie berekend op basis van een verwacht reëel beleggingsrendement.

Gewezen deelnemers

De werknemer of gewezen werknemer door wie op grond van een pensioenovereenkomst geen pensioen meer wordt verworven en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens een pensioenuitvoerder.

Groepsvermogen

Eigen vermogen verhoogd met minderheidsbelang van derden in de deelnemingen.

Global Reporting Initiative (GRI)

GRI is een internationale organisatie die richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving opstelt. In een duurzaamheidsverslag en in een geïntegreerd verslag communiceert een organisatie publiekelijk over haar economische, milieu- en sociale prestaties.

Hedgefondsen

Beleggingsfondsen die op basis van een vastgelegde strategie proberen een positief rendement te behalen onafhankelijk van het marktrendement. Het zijn vaak fondsen met een besloten karakter die met geleend geld opereren en gebruikmaken van afgeleide producten (derivaten).

Integriteitsbeleid

Beleid dat erop is gericht om de normen en waarden die ABP belangrijk vindt te verankeren in de organisatie.

International Integrated Reporting Council (IIRC)

De IIRC is een wereldwijde non-profit organisatie die een standaard heeft ontwikkeld voor bedrijven, die zich willen verantwoorden over de waarde die ze als bedrijf toevoegen op deze wereld. De standaard is daarbij gericht op verslaggeving.

Indexatie

Verhoging van het pensioen met percentage (gedeeltelijk) gelijk aan bijvoorbeeld de prijsinflatie of loonstijging.

Index Linked Bond

Een indexobligatie die een rente oplevert die mede is gebaseerd op de omvang van de inflatie.

Indexobligatie

Obligatie waarvan de couponbetaling wordt gecorrigeerd voor de inflatie.

Inflatie

Een stijging van het algemene prijspeil in een economie.

Initial margin

Bedrag dat bij het openen van een derivatenpositie ter dekking moet worden aangehouden.

Integrated reporting

Integrated reporting is een manier van rapporteren, waarin financiële en niet-financiële informatie op een bondige manier en in samenhang worden samengebracht in één verslag en waarin organisaties aangeven hoe zij duurzaam opereren en hoe strategie, governance, prestaties en vooruitzichten (maatschappelijke) waarde opleveren voor de korte, middellange en lange termijn.

Intraday faciliteit

Kortlopende vermogenstitels die binnen een dag afgerekend worden.

ISAE 3402

International Standard for Assurance Engagements 3402.

Kortgeld o/g respectievelijk u/g

Kortgeld opgenomen (schuld) of uitgezet (vordering) bij een financiële instelling.

Kostendekkende premie

Actuarieel benodigde premie voor inkoop van onvoorwaardelijke verplichtingen plus opslagen voor kosten pensioenbeheer, in stand houden van de vereiste solvabiliteit en (indien van toepassing) voor de financiering van voorwaardelijke indexatie.

Mortgage Backed Securities (MBS)

Gesecuritiseerde schuldvorderingen van hypotheekverstrekkers uit hoofde van verstrekte hypotheeken die omgezet zijn in obligaties en vrij verhandelbaar zijn.

Nominaal

Uitgedrukt in geldwaarde of procenten zonder rekening te houden met toekomstige loon of prijsinflatie.

Normportefeuille

De vooraf gedefinieerde samenstelling van de beleggingsportefeuille met bijbehorende benchmarks, waaraan de behaalde beleggingsrendementen achteraf worden getoetst.

Omgekeerd-gemengd bestuursmodel

De manier waarop het bestuur van ABP met ingang van 1 januari 2022 is ingericht, met een Algemeen Bestuur, een Uitvoerend Bestuur en een Niet-Uitvoerend Bestuur.

Overlay

Het via overkoepelend beheer sturen van posities over alle portefeuilles heen (bijvoorbeeld valutaposities).

Over the counter transactie

Transactie die niet via de beurs verloopt, maar die direct tussen 2 partijen wordt afgesloten.

Pensioengerechtigde

Persoon voor wie op grond van een pensioenovereenkomst het pensioen is ingegaan.

Private equity

Participatie in het risicodragend vermogen van een niet beursgenoteerde onderneming.

Rating

De uitkomst van een beoordeling van de kredietwaardigheid van een tegenpartij.

Reëel rendement

Nominaal rendement gecorrigeerd voor de prijsinflatie.

Reële dekkingsgraad

De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de bezittingen van een pensioenfonds en de pensioenverplichtingen. In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting.

Rekenrente

De door DNB gepubliceerde rente op basis waarvan de waarde van de voorziening pensioenverplichting wordt berekend.

Repurchase order

Overeenkomst waarbij tegen een vooraf gestelde aan- of verkoopprijs en tijdstip stukken worden uitgewisseld met behoud van economisch risico.

Shortpositie

Een positie waarbij een verplichting is aangegaan om in de toekomst stukken te leveren zonder de stukken te bezitten op het moment van aangaan van de verplichting, waarbij het tegenpartijrisico wordt gemitigeerd met behulp van onderpand.

Spread

Het rendementsverschil tussen twee vermogenstitels.

Swap

Een derivaat waarbij partijen kasstromen of risico's onderling uitwisselen.

TBA

Een forward op een mortgage backed security (MBS).

Tegenpartijrisico

Risico dat onze tegenpartijen niet voldoen aan hun verplichtingen jegens ABP.

Toekomstbestendige indexatie

Het verlenen van indexatie als percentage van de ambitie van gerealiseerde prijsinflatie, zodanig dat ditzelfde percentage van de prijsinflatie naar verwachting ook in de toekomst als indexatie kan worden verleend.

Toekomstbestendige indexatie dekkingsgraad

Het niveau van de beleidsdekkingsgraad, waarbij volledige toekomstbestendige indexatie kan worden verleend conform de ambitie van prijsinflatie. Dit betekent dat 100% van de gerealiseerde prijsinflatie als indexatie kan worden verleend.

Tracking error

Het verschil in rendement tussen de portefeuille en de benchmark.

Uitvoeringsbedrijf

Het bedrijf waaraan ABP de uitvoering van pensioenbeheer, vermogensbeheer en bestuursondersteuning heeft uitbesteed, te weten APG.

Uniform pensioenoverzicht

Het format van het pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid door alle pensioenfondsen eenduidig wordt gepresenteerd.

Valutatermijncontracten

Een valutatermijncontract is een overeenkomst om op een toekomstig tijdstip vreemde valuta tegen een afgesproken koers en hoeveelheid aan te kopen of te verkopen. De afgesproken koers is opgebouwd uit een koers op het moment van afsluiten, de spotkoers, en een opslag. De opslag is gebaseerd op het renteververschil tussen de twee betrokken valuta's.

Vastgoedfondsen

Beleggingsfondsen waarvan het kapitaal is belegd in vastgoed.

Vastrentende waarden

Beleggingen met een vaste looptijd en een overeengekomen plan van rente en aflossing, zoals onderhandse leningen, obligaties en hypothecaire leningen.

Verbonden partij

Een verbonden partij is een natuurlijke persoon of entiteit die verbonden is met de entiteit die haar jaarrekening opstelt.

Voorwaardelijk pensioen

Een verhoging van het ABP Ouderdomspensioen en ABP Nabestaandenpensioen, dit als tegemoetkoming voor het vervallen van de prepensioenregeling FPU

Voorziening pensioenverplichtingen

De contante waarde van alle verwachte toekomstige pensioenuitkeringen voortvloeiend uit de aanspraken van zowel actieven en slapers als gepensioneerden. In wettelijke context wordt hiervoor ook wel de term technische voorziening gebruikt.

Zakelijke waarden

Beleggingen in aandelen, private equity, commodities en onroerend goed.

Z-score

Maatstaf die het verschil meet tussen het feitelijk behaalde rendement en het rendement van de vooraf gedefinieerde normportefeuille, rekening houdend met kosten.

Pensioenfonds ABP
Postbus 4806
6401 JL Heerlen
www.abp.nl

© 2022 | Pensioenfonds ABP

Vragen en opmerkingen

Wanneer u vragen en/of opmerkingen heeft over ons jaarverslag, verzoeken wij u contact met ons op te nemen via jaarverslag@abp.nl.

Colofon

Teksten en redactie

ABP
APG
Van Enk Communicatie – Leiden

Creatief concept en vormgeving

CF Report – Amsterdam
Tangelo Software

Advies en projectondersteuning

Report Company – Soest